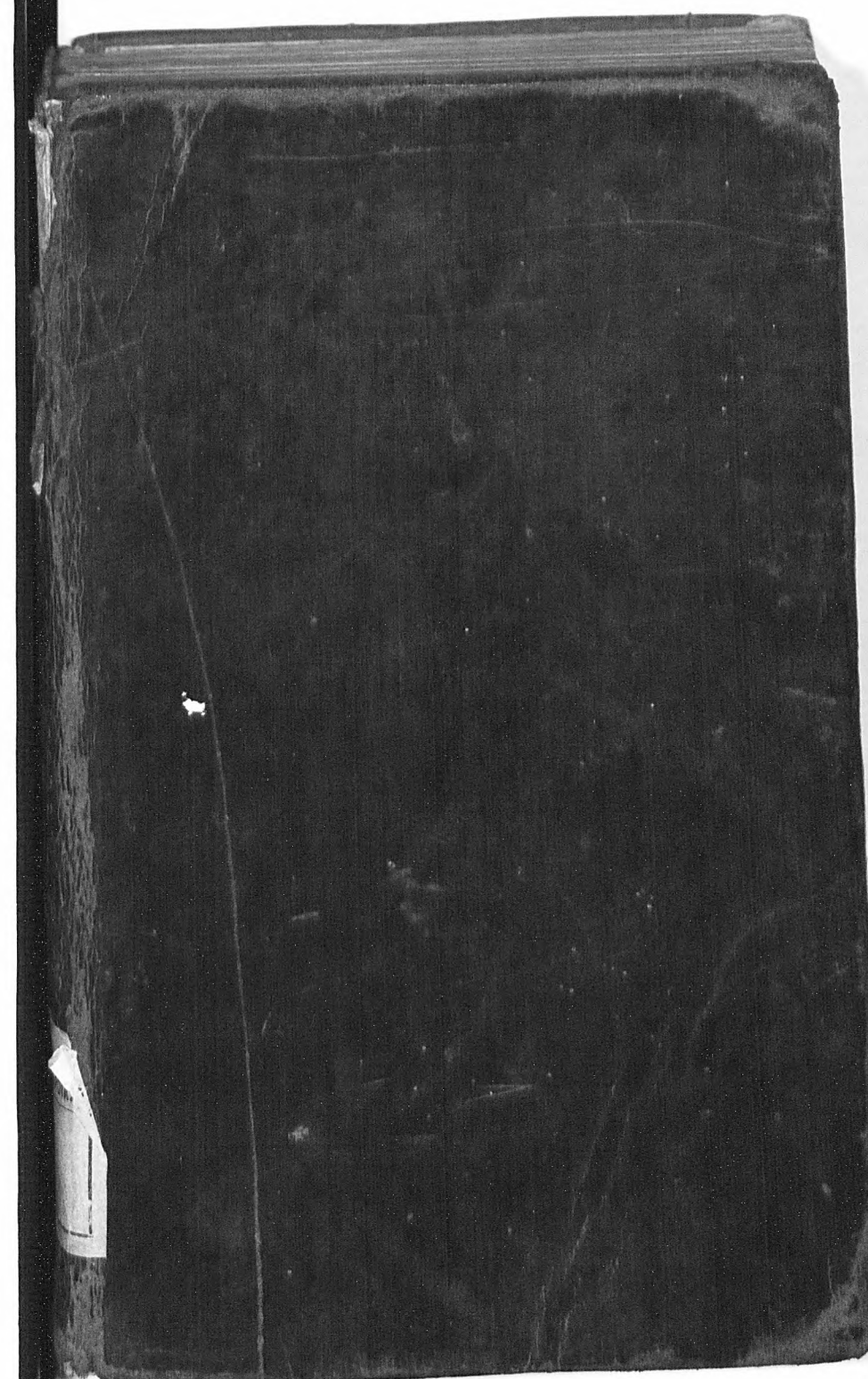

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθ. εις 6995/68

Εξ αγοράς Σωφ. Α.
Σωφ. Α. Σπανίδου

GR 68 - 00523

Η ΛΟΓΙΚΗ.

Η^α

ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ Α'ΝΑΠΤΤΕΙΣ ΤΗΣ
ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΣΤΟΧΑΖΕ-
ΣΘΑΙ.

Σύγγραμμα σοιχειῶδες ὅπῃ τὸ συμβέ-
λιον τῶν παλατίνων σχολῶν ἐζήτη-
σε καὶ ἐνέκρινε. Συγγραφὴν
παρὰ τῆ

ΚΟΝΔΙΛΛΙΑΚ.

καὶ

μεταφρασθὲν εἰς τὴν ὠμίλημένην Ἑλληνικὴν διά-
λεκτον παρὰ

ΔΑΝΙΗΛ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΕΡΟΜΟΝΑ-
ΧΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ

τῆ ἐκ

κώμης Μηλιῶν τῆ Πηλίου ὄρους,
παρὰ τῆ

προσετέθησαν καὶ σημειώματα, καὶ μία συνοπτικὴ Ἑκθεσις
τῆ μηχανισμῶν τῶν λόγων μετὰ τῶν σοφισμάτων, καὶ
ἓνας λόγος περὶ Σχολείων.

Νῦν πρῶτον ἐκδοθὲν ἐπισφασίᾳ.

Α'ΝΘΙΜΟΥ Α'ΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΤΟΥ ΓΑΖΗ.

Ἐν Βιέννῃ τῆς Αἰτίας.

Παρὰ τῷ Φράντζ Ἀντωνίφ Σχραϊμβλ.

1801.

Ἰωάν. δ. Λοματῆ καὶ Κ. Λοματῆ
Δημόσιον Κεντρικὴν Βιβλιοθήκην Βιέννης
Nr. 6335

Οὕτω δὲ δεῖ τὸν φιλότεχνον καὶ καθαροὺν ἀκροατὴν τὰ
μὲν ἀνδριὰ καὶ τρυφερά τῶν ὀνομάτων, καὶ τῶν πραγ-
μάτων τὰ δραματικά καὶ πανηγυρικά, κηρύων βοτάν-
ην σοφιστιῶντων ἡγούμενον ἔχειν, αὐτὸν δὲ τῇ προσοχῇ
καταδυόμενον εἰς τὸν νῦν τῆ λόγου, καὶ τὴν διάθεσιν τῆ
λέγοντος, ἔλκειν ἀπ' αὐτῆς τὸ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον,
μνησθέντος, ὡς καὶ εἰς θέατρον ἔδὲ ᾠδεῖον, ἀλλ' εἰς
σχολὴν καὶ διδασκαλεῖον ἀφίεται, τῷ λόγῳ τὸν βίον
ἐπανορθωσόμενος.

Πλέταρχος

ἐν τῷ περὶ τῆ ἀκρίειν.

Π Ι Ν Α Ξ.

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΕΦΑ- ΛΑΙΩΝ ΕΙΣ ΑΥΤΟ ΤΟ ΣΤΓ- ΓΡΑΜΜΑ.

Προοίμιον εἰς ὅλην τὴν βίβλον τῆ Μετα- φρασῆ.	Σελίς. ια΄.
Ἐποκείμενον αὐτῇ τῇ Συγγραμματος.	1

Π Ρ Ω Τ Ο Ν Μ Ε Ρ Ο Σ.

Πῶς ἡ φύσις ἡ ἰδία μᾶς διδάσκει τὴν ἀνάλυ- σιν· καὶ πῶς, κατ' αὐτὴν τὴν μέθοδον, ἐξηγεῖ τινὰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γένε- σιν, τὸσον τῶν ἰδεῶν, ὅσων καὶ τῶν δυ- νάμεων τῆς ψυχῆς.	7

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν . Α'.

Πῶς ἡ φύσις μᾶς δίδει τὰ πρῶτα μαθήμα- τα τῆς τέχνης τῇ σοχάζεσθαι.	7

Κ Ε Φ . Β'.

Ὅτι ἡ ἀνάλυσις εἶναι ἡ μόνη μέθοδος διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν γνώσεις. Πῶς τὴν μαν- θάνομεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν φύσιν.	21

Κ Ε Φ. Γ'.

Σελίς.

Ὅτι ἡ ἀνάλυσις κἀμνει τὸν ὀρθὸν νῦν. 31

Κ Ε Φ. Δ'.

Πῶς ἡ φύσις μᾶς κἀμνει νὰ παρατηρήσω-
μεν τὰ αἰσθητὰ ὑποκείμενα, διὰ νὰ μᾶς
δώσῃ ἰδέας διαφορῶν εἰδῶν. . . . 38

Κ Ε Φ. Ε'.

Περὶ τῶν ἰδεῶν τῶν πραγμάτων τὰ ὅποια δὲν
ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις. . . . 58

Κ Ε Φ. ς'.

Ἐξακολούθησις τῆς ἰδίας ὑποθέσεως. 64

Κ Ε Φ. ζ'.

Ἀνάλυσις τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς. 72

Κ Ε Φ. η'.

Ἐξακολούθησις τῆς ἰδίας ὑποθέσεως. 84

Κ Ε Φ. θ'.

Περὶ τῶν αἰτιῶν τῆς αἰσθητικότητος καὶ τῆς
μνήμης. . . . 89

Δ ΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ.

Ἡ ἀνάλυσις θεωρημένη εἰς τὰς τρόπους τῆς
καὶ ἀποτελέσματά της, ἡ ἡ τέχνη τῆς
συμλογίζεσθαι καταντημένη εἰς μίαν
γλῶσσαν καλοφκισμένην. 118

Κ Ε Φ. Α.

Πώς αἱ γλώσσαι ὅπερ χρεωσθῆμεν εἰς τὴν φύ- Σελίς.
σιν, σχηματίζεν ἓνα σύστημα ὅπερ κά-
θετι εἶναι ἐντελῶς δεμένον, καὶ πῶς
πλανώμασθε ὅταν ἀληθμονέμεν τὰ μα-
θήματα τῆς. 119

Κ Ε Φ. Β.

Πώς ἡ διάλεκτος ἡ σχηματικὴ ἀναλύει τὸν
σοχασμόν. 133

Κ Ε Φ. Γ.

Πώς αἱ γλώσσαι εἶναι μέθοδοι ἀναλυτι-
καί. Ἀτέλεια αὐτῶν τῶν μεθόδων. 143

Κ Ε Φ. Δ.

Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν γλωσσῶν. 160

Κ Ε Φ. Ε.

Θεωρίαι ἐπάνω εἰς τὰς ἀφηρημένας καὶ γε-
νικὰς ιδέας, καὶ πῶς ἡ τέχνη τῆ συλλο-
γίζεσθαι καταντᾷ εἰς μίαν γλῶσσαν
καλοφκιασμένην. 165

Κ Ε Φ. Σ.

Πόσο ἀπατῶνται ἐκεῖνοι ὅπερ κινάξεν τὰς
οἰσμὲς ὡς τὸ μόνον θεραπευτικὸν τῶν
καταχρήσεων τῶν γλωσσῶν. 180

Κ Ε Φ. Ζ.

Πόσον εἶναι ἀπλῆς ὁ συλλογισμὸς ὅταν ἡ
γλῶσσα ἡ ἰδία εἶναι ἀπλῆ. 192

Κ Ε Φ Θ Η

Εἰς τί ζέκεται ὅλον τὸ τέχνημα τὲ συλλο- Σελ/ς.
γίζεσθαι. 210

Κ Ε Φ Θ

Περὶ τῶν διαφορῶν βαδμῶν τῆς βεβαιότη-
τος καὶ τῆς ἐναργείας, περὶ τῶν εἰκασί-
ων καὶ περὶ τῆς ἀναλογίας. 216

Πρόβλημα διαποριζέν ἀπὸ τῶν μαθηματι-
κῶν Ἀλγεβράτων, καὶ λυθέν ἀπὸ τῶν
Συγγραφέων. 231

Δ Φ Θ Η

Π Ι Ν Α Ε.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ.

Ε'ΚΘΕΣΙΣ ΣΥΝΘΕΤΙΚῆ ΤΟΥ ΜΗΓΑ-
ΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ Ε'ΤΗΣ ΚΑΙ
ΤΑ' ΤΟΥΤΕ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟΤΕΣ ΑΙ-
ΓΙΚΗΣ.

Περὶ τῶν δέκα Κατηγοριῶν. Σελ/ς.
Περὶ Προτάσεων. 237
242

Σελίς	
Περὶ διανοίας ἢ τῆ κυρίως Συλλογισμῶν.	249
Ε'παγωγή.	260
Παράδειγμα.	261
Εὐδύμημα.	262
Δίλημμα.	262
Σωρείτης.	264
Οἱ κατὰ τὰς συνθετικὰς διαφοροὶ συλλογισμοὶ ἔσονται οἱ τῶν τρόποι.	267
Α'ναγωγή συλλογισμῶν.	281
Α'παγωγή εἰς ἀδύνατον.	282
Κανόνες Συλλογισμῶν.	289
Σοφίσματα.	293
Τὸ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν.	296
Τὸ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν.	297
Τὸ παρὰ τὴν σύνθεσιν ἢ διαίρεσιν.	297
Τὸ παρὰ τὴν προσωδίαν.	300
Τὸ παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως.	—
Τὸ παρὰ τὸ συμβεβηκός.	301
Τὸ παρὰ τὸ ἀπλῶς ἢ κατὰ τὴν.	303
Τὸ παρὰ τὸ ἐπόμενον.	303
Τὸ παρὰ τὴν ἀντιφάσιον τῆ ἐλεγχῆς.	—
Λήψις τῆ ἐν ἀρχῇ.	305
Τὸ παρὰ τὴν ψευδὺπόθεσιν.	307
Τὸ παρὰ τὴν λήψιν τῆ μὴ αἰτίας ὡς αἰτίας.	308
Τὸ παρὰ τὴν ἀτελῆ ἐξαρίθμησιν.	312
Εὐλειπὺς ἐπαγωγή.	313
Μετάβασις ἀπὸ γένους εἰς γένος.	314

Τὸ παρὰ τὴν ἀπὸ τὰ ἄγνωστα εἰς τὰ γνω- Σελίς.
στὰ βιβλία.

Τὸ παρὰ τὰς πολλὰς ἐρωτήσεις γινόμενον.
Περὶ τινῶν παλαιῶν ὀνομασιῶν σοφισμάτων.
Περὶ Διδασκαλείων.

Τέλος τῶν Πινάκων.

Εἰδησεις εἰς τὰς ἄνθρωπινους.

Τὸ σημεῖον? προσέεται εἰς τὰς λέξεις ὅπῃ πρέπει νὰ
προφερθῇ πευσιτικῶς, καὶ οἱ ἀλητῆροι? δὲν πρέπει
νὰ παιδεύωνται ἀπὸ τῆς νόμου; Μὰς ἦταν
ἀπαραίτητον ἓνα παρόμοιον σημεῖον πευσιτικόν, καὶ
ἓνα τὸ καταλαμβάνει, καὶ δὲν κάμνει χρεῖα νὰ ἐπιφέρει
τῆς λόγου. Εἰδοκιμάζω καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως.

Τὸ σημεῖον ἡ μεγάλη αὐτὴ γραμμὴ — εὐρέθη εὐ-
λογου νὰ παρενδύεται εἰς τὰς ἐρωταποκρίσεις τῆς συν-
τομίας καὶ τῆς χάριτος χάριν, καὶ οἱ φύλα? πῶς ἔσθαι σή-
μερον; — εἰς τὴν οἰκίαν, — τί ἔκαμνες; — ἔγραφα διὰ
τὴν Βιένναν, — πότε κινεῖ ὁ δρομεύς; — αὐρίου. κτλ.

Τὸ σημεῖον! εἶναι καλὸν νὰ βάνεται εἰς τὸ τέλος
τῶν δαυματικῶν — ὡς, τί ἀξιόλογον πρᾶγμα αὐτό! πό-
σον ἀξιώματος εἶναι!

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

ΕΙΣ ΤΗΣ

Α'ΝΑΓΙΝΩΣΚΟΝΤΑΣ.

Δέν είναι μύτε οί γραμματικοί, μύτε οί ρήτορες, μύτε οί ιστορικοί, μύτε οί φυσικοί, μύτε οί μαθηματικοί κτλ., ὅπῃ πρέπει νά δειξεν εἰς τὰ παιδιά τήν μέθοδον τῆς μαθήσεως, νά τὰ βάλεν εἰς τήν ὁδόν, ὅπῃ φέρνει εἰς τὸν Παρηασόν, καὶ εἰς τὸν Ἑλικῶνα. Δέν εἶναι αὐτοὶ λέγω, ἀλλ' εἶναι οἱ καλοὶ μεταφυσικοί, ἐκεῖνοι δηλαδή, ὅπῃ ἔναμαν μίαν μακράν καὶ ὀρθὴν σπεδὴν, τῇ ἀνθρωπίνῃ νοδῷ, οἱ Ἀλφειοὶ Κουδιλλιάκ, οἱ Κάντ. Αὐτὲς καὶ τὲς ἀπαδές τῶν

πρέπει νὰ ἀκούῃ τινὰς, μάλισα ὅταν εἶναι λόγος διὰ τὰς πρώτας γνώσεις ὅπῃ πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὰ παῖδια. Ὅταν εἶναι ἡ ἀρχὴ καλὴ, εἶναι καὶ τὸ τέλος κάλλιστον· ὅταν ἀρχίσεν τὰ παῖδια, καὶ παῖδια δὲν ἐννοῶ, παρὰ ἐκεῖνα ὅπῃ ἐμβαίνειν εἰς τὰ ἑπτὰ ἔτη, ἐκεῖνα ὅπῃ κακαὶ μέθοδοι δὲν ἔκαμαν ἀκόμη νὰ ἀποκτήσεν κακὰς ἕξεις, εἴτε τῷ νοῦς εἴτε τῷ σώματος, καὶ αἱ δύο εἶναι ἐξ ἴσῃ ὀλέθριαι, καὶ μίαν φορὰν ἀφ' ἧς τὰς ἀποκτήσεν, εἶναι δύσκολον πλέον νὰ τὰς ἀφῇσεν. Ὁλος ὁ κόσμος τὸ κοπανίζει, ὅτι αἱ ἕξεις εἶναι δευτεραὶ φύσεις, καὶ ἀκολούθως, δυσσάποβλητοι· μὰ σχεδὸν ὅλος ὁ κόσμος δὲν προφυλάττει τὰ παῖδια ἀπὸ κακὰς ἕξεις. Ὅταν ἀρχίσεν, λέγω, τὰ παῖδια μὲ μίαν καλὴν μέθοδον, κάμνουν προόδους ἐκπληκτικὰς. Ἡ καλὴ μέθοδος εἶναι νὰ ἀρχίσεν ἀπὸ τῆς γνῶσεως καὶ νὰ προβαίνειν ἐπὶ τὰ ἀγνοῶσα. (Ἰδὲ καὶ μία ἄλλη ἀρχὴ ὅπῃ ἀπὸ πολλὰς κοπανίζεται καὶ ὅπῃ ἀπὸ καίνεαν δὲν παρατηρεῖται.) Ὡς παῖδια ἠξεύρου ἀρετὰ διὰ νὰ ἡμπορῇ ἓνας διδάσκαλος νὰ μάτῃ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ αὐτὰ ὅπῃ ἠξεύρου, καὶ νὰ τὰ φέρῃ εἰς ἄλλας γνώσεις· ἠξεύρου τὴν μητρικὴν τῆς γλῶσσαν, καὶ εἰς αὐτὴν ἢ εἰς καμμίαν ἄλλην, ὡμιλημένην ἀφ' ἧς τὴν μάθῃ ὀλίγον, εἶναι ὅπῃ πρέπει ἀπαραιτήτως ὁ διδάσκαλος νὰ τὰ ἐνα-

σχολήσῃ τὸ πρῶτον, κάμνωντάς τα νὰ παρατηρή-
 σεν τὰς ὁμοιότητας καὶ ἀνομοιότητες τῶν λέξεων,
 τὰς συμφωνίας καὶ διαφωνίας ὅπῃ ἔχεν ἀναμεταξύ-
 τες, φυλαττόμενος ὅσον τὸ δυνατόν νὰ εἰσῇ τίπο-
 τε, χωρὶς νὰ εἶναι ὁ μαθητὴς προπαρασκευασ-
 μένος εἰς τὴν κατάληψιν. (Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀναλυτι-
 κὴ μέθοδος) ἐπειδὴ ὁ νῦν ἐκεῖνα κρατεῖ, ἐκεῖνα ὁ-
 πῇ καὶ καταλαμβάνει, καὶ διὰ ἐκεῖνα ὅπῃ δὲν κα-
 ταλαμβάνει, δὲν ἔχει φυσικὰ, εἰμὴ μίαν ἀποσρο-
 φὴν. Ἀ' φ' εἰ ὁ διδάσκαλος κάμῃ τὸν μαθητὴν νὰ
 παρατηρήσῃ τὴν ὁμοιότητα καὶ ἀνομοιότητα τῶν λέ-
 ξεων τῆς γλώσσης τε, (καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ
 κάμῃ πολλάκις, ποτὲ μὲν παίζων, ποτὲ δὲ σπε-
 δάζων μὲ τὸν νέον, διὰ νὰ γένη αὕτῃ ἡ παρατή-
 ρησις ἔξις.) τί δὲ νὰ εἰσῇ ἔπειτα ὄνομα, τί κλη-
 σις, τί ἀριθμὸς, τί πτώσις κτλ., τί ἐσιασικὸν,
 τί ἐπίθετον κτλ., αὐταὶ αἱ ἐννοιαί καὶ ὀνομασίαι
 δεῖ νὰ προκύψουν ὡς παρεπόμενα, καὶ δεῖ νὰ ἐντυ-
 πωθῶν εἰς τὸν νέον ἀνεξαλείπτως· ἐπειδὴ μόνῃ ἡ
 ἀνάλυσις, ἡ καλὴ δηλαδὴ μέθοδος, καὶ ἀκολούτως
 ἡ φυσικὴ, εἶναι ὅπῃ κάμνει παρομοίας ἐντυπώσεις,
 καὶ ἡ σύνθεσις, δηλαδὴ ἡ κακὴ μέθοδος, δὲν κάμ-
 νει, παρὰ νὰ καταζαλίζῃ καὶ νὰ κατασκοτίζῃ τὰ
 παιδιὰ. Καὶ ποῖαν λέγεις κακὴν μέθοδον ἤθελε

με εἰπῇ τινὰς, ὅτι ἐννοῇς με τὸ σύνθεσις; Σύν-
 θεσις ἐστὶ συνθετικὴ μέθοδος εἶναι ἐκεῖνη μετὰ τὴν ὁ-
 ποῖαν ἀρχίζειν πάντες νὰ διδάσκων τὰς νέας, βάνον-
 τές τες νὰ ἀρχίζουν ἀπὸ ἐκεῖ ὅπῃ πρέπει νὰ τελειό-
 νων. ἐπειδὴ ὅταν δὲν ἀρχίζῃ τινὰς ἀπὸ τὴν μη-
 τρικόν τε γλῶσσαν, ἢ καὶ ἀπὸ καμμίαν ἄλλην
 ἀφ' ἧς μάθῃ νὰ τὴν ὁμιλῇ ὀλίγον, δὲν ἀρχίζῃ βέ-
 βαία νὰ βαδίζῃ ἀπὸ τὰ γνωστὰ ἐπὶ τὰ ἄγνωστα,
 δὲν ἀρχίζει φυσικὰ, δὲν ἀρχίζει ἀπὸ ἐκεῖ ὅπῃ πρέ-
 πει νὰ ἀρχίζῃ. Συνθετικὴ μέθοδος εἶναι ἐκεῖνη τὴν
 ὁποῖαν μεταχειριζόμενος ὁ διδάσκαλος, βάνει τὸν
 μαθητὴν νὰ μανθάνῃ ἐκεῖνα ὅπῃ δὲν καταλαμβά-
 νει. ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ἕνα παιδίον μικρὸν ὅπῃ ἀναγ-
 κάζεται νὰ ἀποσηθίζῃ κανόνας, ὁρισμὰς, κλίσεις,
 συζυγίας λέξεων ξένων, ὅτι καταλαμβάνει τίποτες;
 Συνθετικὴ μέθοδος εἶναι ἐκεῖνη ὅπῃ διδάσκει πρῶ-
 τον τὰ καθόλου χωρὶς νὰ ἡξεύρῃ ὁ ἀκροατὴς τὰ καθ'
 ἕκαστα, ἐν ὅταν ἕνας νέος ἀναγκάζεται νὰ μανθάνῃ
 κλίσεις, συζυγίας κτλ., χωρὶς νὰ ἡξεύρῃ τὰς
 λέξεις, ὅτι κάμνει ἄλλο τίποτες ὁ διδάσκαλος; Κάμ-
 νει πολὺ τι, διαφθείρει τὸν νῦν τῷ νέῳ, ὅτι τὸ ἄλ-
 λο χειρότερον; Δὲν θαυμάζω ὅταν βλέπω νέους οἱ
 ὅποιοι διαβάζοντες δὲν προσκυλλῶν καμμίαν ἰδέαν
 εἰς τὰ ἀναγνωσκόμην, διαβάζον ὡς ψιττακοί. ἐ-

πειδὴ αὐτοὶ ἄρχισαν μὲ μίαν συνθετικὴν μέθοδον, καὶ ἐσπένδασαν νὰ εἶναι τοῖετοι, καὶ ἀκολούθως τὸν ψιττακισμόν νὰ εἰπῶ ἔτω, τὸν ἔχον ἔξιν.

Εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα εἰς ἓνα νέον ὅπῃ ἀρχίζει νὰ σπευδάξῃ, αὐτὴ ἡ παρατήρησις τῶν λέξεων τῆς ὠμιλημένης τε γλώσσης. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεταφυσικὴ τῆς γλώσσης. Ναι, ἡ μεταφυσικὴ· ἐπειδὴ, κάθε τέχνη, κάθε ἐπιστήμη ἔχει τὴν μεταφυσικὴν της, καὶ ἐκεῖνος βαδίζει μὲ μεγάλα βήματα εἰς ὁποιαὺν μάθησιν, ἐκεῖνος ὅπως φωτίζεται εἰς τὸν δρόμον τε ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν.

Ἄκουσα ποτὲ ἓνα παιδίον πέντε ἔτων ὅπῃ μαθαίνωντας νὰ συλλαβίζῃ, ἔλεγε συχνὰ διὰ τί. Δὲν εἶναι, παρὰ ἡ μεταφυσικὴ τῆ διδασκάλου ὅπῃ ἡμπορεῖσε νὰ εὐχαρισήσῃ τὸ παιδίον, δηλαδή μία προσφυῆς ἀποκρίσις εἰς τὴν ὅρασιν τῆ νοῦς τῆ παιδείας ὅπῃ τὸ ὑπαγόρευε συχνὰ τὸ διατί. Μὰ τοιαύτας ἀποκρίσεις δὲν κάμνει, παρὰ ὅποιος σπευδάξῃ τὸν δρόμον τῆ ἀνθρώπινου νοῦς, καὶ κακῇ τύχῃ αὐτὴν τὴν θείαν σπεδὴν πολλὰ ὀλίγοι τὴν κάμνουν, καὶ ἡ αἰτία εἶναι, ἐπειδὴ σχεδὸν ὅλοι τὴν νομίζουν περιττὴν, καὶ ἀντιφάσκον ἀντικρυς. Τὸ Γνωστὸ σαυτὸν, ὅ-

λοι τὸ κοπανίζομεν, καὶ δὲν κάμνομεν, παρὰ νὰ τὸ λέγωμεν ὡς ψιττακοί.

Ὁ νέος ἔπειτα ἀφ' ἑ συλλάβη εἰς τὸν νῦν τὸ τέχνημα τῶν λέξεων, ἀφ' ἧ ἀσκηθῇ ἀρκετὰ εἰς αὐτάς, ἡ σπεδὴ ὅπῃ πρέπει νὰ κάμῃ εἶναι ἡ σπεδὴ τῆς τέχνης τῇ νοεῖν, τῇ σοχάζεσθαι, καὶ συλλογίζεσθαι. Τὸ Γνωθὶ σαυτὸν, ὅπῃ ἀνωτέρω ἀνάφερα, ὑπαινίττεται καὶ τὴν σπεδὴν τῇ φυσικῇ ἀνθρώπῃ, ὑπαινίττεται ὅμως περισσότερον τὴν σπεδὴν τῇ μεταφυσικῇ ἀνθρώπῃ, τὴν σπεδὴν δηλαδὴ τῇ νοὶ καὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτῇ. Οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι θέλοντες νὰ καταπείσουν τὴν ἀνθρώπῃς ὅτι εἶναι ἡ ἀξιολογωτέρα καὶ ἀναγκαιοτέρα σπεδὴ, τὴν ἔκαμαν νὰ περάσῃ ὡς ἓνας χρῆσμός, ὡς μία θεία ἐντολή. Καὶ τῷ ὄντι εἶναι θεία· ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς ὅπῃ ἔπλασε τὴν ἀνθρώπῃν, καὶ τὸν ἔδωκεν ἀνάντιρρήτως τὴν δύναμιν νὰ μάθῃ καὶ νὰ καταλάβῃ πολλὰ ὅπῃ τὸν ὠφελῇ κατὰ πολλὰ, εἶναι ὡσάν νὰ τὸν ἐπράσαξεν αὐτὸ τὸ μάθημα.

Ὁ νέος λοιπὸν πρέπει νὰ μάθῃ νὰ νοῇ, νὰ σοχάζεται καὶ νὰ συλλογίζεται, καὶ αὐτὴ ἡ μάθησις ἀφ'

ἔ τὴν κάμη μὲ ἱκανὴν προσοχὴν καὶ ἐπιμονὴν διὰ τὰ γένη καὶ ἕξιν, τότε δεῖ τὰ βαδίξῃ βέβαια μὲ μεγάλα βήματα εἰς κάθε εἶδος μαθήσεως. Διὰ τί, κάθε μάθησις εἶναι μία ἄσκησις νοῦς, καὶ ἔτω, τις ἀμφιβάλλει ὅτι ἐκεῖνος ὁπῶς ἐσπέδασε τὴν τέχνην τῷ νοεῖν, δεῖ ἐννοῇ καλλίτερα καὶ εὐκολώτερα εἰς κάθε τι;

Δὲν εἶναι λοιπὸν μήτε ἡ γεωγραφία, μήτε ἡ χρονολογία, μήτε αἱ ξέναι γλώσσαι ὅπῃ πρέπει τὰ σπευδάζειν τὰ παιδιά μετὰ τὴν σπευδὴν τῆς γλώσσης, πρέπει τὰ μαθεῖν τὰ γνωρίσκειν τὸν ἑαυτὸν-
 τος, τὰς ψυχικὰς καὶ γνωστικὰς τῶν δυνάμεις, τὸν νῦν τος ἐν λόγῳ, ἔπειτα κάθε ἄλλῃ σπευδῇ εἶναι εὐκόλος καὶ πολύκαρπος. Πολλοὶ θέλοντες τὰ εὐγενεῖς ἀπὸ τὴν πεπατημένην καὶ τὰ ξενίσκειν, καὶ ξενίζον τῷ ὄντι βάνοντες τὰ παιδιά εἰς μίαν πλανεμένην, βάνοντες τὰ εἰς γεωγραφίαν, χρονολογίαν, γλώσσας ξένας ἀναγκάζοντες τὰ ἐπαναλαμβάνειν, τὰ ξαναποσηθίζον. Ἡ σπευδὴ αὕτη πηγαινέει ἀπὸ τὰ 8 ἔτη ἕως εἰς τὰ 13, καὶ εἰς τὰ 15 τὰ παιδιά δὲν ἤξεύρου τίποτες· καὶ ἐκεῖνα ὅπῃ ἔδειχναν εὐφυΐαν εἰς τὰ 7, εἰς τὰ 17 δείχνουν ἡλιθιότητα. Δὲν εἶναι θαυμαστόν. Ὅταν παραβλέπεται ὁ νῦν χέρσος,

)(

χάνεται ἢ καταπνίγεται μέσα εἰς ἄγρια φυτὰ καὶ
ζιζάνια ὅπῃ πιάνεν τὸν τόπον τε.

Αὐτὴ ἡ Λογικὴ ἢ μεταφραστὴς εἰς τὴν γλῶσ-
σαν μας, εἶναι σύνθεμα ἑνὸς μεγάλου μεταφυσικῆ.
Ἐγινε διὰ τὰ παιδιὰ καὶ διὰ τὰς ἀμαθεῖς καὶ διὰ τὰς
γυναῖκας. Εἶναι διηρημένη εἰς δύο Μέρη.

Εἰς τὸ πρῶτον Μέρος ὁ Συγγραφεὺς πραγ-
ματεύεται τὴν μεταφυσικὴν μὲ ἕναν τρόπον πολλὰ
σύντομον καὶ ἀπλὸν. Αὐτὴ ἡ μεταφυσικὴ εἶναι ἀ-
παραιτήτως ἀναγκαῖα εἰς ἕναν ὅπῃ ἀρχίζει νὰ σπε-
δάξῃ. Εἰς αὐτὴν βλέπει τινὰς πῶς νοεῖ, πῶς ἀ-
ποκτᾷ γνώσεις καὶ πῶς ἡμπορεῖ νὰ ἀποκτᾷ χωρὶς
νὰ τὰς χάνῃ. Αἱ γνώσεις δὲν χάνονται, παρὰ ὅ-
ταν ἀποκτῶνται χωρὶς μέθοδον, ὅταν ἐπισωρεύων-
ται ἀτάκτως καὶ συγκεχυμένως εἰς τὸν νῦν· τότε
χάνονται· ἐπειδὴ μήτε εἶναι γνώσεις ὧντας συγ-
κεχυμένοι. Εἰς τὸ δεύτερον, πραγματεύεται τὴν
τέχνην τῆ συλλογίζεσθαι, καὶ αὐτὴν μὲ τὴν αὐτὴν
βραχύτητα καὶ συντομίαν καὶ ἀπλότητα. Εἶναι καὶ
αὕτη ἀναγκαῖα εἰς τὰς νέας· ἐπειδὴ ἀφ' ἧς μάθων
πῶς νοεῖν, τὸ ἔφεξις μάθημα εἶναι βέβαια νὰ μά-
θων πῶς διανοῶνται καὶ συλλογίζονται.

Αὐτὴ ἡ Λογικὴ ἐπραγματεύθη μὲ ἕναν τρόπον νέον, καὶ ἂν φανῇ εἰς τινὰς δύσκολος, ἡ δυσκολία τῆς δὲν προέρχεται, παρὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν νέον τρόπον. Ὁ συγγραφεὺς τὸ προεῖδεν, ὅθεν καὶ λέγει ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι, παρὰ διὰ τὰς ἀμαθείας· ἐπειδὴ οἱ ἀμαθεῖς ὅπῃ δὲν ἐδιάβασαν ἄλλας λογικάς, καὶ ἀκολούθως ὅπῃ δὲν ἔχεν κακὰς ἔξεις, εὐκολα ἤμπορῶν νὰ προχωρέσεν εἰς αὐτήν· ὅσοι ὅμως ἐδιάβασαν ἄλλας, καὶ νὰ δυσκολευθῶν νὰ τὴν ἐννοήσεν διὰ τὰς προλήψεις τας, διὰ τὰς κακὰς τας ἔξεις, κατὰ τὴν δυσκολεύεται καὶ τὸ ἀριστερὸν χεῖρ νὰ κάμῃ τὰ τῷ δεξιῷ· ἐπειδὴ ἔλαβε τὴν ἔξιν νὰ μὴν κάμῃ τὰ τῷ δεξιῷ.

Αὐτὴ ἡ Λογικὴ ἐγράφη εἰς τὰ Φρανσέζικα, καὶ ἀκολούθως, ὁ ἐκθετικὸς τῆς τρόπος προξενεῖ μίαν μικρὰν δυσκολίαν εἰς ἡμᾶς ὅπῃ εἶμασθε ἄμοιροι πολλῶν γνώσεων, ὄντες ἐσηρημένοι καὶ ἀπὸ βιβλία. Διὰ νὰ σηκώσω κατὰ τινὰ τρόπον αὐτὴν τὴν δυσκολίαν, ἐπαρόυσσα μερικὰ σημειώματα, καὶ ἤθελα νὰ προσέσω καὶ περισσότερα· μὰ δὲν ἤθελῃσα νὰ τὴν δώσω ἕναν ὄγκον μεγάλον. Ἦταν καλλίτερον ἴσως νὰ τὴν παραφράσω καὶ νὰ τὴν

κάμω παντάπασι προσφυᾶ εἰς ἡμᾶς, μὰ ἡθέλη-
σα νὰ τὴν ἀφήσω καθὼς εἶναι· ὅθεν καὶ τὴν ἐμε-
τάφρασα ὅσον τὸ δυνατόν κατὰ λέξιν.

Μὰ, βέβαια θὰ μὲ κάμῃ τινὰς αὐτὴν τὴν
ἐνσασιν, εἰς αὐτὴν τὴν Λογικὴν δὲν βλέπη τινὰς
μήτε τὸ τέχνημα τῶν πέντε καθόλου φωνῶν· μή-
τε τὸ τῶν δέκα κατηγοριῶν, μήτε τὸ τῶν ὀρισ-
μῶν, τῶν διαιρέσεων, τῶν προτάσεων, τῶν δια-
φόρων συλλογισμῶν, τῶν ἐπιχειρημάτων, τῶν ἐν-
θυμημάτων, τῶν σωρεϊτῶν, τῶν διλημμάτων, τῶν
σοφισμάτων κτλ., τὰ ὅποια χρειάζονται εἰς ἕναν
ὁπῦ σπευδάζει τὴν Λογικὴν. Ἀποκρίνομαι, ὅτι τὸ
τέλος τῆς Λογικῆς δὲν εἶναι, (καὶ αὐτὸ τὸ ὁμολο-
γεῖν ὅλοι) παρὰ νὰ μᾶς μάθῃ νὰ συλλογισάμεθα,
τὸ ὅποτον εἶναι δύσκολον νὰ τὸ ἀπολαύσωμεν, ἂν
δὲν μάθωμεν προτύτερα ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν γνώ-
σειών μας, πῶς ἀποκτῆμεν γνώσεις, καὶ πῶς πρέπει
νὰ διευδύνωμεν τὰς ψυχικὰς μας δυνάμεις. Ὅποιος
ἡξεύρει νὰ νοῆ ὀρθὰ καὶ νὰ σοχάζεται ὀρθὰ, αὐτὸς
ἔχει μεγάλην εὐκολίαν καὶ εἰς τὸ νὰ συλλογίζεται
ὀρθὰ· καὶ ὅποιος νοεῖ, σοχάζεται καὶ συλλογίζεται
ὀρθὰ, ἡμπορεῖ βέβαια καὶ νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ ἀποκρίνε-

ται ὀρθά. Ἰδὲ τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς τῆς λογικῆς
πραγματείας, καὶ ἐκεῖνοι ὅπως σοχάζονται τὸ τέχ-
νημα τῶν ἀνωτέρω λέξεων ἀναγκαῖον, πρῶτον ἀν-
τικρυς εἰς ἕνα παραλογισμὸν με' ὅλην τῇ τῇ ἄ-
σκησιν εἰς τὰς προειρημένας φωνάς, πέρων διὰ τέ-
λος τῆς Λογικῆς, ἐκεῖνο ὅπως δὲν εἶναι.

Βλέπομεν πολλάκις ἀνθρώπους ἀγγραμμάτους
παντάπασιν ὅπως ὁμιλεῖν ὀρθότατα περὶ τινῶν πραγ-
μάτων, βλέπομεν πάλιν ἄλλους ὅπως ἐσπένδασαν καὶ
Λογικὴν, καὶ παραλογίζονται ποτὲ, καὶ ἐνίοτε καὶ ἐ-
λέγχονται καὶ ἀπὸ ἀγγραμμάτους. Ὡς προέρχε-
ται αὐτό; τίς εἶναι ἡ αἰτία ἐνός τοιούτου παραδόξου;
Ἡ αἰτία εἶναι αὕτη. Δὲν εἶναι κἀνένας ἀνθρώπος
κατὰ πάντα ἀμαθής, δὲν εἶναι κἀνένας παντομα-
θής. Ὁ ἀγράμματος ἔτυχε χωρὶς νὰ τὸ ἠξεύρῃ,
νὰ διευδύνῃ τὰς γνωσικὰς τε δυνάμεις ὀρθὰ εἰς τινὰ
πράγματα, καὶ τὸ νὰ ὁμιλῇ ἔπειτα περὶ αὐτῶν,
δὲν εἶναι, εἰμὴ ἕνα παρεπόμενον. Ὁ προκομμένος
ἔτυχε πάλιν νὰ μὴν ἠξεύρῃ ἐκεῖνα τὰ πράγματα,
καὶ προπαριμένος ἀπὸ τὴν προκοπὴν τε, ἢ κατακρα-
τημένος ἀπὸ τὴν νωθρότητα τε, ἢ ἐπλημένος ἀπὸ
τὴν μάθησίν τε, δὲν ἐφρόντισε νὰ προσέξῃ καὶ νὰ

λάβῃ αὐτῶν ἰδέας καθαρὰς καὶ πλήρεις, καὶ συγκε-
κροτημένος ἔτις μίαν συγκρότησιν ἐλσεινὴν, τὸ νὰ
παραλογίζεται ἐλεινότερα ὅταν θέλῃ νὰ ὁμιλῇ πε-
ρὶ αὐτῶν, δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ, εἰμὴ ἓνα παρεπόμε-
νον, καὶ ἀκολέθως μήτε ἐδῶ μήτε ἐκεῖ εἶναι καὶ νένα
παράδοξον.

Λοιπὸν, ἂν ὁ ἀγράμματος συλλογίζεται ἐνίοτε
καλὰ, εἶναι τρόπος ἄρα νὰ συλλογίζεται πολλάκις
καλὰ καὶ τὸ ἐνίοτε καὶ τὸ πολλάκις μόνον, εἶναι ὅπῃ
διασέλλει τὸν ἀμαθῆ ἀπὸ τὸν προκομμένον.

Δὲν πρέπει νὰ περιορίζῃ τινὰς τὴν μάθησιν εἰς
τὸ νὰ ἡξεύρῃ νὰ διαβάσῃ καὶ νὰ γράφῃ· ἐπειδὴ τὰ
γράμματα δὲν εἶναι, εἰμὴ ἓνα μέσον εἰς τὸ νὰ μαν-
θάνωμεν περισσότερα, καὶ εὐκολώτερα, καὶ εἶναι τῷ
ὄντι ἓνα θαυμάσιον μέσον καὶ ἡ ἀξιολογωτέρα εὐρε-
σις τῷ ἀνθρώπῳ. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενον, ἂν
βλέπωμεν πολλὰς ἀγραμμάτους νὰ συλλογίζωνται
καλὰ, καὶ πολλὰς πάλιν ὅπῃ με ὅλον ὅπῃ γραμμα-
τισμένοι, νὰ συλλογίζωνται κακά. Αὐτοὶ κάμνου
μίαν παράξενον χρῆσιν αὐτῷ τῷ μέσῳ, ἢ δὲν κάμ-
νου τελείως.

Τὸ νὰ νοῇ τινὰς λοιπὸν καὶ νὰ σοχάζεται ὀρθά, εἶναι ἐκεῖνο ὅπῃ κάμνει καὶ νὰ συλλογίζεται ὀρθά, καὶ ὁ μηχανισμὸς τῆς λόγου, ἡ ξηροπεριέργεια νὰ σπασ-
δάζωμεν λέξεις, ἐπτοημένοι ἀπὸ αὐτὰς, νὰ τὰς δι-
αιρῶμεν καὶ νὰ τὰς ποικίλλωμεν σχεδὸν ἐπ' ἄπειρον,
χωρὶς νὰ μᾶς ὀδηγῇ ἀναγκαίως αἱ ὁράσεις τῆς νοῦς
εἰς αὐτὰς, χωρὶς νὰ βάφωμεν τὴν γλῶσσαν μας
πρότερον εἰς τὸν, νῦν καθὼς ἔλεγεν ἓνας παλαιὸς
σοφός. (Ἰδὲ καὶ μία ἄλλη ἀρχὴ ἀγνοημένη ἀπὸ ὅσους
σχεδὸν ἔγραψαν λογικὴν, καὶ ὅπῃ ἔπρεπε νὰ εἶναι
ἡ βάσις τῆς), δὲν κάμνει ὡς τὰ πολλὰ, παρά νὰ
μᾶς κάμνῃ ψυχρὰς καὶ ἑλσεινὰς ἀπεραντολόγους. Ναί,
αὐτὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα· ἐπει-
δὴ κάμνοντες ἔργον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μαθήσεως
παρομοίας ψυχρὰς λεπτολογίας, ἀκολουθεῖ ὡς τὰ
πολλὰ νὰ πέρνωμεν τοιαύτας ἑξεις, καὶ ἔπειτα νὰ
μὴν ἠμπορῶμεν νὰ τὰς ἀποβάλλωμεν, καθὼς κα-
κὴ τύχη συχνὰ τὸ βλέπομεν.

Συγχίζεται δικαιοτάτα τινὰς ὅταν βλέπῃ σο-
φὸς ἄνδρας νὰ συστήνῃ τὸν τρόπον τινὰ παρομοίας βατ-
τολογίας εἰς τὰς νέας, ἐπιτρέποντες εἰς αὐτὰς νὰ
νεανιεύωνται εἰς αὐτὰς, γυμνασίας καὶ συνηθείας

χάριν. Καλόν, ὃ μὰ δὲν φοβέονται μήπως αἱ συνήθειαι γένων ἔξεις; Οἱ λογικοὶ διδάσκαλοι ὅπως δὲν ἐνασχολῶν τὰς λογικευόμενας εἰς τὴν ὀρθότητα τῆς διανοήσεως πρῶτον, ἀμὴ τὰς ἀφίνεν νὰ διαφθείρωνται εἰς παρομοίας κενὰς πάντη ἐρεσχελίας, κάμνουν βέβαια μίαν ἀλλόκοτον χρῆσιν τῆς διδασκαλίας των.

Εἰς τὸ τέλος τῆς Λογικῆς ἐπρόδεσα ἕνα ἀπόσπασμα τῆς περὶ Αἰδημάτων πραγματείας τοῦ Συγγραφέως, τὸ ὅποσον ἔχει ἀναφορὰν μὲ τινὰ ὅπως λέγει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν Λογικὴν, καὶ ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἕνα σημείωμα εἰς αὐτά.

Μία φιλικὴ φιλονεικία ὅπως πρὸ ὀλίγου εἶχα μὲ ἕναν φίλον μου, μὲ ἔκαμε νὰ προυδέσω ἱστορικῶς μόνον, καὶ μίαν ἔκθεσιν τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ λόγου, ἐκεῖνος λέγω, ὅπως ἐνόμιζαν καὶ νομίζον τινὲς ἀκόμι λογικὴν. Οἱ φίλοι μας εἶναι ἕνας ἀπὸ τὰς σοφωτέρους τοῦ ἔθνους μας. Ὁμολογῶσεν ὅλην τὴν ἀξιολογότητα τῆς Λογικῆς τοῦ Κονδιλιάκ, διαχυρίζετο ὅμως ὅτι οἱ λογικευόμενοι εἰμὴ πρῶτον, καὶ λόγου πάρεργον, νὰ μανθάνουν καὶ κατὰ τὰς πα-

λαιὸς τὴν Λογικὴν. Ἐπρόφθεσα λοιπὸν ἐκεῖνα ὅτῃ
ἐσοχάωην μετ' αὐτὴν τὴν Φιλονεικίαν, καὶ τινὰ μετὰ
μίαν καλὴν σπεδὸν τῆς Λογικῆς, εἶναι τρόπον τινὰ
ἀναγκαῖα, εἰς ἐκεῖνες καὶ ὅτῃ δὲν ἔχεν τὸν καιρὸν
να τὰ σκαλίσεν ἀλλῶ.

Τέλος, βλέπωντας τὸν χεῖριζον τρόπον μετὰ τὸν
ὁποῖον σπευδάζεται ἡ γλῶσσα εἰς τὰ χολεῖά μας,
τὴν πρόληψιν ὅτῃ ἔχεν τινὲς σοχαζόμενοι μάθῃσιν
αὐτὰ τὸ μέσον τῆς μαθήσεως μόνον, τὴν ἀνεπιμέ-
λειαν καὶ τρόπον τινὰ ὑπεροφίαν ἐκείνων ὅτῃ ἀναδέ-
χονται τὴν ἰδρυσιν ἢ τὴν ἐφορίαν αὐτῶν, ἔκρινα
εὐλογον να προφθῶ συμβελῆς λόγῳ ἕναν μικρὸν
λόγον ὅτῃ ἀφορᾷ τὰ χολεῖά μας. Αὐτὴ ἡ προ-
φθῆκη ἔχει καὶ τινὰ ἀναφορὰν μετὰ τὴν λογικὴν, καὶ
ἀκολούθως δὲν εἶναι ἀκατάλληλος μετὰ τὸ ὅλον. Αὐ-
τὸς ὁ λόγος καὶ τὸ ἀπὸ τῶν περὶ Αἰσθημάτων ἀπό-
σπασμα, ἐγράφησαν εἰς τὴν μὴ ὠμιλημένην Ἑλ-
ληνικὴν διάλεκτον.

Αὐτὴ ἡ Λογικὴ ἐμεταφράσθη εἰς τὴν ὠμιλη-
μένην Ἑλληνικὴν διάλεκτον, καὶ ἡ ὠμιλημένη Ἑλ-
ληνικὴ διάλεκτος, κακῇ μας τύχῃ, ὑσερημένη ἀπὸ

γραμματικὴν καὶ ἀπὸ λεξικόν, εἶναι μία διάλεκτος δύσκολος. Γίνεται προσέτι δύσκολος διὰ τὴν ἀ-
 θένειαν τινῶν ὅπερ διεγείρονται διαιτηταίτης καὶ τὴν
 καταδικάζει χωρὶς νὰ ἐπερεῖδωνται εἰς κἀνέναν ὀρ-
 θὸν λόγον, ἀλλ' εἰς τὰς προλήψεις τας καὶ τὰς κα-
 κὰς τας ἑξεις. Ὁ γράφων δὲν ἠξεύρει πλέον πῶς
 νὰ γράψῃ διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς ὅλους. Ὁ Πρέπει λοι-
 πὸν νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ῥίψῃ μακρὰ τὸν κάλαμον
 ἢ τὸ πτερόν; Ὁχι. Πρέπει νὰ γράψῃ ἀκολουθῶν-
 τας ὅχι τὰ λόγια τῶν συνθετικῶν, ἀλλ' ἀκο-
 λυθῶντας τὸν ὀρθὸν λόγον. Ὁ ὀρθὸς λόγος, ἂν
 αἰσθανώμεθα ὀρθὰ, μᾶς προσάξει νὰ γράφωμεν
 μὲ τὸν τρόπον ὅπερ νὰ εἴμασθε καταληπτοὶ εἰς πολ-
 λές. Εἴμασθε ἄρα ἀναγκασμένοι νὰ ἀκολουθῶμεν
 τὴν φύσιν τῆς γλώσσης, νὰ γράφωμεν δηλαδὴ
 καθὼς ἐκφράζομάσθε ὁμιλῶντες, καὶ ὅχι καθὼς δὲν
 ἐκφράζεται κἀνέναν· ἐπειδὴ ἔτως ἠθέλαμεν γρά-
 φῃ εἰς μίαν γλῶσσαν παντάπασι φαντασιώδη καὶ
 γελοῖαν, νὰ παρατηρῶμεν νὰ εἴμασθε κανονικοὶ,
 κιτάζοντες δηλαδὴ τὴν γραφομένην διάλεκτον, ὡς
 μίαν διάλεκτον ὅπερ πρέπει νὰ θεωρῶμεν ὡς γλῶσ-
 σαν μας, καὶ ἀκολουθῶντας νὰ σπεδάξεται. Ἐγὼ τοι-
 αύτης γνώμης εἶμαι, καὶ ἂν φαίνωμαι εἰς τινὰς ὅτι

παραλογίζομαι, αὐτοὶ οἱ τινὲς δὲν ἤμπορῶν νὰ εἶ-
ναι, παρὰ τινὲς συνθετικοὶ καὶ δὲν παραξενεύομαι.

Εἰδὼ ἤμπορεῖ τινὰς νὰ μὲ κάμῃ αὐτὴν τὴν ἔν-
τασιν. „Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ὅπῃ λέγεις ὅτι εἶ-
ναι γραμμένον καὶ ὡς ἐκφράζομάσθε, βλέπει τι-
νὰς πολλὰς λέξεις ὅπῃ δὲν εἶναι σχηματισμέναι
μήτε τονισμέναι καὶ ὡς τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ὠμιλημένη
γλῶσσα. Βλέπει τινὰς λέξεις ὅπῃ δὲν εἶναι
συνειδισμέναι παντάπασιν εἰς τὴν ὠμιλημένην
γλῶσσαν. Βλέπει τινὰς φράσεις, κτλ.“ Εἶ-
πα ἀνωτέρω ὅτι δὲν ἔχομεν μήτε γραμ-
ματικὴν μήτε λεξικὸν εἰς τὴν γλῶσ-
σαν μας, καὶ εἶπα συνεπτυγμένως τὸ πᾶν. Νὰ
ἀναπτύξω τὸν σοχασμόν μου μὲ ὅλας τὰς παρα-
τάσεις καὶ περιστάσεις, μὲ ὅλας τὰς καταφάσεις καὶ
ἀποφάσεις, δὲν εἶναι τῷ παρόντος καιρῷ. Δὲν λέ-
γω λοιπὸν, εἰμὶ τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια.

Τὰ γλωσσηματικὰ πρῶτον, πρέπει νὰ ἀ-
πορρίψω ἀπὸ τὰ βιβλία, καὶ ἀπὸ αὐτὰ, αἱ λέ-
ξεις ὅπῃ μεταχειρίζεται ὁ Ἀριστοτέλης ὁ Πλάτων,
ὁ Θεόφραστος κτλ., προτιμητέαι. Εἰς τὰ ἀμφίβο-

λα ἢ εἰς τὰ νέα πράγματα πρέπει νὰ προκρίνω-
μεν τὸ κοινότερον γλωσσηματικὸν καὶ ἑδικὸν μας,
ἢ διὰ τῆς παραγωγῆς ἢ διὰ τῆς συνθέσεως νὰ
κάμωμεν νέας λέξεις. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλάτων,
ὁ Θεόφραστος, ὁ Ἱπποκράτης, ὁ Γαληνὸς, ὁ Πο-
λύβιος, ὁ Πλῦταρχος κτλ., δὲν πρέπει, νὰ λεί-
πουν ἀπὸ τὸ πλάγι ἐκείνων ὅπως γράφον εἴτε εἰς
τὴν ὠμιλημένην Ἑλληνικὴν, εἴτε εἰς τὴν μὴ ὠμι-
λημένην. Ἡ γλῶσσά μας δεύτερον, εἶναι ἀναλ-
λιέργητος, καὶ ἂν πέρνωμεν μὲ καλὴν ἐκλογὴν
φράσεις ἀπὸ τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν, τὴν σολί-
ζομεν καὶ τὴν πλατίζομεν. Εἰς τὰς σχηματισμὸς
τρίτον, πρέπει νὰ εἴμασθε πολλὰ προσεκτικοὶ διὰ
νὰ μὴν πίπτωμεν εἰς ἀπεράντες ἀνωμαλίας. (1)

(1) Τὸ ἀνωμαλίας τὸ ἐκλαμβάνω γενικώτερον ἐδῶ
καὶ ὅχι καθὼς τὸ ἐκλαμβάνω μόνον εἰς τὰ σχολεῖά μας.
Τὸ ἐκλαμβάνω εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς λόγου, εἰς τὰς σχη-
ματισμὸς τῶν ὀνομάτων, εἰς τὰς κλίσεις τας, εἰς τὰς
παραγωγὰς καὶ συνθέσεις ἀπλῶς τῶν λέξεων. Ἐπρεπε
λόγου χάριν, νὰ σχηματίζωμεν παρομοίως ὅλας τὰς λέ-
ξεις, εἰς ὅσας παρόμοιαι ὁράσεις ᾗ νοὸς μᾶς φέρουν.
Ἀπὸ τὰ ἐπίδετα παράγονται τὰ ἀφηρημένα· ἔπρεπε
τὰ ἀφηρημένα νὰ ἔχουν τὴν αὐτὴν κατάληξιν κτλ. Ἀπὸ

ἐπειδὴ ἀνωμαλίας δὲν εἶναι, εἰμὴ ἓνα ἐλάττωμα
μεγάλον τῶν γλωσσῶν. Δὲν εἶναι ἡ φύσις ὅπῃ
τὰς ἔκαμεν, ἀμὴ εἶναι ἡ φαντασία ὅπῃ κακοζή-
λως τὰς ἔρριψε μέσα εἰς τὰς γλωσσάς διὰ τὰ
τὰς συγχύσῃ. Ἡ γλωσσά ἡ καλλιτέρα εἶναι ἐ-
κείνη ὅπῃ ἔχει ὀλιγωτέρας ἀνωμαλίας, ἢ ἡ κα-
λὴ, ἐκείνη ὅπῃ δὲν ἔχει τελείως. Τέταρτον, αἱ
τέχναι ἢ ἐπιστῆμαι ἔχουσιν τὰς γλωσσάστας κατ'
ἄλλον λόγον, ἀπλῶς ὅταν γράφῃ τινὰς, τὸν ἔρ-
χονται ἰδέαι ἢ ἔννοιαι ὅπῃ δὲν εἶναι κοιναί, εἰς ἡ-
μᾶς μάλιστα, ἢ διὰ τὰ ἐκφραστῇ, μεταχειρίζεται
ἢ λέξεις μὴ κοινὰς. Οἱ φιλαναγνώσκει ὅμως πλε-
τιζόμενοι ἀπὸ ἰδέας ἢ ἐννοίας, πλετίζονται ἐν ταύ-
τῳ ἢ ἀπὸ λέξεως. Μοῖρα, λόγε χάριν, εἰς τὰ ἐ-
πίλοιπα ἔσθνη τῆς Εὐρώπης ὡς ἢ οἱ βάνανσοι ἢ

τὰ ῥήματα παράγονται ὀνόματα διαφόρων συμμοριῶν
ἔπρεπε καθε συμμορία τὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν κατάληξιν
καθὼς, διόρθωσις, καῦσις, γράψις, βάδις, φκιάσις
κτλ. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔτω βέβαια καθε γλωσσά ἐβάδι-
ξεν· ἐπειδὴ ἦταν ἡ φύσις ὅπῃ ἦταν ὁ καθηγεμὸν, ἢ
ἀνάλυσις ἔδινε μίαν μεγάλην εὐχέρειαν. Οἱ σοφοὶ ἢ
μᾶλλον οἱ δοκισίσοφοι ἦλθον ὕστερα ἢ ἔφεραν τὰ πράγ-
ματα εἰς αὐτὴν τὴν ἀταξίαν ὅπῃ εὐρίσκονται.

ξεύρην τι θεὸς νὰ εἰπῇ, εἰς ἡμᾶς ὅμως ἀγνοῶν καὶ πολλοὶ ὅπῃ ἐσπένδασαν πολλὰς ἐνιαυτές. Πρέπει πρὸς τέτοις νὰ ἀπορρίπτωμεν καὶ τινὰς λέξεις διὰ νὰ μὴ πιπτοῦμεν εἰς τὰς παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν παραλογισμούς. Τὸ τινὲς, λόγῳ, χάριν προτιμητέον ἀπὸ τὸ μερικοὶ κτλ. Τὰς κανόνας ὅπῃ τὴν ἔδωκα βέβαια δὲν τὰς ἐφύλαξα ἀκριβῶς. Αἱ κακαὶ ἔξεις εἶναι ἡ αἰτία, καὶ πρέπει νὰ τὰς ἀποβάλωμεν.

Η ΛΟΓΙΚΗ.

Η"

ΑΙ' ΠΡΩΤΑΙ Α'ΝΑΠΤΥΞΕΙΣ
ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΣΤΟ-
ΧΑΖΕΣΘΑΙ.

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ.
ΣΤΙΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.

Ηταν φυσικὸν εἰς τὰς ἀνθρώπους νὰ ἀνα-
πληρώσῃ τὴν ἀσθένειαν τῶν βραχιόνων τες μὲ τὸ
μέσον ὅπῃ ἡ φύσις ἔκαμεν εἰς αὐτὰς ἐφικτὸν, καὶ ἐ-
σάθησαν μηχανικοὶ πρὸ τῆς νὰ ζητήσῃ νὰ εἶναι.
Παρομοίως ἐσάθησαν λογικοὶ πρὸ τῆς νὰ ζητήσῃ
πῶς σοχάζεται τινάς. Ἐπρεπε μάλιστα νὰ περάσῃ
αἰῶνες διὰ νὰ βαλθῇ οἱ ἄνθρωποι εἰς ὑποψίαν ὅτι
ὁ σοχασμὸς ἡμπορεῖ νὰ ὑποβληθῇ εἰς νόμους, καὶ τὴν

Α

σήμερον οἱ περισσότεροι σοχάζονται ἀκόμι χωρὶς πα-
ρομοίας ὑποψίας. (1)

Ὡς τὸσον μία εὐτυχὴς κλίσις ὅτῃ ὠνόμαζαν
προτέρημα, ὅ ἐστιν ἕνας ἀσφαλέςερος καὶ καλοκα-
ταληπτότερος τρόπος τῆνὰ βλέπη τινὰς, ὡδηγῶσε
τὰς καλητέρας νόας χωρὶς νὰ τὸ ἡξεύρην, καὶ τὰ
συγγράμματά τες ἐγίνονταν παραδείγματα. Ἐζή-
τησαν λοιπὸν εἰς τὰ συγγράμματά τες μὲ τὴν τέχ-
νευμα μὲ ποῖαν μηχανὴν, ἄγνωστον καὶ εἰς τὰς συγ-
γραφείων, ἔκαμναν τὴν ἡδονὴν καὶ τὸ φῶς. Ὅσον
περισσότερον αὐτὰ τὰ συγγράμματα ἐπροξενῶσαν
θαῦμα, τὸσον περισσότερον ἐφαντάδιζαν οἱ ἄνθρω-
ποι ὅτι οἱ συγγραφεῖς εἶχαν μέσα ὑπὲρ τὰ συνήδη,
καὶ ἐζήτησαν τὰ τοιαῦτα μέσα, ὅταν δὲν ἔπρεπε
νὰ ζητήσεν, παρέξ ἀπλᾶ. Ἐνόμισαν λοιπὸν εὐθὺς
ὅτι ἐμάντευσαν, ἐπέτυχαν τὰς ἀδρώπες ὅτῃ εἶχαν
γεννητικόν. Ὅμως δὲν τὰς ἐπιτυχαίνει τινὰς εὐκολα.

(1) Ἐνας βοσκὸς ποτε βόσκωντας τὰ πρόβατα
τε, ἐτραγωδῶσε καθὼς τὰ πολλὰ συνηθίζειν οἱ βοσκοὶ
νὰ κάμνουν. Ἐνας λόγιος ἐπέρασε καὶ ἀκίσας, τὸν ἐνο-
σιμεύθη πολλὰ. Τὸν εἶπεν ὅτι ἦταν εἰςχεργὸς ἄριστος.
Ὁ βοσκὸς δὲν ἐκαταλάμβανε τί τὸν ἔλεγε. — Κάμνεις
εἰςχες θαυμαστὰς τὸν εἶπεν. — Δὲν καταλαμβάνω τί θέ-
λεις νὰ σημάνης μὲ τὸ εἰςχες. — Αὐτὰ ὅτῃ τραγῶδεῖς
εἶναι εἰςχοι. — Τώρα πρῶτον μανθάνω. Οὕτω βίβλια καὶ
οἱ ἄνθρωποι ἤθελαν ὁμιλῆ λογικά, ἤθελαν συλλογίζων-
ται, ἂν δὲν ἤθελαν κακῇ τύχῃ παρεκτραπῇ ἀπὸ τὴν ὁ-
δὸν εἰς τὴν ὁποίαν ὁ διμεργὸς τὰς ἔβαλε.

ἔπειδὴ τὸ κρυφόν τες φυλάττεται τόσον καλλίτερα,
ὅσον δὲν εἶναι πάντοτε εἰς τὴν ἐξουσίαν τες, νὰ τὸ
ἀποκαλύψῃ.

Ἐζήτησαν λοιπὸν τὰς νόμους τῆς τέχνης τῇ
σοχάζεσθαι ἐκεῖ ὅπῃ δὲν ἦταν, καὶ ἐκεῖ ὡς φαίνεται
ἠθέλαμεν τὰς ζητῇ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ἂν εἶχαμεν νὰ
ἀρχίσωμεν αὐτὴν τὴν ἀναζήτησιν. Ζητῶντές τες ὁ-
μῶς ἐκεῖ ὅπῃ δὲν εἶναι, μᾶς ἔδειξαν ἐκεῖ ὅπῃ εἶναι,
καὶ ἠμπορῆμεν νὰ καταπεισθῶμεν ὅτι τὰς εὐρίσκομεν,
ἂν ἠμπορῶμεν νὰ παρατηρήσωμεν καλλίτερα, παρὰ
ὅπῃ ἐπαρατήρησαν ἐκεῖνοι ὅπῃ ἀρχισαν.

Λοιπὸν καθὼς ἡ τέχνη τῇ κινεῖν μεγάλα βάρη,
ἔχει τὰς νόμους τῆς καὶ κανόνας εἰς τὰς δυνάμεις τῆς
σώματος, καὶ εἰς τὰς μοχλὰς ὅπῃ οἱ βραχίονές μας
ἐμαζαν νὰ μεταχειρίζονται (1), παρομοίως ἡ τέχνη
τῇ σοχάζεσθαι ἔχει τὰς ἐδικὰς τῆς εἰς τὰς ψυχικὰς
δυνάμεις καὶ εἰς τὰς μοχλὰς ὅπῃ ὁ νῦς μας ἐμαδε νὰ
μεταχειρίζεται. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηρήσωμεν
αὐτὰς τὰς δυνάμεις καὶ αὐτὰς τὰς μοχλὰς.

Βέβαια ἓνας ἄνθρωπος δὲν ἠθελε φαντασθῇ
νὰ καταστήσῃ ὀρισμὸς, ἀξιώματα, ἀρχὰς, (2) ἂν

(1) Ἡ σύγκρισις αὕτη εἶναι τῇ περιφάνῃ Βάκκου
Βρετανῆ, τῇ πατριάρχῃ τῶν νεωτερικῶν φιλοσόφων.

(2) Ὁρισμὸς εἶναι ἐξήγησις μιᾶς λέξεως με πολ-
λὰς λέξεις. τὸ σημείωμα τῆτο Ὁρισμὸς εἶναι τῇ ὀρισμῷ.
Ἀξιῶμα, μία πρότασις, ἓνας λόγος ἀυταπόδεικτος,
ἐφ' ἑαυτῇ καταληπτός εἰς ὅλες, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ καὶ

ἤθελε διὰ πρώτην φοράν, νὰ κάμῃ τινὰ χρῆσιν τῶν δυνάμεων τῆ σωματός τε. Δὲν ἤμπορεῖ· Βιάζεται νὰ ἀρχίσῃ νὰ μεταχειρισθῇ τὰς βραχιόνάς τε· ἐπειδὴ τὸν εἶναι φυσικὸν νὰ τὰς μεταχειρισθῇ. Τὸν εἶναι ἐξ ἴσου φυσικὸν νὰ βοηθηθῇ μὲ ὅ,τι αἰσθάνεται ὅτι ἤμπορεῖ νὰ τὸν δώσῃ τινὰ βοήθειαν, καὶ κάμνῃ εὐθὺς ἕναν μοχλὸν μὲ ἕνα ῥαβδί. Ἡ συνήθεια αὐξάνει τὰς δυνάμεις τε. Ἡ πείρα ὅπῃ τὸν κάμνει νὰ παρατηρήσῃ διὰ τί ἔκαμε κακῶς, πῶς ἤμπορεῖ νὰ

ἐγὼ κατὰ συνήθειαν νὰ ὁμιλῶ οἱ πολλοί· ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ τὰ ἀξιώματα, αὐταὶ αἱ κοιναὶ ἔννοιαι ζητῶν τινὰς προϋπαρχούσας γνώσεις. Ἀρχή, Σεμελιώδης διδασκαλία, ὡς οἱ Ὀρίσμοι καὶ τὰ Ἀξιώματα.

Οἱ Μαθηματικοὶ ἐσυνήθισαν καὶ συνήθισαν ἀκόμῃ τινες, νὰ ἀρχίζον τὰς πραγματείας των μὲ ὀρίσμους, μὲ ἀξιώματα, μὲ αἰτήματα, καὶ πραγματευόμενοι μίαν ὕλην ὅπερ τὸ παραμικρὸν λάθος, ὁ παραμικρὸς παραλογισμὸς γίνονται ἐν ταύτῃ ἐξόφθαλμα, καὶ ἀκολούθως ὄντες ἐναργεῖς καὶ ἀκριβεῖς, φιλόσοφοι πραγματευόμενοι ἄλλας ὕλας, ἐφαντάσθησαν ὅτι ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν μαθηματικῶν χρεωστέται εἰς τὸν ἐκθετικὸν τρόπον τῶν συγγραμμάτων τας, καὶ ἐξόλισαν καὶ αὐτοὶ τὰ συγγράμματα τας μὲ ὀρίσμους, μὲ ἀξιώματα, χωρὶς νὰ κατωρθώσῃ καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν μαθηματικῶν. Πολλοὶ ἔβλεψαν καὶ εἰς τὸν Κολοφῶνα τῆς ἀλογίας καὶ ἀτοπίας, μεταχειριζόμενοι τὰς τοιαύτας ἀρχὰς εἰς ἀποδείξειν καὶ ἐμπέδωσιν τῶν ἐσφαλμένων τας καὶ ἀτόπων τας δοξῶν. Παράφοροι καὶ φρενιτιῶντες δὲν ἤμπορῶσαν νὰ κάμνῃ περισσότερον.

κάμῃ καλλίτερα, ἀναπτύσσει κατ' ὀλίγον ὅλας τὰς δυνάμεις τῆ σωματός τε, καὶ μανθάνει.

Οὕτω νὰ ἀρχίζωμεν μᾶς βιάζει ἡ φύσις, ὅταν διὰ πρώτην φοράν κάμνωμεν κάποιαν χρῆσιν τῶν δυνάμεων τῆ νοός μας. Αὕτη μόνη εἶναι ὅπῃ τὰς κανονίζει, κατὰς πρῶτον ἐκάνονισε μόνη τὰς δυνάμεις τῆ σωματός, καὶ ἂν εἰς τὸ ἐξῆς εἰμασθε ἱκανοὶ νὰ τὰς ὀδηγῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, αὐτὸ δὲν θὰ ἤμπορῶμεν νὰ τὸ κάμνωμεν ἀλλέως, παρὰ ἀκολουθῶντες κατὰς αὕτη μᾶς ἔκαμε νὰ ἀρχίσωμεν, καὶ χρεωστέμεν ἀκολούθως τὰς προόδους μας εἰς τὰ πρῶτα μαθήματα ὅπῃ αὕτη μᾶς ἔδωκε. Δὲν θὰ ἀρχίσωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν Λογικὴν μὲ ἀξιώματα, μὲ ἀρχὰς· θὰ ἀρχίσωμεν παρατηρῶντες τὰ μαθήματα ὅπῃ ἡ φύσις μᾶς ἔδωκεν. (1)

Εἰς τὸ Πρῶτον Μέρος θὰ ἰδῶμεν ὅτι ἡ ἀνάλυσις εἶναι μέθοδος ὅπῃ ἐμάθαμεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν φύσιν, καὶ θὰ ἐξηγήσωμεν κατ' αὐτὴν τὴν μέθοδον τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γένεσιν τόσον τῶν ἰδεῶν, ὅσον καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς. Εἰς τὸ Δεύτερον Μέρος, θὰ

(1) Εἰς τὰ σχολεῖα μας ἀρχίζον νὰ διδάσκον τὰ παιδιὰ, τίεσι γράμμα. Ἰδὲ ἕνας ὀρίσμός· Κατωτέρω, τίεσι συλλαβῇ, τίεσι λέξεσι, τίεσι λόγος, κτλ. Ἰδὲ ἕνα πλῆθος ὀρίσμων τὰς ὁποίας ἀναγκάζεται ὁ νέος νὰ τὰς ἀποσηθίσῃ χωρὶς νὰ καταλαμβάνῃ τίποτε. Δὲν εἶναι παράξεον, ὡς τὰ πολλὰ καὶ οἱ διδάσκαλοι δὲν καταλαμβάνουν τίποτε. ? Εἶναι ἀχρεϊότερος τρόπος διδασκαλίας ἀπὸ αὐτόν;

Θεωρήσωμεν τὴν ἀνάλυσιν εἰς τὰ μέσα της καὶ ἀποτελέσματά της, καὶ ἡ τέχνη τῆ συλλογίζεσθαι θὰ καταντήσῃ νὰ εἶναι μία γλῶσσα καλοφκισμένη.

Αὐτὴ ἡ Λογικὴ δὲν ὁμοιάζει μὲ καμμίαν ἀπὸ ὅσας ἔκαμαν ἕως τώρα (1). Οἱ νέος τρόπος ὅμως μὲ τὸν ὁποῖον πραγματεύεται, δὲν πρέπει νὰ εἶναι τὸ μόνον προτέρημά της. Πρέπει ἀκόμι νὰ εἶναι ἡ ἀπλυστέρα, ἡ εὐκολωτέρα καὶ ἡ φωτισικωτέρα.

(1) Πολλὰ βιβλία ἐπιγράφονται Λογικαὶ καὶ εἰς τὰ περισσότερα δὲν ἀρμόζει αὐτὸ τὸ ὄνομα, παρὰ κατ' ἐντίφρασιν.

Μ Ε Ρ Ο Σ Π Ρ Ω Τ Ο Ν .

ΠΩΣ Η ΦΥΣΙΣ Η ΪΔΙΑ ΜΑΣ ΔΙΔΑΣΚΕΙ
ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΙΝ, ΚΑΙ ΠΩΣ ΚΑΤ' ΑΥΤΗΝ
ΤΗΝ ΜΕΘΟΔΟΝ, ΕΞΗΓΕΙ ΤΙΝΑΣ ΤΗΝ
ΑΡΧΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ ΤΟΣΟΝ
ΤΩΝ ΪΔΕΩΝ, ΟΣΟΝ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΗΣ
ΨΥΧΗΣ.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν . Α'.

ΠΩΣ Η ΦΥΣΙΣ ΜΑΣ ΔΙΔΕΙ ΤΑ ΠΡΩΤΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ
ΣΤΟΧΑΣΤΕΣΘΑΙ.

Η δύναμις τῆ αἰσθάνεσθαι εἶναι ἡ πρῶ-
τη ἀπὸ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς.

Α'. Αἱ αἰσθήσεις μας εἶναι αἱ πρῶται δυνάμεις
ὅπῃ σημειώνομεν (1) καὶ διὰ μόνων αὐτῶν αἱ ἐντυπώσεις

(1) Αἰσθήσεις εἶναι μία κοινὴ ὀνομασία τῆς ἁφῆς τῆς ἀκοῆς,

τῶν ὑποκειμένων ἔρχονται ἕως εἰς τὴν ψυχὴν. Ἀνὴρ ἡμαυτὸν ὑσερημένον ἀπὸ τὴν ὄρασιν, δὲν ἡτέλαμεν γνωρίζῃ μίτε τὸ φῶς μίτε τὰ χρώματα· ἂν ἡμαυτὸν ὑσερημένον ἀπὸ τὴν ἀκοὴν, δὲν ἡτέλαμεν ἔχει κάμμιαν γνωσὶν ψόφον. Ἐνὶ λόγῳ, ἂν δὲν ἡτέλαμεν ἔχει ποτὲ κάμμιαν αἰσθησιν, δὲν ἡτέλαμεν γνωρίζῃ κάμμιαν ἀπὸ τὰ ὑποκείμενα τῆς φύσεως. (1)

τῆς ὁράσεως, τῆς γεύσεως καὶ τῆς οσφρήσεως. Ἀφ' οὗ εἶναι ἡ δύναμις ὅπως ἔχομεν εἰς τὸ νὰ νιώσωμεν ὅταν μᾶς ἐγγίξῃ τινὰς. Ἀκοή, ἡ δύναμις ὅπως ἔχομεν εἰς τὸ νὰ ἀκούωμεν· Ὁρασις, ἡ δύναμις ὅπως ἔχομεν εἰς τὸ νὰ βλέπωμεν· Γεύσις, ἡ δύναμις ὅπως ἔχομεν εἰς τὸ νὰ διακρίνωμεν τὰς χυμῶς, δηλαδὴ, τὸ γλυκὺ, τὸ πικρὸν, τὸ ξυρὸν καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁσφρησις, ἡ δύναμις ὅπως ἔχομεν εἰς τὸ νὰ οσφραίνωμεθα, δηλαδὴ νὰ μυρίζωμεθα.

(1) Ἡτέλαμεν εἰμασθε ὡς ἕνας ἀνδρίας. Οὐδὲν ἐν τῷ νῷ ὃ μὴ πρότερον εὐτὴ αἰσθῆσαι. Αὕτη εἶναι μία ἀλήθεια πολλὰ μεγάλη· πλὴν ἔπρεπε νὰ περάσῃ δύο χιλιάδες ἔτη διὰ νὰ καταληφθῇ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ ἀπὸ τοῦ Βρετανοῦ Λόκ. Τὸ ἄριστόν τε περὶ νοὸς σύγγραμμα δὲν εἶναι σχεδόν, παρὰ μία ἀνάπτυξις αὐτῆς τῆς ἀληθείας τῇ Ἀριστοτέλει, ἂν εἶναι τῇ ἀλήθειᾳ αὕτη καὶ ὅχι τῇ Ἀναξαγόρᾳ ἥτινος ἄλλα παλαιῶν· ἐπειδὴ ὁ Ἀριστοτέλης λέγωντας, „ἀναξαγόρας μὲν ἐνφῆσι, διὰ τὸ „χεῖρας ἔχειν φρονιμώτατον εἶναι τῶν ζώων τὸν ἄνθρωπον, εὐλόγον δὲ διὰ τὸ φρονιμώτατον εἶναι τῶν ζώων, „χεῖρας ἔχειν· τὴν λαμβάνειν γὰρ αἱ χεῖρες ὄργανον εἰσιν· ἡ δὲ φύσις αἰεὶ διανέμει, καθάπερ ἄνθρωπος φρόνιμος, τῷ δυναμένῳ χρῆσθαι, ἕκαστον· προσήκει γὰρ τῇ ὄντι αὐληγῇ δεῦναι μᾶλλον αὐλὸς, ἢ τῷ αὐ-

Διὰ νὰ γνωρίζωμεν ὅμως αὐτὰ τὰ ὑποκείμενα, ἄρκει νὰ ἔχωμεν μόνον αἰσθήσεις; Ὁχι βέβαια· ἐπειδὴ αἱ ἴδιαι αἰσθήσεις μᾶς εἶναι κοιναὶ εἰς ὅλους, καὶ μ' ὅλον τὸτο δὲν ἔχομεν ὅλοι τὰς ἰδίας γνώσεις. Αὕτη ἡ ἀνισότης δὲν ἡμπορεῖ νὰ προέρχεται, πλὴν ἀπὸ αὐτὸ ὅπως δὲν ἡξεύρωμεν νὰ κάμνωμεν ἐξ ἴσου τὴν χρῆσιν τῶν αἰσθησέων μας διὰ τὴν ὁποίαν μᾶς ἐδόθησαν. Ἄν δὲν μαθαίνω νὰ τὰς κανονίσω, ἁποκινήσω ὀλιγωτέρας γνώσεις, παρὰ ἕνας ἄλλος, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὅπως δὲν χορεύει τινὰς καλὰ, εἰμὴ ὅσον μαθαίνει νὰ κανονίξῃ τὰ βήματά τε. Κάθε τι μαθαίνεται, καὶ εἶναι καὶ μία τέχνη διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τινὰς τὰς δυνάμεις τῆς νοῦς, καθὼς εἶναι καὶ μία διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τινὰς τὰς δυνάμεις τῆς σώματος. Μὰ δὲν μαθαίνει τινὰς νὰ ὀδηγῇ αὐτὰς, παρὰ μὲ τὸ νὰ τὰς γνωρίζῃ· πρέπει λοιπὸν διὰ νὰ μάθῃ τινὰς νὰ ὀδηγῇ καὶ ἐκεῖνας, νὰ τὰς γνωρίσῃ.

Αἱ αἰσθήσεις δὲν εἶναι, εἰμὴ τὸ ὁργανικὸν αἷτιον

„λὸς ἔχοντι δεῦναι αὐλητικὴν· τῷ γὰρ μέλῳ καὶ κυρτωτάτῳ προσέδρακε τῆλαττον, ἀλλ' ἢ τῷ ἐλάττονι τὸ τιμιώτερον καὶ μέλῳ ἢ διὰ τὰς χεῖρας, ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος φρονιμώτατος, ἀλλὰ διὰ τὸ φρονιμώτατον εἶναι τῶν ζώων, ἔχει χεῖρας.“ Περὶ μορίων ζώων βιβλ. δ'. Αὐτὰ λέγον λέγωντας ὁ Ἀριστοτέλης μὲ κάμνει νὰ ἀμφιβάλλω ἂν τὸ „Οὐδὲν ἐν τῷ νῷ ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθῇ“ εἶναι ἐδικόν τε. Πλὴν τίς φιλόσοφος δὲν ἐξέβη ποτὲ ἀνακόλουτος.

τῶν ἐντυπώσεων ὅπῃ τὰ ὑποκείμενα κάμνουν ἐπάνω μας· ἡ ψυχὴ εἶναι ὅπῃ αἰσθάνεται, καὶ εἰς αὐτὴν μόνην ἀνήκον τὰ αἰσθήματα (1), καὶ αὐτὸ ὅπῃ αἰσθάνεται, εἶναι ἡ πρώτη δύναμις ὅπῃ εἰς αὐτὴν σημειώομεν. Αὕτῃ ἡ δύναμις διασέλλεται εἰς πέντε εἶδη ἐπειδὴ ἔχομεν πέντε εἶδη αἰσθημάτων. Ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται διὰ τῆς ὁράσεως, τῆς ἀκοῆς, τῆς ὁσφρήσεως, τῆς γεύσεως, καὶ μάλιστα τῆς ἀφῆς.

Θὰ ἡξεύρωμεν νὰ τὴν κανονίζωμεν, ὅταν θὰ ἡξεύρωμεν νὰ κανονίζωμεν τὰς αἰσθήσεις μας.

Ε'. Εὐθὺς ὅπῃ ἡ ψυχὴ δὲν αἰσθάνεται, εἰμὴ μόνον διὰ τῶν ὀργάνων τῆς σώματος, εἶναι ἐναργεῖς ὅτι θὰ μάθωμεν νὰ ὀδηγῶμεν μὲ κανόνας τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μας, ἂν μαθαίνωμεν νὰ ὀδηγῶμεν μὲ κανόνας τὰ ὄργανά μας ἐπάνω εἰς τὰ ὑποκείμενα ὅπῃ θέλωμεν νὰ σπασδαύωμεν.

(1) Φιλοσοφικὸς ὅρος, ὁ ὁποῖος σημαίνει τὸ ἐνέργημα, τὸ ἐντύπωμα ὅπῃ γίνεται εἰς τὴν ψυχὴν διεγερμένην ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις. Αὕτῃ ἡ λέξις εἰς τὸ ἐξῆς θὰ εἶναι πολυχρηστος, καὶ διὰ τῆτο ἔχρινον εὐλογον διὰ νὰ ἐπερρίσω καὶ νὰ κρατύνω τὸν ἀναγνώστην πρὸς τὴν σημασίαν της.

Θὰ ἡξεύρωμεν νὰ κανονίσωμεν αὐτὰ, ὅ-
ταν θὰ σημειώσωμεν πῶς ἐνίοτε τὰ
ὠδηγήσαμεν καλᾶ.

γ'. Ὡς πῶς νὰ μάθωμεν νὰ ὠδηγῶμεν κα-
λὰ τὰς αἰσθήσεις της; Κάμνοντες ἐκεῖνο ὅπῃ ἐκάμα-
μεν ὅταν τὰς ὠδηγήσαμεν καλᾶ. Δὲν εἶναι κἀνείς
εἰς τὸν ὅποιον νὰ μὴν ἠκολέθῃσε νὰ τὰς ὠδηγήσῃ
καλὰ, κἀν ἐνίοτε. Αὐτὸ εἶναι ἓνα πρᾶγμα τὸ
ὅποιον αἱ χρεῖαι καὶ ἡ πείρα μᾶς τὸ μαθαίνειν ὀγλί-
γωρα· τὰ παιδιὰ μᾶς τὸ δείχνουν. Ἀποκτὲν γνώσεις
χωρὶς τὴν βοήθειάν μας· ἀποκτὲν, μὲ ὅλον ὅπῃ
θάνομεν τόσα ἐμπόδια εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δυνά-
μεών της. Ἔχουν λοιπὸν μίαν τέχνην εἰς τὸ νὰ ἀποκ-
τὲν. Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι ἀκολουθεῖν τῆς κανόνας
αὐτῆς χωρὶς νὰ τὸ ἡξεύρῃ, (1) μὲ ὅλον τὲτο τῆς
ἀκολουθεῖν. Δὲν χρειάζεται λοιπὸν, παρὰ νὰ τὰ
κάμνωμεν νὰ σημειώων ἐκεῖνο ὅπῃ κάμνουν ἐνίοτε, διὰ
νὰ τὰ μαθαίνωμεν νὰ τὸ κάμνουν πάντοτε, καὶ ἔτι
ἡμεῖς δὲν θὰ νὰ τὰ μάθωμεν, εἰμὶ, ἐκεῖνο ὅπῃ ἡξεύ-
ρουν νὰ κάμνουν. Ὡς ἂν ὅπῃ ἄρχισαν μόνες νὰ ἀνα-
πτύσσων τὰς δυνάμεις της, θὰ αἰστανθῇ ὅτι ἡμπο-

(1) Ἀκολουθεῖν τῆς κανόνας αὐτῆς καθὼς καὶ ὁ βο-
σκὸς ἀκολουθεῖ τῆς κανόνας τῆς ποιητικῆς χωρὶς νὰ ἡ-
ξεύρῃ τί θὰ νὰ εἴπῃ ποιητικὴ, καὶ ἐπιχειρῇ θραυμάσια
χωρὶς νὰ τὸ ἡξεύρῃ.

ῥῶν νὰ τὰς ἀναπτύξῃ ἀκόμι, ἂν κἀμιν διὰ νὰ
τελειώσῃ αὐτὴν τὴν ἀνάπτυξιν, ἐκεῖνο ὅπῃ ἔκα-
μαν διὰ νὰ τὴν ἀρχίσῃ. Ὡὰ τὸ αἰθανθῇν τόσον
περισσότερον· ἐπειδὴ, μὲ τὸ νὰ ἄρχισαν πρὸ τῆ νὰ
μάθῃν τίποτες, ἄρχισαν καλὰ· ἐπειδὴ ἄρχιζεν ἡ
φύσις δι' αὐτά.

Εἶναι ἡ φύσις, ὅ ἐστιν, αἱ δυνάμεις μας
προσδιορισμέναι ἀπὸ τὰς χρείας μας,
ὅπῃ ἄρχιζεν νὰ μᾶς μαθαίνεν.

δ. Εἶναι ἡ φύσις, ὅ ἐστιν, αἱ δυνάμεις μας προσ-
διορισμέναι ἀπὸ τὰς χρείας μας, ἐπειδὴ αἱ χρεῖαι
καὶ αἱ δυνάμεις εἶναι ἐκεῖνο ὅπῃ ὀνομάζομεν φύσιν τῆ κα-
θεαυτοῦ ζῶντος, καὶ μὲ αὐτὸ δὲν θέλομεν νὰ εἰπῶμεν
ἄλλο τίποτες, εἰμὴ μόνον, ἕνα ζῶον εἶναι γεννημέ-
νον μὲ τοιαύτας χρείας καὶ τοιαύτας δυνάμεις. Μὰ,
ἐπειδὴ αὐταὶ αἱ χρεῖαι καὶ αὐταὶ αἱ δυνάμεις κρέ-
μονται ἀπὸ τὸν διοργανισμὸν, εἶναι διαφορετικαὶ
καθὼς αὐτὸς, εἶναι μία ἀκολουθία τὸ, μὲ τὸ
φύσις, νὰ μὴν ἐννοῶμεν εἰμὴ μόνον, τὸν σχημα-
τισμὸν τῶν ὀργάνων, καὶ τῷ ὄντι εἰς τὴν ἀρχὴν
τῆ φύσις δὲν σημαίνει ἄλλο τίποτες, εἰμὴ
μόνον αὐτό.

Τὰ ζῶα τὰ ὑφονόμενα εἰς τὸν αἶρα, τὰ περι-
πατῶντα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὅσα ζῶν μέσα εἰς
τὸ νερὸν εἶναι τὰς εἶδη, τὰ ὅποια, συσχηματισ-
μένα διαφορετικῶς, ἔχον τὰ καθένα χρείας καὶ δυνά-

μεις ὅπῃ εἶναι εἰς αὐτὰ οἰκεῖται, ἢ, τὸ ὅποσον εἶναι
τὸ αὐτὸ, ἔχον καθεύνα τὴν φύσιν τες.

Αὐτὴ ἡ φύσις εἶναι ὅπῃ ἀρχίζει, καὶ ἀρχεῖται πάν-
τοτε καλὰ· ἐπειδὴ ἀρχίζει μόνη. Οὗτος ὅπῃ τὴν ἐ-
νδυμύργησεν, ὕτως ἠθέλησεν· αὐτὸς τὴν ἔδωκε κά-
θετι διὰ τὴν ἀρχίτη καλὰ. Ἐπρεπε καθεὶ ζῷον νὰ
ἡμπορῇ νὰ ἐπαγρυπνῇ εὐθύς ἀπὸ τὴν γέννησίν τε
εἰς τὴν συντήρησίν τε. Δὲν ἡμπορεῖσε λοιπὸν νὰ ἀργή-
σῃ εἰς τὴν μάθησίν τε· καὶ τὰ μαθήματα τῆς φύσεως
ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ ὀγκλήωρα καὶ ἀσφαλῆ. (1)

Πῶς ἔνεα παῖδ' ἀποκτῆ γνώσεις.

ε'. Ἐνα παιδὶ δὲν μαθαίνει, παρὰ μὲ τὸν ἀναι-
σθάνεται τὴν χρεῖαν τῆς μαθήσεως. Ἐχει παρα-
δείγματος χάριν, ἓνα συμφέρον νὰ γνωρίζῃ τὴν
βυζάντιαν τε, καὶ τὴν γνωρίζει παρευθὺς, τὴν ξε-
χωρίζει ἀπὸ πολλὰ ἄλλα πρόσωπα, καὶ δὲν τὴν
συγχέει μὲ κανένα, καὶ τὸ νὰ γνωρίζῃ δὲν εἶναι,
εἰμὴ αὐτό. Τῷ ὄντι δὲν ἀποκτῶμεν γνώσεις, εἰμὴ
ὅσον βλέπωμεν μίαν μεγαλητέραν ποσότητα πραγ-
μάτων, καὶ σημειώνομεν τὰς ποιότητας ὅπῃ τὰ δια-

(1) *H*^c φύσις, ἣ φαντασία ἡ ὁποία δὲν εἶναι, παρὰ ἐκτροπὴ τῆς φύσεως, εἶναι δυνάμει ἐναντία. Ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁδηγὸν τὴν φύσιν, τὴν ὁποίαν ὅταν δὲν τὴν ἀκολουθεῖ, τρέχει κατόπιν τῆς φαντασίας ἡ ὁποία φέρει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ λάθους εἰς λάθος.

ξέλαν. Αἱ γνώσεις μας ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ὅπῃ ἐμάθαμεν νὰ ξεχωρίζωμεν.

Αἱ γνώσεις ὅπῃ ἓνα παιδί ἔχει τῆς βυζάστρα τε ἢ καθε ἄλλε τινὸς πράγματος, δὲν εἶναι ἀκόμι δι' αὐτὸ, παρὰ αἰσθηταὶ ποιότητες. Δὲν τὰ ἀπόκτησε λοιπὸν, παρὰ μὲ τὸν τρόπον ὅπῃ ὡδήγησε τὰς αἰσθήσεις τε. Μία κατεπείγουσα χρεια ἡμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ νὰ κάμῃ μίαν σφαλερὰν κρίσιν, κάμνωντάς το νὰ κρίνῃ προπετῶς· πλὴν τὸ σφάλμα δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι, εἰμὴ ἀκαριαῖον· ἐπειδὴ προσδοκῶντας, εὐρίσκει τὸν ἑαυτὸν τε ἀπατημένον, καὶ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ κάμῃ μίαν δευτέραν κρίσιν, καὶ κρίνει καλλίτερα· Ἡ πείρα ὅπῃ ἐπαγρυπνεῖ ἐπάνω τε, διορθώνει τὰς ἀπάτας τε. ? Νομίζει ὅτι βλέπει τὴν βυζάστραν τε, βλέπωντας μακρὰν ἓνα πρόσωπον ὅπῃ τὴν ὁμοιάζει τὸ σφάλμα τε δὲν θαῤῥ· Ἄν μία πρώτη ματιὰ τὸ ἀπάτησε, μία δευτέρα τὸ ξεκαπαῖ, καὶ τὴν ζητεῖ μὲ τὰ μάτια τε.

Πῶς ἡ φύσις τὸ εἰδοποιεῖ διὰ τὰς ἀπάτας τε.

ς'. Οὕτω λοιπὸν αἱ αἰσθήσεις διορθῶνεν αὐτὰς αἱ ἴδιαι τὰ σφάλματα ὅπῃ μᾶς ἔκαμαν νὰ πέσωμεν. Διὰ τί, ἂν μία πρώτη παρατήρησις δὲν ἀποκρίνεται εἰς τὴν χρεῖαν διὰ τὴν ὁποίαν τὴν ἐμάθαμεν, εἰδοποιήμασθε ἀπὸ αὐτὸ ὅτι κακῶς ἐπα-

ρατηρήσαμεν, καὶ αἰσθάνομασθε τὴν ἀνάγκην τῇ νῦν
 παρατηρήσωμεν πάλιν. Αὗται αἱ ἰδοποιήσεις δὲν
 μᾶς λείπεν ποτὲ, ὅταν τὰ πράγματα ἐπάνω εἰς
 τὰ ὅποια ἀπατώμασθε, μᾶς εἶναι ἀπολύτως ἀ-
 ναγκαία. Διὰ τὶ, εἰς τὴν ἀπόλαυσιν, ἡ λύπη
 ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ μίαν σφαλερὰν κρίσιν, καθὼς
 ἡ ἡδονὴ ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ μίαν ἀληθινὴν κρίσιν.
 Ἡ ἡδονὴ λοιπὸν καὶ ἡ λύπη εἶναι οἱ πρῶτοι μας
 διδάσκαλοι. Μᾶς φωτίζει· ἐπειδὴ μᾶς εἰδοποιεῖν
 ἂν κρίνωμεν καλῶς, ἢ ἂν κρίνωμεν κακῶς. Αὕτῃ
 εἶναι ἡ αἰτία ὅπῃ εἰς τὴν νηπιότητά μας κάμνωμεν
 χωρὶς βούλειαν προσόδους ὅπως μᾶς φαίνονται καὶ ὁ-
 γλίγωραι καὶ θαυμασαί. (1)

συλλογίζωμάσθε φυσικῶς καλὰ, ἐπειδὴ ἡθέλα-
μεν κανονίξῃ τὰς χρείας μας εἰδοποιούμενοι ἀπὸ τῆς
φύσιν. Μὰ μόλις ἀρχίζομεν νὰ εὐγαίνωμεν ἀπὸ
τὴν νηπιότητα, καὶ κάμνομεν ἓνα πλήθος κρίσεις
ἐπάνω εἰς τὰς ὁποίας ἡ φύσις δὲν μᾶς εἰδοποιεῖ
πλέον· τὸ ἐναντίον, φαίνεται ὅτι ἡ ἡδονὴ συντρο-
φεύει τὰς σφαλερὰς κρίσεις κατὼς καὶ τὰς ἀλη-
θινὰς, καὶ ἀπατώμασθε μὲ ἀνυποψίαν. Αὐτὸ ἀ-
κολοθεῖ, ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ εἶναι εἰς αὐτὰς τὰς
περιστάσεις ἡ περιέργεια ἡ μόνη μας χρεία, καὶ ἡ
ἀμαθὴς περιέργεια εὐχαριστεῖται εἰς ὅλα (1). Αὕτη
ἀπολαμβάνει τὰ λάθῃ της μὲ ἓνα εἶδος ἡδονῆς, προ-
σκολλᾶται συχνὰ μὲ ἰσχυρογνωμοσύνην, πέρνωντας
μίαν λέξιν ὡπεὶ δὲν σημαίνει τίποτε, διὰ μίαν
ἀπόκρισιν, καὶ μὴν ὄντας ἱκανὴ νὰ γνωρίσῃ ὅτι
αὕτη ἡ ἀπόκρισις δὲν εἶναι, παρὰ μία λέξις. Τό-
τε τὰ σφάλματά μας εἶναι διαρκῆ. Ἄν, κατὼς
πολλὰ συμβαίνει, ἐκρίναμεν διὰ πράγματα ὅπερ
δὲν μᾶς εἶναι ἐφικτὰ, ἡ πείρα δὲν ἡθέλεν ἡμ-
πορῇ νὰ μᾶς ξεαπατήσῃ (2), καὶ ἂν ἐκρίναμεν διὰ

(1) Αὕτη ὁμοῦς ἡ περιέργεια κάμνωσάς μας νὰ ἀ-
ποκτήσωμεν ἔξεις σφαλερὰς, ἔχει ὁλεθρίας ἀκολοθίας.
Αἱ ἔξεις εἶναι παντοδύναμοι, καὶ ἀκολοθῶς δὲν εἶναι κα-
νένας τρόπος πλέον τῆ νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ ἑνὸς τοι-
οῦτου τύραννον, τὰς κακὰς ἔξεις δηλαδὴ.

(2) Οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι, ἐξαίρωντας τοῦ Σα-
κράτην καὶ ἄλλας πολλὰ ὀλίγας, ἂν δὲν ἡθέλουν ἔχῃ τὴν

ἄλλα μὲ προπέτεια, δὲν μᾶς ξεαπατᾷ μήτε τό-
τε· ἐπειδὴ ἡ πρόληψίς μας δὲν μᾶς συγχωρεῖ
νὰ τὴν συμβελευσῶμεν. (1)

Τὰ λάθη ἀρχίζεν λοιπὸν ὅταν ἡ φύσις παύῃ ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς εἰδοποιῇ διὰ τὰς ἀπάτας μας, δη-
λαδὴ, ὅταν κρίνοντας διὰ πράγματα ὅπως ἔχεν ὀ-
λίγην γνώσιν μὲ τὰς χρεῖας τῆς πρώτης ἀνάγκ-
ης, δὲν ἤμπορῶμεν νὰ δοκιμάσωμεν τὰς κρίσεις
μας διὰ τὸ νὰ ξαναγνωρίσωμεν ἂν εἶναι ἀληθινὰ ἢ
σφαλερά. (Οὐδὲς σπεδῆς, παλαιὰ ἱστορία. Βιβλ. 3.
Κεφ. 3.) (2).

μαίναν να ἐξηγήσῃν τὰ ἀνεξήγητα, αἱ ἐσφαλμέναι δὲ-
ξαι δὲν ἤθελαν διαρκέσῃ τὸσον.

(1) *H'* υπερηφανία τε νὰ μὴ φανῶμεν ὅτι ἐσφάλαμεν, μᾶς κάμνει πολλὰκις νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὰ σφάλματά μας. *H'* φιλαυτία μᾶς τυφλῶνει τόσον ὅπῃ καταντῶμεν τέλος νὰ μὴν τὰ βλέπωμεν ὡς σφάλματα.

(2) Διὰ τὰ μάθη τινὰς μίαν μηχανικὴν τέχνην, δὲν ἀρκεῖ νὰ καταλάβῃ καλὰ τὴν θεωρίαν, πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τὴν πρᾶξιν· ἐπειδὴ ἡ θεωρία δὲν εἶναι παρὰ ἡ γνῶσις τῶν κανόνων, καὶ δὲν εἶναι τινὰς μηχανικὸς μὲ αὐτὴν μόνην τὴν γνῶσιν· Ἡ μηχανικὴ εἶναι καὶ αὐτὴ μία ἔξις, καὶ δὲν ἀποκτᾶται, παρὰ μὲ τὴν ἄσκησιν. Αὐτὴ ἡ ἔξις ἀποκτιθεῖσα ἅπαξ, οἱ κανόνες γίνονται ἀνωφελεῖς. Δὲν χρειάζεται τινὰς νὰ τὴν σοχασθῇ, καὶ κάμνῃ κάθε μηχανὴν καλὴν, τρόπον τινά, φυσικῶς.

Οὗτοι πρέπει νὰ μάθῃ τινὰς τὴν τέχνην τῇ συλλογίζεσθαι. Δὲν ἤθελεν εἶναι ἀρκετὸν νὰ καταλάβῃ αὐτὴν τὴν λογικὴν, ἂν δὲν ἤθελε κάμῃ εἰς τὸν αὐτὸν τε ἔξω

Μόνος τρόπος τῷ νὰ ἀποκτήσωμεν γνώσεις.

ή. Μὰ τέλος, ἐπειδὴ εἶναι πράγματα διὰ τὰ ὅποια κρίνομεν καλὰ, ἀκόμι καὶ ἀπὸ τὴν νηπιότητά μας, δὲν πρέπει, παρὰ νὰ παρατηρήσωμεν πῶς ὠδηγήθημεν διὰ νὰ κρίνωμεν δι' αὐτὰ, καὶ δε νὰ ἡξεύρωμεν πῶς πρέπει νὰ ὠδηγηθῶμεν δι' ἄλλα. Ἀρκεῖ νὰ ἀκολουθῶμεν κατὰ τὴν φύσιν μᾶς ἔκαμε νὰ ἀρχίσωμεν, δηλαδὴ νὰ παρατηρῶμεν καὶ νὰ ὑποβάλλωμεν τὰς κρίσεις μας εἰς τὴν δοκιμὴν τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πείρας.

τὴν μέθοδον ὅπῃ διδάσκει. Καὶ ἂν αὐτὴ ἡ ἔξις εἴναι τοιαύτη ὅπῃ νὰ ἡμπορῇ τινὰς νὰ συλλογίζεται καλὰ χωρὶς νὰ ἔχῃ χρεῖαν νὰ σοχάζεται εἰς τὰς κανόνας, δὲν δε νὰ ἔχῃ τὴν πρᾶξιν τῆς τέχνης τῷ συλλογίζεσθαι, εἰμὴ μόνον τὴν θεωρίαν.

Αὐτὴ ἡ ἔξις ὡς καὶ καθεὶ ἄλλη, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀποκτηθῇ παρὰ μὲ μακρὰν ἀσκησιν. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξασκῇται τινὰς εἰς πολλὰ ὑποκείμενα. Ὁ Συγγραφεὺς σημειώνει εἰς μερικὰ μέρη τὰς ἀναγνώσεις ὅπῃ πρέπει τινὰς νὰ κάμῃ δι' αὐτό. Καὶ, ἐπειδὴ ἀποκτᾷ τινὰς τὴν πρᾶξιν μιᾶς τέχνης τόσον εὐκολώτερα ὅσον καλλίτερα ἡξεύρει τὴν θεωρίαν, συμβαλεῖται νὰ μὴ κάμῃ τινὰς αὐτὰς τὰς ἀναγνώσεις, παρὰ ὅταν καταλάβῃ τὸν νῦν αὐτῆς τῆς Λογικῆς, τὸ ὅπουτον ζητεῖ νὰ τὴν διαβάσῃ τινὰς καὶ μίαν φοράν. Ἀ'φ' ἧς πιάσῃ τινὰς τὸν νῦν αὐτῆς τῆς Λογικῆς δε τὴν ἐναρξίσῃ, καὶ προχωρῶντας δε κάμῃ καὶ τὰς ἀναγνώσεις ὅπῃ εἶναι δειγνύμεναι. Αἱ ἀναγνώσεις εἰς τὰς ὁποίας παραπέμπει, εἶναι τῶν συγγραμμάτων τε.

Αὐτὸ εἶναι ὅπῃ ἐκάμαμεν εἰς τὴν πρώτην μας νηπιότητα, καὶ ἂν ἤμπορέσαμεν νὰ ξανακαλέσωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, αἱ πρώται μας σπυδαὶ ἤθελαν μᾶς βάλλῃ εἰς τὴν ὁδὸν νὰ κάμωμεν καὶ ἄλλας μὲ καρπὸν. Τότε καθεὶ ἕνας μας ἔκαμνεν εὐρέσεις διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἦταν ὑποχρεῶς παρὰ εἰς τὰς παρατηρήσεις τε καὶ εἰς τὴν πεῖραν τε, καὶ ἠθέλαμεν κάμνῃ ἀκόμι τὴν σήμερον, ἂν ἠξέυραμεν νὰ ἀκολουθῶμεν τὴν ὁδὸν ὅπῃ ἡ φύσις μᾶς εἶχεν ἀνοιξῇ.

Δὲν ζητεῖται λοιπὸν νὰ φαντασθῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἓνα σύστημα (1) διὰ νὰ ἠξέύρωμεν πῶς πρέπει νὰ ἀποκτήσωμεν γνώσεις. Ἀς φυλαχθῶμεν καλά. Ἡ φύσις αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ἔκαμεν αὐτὸ τὸ σύστημα· ἐπειδὴ μόνη της ἤμπορεῖσε νὰ τὸ κάμῃ, καὶ τὸ ἔκαμε καλά, καὶ δὲν μᾶς μένει, παρὰ νὰ παρατηρήσωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ αὐτὴ μᾶς μαρτυρεῖ.

Φαίνεται ὅτι ἔπρεπε, διὰ νὰ σπυδίσωμεν τὴν φύσιν, νὰ παρατηρήσωμεν εἰς τὰ παιδιὰ τὰς πρώτας ἀναπτύξεις τῶν δυνάμεών της, ἢ νὰ ξανακαλέσωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ἐκεῖνο ὅπῃ μᾶς ἀκολούθησεν ἡμᾶς τὰς ἰδίους· καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο εἶναι δύσκολον. Ἡθέλαμεν καταντῇ συχνὰ εἰς ἀνάγκην τε νὰ κάμνωμεν ὑποθέσεις· (2) πλὴν αἱ ὑ-

(1) Ὅροι, μίαν συλλογὴν μέσων, τρόπων, ἢ βιβλίου τὸ ὁποῖον νὰ περιέχῃ τὰς κτητικὰς τῶν γνώσεων τρόπους.

(2) Πολλὰς γνώσεις ἀλημονήσαμεν πῶς τὰς ἀποκ-

ποθέτεις ἤθελαν ἔχει τὸ κακὸν νὰ φαίνωνται πο-
τὲ χωρὶς μεμέλιον, καὶ ἄλλοτε νὰ ἀπαιτῶν ὅπῃ νὰ
βαλῶῃ τινὰς εἰς θέσεις ὅπε ὅλος ὁ κόσμος δὲν
ἤμπορεῖ νὰ βαλῶῃ. Ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τινὰς
ὅτι τὰ παιδιὰ ἀποκτῶν ἀληθινὰς γνώσεις δι' αὐτὸ
μόνον ὅπῃ παρατιζῶν πράγματα σχετικὰ εἰς τὰς
χρειαίων τὰς ἀναγκαιοτέρας, καὶ δὲν ἀπατῶνται,
ἢ καὶ ἂν ἀπατῶνται, εἰδοποιῶνται παρενδὺς διὰ τὰς
ἀπάτας τας. Ἀς περιοριζώμεν νὰ ζητῶμεν πῶς
τὴν σήμερον ὀδηγέμασθε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ὅταν ἀποκ-
τῶμεν γνώσεις. Ἄν ἤμπορῶμεν νὰ βεβαιωθῶμεν διὰ
μερικὰς καὶ διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον τὰς ἀποκ-
τήσαμεν, καὶ ἡξεύρωμεν πῶς ἤμπορῶμεν νὰ ἀποκ-
τήσωμεν καὶ ἄλλας. (1)

τήσαμεν. Αἱ πολυερευλλητοὶ ἔμρυτοι ἰδέαι δὲν εἶναι,
παρὰ ἄτοποι ὑποθέσεις· ἐπειδὴ ἂν ἀνάλυσῃ τινὰς τὰς
γνώσεις τε, δὲν καὶ τὰς εὖρη ὅλας, εἰμὴ ἀποκτημένας·
ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀνάλυσιν ὁ καθένας δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὴν
κἀμῃ.

(1) Ἴδὲ τὸ καλλίτερον σύστημα διὰ νὰ ἀποκτήσω-
μεν γνώσεις.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν . Β'.

ΟΤΙ Η' ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΕΙΝΑΙ Η ΜΟΝΗ
ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΝΑ ΑΠΟΚΤΗ-
ΣΩΜΕΝ ΓΝΩΣΕΙΣ· ΠΩΣ ΤΗΝ
ΜΑΘΑΙΝΟΜΕΝ ΑΠΟ ΤΗΝ
Φ Τ Σ Ι Ν.

Μία πρώτη ματιά δὲν δίδει τελείως ἰ-
δέαν των πραγμάτων ὅπῃ βλέπει
τινὰς.

α'. **Τ** ποθέτω ἓνα παλάτι ὅπῃ εἶναι ἐπάνω
εἰς μίαν πεδιάδα εὐρύχωρον, πλεσιοπάροχον, ὅπου
ἡ φύσις ἀρέσθῃ νὰ ἐπιδαφιλευθῇ τὴν παικιλότη-
τα, καὶ ὅπῃ ἡ τέχνη ἀμιλλομένη μὲ τὴν φύσιν,
τὴν ἐποίκιλε καὶ τὴν ἐσόλισεν ἀκόμι. Φθάνομεν
εἰς αὐτὸ τὸ παλάτι τὴν νύκτα, τὴν αὐρινὴν τὰ
παράθυρα ἀνοίγουν εἰς τὴν σιγμὴν ὅπῃ ὁ ἥλιος ἀρ-
χίζει νὰ χρυσώνει τὸν ὀρίζοντα, καὶ ξανακλείονται
παρευθύς.

Μ' ὅλον ὅπῃ αὐτὴ ἡ πεδιάς δὲν μᾶς ἐδείχθη, παρὰ εἰς μίαν σιγμὴν, εἶναι βέβαιον ὅτι εἶδαμεν κάποτε ὅπῃ περικλείει. Εἰς μίαν δευτέραν σιγμὴν, δὲν ἤθελαμεν κάμῃ, παρὰ νὰ δεχθῶμεν τὰς ἰδίας ἐντυπώσεις ὅπῃ τὰ ὑποκείμενα ἔκαμαν εἰς ἡμᾶς τὴν πρώτην σιγμὴν. Τὸ ἴδιον ἤθελε μᾶς ἀκολοθήσῃ καὶ εἰς μίαν τρίτην σιγμὴν. Ἀκολούθως ἂν δὲν εἶχαν ξανακλείσῃ τὰ παράθυρα, δὲν ἤθελαμεν ἀκολουθῆν νὰ βλέπωμεν, εἰμὴ μόνον ὅτι εἶδαμεν κατ' ἀρχάς.

Αὐτὴ ὅμως ἡ πρώτη σιγμὴ δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ γνωρίσωμεν τὴν πεδιάδα, ὅῃ, διὰ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ ξεχωρίσωμεν τὰ ὑποκείμενα ὅπῃ περικλείει. Διὰ τῷτο ὅταν τὰ παράθυρα ξανακλείτῃσαν, κἀνένας ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποδώσῃ λόγον ἐκείνῃ ὅπῃ εἶδεν. Ἰδὲ πῶς ἠμπορεῖ τινὰς νὰ ἰδῇ πολλὰ καὶ νὰ μὴ μάθῃ τίποτε.

Διὰ νὰ κάμῃ τινὰς ιδέας εἰς τὸν ἐαυτόν τε, πρέπει νὰ τὰς παρατηρήσῃ μίαν μετὰ τὴν ἄλλην.

β'. Τέλος, τὰ παράθυρα ξανανοίγουν διὰ νὰ μὴ ξανακλείσῃεν πλέον, ἐν ὅσῳ ὁ ἥλιος θὲ νὰ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα, καὶ ξαναβλέπωμεν κάποτε ὅπῃ κατ' ἀρχάς εἶδαμεν. Πλὴν, ἂν, παρόμοιοι μὲ ἐκστατικὰς, ἀκολουθῶμεν, καθὼς εἰς τὴν πρώτην σιγμὴν, νὰ βλέπωμεν ἐν ταύτῳ αὐτὸ τὸ

πλήθος τῶν διαφορετικῶν ὑποκειμένων, δὲν θὰ ἡ-
ξεύρωμεν τίποτες περισσότερον ὅταν θὰ νυκτώσῃ,
παρά ὅπῃ ἡξεύραμεν ὅταν τὰ παράθυρα ὅπῃ εἴ-
χαν ἀνοιχθῇ, ξανακλείωθσαν παρενδύς.

Διὰ τὴν ἔχωμεν μίαν γνῶσιν αὐτῆς τῆς πε-
διάδος, δὲν ἀρκεῖ λοιπὸν νὰ τὴν ἰδῶμεν. ὅλην ἐν
ταύτῳ. Πρέπει νὰ ἰδῶμεν καθε μέρους τὸ ἓνα ὕπε-
ρα ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ ἀντὶς νὰ ἀγκαλιάσωμεν κα-
θετι μὲ μίαν ματιάν, πρέπει νὰ σαματίσωμεν τὰ
βλέμματά μας κατὰ διαδοχὴν ἐπάνω εἰς τὸ καθε-
να ὑποκείμενον. Ἰδὲ ἐκεῖνο ὅπῃ ἡ φύσις μᾶς μα-
θαίνει ὅλας. Ἄν αὐτὴ μᾶς ἔδωκε τὴν δύναμιν νὰ
βλέπωμεν ἓνα πλήθος, πράγματα ἐν ταύτῳ,
μᾶς ἔδωκεν ἀκόμη τὴν δύναμιν νὰ μὴ βλέπωμεν,
εἰμὴ ἓνα, ὅεσι, νὰ διευδύνωμεν τὰ μάτια μας ἐ-
πάνω εἰς ἓνα· καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν ὅπῃ εἶναι
ἓνα παρεπόμενον τῷ ὀργανισμῆ μας, χρεωστῆμεν ὅ-
λας τὰς γνώσεις ὅπῃ ἀποκτῆμεν διὰ τῆς ὁράσεως.

Αὐτὴ ἡ δύναμις μᾶς εἶναι κοινὴ εἰς ὅλας· μὴ ὅ-
λον τῷτο ἂν ὕπερα θέλωμεν νὰ ὁμιλήσωμεν πε-
ρὶ αὐτῆς τῆς πεδιάδος, ἡμπορεῖ νὰ σημειώσῃ τι-
νὰς ὅτι δὲν τὴν γνωρίζωμεν ἐξ ἴσης ὅλοι καλὰ.
Τινὲς θὰ κάμνουν αὐτῆς περιγραφὰς ἄλλος περισ-
σότερον, ἄλλος ὀλιγώτερον ἀληθινὰς, εἰς τὰς ὁ-
ποίας θὰ ξαναεὐρῇ τινὰς πολλὰ πράγματα κα-
θὼς εἶναι τῷ ὄντι. Ἄλλοι πάλιν συγχέοντες ὅλα,
θὰ κάμνουν πίνακας ὅπε θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ ξα-
ναγνωρίσῃ τινὰς τίποτες. Μὲ ὅλον τῷτο καθε ἓ-

νας ἀπὸ ἡμᾶς εἶδε τὰ ἴδια ὑποκείμενα· μὰ τὰ
βλέμματα τῷ ἐνὸς ὠδηγῶνταν ὥσάν ἐκ τύχης, καὶ
τὰ τῶν ἄλλων διευθύνονταν μὲ κάποιαν τάξιν. (1)

Καὶ, διὰ τὰς τὰ συλλαμβάνωμεν (εἰς τὸν
νεῦν) τοιαῦτα ὅτι λογῆς εἶναι, πρέπει
ἡ διαδοχικὴ τάξις εἰς τὴν ὁποίαν τὰ
παρατηρεῖται τινὰς, νὰ τὰ συνάγῃ εἰς
τὴν ἀξρόαν τάξιν ὅπῃ εἶναι ἀ-
ναμεταξύτης.

γ'. Λοιπὸν ποία εἶναι αὕτη ἡ τάξις; Ἡ φύ-

(1) Ἴδὲ πρὸς τέτοις καὶ τί εἶναι ἐκεῖνα ὅπῃ κάμνει
τινὰ εὐγλωττον. Πολλοὶ ὡς ἐκ τύχης χωρὶς νὰ ἡξεύρουν
ὅτι εἶναι ἓνα σύστημα, μία τέχνη ὀνομαζομένη Ρήτορι-
κή, ὁ μιλῶν ῥητορικώτατα περίτινος ὕλης· ἐπειδὴ σπε-
δάζοντες αὐτὴν τὴν ὕλην, διεύθυναν τὰς ψυχικὰς δυ-
νάμεις ἐπάνω εἰς αὐτὴν μὲ τάξιν, καὶ ἀποκτήσαν αὐτῆς
ιδέας εὐκρινεῖς, καὶ ἀκολούθως καὶ καλὰ ἐντυπωμένους εἰς τὸν
ἑαυτὸν της, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐντυπωμένους· ἐπειδὴ αἱ
συγκεχυμέναι ιδέαι, μὴτε εἶναι ιδέαι. Ὅταν ἀρχίσουν
λοιπὸν νὰ ὁμιλῶν περὶ αὐτῆς τῆς ὕλης, ὁμιλῶν βλέπον-
τες, νὰ εἰπῶ ἔγω, εἰς τὸ μνημονικόντες ὅτι εἶναι ζωντα-
νὰ ἐντυπωμένη· καὶ ὅχι συγκεχυμένη καὶ σκοτεινὰ. Ἄλλοι
πάλιν μὲ ὅλας τὰς ῥητορικὰς της, ὅταν ἀρχίσουν, νὰ ὁ-
μιλῶν, δὲν εἶναι, παρά ἐλπεινοί· ἐπειδὴ αἱ ιδέαι αἱ εὐ-
κρινεῖς τὰς λείπουν· ἐπειδὴ πολὺ πρότερον καὶ ἡ προσοχὴ καὶ
ἡ τάξις εἰς τὴν πεδόντης. Ἄς ἐπισκερδῇ τινὰς ἀπρολήπτως
αὐτὸ ὅπῃ λέγω, καὶ θὰ καταλάβῃ καλὰ καὶ θὰ ὠφεληθῇ
κάλλιστα.

σις ἢ ἰδίᾳ μᾶς τὴν δείχνει, εἶναι ἐκεῖνη εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὴ προσφέρει τὰ ὑποκείμενα. Εἶναι τινὰ ἀπ' αὐτὰ ὅπως προσκαλὲν ξεχωριστότερα τὰ βλέμματα μας, εἶναι περιεργότερα, ἔχον τρόπον τινὰ τὸ κράτος, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα φαίνονται ὅτι διατάσσονται περὶ αὐτὰ δι' αὐτά. Ἴδὲ ἐκεῖνα ὅπως παρατηρεῖ τινὰς πρῶτα, καὶ ἀφ' ἧς σημειώσῃ τὴν ἀφορατικὴν τὴν τοποθεσίαν, τὰ ἄλλα βάνονται εἰς τὰ ἀναμεταξύ καὶ ἓνα εἰς τὸν τόπον τες.

Ἀρχίζει τινὰς λοιπὸν ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ ὑποκείμενα, τὰ παρατηρεῖ ἀλληλοδιαδόχως, καὶ τὰ συγκρίνει διὰ τὴν κρίνῃ διὰ τὰς σχέσεις ὅπως ἔχον ἀναμεταξύ τες. Ὅταν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχη τινὰς τὴν ἀφορατικὴν τὴν τοποθεσίαν, παρατηρεῖ ἀλληλοδιαδόχως ὅλα ἐκεῖνα ὅπως ἀναπληρῶνεν τὰ ἀναμεταξύ. Τὰ συγκρίνει τὸ καὶ ἓνα μὲ τὸ ἀρχικὸν ὑποκείμενον τὸ πλησιέστερον, καὶ προσδιορίζει τὴν θέσιν.

Τότε ξεχωρίζει τινὰς ὅλα τὰ ὑποκείμενα τῶν ὁποίων ἐπρόσεξε τὸ σχῆμα, καὶ τὴν τοποθεσίαν, καὶ τὰ περιλαμβάνει μὲ ἓνα βλέμμα. Ἡ ἀναμεταξύ τες τάξις λοιπὸν ὅπως εἶναι μέσα εἰς τὸν νῦν μας, δὲν εἶναι πλέον διαδοχικὴ, εἶναι ἀθρόα, εἶναι ἐκεῖνη ἢ ἰδίᾳ εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχον, καὶ τὰ βλέπομεν ὅλα ἐν ταυτῷ μὲ ἓναν διακεκριμένον τρόπον.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ νῦν ἡμπορεῖ
 νὰ περιλάβῃ μίαν μεγάλην ποσότη-
 τα Ἰδεῶν.

δ. Αὐταὶ εἶναι γνώσεις ὅπῃ χρεωσθῆμεν μό-
 νον εἰς τὴν τέχνην μὲ τὴν ὁποίαν διευθύναμεν τὰ
 βλέμματά μας. Δὲν τὰς ἀποκτήσαμεν, εἰμὴ μίαν
 ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλην. Πλὴν ἀποκτημένοι μίαν
 φορὰν, εἶναι ὅλοι εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον παρῆσαι
 εἰς τὸν νῦν, καθὼς τὰ ὑποκείμενα ὅπῃ αὐταὶ μᾶς
 ζωγραφίζεν εἶναι ὅλα παρόντα εἰς τὸ μάτι ὅπῃ
 τὰ βλέπει.

Συμβαίνει λοιπὸν εἰς τὸν νῦν ἐκεῖνο ὅπῃ καὶ εἰς
 τὸ μάτι. Βλέπει ἐν ταύτῳ ἓνα πλήθος πράγμα-
 τα, καὶ δὲν πρέπει νὰ θαυμάζῃ τινὰς· ἐπεὶδὴ ἡ
 ψυχὴ εἶναι εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκεν ὅλα αὐτὰ τὰ
 αἰσθήματα τῆς ὁράσεως.

Αὐτὴ ἡ ὄρασις τῇ νοῶς ἐκτείνεται καθὼς ἡ
 ὄρασις τῇ σώματος. Ἄν εἶναι τινὰς καλὰ διωργα-
 νισμένος δὲν χρειάζεται εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν
 ἄλλην, παρὰ ἀσκησις, καὶ δὲν ἡμπορεῖ τινὰς νὰ
 περιγράψῃ τὸ χωρίον ὅπῃ αὐταὶ περιλαμβάνεν.
 Τῷ ὄντι ἓνας νῦν ἀσκημένος βλέπει εἰς ἓνα ὑπο-
 κείμενον ὅπῃ μελετᾷ ἓνα πλήθος σχέσεις ὅπῃ ἡμεῖς δὲν
 ἠθέλαμεν ἰδεῖν. Τὰ ἀσκημένα μάτια, λόγῳ χάριν,
 ἐνὸς μεγάλου ζωγράφου ξεκαθαρίζον ἐν ἀκαρεῖ εἰς
 ἓναν φυσικὸν πίνακα ἓνα πλήθος πράγματα ὅπῃ

ἡμεῖς βλέπομεν μαζί με αὐτόν, καὶ μὲ ὅλον τὸ το
μῶς φεύγει. (1)

Ἡ μὲν ὁρῶμεν πηγαίνοντες ἀπὸ παλάτι εἰς πα-
λάτι νὰ σπεύδωμεν νέας πεδιάδας, καὶ νὰ τὰς ζω-
γραφίσωμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας καθὼς τὴν πρῶ-
την. Τότε δὲ μᾶς συμβῇ ἢ νὰ προκρίνωμεν τινὰ,
ἢ νὰ εὕρωμεν ὅτι κάποτε μία ἔχει τὴν νοσημάδα
της. Πλὴν δὲν κρίνομεν, παρὰ μὲ τὸ νὰ τὰς συγ-
κρίνομεν, καὶ δὲν τὰς συγκρίνομεν, παρὰ μὲ τὸ νὰ
τὰς ζωγραφίσωμεν ὅλας εἰς τὸν ἑαυτόν μας εἰς τὸν
αὐτὸν χρόνον. Οἱ νῦν λοιπὸν βλέπει περισσότερον,
παρὰ ὅπως βλέπει τὸ μάτι.

Ἐπειδὴ παρατηρῶντας ἔγω, ἐκσυνθέτει
τὰ πράγματα διὰ νὰ τὰ ξανασυνθέσῃ,
καὶ ἰδεάζεται αὐτὰ ἀκριβῶς καὶ διακε-
κριμένως.

εἰ. Ἄν τώρα σκέπτομᾶσθε ἑπ' αὐτὸν εἰς τὸν
τρόπον μὲ τὸν ὅποιον ἀποκτείνωμεν γνώσεις διὰ τῆς
ὁράσεως, δὲ σημειώσωμεν ὅτι ἕνα ὑποκείμενον πο-

(1) Κάθε ὕλη περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ τις ἡμπο-
ρεῖ νὰ συγκρίσῃ μὲ τὴν ἀνωτέραν πεδιάδα, μὲ ἕνα ζω-
γραφικὸν πῖνακα. Τότε λοιπὸν ἡμπορεῖ τις νὰ τὴν
ἐκδέσῃ μὲ εὐγλωττίαν, ὅταν πεδιάζωντάς τινι διεύθυνει
τὰς γνωστικὰς δυνάμεις μὲ τὴν προσήκουσαν τάξιν, μέθο-
δον καὶ ἐπιμονήν, καὶ τὴν ἔχει ἀκολουθῶς ἐντυπωμένην καλὰ
εἰς τὸν ἑαυτόν τε.

λυσύνθετον, τριῆτον καθὼς μία εὐρύχωρος πεδὺς, ἔσυνθετάται κατὰτινα τρόπον· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἡξεύρωμεν, παρὰ ὅταν τὰ μέρη τε ἔρχονται τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο νὰ διαταχθῇ εἰς τὸν νῦν.

Εἶδαμεν μὲ τί τάξιν γίνεται αὐτὴ ἡ ἔσυνθεσις. Τὰ ἀρχικά ὑποκειμενα ἀρχίζον πρώτων νὰ βαλθῇ εἰς τὸν νῦν, τὰ ἄλλα ἔρχονται ἕτερα, διὰτάσσονται κατὰ τὰς σχέσεις ὅπῃ ἔχον μὲ τὰ πρώτα. Δὲν κάμνομεν αὐτὴν τὴν ἔσυνθεσιν, παρὰ μὲ τὸ νὰ μὴ μᾶς ἀρκῇ μία σιγμὴ νὰ σπευδάσωμεν ὅλα αὐτὰ τὰ ὑποκειμενα. Δὲν ἔσυνθετομεν ἡμῶς, παρὰ διὰ νὰ ξανασυνθέσωμεν, ἢ, ὅταν αἱ γνώσεις ἀποκτῶνται, τὰ πράγματα, ἀντὶς νὰ εἶναι διαδοχικά, ἔχον εἰς τὸν νῦν τὴν ἰδίαν ἀξρόαν τάξιν ὅπῃ ἔξω. Εἰς αὐτὴν τὴν ἀξρόαν τάξιν σέκεται ἡ γνώσις ὅπῃ ἔχομεν αὐτῶν. Διὰ τί, αἱ δὲν ἡμπορέσαμεν νὰ τὰ παραστήσωμεν μαζὶ μέσθαι εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν ἡμπορέσαμεν ποτὲ νὰ κρινόμεν διὰ τὰς σχέσεις εἰς τὰς ὁποίας εἶναι, ἢ ἢ θέλαμεν τὰ γνωρίζῃ κακῶς.

Αὐτὴ ἡ ἔσυνθεσις ἢ ξανασύνθεσις εἶναι ὅπῃ ὀνομάζομεν Α' νὰ λυσιν.

ε'. Τὸ νὰ ἀναλύῃ τινὰς δὲν εἶναι ἄλλο τίποτες, παρὰ νὰ παρατηρῇ μὲ μίαν διαδοχικὴν τάξιν τὰς ποιότητας ἑνὸς ὑποκειμένου, διὰ νὰ τὰς δώσῃ μέσα εἰς τὸν νῦν, τὴν ἀξρόαν τάξιν εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχον. Αὐτὸ εἶναι ὅπῃ ἡ φύσις μᾶς κάμ-

νει ὅλας νὰ κἀμνωμεν. Ἡ Ἀνάλυσις ὅπῃ νομίζον
ὅτι δὲν εἶναι γνωσὴ παρά εἰς τὰς φιλοσόφους, εἶ-
ναι λοιπὸν γνωσὴ ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐγὼ
δὲν ἔμαθα τίποτε τὸν ἀναγνώστην, τὸν ἕκαστα μό-
νον· νὰ σημειώσῃ ἐκεῖνο ὅπῃ συνεχῶς κἀμνει.

Ἡ ἀναλυσις τῆ σοχασμῆ γίνεται μὲ τὸν
ἴδιον τρόπον ὅπῃ καὶ ἡ ἀνάλυσις τῶν αἰ-
σθητῶν ὑποκειμένων.

Ζ. Μὲ ὅλον ὅπῃ μὲ μίαν ματιὰν ξεκαθαρί-
ζω ἓνα πλήθος ὑποκειμένα μέσα εἰς μίαν πεδιά-
δα, μὲ ὅλον τῆτο ἡ ὄρασις δὲν εἶναι ποτὲ πλέον
διακεκριμένη, παρὰ ὅταν περιγράφεται αὐτὴ ἡ
ιδέα, καὶ δὲν κιτάζομεν ἐν ταύτῃ, εἰμὶ ἓναν μι-
κρὸν ἀριθμὸν ὑποκειμένων. Διακρίνομεν λοιπὸν πάν-
τοτε ὀλιγώτερα, παρὰ ὅπῃ βλέπομεν.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ὄρασιν τῆ νοός·
ἔχω ἐν ταύτῃ παρόντα ἓναν μεγάλον ἀριθμὸν
γνώσεων αἱ ὅποιαι μὴ ἔγιναν οἰκτεῖται· τὰς βλέπω
μὲ τὸ μάτι τῆ νοός ὅλας, πλην δὲν τὰς ξεκα-
θαρίζω ἐξ ἴσθ. Διὰ νὰ ἰδῶ μὲ ἓναν τρόπον δια-
κεκριμένον κάθεται ὅπῃ προσφέρεται ἐν ταύτῃ μέ-
σα εἰς τὸν νῦν με, πρέπει νὰ ξεσυνδέσω, καθὼς
ξεσύνδεσα ἐκεῖνο ὅπῃ ἐπροσφέρονταν εἰς τὰ μά-
τια με, καὶ πρέπει νὰ ἀναλύσω τὸν σοχασμόν με.

Αὐτὴ ἡ ἀνάλυσις γίνεται παρομοίως καθὼς
καὶ ἐκεῖνη τῶν ἐξωτερικῶν ὑποκειμένων. Ξεσυνδέται
τινὰς παρομοίως· ξαναπαράγει εἰς τὸν ἑαυτὸν τε

τὰ μέρη τῷ σοχασμῷ, εἰς μίαν τάξιν διαδοχικῶς
 διὰ τὰ ξανακαταστήσει εἰς μίαν ἀφ' ἑαυτῶν τάξιν.
 Κάμνει αὐτὴν τὴν σύνθεσιν καὶ ξεστύνεσθαι κατὰ
 τὰς σχέσεις ὅπως εἶναι ἀναμεταξὺ εἰς τὰ πράγμα-
 τα ὡς πρωτεύοντα καὶ ὑποτεταγμένα. Καὶ, ἐπειδὴ
 δὲν ἤθελεν ἀναλύει μίαν πεδιάδα, ἀν' ἣ ὅρασις
 δὲν τὴν ἐπεριλάμβανεν ὁλόκληρον, παρημοίως δὲν
 ἤθελεν ἀναλύει καὶ τὴν σοχασμόν τε, ἀν' ὃ νῦν δὲν
 τὸν ἐπεριλάμβανεν ἐξ ἴσης ὁλόκληρον. Καὶ εἰς τὰ
 δύο πρέπει νὰ ἰδῇ τινὰς ὅλον ἐν ταύτῳ, ἐπειδὴ
 ἀλλέως δὲν ἤθελεν ἡμπορῇ νὰ βεβαιωθῇ ὅτι εἰ-
 δὲν ὅλα τὰ μέρη, τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν . Γ'.

ὍΤΙ Η' Α'ΝΑΛΤΣΙΣ ΚΑΜΝΕΙ ΤΟ'Ν
Ο'ΡΘΟ'Ν ΝΟΤ'Ν.

Τὰ Αἰσθήματα, θεωρημένα ὡς παρασ-
τικά τῶν αἰσθητῶν ὑποκειμένων εἶναι
ἐκεῖνο ὅπῃ ὀνομάζομεν Ἰδέας.

α'. **Κ**άθε ἓνας ἀπὸ ἡμᾶς ἡμπορεῖ νὰ σημειώ-
σῃ ὅτι δὲν γνωρίζῃ τὰ αἰσθητὰ ὑποκείμενα, πα-
ρὰ μὲ τὰ αἰσθήματα ὅπῃ δέχεται. Τὰ αἰσθήμα-
τα εἶναι ὅπῃ μᾶς τὰ παρασῆνεν. (1)

(1) Καὶ ἡ πρώτη ἐνέργεια τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ὁ-
ποίας δέχεται τὰ αἰσθήματα, διὰ τῆς ὁποίας ἀντιλαμ-
βάνεται τῶν ἔξωθεν, ὀνομάζεται Ἀντίληψις ἢ Πρό-
σληψις. Ἡ ἀντίληψις, θεωρημένη ὡς εἰδοποιῆσα τὴν
ψυχὴν διὰ τὴν παρεσίαν της, ὀνομάζεται Συνεΐδησις.
Ἄν ἡ γνώσις ὅπῃ ἔχει τινὰς εἶναι τοιαύτη ὅπῃ φαίνεται
ἡ μόνη ἀντίληψις τῆς ὁποίας ἔχει συνεΐδησιν, ἡ ἐνέργεια
τῆς ψυχῆς τότε ὀνομάζεται Προσοχή. Ἄν κάμνῃ

Ἄν εἴμασθε βεβαιωμένοι ὅτι, ὅταν εἶναι παρόντα, δὲν τὰ βλέπομεν, παρά εἰς τὰ αἰσθητά ὅπῃ κάμνεν κατὰ τὸ παρὸν ἐπάνω μας, δὲν εἴμασθ' ὀλιγώτερον βεβαιωμένοι, παρά ὅταν εἶναι ἀπόντα. Δὲν τὰ βλέπομεν παρά εἰς ἐνθύμησιν τῶν αἰσθημάτων ὅπῃ ἔκαμαν. Ὅλοι αἱ γνώσεις τῶν αἰσθητῶν ὑποκειμένων ὅπῃ ἤμπορῆμεν νὰ ἔχωμεν, δὲν εἶναι λοιπὸν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ δὲν ἤμπορῆν νὰ εἶναι εἰμὴ αἰσθήματα.

Τὰ Αἰσθήματα, θεωρημένα ὡς παρασχηματικὰ τῶν αἰσθητῶν ὑποκειμένων, ὀνομάζονται Ἰδέαι, ἔκφρασις μεταφορικὴ, ἢ ὁποία, εἰς τὴν κυρίαν τῆς σημασίας, δὲν σημαίνει, εἰμὴ ἐκεῖνο ὅπῃ καὶ ἡ Εἰκὼν.

Τόσα εἶδη διαφορετικῶν ἰδεῶν διασέλλομεν, ὅσα καὶ αἰσθήματα διαφορετικὰ, καὶ αὐταὶ αἱ ἰδέαι εἶναι ἢ αἰσθήματα τωρινὰ, ἢ δὲν εἶναι, παρὰ μίαν ἐνθύμησιν τῶν αἰσθημάτων ὅπῃ εἴχαμεν.

Η' Ἀνάλυσις εἶναι ὅπῃ δίδει ἰδέας ἀκριβεῖς ἢ γνώσεις ἀληθινάς.

β'. Ὅταν τὰς ἀποκτῶμεν μὲ τὴν ἀναλυτικὴν μέθοδον ὅπῃ ἐδείξαμεν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον.

τὴν ψυχὴν νὰ τὴν ξαναγνωρίσῃ ὅτι διπλέσῃ ὑπ' αὐτῆς ποτὲ, ὅτι τὴν εἶχε ποτὲ, ἢ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς τότε ὀνομάζεται Ἀνάμνησις. Η' συνείδησις λέγει κατὰ τινὰ τρόπον εἰς τὴν ψυχὴν, ἰδὲ μία ἀντίληψις, ἢ προσοχή, ἰδὲ μία ἀντίληψις ἢ ὁποία εἶναι ἢ μόνη ὅπῃ ἔχεις ἢ ἀνάμνησις, ἰδὲ μία ἀντίληψις τὴν ὁποίαν ἔχεις ποτὲ.

λαιον, βάνονται, με τάξιν μέσα εἰς τὸν νῦν, καὶ φυλάττεν ἐκεῖ τὴν τάξιν ὅπως τὰς ἐδώκαμεν, καὶ ἤμπορῶμεν εὐκόλα νὰ τὰς ξαναπαράσῃσωμεν με τὴν ἰδίαν εὐκρίνειαν με τὴν ὁποίαν τὰς ἀποκτήσαμεν. Ἄν, ἀντὶς νὰ τὰς ἀποκτήσωμεν με αὐτὴν τὴν μέθοδον, τὰς ἐπισωρεύωμεν καθὼς τύχη, θὰ εἶναι εἰς μίαν μεγάλην σύγχυσιν, καὶ θὰ μείνεν ἐκεῖ. Αὐτὴ ἡ σύγχυσις δὲν θὰ συγχωρήσῃ πλέον εἰς τὸν νῦν νὰ τὰς ξανακαλέσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τε με ἓναν τρόπον εὐκρινῇ, καὶ, ἂν θέλωμεν νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν γνώσεων ὅπως ἀποκτήσαμεν, δὲν θὰ καταλάβῃ τινὰς τίποτες ἀπὸ τὰς ὁμιλίας μας· ἐπειδὴ μήτε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ καταλάβωμεν τίποτες. Διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν με ἓναν τρόπον νὰ κάμωμεν τὰς ἄλλας νὰ μᾶς καταλαμβάνειν, πρέπει νὰ συλαμβάνωμεν καὶ νὰ ἀποδίδωμεν τὰς ἰδέας μας με τὴν ἀναλυτικὴν τάξιν, ἡ ὁποία ξεσυνδέει καὶ ξανασυνδέει κάθε σοχασμόν. Αὐτὴ ἡ τάξις εἶναι ἡ μόνη ὅπως ἤμπορῇ νὰ τὰς δώσῃ ὅλην τὴν καθαρότητα καὶ ὅλην τὴν σωστότητα τῶν ὁποίων εἶναι δεκτικαί· καὶ, ὥσταν ὅπως δὲν ἔχομεν ἄλλον τρόπον νὰ μάθωμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, δὲν ἔχομεν ἄλλον παρομοίως καὶ εἰς τὸ νὰ ἀνακοινώσωμεν τὰς γνώσεις μας. Τὸ ἐδείξα αὐτὸ, μὰ τὸ ξαναδείχνω πάλιν, καὶ θέλω τὸ ξαναδείξῃ ἀκόμη· διὰ τί, αὐτὴ ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἀρκετὰ γνωστὴ, ἀντιπαλαίεται μάλιστα, με ὅλον ὅπως εἶναι ἀπλῇ, ἐναργεῖς καὶ θεμελιώδης.

Τῷ ὄντι, ἂν θελήσω νὰ γνωρίσω μίαν μη-

C

χανήν, θὰ τὴν ξεσυνδέσω, διὰ νὰ σπευδάσω ξεχωριστὰ κάθε μέρος της. Ὅταν θὰ ἔχω τῆ καθενὴ μίαν ἀκριβῆ ιδέαν, καὶ θὰ ἡμπορῶ νὰ τὰ ξαναβάλω εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν ὅπῃ ἦταν, τότε θὰ καταλάβω ἐντελῶς αὐτὴν τὴν μηχανήν· ἐπειδὴ θὰ τὴν ξεσυνδέσω καὶ θὰ τὴν ξανασυνδέσω.

Τὶ εἶναι λοιπὸν τὸ νὰ καταλάβῃ τινὰς αὐτὴν τὴν μηχανήν; εἶναι νὰ ἔχῃ ἓνα σοχασμὸν συνθεμένον ἀπὸ τόσας ιδέας ὅσα εἶναι καὶ τὰ μέρη αὐτῆς τῆς ἰδίας μηχανῆς, ιδέας ὅπῃ τὰ παραστήνουν τὸ καθενα μὲ ἀκρίβειαν, καὶ ὅπῃ εἶναι διατεμέναι μὲ τὴν ἰδίαν τάξιν.

Ὅταν τὴν σπευδάζω μὲ αὐτὴν τὴν μέθοδον ἢ ὁποία εἶναι ἡ μόνη, τότε ὁ σοχασμός μου δέν μὲ προσφέρει, εἰμὶ ιδέας εὐκρινεῖς, καὶ ἀναλύεται μόνος τε, εἴτε θέλωντας νὰ ἀποδώσω λόγον εἰς τὸν ἑαυτόν μου, εἴτε θέλωντας νὰ ἀποδώσω λόγον, εἰς ἄλλους.

Αὕτη ἡ μέθοδος εἶναι γνωστὴ ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον.

γ'. Κάθε ἓνας ἡμπορεῖ νὰ πειθῇ δι' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ἕως καὶ αἱ παραμικραὶ ῥάπτισσαι τὴν ἡξεύρην· ἐπειδὴ ἂν, δίδωντάς τας διὰ παράδειγμα ἓνα φόρεμα ὅπῃ νὰ ξενίξῃ, τὰς προβάλλῃς νὰ κάμῃ ἓνα παρόμοιον, θὰ φαντασθῇ φυσικῶς νὰ ξεφκιάσῃ καὶ νὰ ξαναφκιάσῃ αὐτὸ τὸ παράδειγμα, διὰ νὰ μάθῃ νὰ κάμῃ τὸ φόρεμα

ὅπῃ τὰς ζητεῖς. Ἡξεύρην ἄρα τὴν ἀνάλυσιν καλὰ καθὼς καὶ οἱ φιλόσοφοι, καὶ ἡξεύρην τὴν ὠφέλειαν πολλὰ καλλίτερα ἀπὸ αὐτῆς, οἱ ὅποιοι δὲν παύουν ἀπὸ τοῦ νὰ διίσχυρίζονται ὅτι εἶναι μία ἄλλη μέθοδος εἰς τὸ νὰ μάθῃτινάς.

Αἱς πιθεύωμεν μαζί με αὐτὰς, ὅτι καμμία ἄλλη μέθοδος δὲν ἔμπορεῖ νὰ πιάσῃ τὸν τόπον τῆς ἀναλύσεως· καμμία δὲν ἔμπορεῖ νὰ χύσῃ τὸ ἴδιον φῶς· καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν ἀπόδειξιν, καὶ φορὰν ὅπῃ καὶ θελήσωμεν νὰ σπιδάσωμεν ἓνα ὑποκείμενον ὀλίγον σύνθετον. Αὐτὴν τὴν μέθοδον δὲν τὴν ἐφαντάσθημεν ἡμεῖς. Ἡμεῖς τὴν νύραμεν μόνον καὶ δὲν πρέπει νὰ φοβώμεθα μήπως καὶ μᾶς πλανέτῃ. Ἡμπορέσαμεν μαζί με τὰς φιλοσόφους νὰ ἐφεύρωμεν ἄλλας, καὶ νὰ βάλλωμεν μίαν κάποιαν τάξιν ἀναμεταξὺ εἰς τὰς ιδέας μας. Πλὴν αὐτὴ ἡ τάξις ἡ ὁποία δὲν ἤθελεν εἶναι ἡ τάξις τῆς ἀναλύσεως, ἤθελεν βάλῃ εἰς τὰς σοχασμὸς μας τὴν ἰδίαν σύγχυσιν ὅπῃ καὶ εἰς τὰ συγγράμματά της ἔβαλε· διὰ τί, ὅσον περισσότερον παχίζεν νὰ τὴν μεταχειρίζονται, τόσον περισσότερον περιπλέκονται, καὶ τόσον ὀλιγώτερον καταλαμβάνονται. Δὲν ἡξεύρην ὅτι μόνη ἡ ἀνάλυσις ἔμπορεῖ νὰ μᾶς μανθάνῃ. Ἀλήθεια πρακτικὴ, καὶ γνωστὴ καὶ εἰς τὰς βαναυσότερας τεχνήτας.

ΔΙ αὐτῆς σχηματίζεται καὶ γίνεται ὁ ὅρ-
ος νῦν.

δ. Εἶναι τινὲς μὲ ὁρῶν νῦν ὅπῃ φαίνονται ὅτι δὲν ἐσπῆδασαν τελείως, ἐπειδὴ φαίνονται ὅτι δὲν ἐμελέτησαν διὰ τὴν μάθιν· μὲ ὅλον τῆτο ἐσπῆδασαν καὶ ἐσπῆδασαν καλὰ. Ὡς ἀν' ὅπῃ ἐσπῆδασαν χωρὶς προμελετημένον σκοπὸν, δὲν ἐφρόντισαν τὴν πάρεν μαθήματα ἀπὸ κἀνέναν διδάσκαλον, καὶ εἶχαν τὸν καλλίτερον ἀπὸ ὅλους, τὴν φύσιν. (1)

Αὐτὴ εἶναι ὅπῃ τὸς ἔκαμνε τὴν κἀμεν τὴν ἀνάλυσιν τῶν πραγμάτων ὅπῃ ἐσπῆδασαν, καὶ τὸ ὀλίγον ὅπῃ ἤξεύρεν, τὸ ἤξεύρεν καλὰ. Ἡ φυσικὴ κλίσις ὅπῃ εἶναι ἕνας ὁδηγὸς τόσον ἀσφαλὴς, ἢ ὁρεξίς ὅπῃ κρίνει τόσον καλὰ, καὶ ὅπῃ κρίνει μὲ ὅλον τῆτο εἰς τὴν ἰδίαν σιγὴν ὅπῃ αἰσθάνεται, τὰ προτερήματα τὰ ὅποια δὲν εἶναι καὶ αὐτὰ, παρὰ αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ ὁρεξίς ὅταν γεννᾷ ἐκεῖνο ὅπῃ κρίνει, ὅλαι αὐταὶ αἱ δυνάμεις εἶναι τὸ ἔργον τῆς

(1) Ὅλα τὰ ὑποκείμενα τῆς φύσεως, ὅλα τὰ φαινόμενα, ὅλαι αἱ κατ' ἡμέραν περιστάσεις, εἶναι ἄλλοι τόσοι διδάσκαλοι δι' ἡμᾶς. Πολλὰ καὶ μαθαίνομεν ἀπὸ αὐτὰ μεγάλα πράγματα, μὴν προσέχοντες ὁμῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀληθινοῦς ὅτι τὰ εἶχαμεν διδασκάλους. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ὅπῃ πολλὰ καὶ παιδιὰ τῶν αὐτῶν γονέων, ὑπὸ τῶν αὐτῶν παιδαγωγῶν, ὑπὸ τῶν αὐτῶν διδασκάλων, ἔχον μὲ ὅλον τῆτο μεγάλην διαφορὰν, καὶ ἀπονέμομεν τὴν αἰτίαν εἰς ἄλλο τι καὶ ὄχι εἰς ἐκεῖνο ὅπῃ εἶναι.

φύσεως, ἡ ὁποία κάμνωτάς μας νὰ ἀναλύωμεν χωρὶς νὰ ἡξεύρωμεν, φαίνεται ὅτι θέλει νὰ μᾶς κρύψῃ ὅλον ἐκεῖνο ὅπῃ τὴν χρεωσῶμεν. Αὐτὴ εἶναι ὅπῃ ἐμπνέει τὸν γεννητικὸν ἄνθρωπον. Αὐτὴ εἶναι ἡ Μῆσα τὴν ὁποίαν ἐπικαλεῖται, ὅταν δὲν ἡξεύρει πότεν τὸν ἔρχονται οἱ σοχασμοί τε.

Αἱ ἀχρεΐαι μέθοδοι κάμνου τῆς ψευδο-
νόας.

Εἶ. Εἶναι ψευδονόες ὅπῃ ἐσπέδασαν μεγάλως· Ἐπαγγέλλονται πολλὴν μέθοδον, καὶ δὲν συλλογίζονται, παρὰ χειρότερα. Ἡ αἰτία εἶναι, ἐπεὶ δὲ ὅταν μία μέθοδος δὲν εἶναι ἡ καλὴ, ὅσον περισσότερον τὴν ἀκολουθεῖ τινὰς, τόσον περισσότερον πλανᾶται· πέρνει διὰ ἀρχὰς, ἐννοίας ἀορίστες, λέξεις κενὰς ἀπὸ νόημα, κάμνει εἰς τὸν ἐαυτόν τε μίαν ἐπιστημοποιὸν διάλεκτον εἰς τὴν ὁποίαν νομίζει ὅτι βλέπει τὴν σαφήειαν, καὶ μὴ ὅλον τῷ δὲν ἡξεύρει τῇ ἀληθείᾳ μήτε ἐκεῖνο ὅπῃ βλέπει, μήτε ἐκεῖνο ὅπῃ σοχάζεται, μήτε ἐκεῖνο ὅπῃ λέγει. Δὲν θὰ εἶναι τινὰς ἱκανὸς νὰ ἀναλύῃ τὰς σοχασμέσ τε, εἰμὴ μόνον ὅσον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶναι τὸ ἔργον τῆς ἀναλύσεως.

Ἡ ἀνάλυσις λοιπὸν εἶναι, νὰ τὸ εἰπῶ ἀκόμι, διὰ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ μάθωμεν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπλεστέρα ὁδός· ἐπεὶ δὲ εἶναι ἡ φυσικωτέρα, καὶ θὰ ἰδῶμεν ὅτι εἶναι ἀκόμι ἡ βραχυτέρα (κοντότερη.) Αὐτὴ εἶναι ὅπῃ ἔκαμεν ὅλας τὰς εὐρέσεις· δι' αὐ-

τῆς θὰ ξαναεύρωμεν κάθετι ὅπῃ εἶχαν εὖρη, καὶ
ἐκεῖνο ὅπῃ ὀνομάζον Ε' ΦΕΥΡΕΤΙΚὴν ΜΕΘΟΔΟΝ
δὲν εἶναι ἄλλο, παρά ἡ ἀνάλυσις. (Ὁδὸς σπερδῆς,
τέχνη τε σοχάζεσθαι. Μέρ. β'. Κεφ. δ').

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν. Δ'.

ΠΩΣ Η' ΦΥΣΙΣ ΜΑΣ ΚΑΜΝΕΙΝΑ
ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΩΜΕΝ ΤΑ ΑἴΣΘΗΤΑ
ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ ΔΙΑ ΝΑ ΜΑΣ
ΔΩΣΗ, ἸΔΕΑΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ
ΕἶΔΩΝ.

Δὲν ἢμπορεῖ τινὰς νὰ διδάξῃ, παρά βα-
δίζοντας ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἄγ-
νωστον.

α'. **Δ**ὲν πρέπει νὰ βαδίζωμεν, παρά
ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἄγνωστον. Αὕτῃ εἶ-
ναι μία ἀρχὴ πολλὰ τετριμμένη εἰς τὴν θεωρίαν, καὶ σχε-
δὸν ἀγνοημένη εἰς τὴν πράξιν. Φαίνεται ὅτι δὲν αἰσθάν-
θησαν αὐτὴν, παρά ἐκεῖνοι ὅπῃ δὲν ἐπέδασαν τελείως.

ἐπειδὴ ὅταν θέλῃς νὰ σὲ κάμῃς νὰ καταλάβῃς ἓνα πρᾶγμα ὅπῃ δὲν τὸ γνωρίζεις, πέρνῃς μίαν σύγκρισιν ἀπὸ ἓνα ἄλλο ὅπῃ τὸ γνωρίζεις, καὶ ἂν δὲν εἶναι πάντοτε εὐτυχεῖς εἰς τὰς ἐκλογὰς τῶν συγκρίσεων, κάμνῃς καὶ νὰ ἴδῃ τινὰς ὅτι αἰσθάνονται ἐκεῖνο ὅπῃ πρέπει νὰ κάμνῃς διὰ νὰ τὲς καταλάβῃς τινὰς.

Δὲν εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὲς σοφίαι· μ' ὅλον ὅπῃ θέλῃς νὰ μάθῃς ἄλλας, ἀληθμονῶν θεληματικῶς νὰ βαδίζῃς ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἄγνωστον. Μὲ ὅλον τὸ ἂν θέλῃς νὰ μὲ κάμῃς νὰ συλλάβω ἰδέας ὅπῃ δὲν ἔχω, πρέπει νὰ μὲ πιάσῃς ἀπὸ τὰς ἰδέας ὅπῃ ἔχω. Κάθετι ὅπῃ ἀγνοῶ, κάθετι ὅπῃ εἶναι δυνατόν νὰ μάθω, ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς ἐκεῖνο ὅπῃ ἡξεύρω· καὶ ἂν εἶναι μία μέθοδος διὰ νὰ μὲ δώσῃ γνώσεις νέας, αὕτη δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι, παρὰ ἐκείνη ἡ ἰδία μέθοδος ὅπῃ μὲ ἔδωκε καὶ ἄλλας.

Τῷ ὄντι, ὅλαι αἱ γνώσεις μας ἔρχονται ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις, ἐκεῖναι ὅπῃ δὲν ἔχομεν κατὰ τὴν καὶ ἐκεῖναι ὅπῃ ἔχομεν, καὶ ἐκεῖνοι ὅπῃ εἶναι σοφώτεροι ἀπὸ ἡμᾶς, ἐσάβησαν ποτὲ καὶ αὐτοὶ ἀμαθεῖς κατὰ τὴν καὶ ἡμεῖς τώρα. Λοιπὸν, ἂν ἔμαθῃς βαδίζοντες ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἄγνωστον, ὅτι διὰ τί νὰ μὴ μάθωμεν καὶ ἡμεῖς βαδίζοντες κατὰ τὴν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἄγνωστον; Καὶ, ἂν κάθε γνώσις ὅπῃ ἀποκτῶμεν μᾶς ἐτοιμάζει εἰς μίαν ἄλλην νέαν, ὅτι διὰ τί δὲν ἡθέλαμεν ἡμπορεῖ νὰ βαδι-

ζωμεν διὰ μιᾶς σειρᾶς ἀναλύσεων ἀπὸ γνῶσιν εἰς γνῶσιν; Ἐνὶ λόγῳ, ὃ διὰ τὴν μὴ εὐρίσκωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ ἀγνοῦμεν, εἰς τὰ αἰσθητά εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ἤϊον καὶ ἐκεῖνοι, καὶ τὰ ὁποῖα μᾶς εἶναι κοινά.

Ἀναμφιβόλως ἤθελαν μᾶς κάμνην νὰ εὐρίσκωμεν εὐκόλῃ καθεστὶ ὅπῃ ἤϊον, ἂν ἤξευραν πάντοτε αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πῶς ἔμαθαν. Τὸ ἀγνοῦν ὅμως ἐπεὶ δὴ εἶναι ἓνα πρᾶγμα ὅπῃ ἐκακοπαρήσαν, ἢ τὸ ὅποιον οἱ περισσότεροι μῆτε τὸ ἐσοχάσθησαν. Βέβαια δὲν ἔμαθαν, εἰμὴ τόσον ὅσον ἔκαμαν ἀναλύσεις καὶ τὰς ἔκαμαν καλὰς. Πλὴν δὲν τὸ ἐσημείωναν. Ἡ φύσις τὰς ἔκαμνε τρόπον τινὰ εἰς αὐτὰς χωρὶς αὐτὰς, καὶ ἀγαπᾶσαν νὰ πιεῦεν ὅτι τὸ πλεονέκτημα νὰ ἀποκτῇ γνῶσεις, εἶναι ἓνα δῶρον, ἓνα προτέρημα ὅπῃ δὲν μεταδίδεται εὐκόλῃ. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θαυμάζωμεν ἂν δυσκολευώμαστε νὰ τὰς καταλάβωμεν. Εὐθὺς ὅπῃ καυχᾶται τινὰς εἰς ἰδιαίτερα προτερήματα, δὲν εἶναι διὰ νὰ γίνεταί ἐφικτὸς εἰς ἄλλας.

Ὅτι καὶ ἂν εἶναι, ὅλος ὁ κόσμος εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ὁμολογῇ ὅτι ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ βαδίζωμεν, παρὰ ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἀγνωστον. Ἀς ἰδῶμεν τὴν χρῆσιν ὅπῃ ἠμποροῦμεν νὰ κάμνωμεν αὐτῆς τῆς ἀληθείας.

Ὅποιοις ἀποκτήσῃ γνώσεις ἢμπορεῖ νὰ
ἀποκτήσῃ ἀκόμη.

β'. Οὐντες παιδιὰ ἀκόμη, ἀποκτήσαμεν γνώ-
σεις διὰ μέσῃ μιᾶς σειρᾶς παρατηρήσεων καὶ ἀναλύ-
σεων. Ἀπὸ αὐτὰς λοιπὸν τὰς γνώσεις πρέπει νὰ
ξαναρχίσωμεν διὰ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὰς σπυδαίμας
πρέπει νὰ τὰς παρατηρήσωμεν, νὰ τὰς ἀναλύσωμεν
καὶ νὰ εὐρώμεν, ἂν εἶναι δυνατόν, καθετι ὅπῃ περι-
κλείβῃ.

Αὐταὶ αἱ γνώσεις εἶναι μία συλλογὴ ἰδεῶν, καὶ
αὐτὴ ἡ συλλογὴ εἶναι ἓνα σύστημα καλὰ τεταγμέ-
νον, ὅῃσι, μία σειρὰ ἀκριβοῶν ἰδεῶν, ὅπῃ ἡ ἀνάλυ-
σις ἔβαλε τὴν τάξιν ὅπῃ εἶναι ἀναμεταξὺ εἰς τὰ
πράγματα τὰ ἴδια. Ἀν αἱ ἰδέαι ἦταν ὀλίγον ἀ-
κριβεῖς καὶ χωρὶς τάξιν, δὲν ἠθέλαμεν ἔχει, εἰμὴ
γνώσεις ἀτελεῖς, αἱ ὅποιαὶ μάλιστα νὰ μὴν εἶναι
κυρίως γνώσεις· πλὴν δὲν εἶναι καὶνένας ὅπῃ νὰ μὴν
ἔχει ἓνα σύστημα ἀκριβοῶν ἰδεῶν καλὰ τεταγμένων,
ἂν ὅχι εἰς ὕλας θεωρίας, εἰς πράγματα καὶν χρή-
σεως καὶ ἀναφορικὰ εἰς τὰς χρεῖμας. Δὲν χρειά-
ζεται περισσότερο. Ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἰδέας πρέπει
νὰ πιάσῃ τινὰς ἐκείνας ὅπῃ θέλει νὰ μάθῃ· καὶ εἶναι
ἐναργὲς ὅτι πρέπει νὰ τὴς κάμῃ νὰ σημειώσῃ τὴν
ἀρχὴν καὶ τὴν γένεσιν αὐτῶν, ἂν ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἰ-
δεῶν θέλῃ νὰ τὴς ὀδηγήσῃ εἰς ἄλλας.

αἱ ἰδέαι γεννῶνται ἀλληλοδιαδόχως μία ἀπὸ τὴν ἄλλην.

γ'. Λοιπὸν ἂν παρατηρῶμεν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γένεσιν τῶν ἰδεῶν, θὰ τὰς ἰδῶμεν ὅπῃ νὰ γεννῶνται μία ἀπὸ τὴν ἄλλην, καὶ ἂν αὐτὴ ἡ ἀλληλοδιαδοχὴ εἶναι κατὰ τὸν τρόπον ὅπῃ τὰς ἀποκτῆμεν, θὰ κάμνωμεν καλὰ τὴν ἀνάλυσιν. Ἡ τάξις λοιπὸν τῆς ἀναλύσεως εἶναι ἡ τάξις ἡ ἰδίᾳ τῆς γενέσεως τῶν ἰδεῶν.

Αἱ πρῶται ἰδέαι μας, εἶναι ἰδέαι ἀτομικαί.

δ'. Εἶδαμεν ὅτι αἱ ἰδέαι τῶν αἰσθητῶν ὑποκειμένων δὲν εἶναι εἰς τὴν ἀρχήν τε, εἰμὴ αἰσθήματα ὅπῃ παραστήνῃν αὐτὰ τὰ ὑποκείμενα. Εἰς τὴν φύσιν δὲν ὑπάρχεν, εἰμὴ ἄτομα (1). Ἄρα, αἱ πρῶται

(1) Ἄτομα, ὅρος φιλοσοφικὸς, ὀνομάζονται ἕτω τὰ μικρότατα μέρη ἀπὸ τὰ ὅποια εἶναι συνθεμένα τὰ σώματα. Τὰ ὀνόμασαν ἕτω· ἐπεὶ δὲ τὰ θεωρεῖν ὥς μὴ τεμνόμενα, ἄτομα, ἀδιαίρετα· εἰς αὐτὴν τὴν ἐκδοχὴν δὲν ἐλήφθη ἰδῶ ἡ λέξις. Ἄτομα ἀναλόγως ὀνομάζην καὶ τὰ ὑποκείμενα τῆς φύσεως· τὸν δειῦα ἄνθρωπον, τὸν δειῦα σκύλον, τὸ δειῦα πρόβατον, τὴν δειῦα πόαν, τὸ δειῦα δένδρον, τὸ δειῦα δακτυλίδι κτλ. Εἶπα ὅτι τὰ ὀνόμασαν κατ' ἀναλογίαν· ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὰ εἶναι εἰδικῶς ἄτομα, ἄτμητα, ἀδιαίρετα· ἐπεὶ δὲ ἂν τέμω, κόψω, διαιρέσω τὸν δειῦα ἄνθρωπον, τὸ δειῦα λίθον κτλ., εἰς δύο, εἰς τρία μέρη

μας ἰδέαι δὲν εἶναι, εἰμὴ ἰδέαι ἀτομικαί, ἰδέαι τῷ
δεῖνος ἢ δεῖνος ὑποκειμέναι.

Διατάττοντες εἰς Συμμορίας τὰς ἰδέαι,
σχηματίζομεν τὰ Γένη καὶ τὰ Εἶδη.

Εἰ. Δὲν ἐφαντάσθημεν ὀνόματα διὰ κάθε ἄτο-
μον, ἐδιαμοιράσαμεν μόνον τὰ ἄτομα εἰς διαφόρους
συμμορίας τὰς ὁποίας διακρίνομεν μὲ ξεχωριστὰ ὀ-
νόματα, καὶ αὐταὶ αἱ συμμορίαὶ εἶναι ἐκεῖνο ὅπῃ ὀνο-
μάζομεν Γένη καὶ Εἶδη. Εἰβάλαμεν λόγῳ
χάριν εἰς τὴν συμμορίαν τῷ Δένδρῳ τὰ φυτὰ τῶν
ὁποίων τὸ ἐλέγχος ὑψώνεται εἰς ἕνα κάποιον ὕψος,
διὰ τὸ νὰ διαιεσθῇ εἰς ἕνα πλῆθος κλώνων, καὶ νὰ σχη-
ματίσῃ μὲ ὅλους αὐτοὺς τὸς κλώνους μίαν κόμην μικρο-
τέραν ἢ μεγαλητέραν. Ἰδὲ μία συμμορία γενικὴ
ὅπῃ ὀνομάζον Γένος. Ὅταν ἔπειτα ἐπαρατήρησαν
ὅτι τὰ δένδρα διαφέρουν εἰς τὸ μέγεθος, εἰς τὴν κα-
τασκευὴν, εἰς τὸς καρπὸς κτλ., ἐδιόρισαν ἄλλας
συμμορίας ὑπαλλήλους εἰς τὴν πρώτην ὅπῃ τὰς περι-
λαμβάνει ὅλας, καὶ αὐταὶ αἱ συμμορίαὶ αἱ ὑπάλληλοι
εἶναι ἐκεῖνο ὅπῃ ὀνομάζομεν Εἶδη.

Παρομοίως λοιπὸν διαμοιράζομεν εἰς συμμορίας,
διαφόρους ὅλα τὰ πράγματα ὅπῃ ἡμπορῶν νὰ ἔλθουν
εἰς γνῶσιν μας, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον διδομεν εἰς
κάθε ἕνα ἕνα τόπον σημειωμένον, καὶ ἡξεύρομεν πάν-

κτλ., δὲν εἶναι πλέον ὁ δεῖνα ἄνθρωπος, ὁ δεῖνα λί-
θος κτλ.

τοτε πῦρ νὰ τὰ ξαναπάρωμεν. Ἀς ἀληθμονήσωμεν αὐτὰς τὰς συμμορίας πρὸς ὥραν, καὶ ἄς φαντασθῶμεν ὅτι ἔδωκαν εἰς κάθε ἄτομον ἓνα ὄνομα διαφορετικόν, αἰσθάνομάδε παρευθὺς ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ὀνομάτων κάμνωντας νὰ ἀποκάμῃ ἡ μνήμη μας, ἤθελε τὴν κάμνη νὰ τὰ συγχίση ὅλα, καὶ ὅτι ἤθελε μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ σπευδάσωμεν τὰ ὑποκείμενα ὅπῃ πολλαπλασιάζονται ὑπ' ὅφιν μας, καὶ νὰ κάμνωμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας ἰδέας αὐτῶν εὐκρινεῖς. (1)

Τίποτες δὲν εἶναι λοιπὸν λογικώτερον, παρὰ αὐτὴ ἡ διανομὴ· καὶ, ὅταν σοχάζεται τινὰς πρὸς αὐτὴ μᾶς εἶναι ὠφέλιμος ἢ ἀναγκαία, ἤθελε παραινηθῇ νὰ πεισέσῃ ὅτι ἡμεῖς τὴν ἐκάμαμεν με τοῦτον σκοπόν. Μὰ ἤθελεν ἀπατηθῇ· ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ σκοπὸς ἀνήκει μόνον εἰς τὴν φύσιν. Αὐτὴ εἶναι ὅπῃ ἄρχισε χωρὶς νὰ ἡξεύρωμεν ἡμεῖς.

(1) Οἱ πραγματευόμενοι τὴν Ἱστορίαν τῆς Φύσεως καὶ ἄλλας ἐπιστήμας, ἀναγκάζονται νὰ διακρίνουν τὰ ὑποκείμενα τῆς πραγματείας των, εἰς συμμορίας, εἰς τάξεις εἰς γένη καὶ εἰς εἶδη, καὶ με αὐτὸν τὸν τρόπον χύνει τὸ φῶς εἰς τὰ συγγράμματά της. Αὐτοὶ κάμνοντας ἔτιωσ δὲν κάμνουν, παρὰ νὰ μιμῶνται τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς φύσεως, νὰ βαδίζουν πρὸς τὰς γνώσεις τῶν ὄντων, καθὼς οὗτοι νήπια ἐβάδιζαν πρὸς τὰς πρώτας γνώσεις.

Αἱ ἀτομικαὶ ἰδέαι γίνονται αἰφνιδίως
γενικαί.

Ε'. Ἐνα παιδί ἀκολουθώντας μας, θὰ ὀνομάσῃ
δένδρον τὸ πρῶτον δένδρον ὅπῃ θὰ τὸ δείξωμεν,
καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα θὰ εἶναι δι' αὐτὸ, ὄνομα ἑνὸς ἀτό-
μου. Μὲ ὅλον τῆτο ἂν τὸ δείχνεν ἕνα ἄλλο δένδρον,
δὲν θὰ φανταστῇ νὰ ἐρωτήσῃ τὸ ὄνομα αὐτῆς, θὰ
τὸ ὀνομάσῃ δένδρον, καὶ θὰ κάμῃ αὐτὸ τὸ ὄνομα
κοινὸν εἰς δύο ἄτομα, καὶ θὰ τὸ κάμῃ ἀκόμι κοινὸν
εἰς τρία, εἰς τέσσαρα, καὶ τέλος, εἰς ὅλα τὰ φυτὰ
ὅπῃ θὰ νὰ τὸ φανῇ ὅτι ἔχεν κάποιαν ὁμοιότητα μὲ
τὰ πρῶτα δένδρα ὅπῃ εἶδεν. Αὐτὸ τὸ ὄνομα θὰ
γένῃ ἀκόμι τόσον γενικὸν, ὅπῃ θὰ ὀνομάσῃ δέν-
δρον κάθετι ὅπῃ ἡμεῖς ὀνομάζομεν φυτὸν. Πα-
ρακινεῖται φυσικὰ νὰ γενικίξῃ* ἐπειδὴ τὸ εἶναι εὐ-
κολώτερον νὰ μεταχειρισθῇ ἕνα ὄνομα ὅπῃ ἡξεύρει,
παρὰ νὰ μανθάνῃ ἕνα νέον. Γενικίζει λοιπὸν χω-
ρὶς νὰ ἡξεύρῃ ἐκ προμελέτης ὅτι γενικίζει, καὶ χω-
ρὶς ἀκόμι νὰ σημειώσῃ ὅτι γενικίζει. Οὕτω λοιπὸν
μία ἀτομικὴ ἰδέα γίνεται ἑξαφνα γενικὴ. Συχνὰ
μάλιστα γίνεται παρὰ πολὺ γενικὴ, καὶ αὐτὸ ἀκολου-
θεῖ κάθε φοράν ὅπῃ συγχέομεν ἐκεῖνα ὅπῃ ἡθέλεν
εἶναι ὠφέλιμον νὰ διασέλωμεν.

Αἱ γενικαὶ ἰδέαι ὑποδιαίρυνται εἰς δια-
φορὰ εἶδη.

Ζ. Αὐτὸ τὸ παιδί θὰ νὰ τὸ αἰσθάνθῃ εὐθὺς

μοναχόν τε. Δὲν δ' αὖ εἶπῃ, ὅ γ' ἐνί κισα παρὰ πολὺ, καὶ πρέπει νὰ διασεύλω διάφορα εἶδη δένδρων. Θὰ κάμῃ χωρὶς σκοπὸν καὶ χωρὶς νὰ τὸ παρατηρήσῃ, συμμορίας ὑπαλλήλων, καὶ ὡς ἔκαμνε χωρὶς σκοπὸν καὶ χωρὶς νὰ τὸ σημειώσῃ, μίαν γενικὴν συμμορίαν. Δὲν δ' ἐνὰ κάμῃ, παρὰ δ' αὖ ὑποταχθεὶς εἰς τὰς χρείας τε. Διὰ τὸτο λέγω ὅτι δ' αὖ κάμῃ αὐτὰς τὰς διανομὰς φυσικῶς καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἡξεύρῃ. Τῷ ὄντι, ἂν τὸ φέρῃ τινὰς μέσα εἰς ἕναν κῆπον, καὶ τὸ εἶπῃ νὰ μαζώξῃ καὶ νὰ φάγῃ διάφορα εἶδη καρπῶν, δ' αὖ ἰδῶμεν ὅτι δ' αὖ μάθῃ παρευθὺς τὰ ὀνόματα κερασία, ῥοδακινία, μηλιά, ἀπιδία, δαμασκηνία, καὶ ὅτι δ' αὖ διασεύλω διάφορα εἶδη δένδρων.

Αἱ ἰδέαι μας ἀρχίζον λοιπὸν νὰ εἶναι ἀτομικαί, διὰ νὰ γένων ἑξαφνα ὅσον τὸ δυνατόν γενικαί, καὶ ἡμεῖς δὲν τὰς διανέμομεν ὕστερα εἰς διαφόρους συμμορίας, εἰμὴ ὅσον αἰσθάνομάσθε τὴν χρείαν τῇ νὰ τὰς διασεύλωμεν. Ἴδὲ ἡ τάξις τῆς γενέσεώς τε. (1)

(1) Καὶ τὰ παιδιά δὲ τὸ μὲν πρῶτον πάντας τὰς ἀνδρας πατέρας προπαγορεύει, καὶ μητέρας τὰς γυναῖκας, ὕστερον δὲ διορίζει τέτων ἑκάτερον. Ἀριστοτέλης, φυσικῆς ἀκροάσεως Βιβλ. α'. Ἴδὲ μία παρατήρησις ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἀκόλαστα πολλὰ καλὰ πράγματα. Ἀ' Μ' ὡς φαίνεται ὁ Ἀριστοτέλης δὲν τὴν ἔκαμε, παρὰ χυδαῖα ὡς. Τῇ ἀληθείᾳ, τὸ, ὅθεν ἐν τῷ νῦν ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθάνει, καὶ αὐτὴ ἡ παρατήρησις, ἀρχῆσαν διὰ νὰ κάμῃ ἕναν ὅπῃ σκέπτεται, καὶ κάμῃ τὴν καλλίτεραν λο-

Αἱ ἰδέαι μας σχηματίζον ἓνα σύστημα
ἀνάλογον μὲ τὸ σύστημα τῶν χρῆ-
στων μας.

ἢ. Ἐπειδὴ αἱ χρεῖαι μας εἶναι τὸ αἷτιον αὐτῆς
τῆς διανομῆς, δι' αὐτὰς εἶναι ὅπῃ αὐτὴ γίνεται. Αἱ
συμμορφαὶ ὅπῃ πολλαπλασιάζονται περισσότερον ἢ
ὀλιγώτερον, σχηματίζουν λοιπὸν ἓνα σύστημα τῷ ὅ-
ποιον ὅλα τὰ μέρη δέονται φυσικῶς· ἐπειδὴ ὅλαι
μας αἱ χρεῖαι βαρύνονται μία ἀπὸ τὴν ἄλλην, καὶ αὐ-
τὸ τὸ σύστημα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτεταμέ-
νον, εἶναι κατὰ τὴν χρῆσιν ὅπῃ θέλομεν νὰ κάμ-
νωμεν τῶν πραγμάτων. Ἡ χρεῖα ὅπῃ μᾶς φωτίζει,
μᾶς δίδει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν διάγνωσιν ὅπῃ
μᾶς κάμνει νὰ ἰδῶμεν εἰς ἓναν καιρὸν, διαφορὰς ὅπῃ
ὀλίγον προτιήτερα δὲν ἐβλέπαμεν· καὶ, ἂν ἐκτείνω-
μεν καὶ τελειοποιῶμεν αὐτὸ τὸ σύστημα, ἡ αἰτία εἰ-

γικήν. Οἱ περιπατητικοὶ ὕστερα δὲν ἤθελαν ἐξοκείλῃ εἰς
μυρίας ἀτοπίας, ἂν ἤθελαν ἐπισησὴν καλλίτερα εἰς αὐ-
τὰ τὰ δύο. "Ἠθελαν κάμῃ πρὸ πολλῆ ἓνα θαυμάσιον
περὶ νοὸς σύγγραμμα. Τὶ ὀλεθρία μοῖρα τῶν ἀνθρώπων
ὅπῃ τὰς κάμνει νὰ προσκολλῶνται, νὰ ἐμψύωνται εἰς τὰς
παρεκτροπὰς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, καὶ νὰ παρατρέχον ἐ-
κεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ἔπρεπε τῷ ὄντι νὰ προσκολλῶνται.
Ὁ Πυθαγόρας εἶπε πολλὰ καλὰ πράγματα, ὅμως ἐκεῖ-
νοι ὅπῃ ἔλεγαν ὅτι τὸν μιμῶνται εἰς τὴν ἐπιδρομήν.
Φαίνεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι
ὅταν θέλουν νὰ μιμῶνται, ἀγαπῶν νὰ κάμνουν μίαν πολλὰ
ἀλλόκοτον ἐκλογὴν παραδειγμάτων.

ναι, ἐπειδὴ ἀκολουθεῖμεν κατὰ τὴν φύσιν μᾶς ἔκαμνε νὰ ἀρχίσωμεν.

Οἱ φιλόσοφοι λοιπὸν δὲν τὸ ἐφαντάσθησαν. Τὸ ἡῦραν παρατηρῆντας τὴν φύσιν, καὶ, ἂν ἤθελαν παρατηρήσῃ καλλίτερα, ἤθελαν τὸ ἐξηγήσῃ καὶ πολλὰ καλλίτερα, παρά ὅπῃ τὸ ἐξηγήσαν. Μὰ ἐνόμισαν ὅτι εἶναι ἐδίκοντες, καὶ τὸ ἐπραγματεύεσθαι ὥσῃ νὰ ἀνῆκεν τῷ ὄντι εἰς αὐτὰς· τὸ ἐπραγματεύεσθαι μὲ ἀντεξουσιότητα, μὲ ἀτοπίαν, καὶ ἔκαμναν μίαν πολλὰ ἀλλόκοτον κατὰσρησιν τῶν γενικῶν ἰδεῶν.

Κακῇ μας τύχῃ ἐνομίσαμεν ὅτι μαθαίνωμεν ἀπὸ αὐτὰς αὐτὸ τὸ σύστημα ὅπῃ ἐμάθαμεν ἀπὸ ἑνὸς καλλίτερου διδάσκαλου. Μὰ, ἐπειδὴ ἡ φύσις δὲν μᾶς ἔκαμνε νὰ σημειώνωμεν ὅτι αὐτὴ μᾶς τὸ ἐδίδασκεν, ἐνομίσαμεν ὅτι χρεωστῶμεν τὴν γνῶσιν αὐτῇ εἰς ἐκεῖνος ὅπῃ δὲν ἔλειπαν νὰ μᾶς κάμνῃ νὰ σημειώνωμεν ὅτι ἦταν διδάσκαλοί μας. Ἐσυγχίσαμεν λοιπὸν τὰ μαθήματα τῶν φιλοσόφων μὲ τὰ μαθήματα τῆς φύσεως, καὶ ἐσυλλογίσθημεν κακῶς.

Μὲ τὴν τέχνημα γίνεται αὐτὸ τὸ σύστημα.

Σ'. Ὑπερὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅπῃ εἶπαμεν, τὸ νὰ κάμῃ τινὰς μίαν συμμορίαν τινῶν ὑποκειμένων, δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε, εἰμὴ τὸ νὰ δώσῃ ἓνα ἴδιον ὄνομα εἰς ὅλα ἐκεῖνα ὅπῃ κρίνει ὅμοια· καὶ, ὅταν μὲ αὐτὴν τὴν συμμορίαν τὴν μίαν, κάμῃ δύο ἢ περισ-

σοτέρας, δὲν κάμνει ἀκόμι ἄλλο πρᾶγμα, παρὰ νὰ διαλέγῃ νέα ὀνόματα διὰ νὰ διασεύλῃ ὑποκείμενα ὅπῃ κρίνει διαφορετικὰ. Μὲ αὐτὸ μόνον τὸ τέχνευμα εἶναι ὅπῃ βάνομεν τάξιν εἰς τὰς ἰδέας μας. Πλὴν αὐτὸ τὸ τέχνευμα δὲν κάμνει, εἰμὴ αὐτὸ, καὶ πρέπει νὰ σημειώσωμεν καλὰ ὅτι δὲν κάμνει ἄλλο τίποτες περισσότερον. Τῷ ὄντι, ἡδέλαμεν ἀπατηθῆναι χονδρὰ, ἂν ἡδέλαμεν φαντασθῆναι ὅτι εἶναι εἰς τὴν φύσιν γένη καὶ εἶδη· ἐπειδὴ, εἶναι γένη καὶ εἶδη εἰς τὸν ἐδικὸν μας συλληπτικὸν τῷ νοὶ τρόπον. Τὰ γενικὰ ὀνόματα δὲν εἶναι κυρίως τὰ ὀνόματα κἀνενὸς ὑπάρχοντος πράγματος, δὲν ἐκφράζουν, εἰμὴ τὰς ὁράσεις τῷ νοῖ, ὅταν ἡμεῖς θεωρῶμεν τὰ πράγματα ὡς πρὸς τὴν ὁμοιότητα καὶ διαφοράν τες. Δὲν εἶναι τελείως καθόλου δένδρον, καθόλου ἀπιδιὰ, καθόλου κερασιά, καθόλου μελία. Δὲν εἶναι εἰς τὴν φύσιν, εἰμὴ ἄτομα. Εἰς τὴν φύσιν ἄρα δὲν εἶναι μήτε γένη, μήτε εἶδη. Αὐτὸ εἶναι τόσον ἀπλὲν ὅπῃ ἡδελε νομίσῃ τινὰς ὅτι εἶναι περιττὸν νὰ τὸ σημειώσῃ· συχνὰ ὅμως τὰ ἀπλῆσεν πράγματα μᾶς φεύγουν, σωσὰ μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀπλᾶ. Δὲν κατατέχομαίμεν νὰ τὰ παρατηρήσωμεν, καὶ αὐτὸ εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἀρχικὰς αἰτίας τῶν κακῶν μας συλλογισμῶν καὶ τῶν λάθων μας. (1)

(1) Δὲν εἶναι περιττὴ ἡ συμβεβηλὴ ὅπῃ δίδει ὁ Συγγραφεὺς ἐπειδὴ βλέπομεν εἰς τὴν ἱστορίαν εἰς τὴν ἀτοπίας, εἰς τὴν παραφροσύνην ἐξώκειλαν ὅσοι δὲν ἐπρόσεξαν. Αἱ πολυδύλλητοι πέντε Φωναὶ τῇ Πορφύρει τὸ Γένος, τὸ Εἶ-

Δὲν γίνεται κατὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων.

ί. Δὲν εἶναι κατὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ὅπῃ ἡμεῖς διαξέλλομεν συμμορίας, ἀλλ' εἶναι κατὰ τὸν συλληπτικὸν τῆ νοός μας τρόπον. Εἰς τὰς ἀρχαὶ αἱ ὁμοιότητες μᾶς κτυπεύ, καὶ εἵμασθε ὡσὰν ἓνα παιδί ὅπῃ πέρνει ὅλα τὰ φυτὰ διὰ δένδρα· ἔπειτα ἡ χρῆσις τῆ νὰ παρατηρήσωμεν ἀναπτύσσει τὴν διάγνωσίν μας, καὶ ἐπειδὴ τότε σημειώνομεν διαφορὰς, κάμνομεν καὶ νέας συμμορίας.

δος, ἡ Διαφορὰ, τὸ Ἰδιον καὶ τὸ Συμβεβηκός τῶν ὁποίων ἡ ὑγιεινὴ φιλοσοφία δὲν κάμνει χρῆσιν, διότι εἶναι ἄλλο τίποτε, παρὰ κοινὰ ὀνομαστικά. Τὰ Γέννη, κοινὰ ὀνομαστικά κοινῶν ὀνομασιῶν· τὰ Εἶδη, κοινὰ ὀνομαστικά πραγμάτων· αἱ Διαφοραὶ καὶ αἱ ἐπίλοιποι δύο φαίνονται, κοινὰ ὀνομαστικά ποιότητων. Τὸ ζῶον (γένος) λόγῳ χάριν εἶναι μία κοινὴ ὀνομασία τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ ἐλέφαντι, τῷ χοίρῳ καὶ τῇ, τὸ ὅποια δὲν εἶναι πάλιν καὶ αὐτὴ ἄλλο τίποτε, εἰμὴ εἶδη, κοινὰ ὀνομαστικά τῷ θείῳ ἀνθρώπῳ, τῷ θείῳ ἐλέφαντι καὶ τ. λ. ἐνὶ λόγῳ. ἄτομον ὁμοιότητος ἐχόντων. Φιλόσοφοι ὅμως λογικοὶ πλήρη ἀλογίας καὶ ἀτοπίας, ἐφαυτάθησαν ὅτι τὰ Γέννη καὶ τὰ Εἶδη εἶναι τῷ ὄντι πράγματα, ὑπάρχουν εἰς τὴν φύσιν ὅθεν καὶ ὀνομάθησαν Πραγματικοί· ἄλλοι τὴν ἡθελεῖν ἀπλῶς ὀνόματα, ὅπως ὅπῃ δὲν σημαίνει ἄλλο, εἰμὴ τὴς διαφορῆς τρόπος, διὰ τῶν ὁποίων ἡ λογικὴ θεωρεῖ τὰς πρώτας ἐργασίας τῆ νοός, ὅθεν καὶ ὀνομάθησαν Ὀνοματικοί, Ὅριστοι, αὐτοὶ ἦσαν χωρὶς ἀμφιβολίας σοφαιτέρω ἀπὸ τῆς ἐναντίας των. Οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὀνο-

Ὅσον περισσότερον ἢ διάγνωσίς μας τελειοποιεῖται, τόσοον περισσότερον αἱ συμμορίαι ἡμπορῆν νὰ πολλαπλασιασθῶν, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δύο ἄτομα ὅπῃ νὰ μὴ διαφέρων ἀπὸ καὶνένα μέρος, εἶναι ἐναργὲς ὅτι ἤθελαν εἶναι τόσαι συμμορίαι ὅσα καὶ ἄτομα, ἂν εἰς καθέπε διαφορὰν, ἤθελαν νὰ κάμουν μίαν νέαν συμμορίαν. Τότε δὲν ἤθελεν εἶναι πλέον τάξις εἰς τὰς ιδέας μας, καὶ ἡ σύγχυσις ἤθελε διαδεχθῆν τὸ φῶς ὅπῃ ἐχύνονταν ἐπάνω εἰς αὐτὰς ὅταν ἐκαθολικεύαμεν μὲ μέθοδον.

Ἐὼς εἰς ποῖον βαθμὸν πρέπει νὰ διακρίνωμεν καὶ νὰ ὑποδιακρίνωμεν τὰς ιδέας μας.

ιδ. Εἶναι λοιπὸν ἕνας ὅρος μὲ τὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ σαματήσωμεν. Διὰ τί, ἂν συμφέρη νὰ κάμωμεν διασολὰς, συμφέρει περισσότερον ἀκόμι νὰ μὴν κάμωμεν παρὰ πολὺ πολλάς. Ὅταν δὲν κάμνομεν ἀρκετὰς, ἂν εἶναι πράγματα ὅπῃ δὲν δια-

ματικοὶ λέγω καὶ οἱ Πραγματικοὶ ἔγνων δύο λυσσάδη καὶ μανιῶδη κόμματα. Ἡ διαφορά τις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνει, δὲν ἔμεινε πλέον μέσα εἰς τὰ ὁλοῦτα περι-κλεισμένη ἐπειδὴ ἐπὶ τῇ Θ'. Λουῖ βασιλείῳ τῆς Φρανσας ἡ αὐτὴ ἐδοκίμασεν τὸ φρόνημα τῶν ἀτόπων Πραγματικῶν οἱ ὅποιοι ὄντες ἐν ὑπολήψει εἰς τὴν αὐτὴν, ἐξερῆμβυσαν κατὰ τῶν Ὀνοματικῶν καὶ ἐκατέρωθωσαν ὅπῃ ἐξεδόθη κατ' ἐκείνων καὶ ἔνθα αἱ μοσαγὲς δόγμα, ὡσὰν νὰ ἦταν ἡ δόξα τῆς ἀνατρεπτικῆς πάσης ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς κατὰ κάσσεως.

σέλλωμεν, καὶ ὅπῃ ἔπρεπε νὰ διασείλωμεν, μένου
 καὶν ὅπῃ νὰ διασέλλωμεν. Ὅταν ὅμως κάμνωμεν πα-
 ρὰ πολὺ πολλὰς, ἀνακατώνομεν ὅλα· ἐπεὶ δὴ ὁ νῦν
 πλανᾶται εἰς ἓναν μεγάλον ἀριθμὸν διαφορῶν τῶν
 ὁποίων δὲν αὐτάνεται τὴν ἀνάγκην. Ἄν μὲ ζητήσω-
 τινάς, ἕως εἰς ποῖον βαθμὸν τὰ Γένη καὶ τὰ Εἶδη
 ἡμπορῶν νὰ πολλαπλασιασθῶν; Ἀποκρίνομαι, ἢ
 μᾶλλον εἰπεῖν, ἢ φύσις ἢ ἰδία εἶναι ὅπῃ ἀποκρί-
 νεται, ἕως ὅπῃ νὰ ἔχωμεν ἀρκετὰς συμμορίας διὰ
 νὰ κανονίζωμάσθῃ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν πραγμάτων
 τῶν ἀναφορικῶν εἰς τὰς χρεῖας μας, καὶ ἡ ὁρθότης
 αὐτῇ τῆς ἀποκρίσεως εἶναι αἰσθητή· ἐπεὶ δὴ αἱ
 χρεῖαι μας εἶναι μόνον ὅπῃ μᾶς προσδιορίζεν νὰ δια-
 σέλλωμεν συμμορίας· ἐπεὶ δὴ δὲν φαντάζομάσθῃ νὰ
 δώσωμεν ὀνόματα εἰς πράγματα μὲ τὰ ὅποια δὲν
 σέλλωμεν νὰ κάμνωμεν τίποτες. Καὶν ἔτις οἱ ἄνθρω-
 ποι φυσικῶς ὁδηγῶνται. Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι ὅταν
 παρεντρέπονται ἀπὸ τὴν φύσιν διὰ νὰ γένων καὶ
 κοὶ φιλόσοφοι, νομίζον ὅτι διασέλλοντες μὲ τὴν
 λεπτίνουαν ὅσιν καὶ ἀνωφέλειαν, ἐξηγῶν ὅλα, μὴ
 δὲν κάμνον ἄλλο, παρὰ ἀνακατώνον καὶ συγχέον
 ὅλα.

Διὰ τί τὰ Εἶδη πρέπει νὰ συγχέωνται.

ιβ'. Κάθε τι εἶναι διακεκριμένον εἰς τὴν φύ-
 σιν, ὁ νῦν μας ὅμως εἶναι παρὰ πολὺ περιορισμέ-
 νος διὰ νὰ τὴν βλέπῃ καταλεπτῶς μὲ ἓναν τρό-
 πον εὐκρινῇ. Ματρώως ἀναλύομεν, μένον πάντοτε

πράγματα ὅπῃ δὲν ἡμπορεῖμεν νὰ ἀναλύσωμεν καὶ δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν δὲν βλέπομεν, παρὰ συγκεχυμένως. Ἡ τέχνη τῷ νὰ διατάττωμεν εἰς συμμορίας, τόσον ἀναγκαία διὰ νὰ κάμωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ἰδέας ἀκριβεῖς, δὲν φωτίζει, εἰμὴ τὰ πρωτεύοντα σημεῖα, τὰ ἀναμεταξὺ μένου εἰς τὸ σκοτός, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀναμεταξὺ αἱ μέσαι συμμορίαι συγχέονται. Ἐνὰ δένδρον λόγῃ χάριν, καὶ ἕνας θάμνος εἶναι δύο εἶδη πολλὰ διεσαλμένα· πλὴν ἕνα δένδρον ἡμπορεῖ νὰ εἶναι μικρότερον, ἕνας θάμνος ἡμπορεῖ νὰ εἶναι μεγαλύτερος, καὶ φθάνομεν εἰς ἕνα φυτὸν ὅπῃ δὲν εἶναι μήτε δένδρον μήτε θάμνος, ἢ ὅπῃ εἶναι ἐν ταύτῳ καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο, ὃ ἐστὶν ὅπῃ δὲν ἡξεύρη τινὰς εἰς ποῖον εἶδος νὰ τὸ ὑπάξῃ. (1)

(1) Εἰς τὴν Φυσικὴν Γεωρίαν, καὶ αὐτὸ δὲν ἐλάνθανε καὶ τῆς παλαιᾶς, εἶναι ὑποκείμενα ὅπῃ ἡμπορεῖ τινὰς εἰς ποῖαν συμμορίαν νὰ τὰ ὑπάξῃ, εἰς τὴν τῶν ζώων ἢ εἰς τὴν τῶν φυτῶν· καὶ πάλιν εἰς τὴν τῶν φυτῶν ἢ εἰς τὴν τῶν ὀρυκτῶν. Τὰ τοιαῦτα ὑποκείμενα, αἱ τοιαῦται ὑποτάξεις, εἶναι τρόπον τινὰ τὸ γεφύρι διὰ τῇ ὁποίᾳ περᾶ ἡ φύσις ἀπὸ τὰ ζῷα εἰς τὰ φυτὰ, καὶ πάλιν ἀπὸ τὰ φυτὰ εἰς τὰ ὀρυκτὰ. Τὸ ὕλημα τῇ Θεοφράστῃ, λόγῃ χάριν, τὸ παρὰ τοῖς νεωτέροις αἰσθητικῇ καλῆμενον, τὸ Ἰνδικὸν ἡδύσαρον, ἔχον ἕνα χαρακτηριστικὸν τῶν ζώων· ἡ ἀκαλήφη ἢ παρὰ τοῖς κατοικοῖς τῆς Πηλῆς ὄρεος ὀνομαζομένη γαλήπα, ὁ σπόγγος καὶ ἄλλα πολλὰ ζωοφυτά, αἰσθάνονται ἀναντιρρήτως· ὁ σπόγγος λήγει ὁ ἀριστοτέλης γίνεται δυσσπόσπαστος ἀναισθητὴ τὸν σπογγεῖα. Ἡ ἀκαλήφη

Διὰ τὶ συγχέονται χωρὶς τινὰ ζημίαν.

ιγ'. Αὐτὸ δὲν εἶναι μία ζημία· ἐπειδὴ τὸ νὰ ζητῇ τινὰς ἂν αὐτὸ τὸ φυτὸν εἶναι ἓνα δένδρον ἢ ἓνας δάμνος, αὐτὸ τῇ ἀληθείᾳ δὲν θὲ νὰ εἰπῇ· νὰ ζητῇ τινὰς τί εἶναι, ἀλλὰ θὲ νὰ εἰπῇ, αἰ πρέπει νὰ τὸ δώσῃ τὸ ὄνομα τῷ δένδρῳ ἢ τῷ δάμνῳ· λοιπὸν, ὀλίγον μᾶς συμφέρει νὰ τὸ δώσωμεν καλλίτερα τὸ ἓνα ἢ ὅχι τὸ ἄλλο. Ἄν εἶναι ὠφέλιμον, θὰ τὸ ματαχειρισθῶμεν ἢ θὰ τὸ ἀνομάσωμεν Φυτὸν. Παρόμοια ζητήματα ποτὲ δὲν ἤδεσαν φιλοτιμηθῇ νὰ τὰ κάμῃ, ἂν δὲν ὑπόθετα ὅτι εἶναι εἰς τὴν φύσιν καθὼς εἰς τὸν νῦν μας, Γέννη ἢ Εἶδη. Ἰδὲ ἡ κατάχρησις τῶν συμμοριῶν· ἐπρεπε νὰ τὴν γνωρίζεν. Μᾶς μένει νὰ παρατηρήσωμεν ἕως πῶς ἐκτείνονται αἱ γνώσεις μας, ὅταν βάνωμεν εἰς συμμορίας τὰ πράγματα ὅπως σπευδάζωμεν.

Ἀγνοῶμεν τὴν ἐστίαν τῶν Σωμάτων.

ιδ'. Εὐθὺς ὅπως τὰ αἰδήματά μας εἶναι αἰ

πρωγλοδυτεῖ ἂν εἶναι εἰς τὸ εἶσιον τινὸς τρώγλης, ἢ γλυτώνει ἕως ἀπὸ τὸν ἀκαλησοφάγον ὅπως θέλει νὰ τὴν ἀποσπᾷ. Ἡ ἀκαλήφη φαίνεται προσκολλημένη εἰς τὰς πέτρας καθὼς τὰ βρύα εἰς τὰ παλαιὰ δένδρα. Ἰδὲ ἢ ὁ Ἀριστοτέλης τί λέγει περὶ αὐτῆς τῆς ὑποδέσεως „ἡ τὰ „δὲ ἐκ τῶν ἀψύχων εἰς τὰ ζῶα μεταβαίνει ἢ „φύσις, ὥστε τῇ συνεχείᾳ λαμβάνειν τὸ με „σόριον αὐτῶν· ἐν τῷ περὶ Ζῴων.“

μόνοι ιδέαι ὅπῃ ἔχομεν τῶν αἰσθητῶν ὑποκειμέ-
νων, δὲν βλέπομεν εἰς αὐτὰ, ἐμὴ ἐκεῖνο ὅπῃ αὐ-
ταὶ παραστήνουν. Παρακεῖθες δὲν βλέπομεν τίπο-
τες, λοιπὸν δὲν ἡμπορῶμεν νὰ γνωρίσωμεν τίποτες.

Δὲν εἶναι λοιπὸν τελείως ἀπόκρισις νὰ κά-
μωμεν εἰς ἐκεῖνους ὅπῃ ἐρωτῶν ? ποῖον εἶναι τὸ
ὑποκείμενον τῶν σωματικῶν ποιότητων;
ποῖα εἶναι ἡ φύσις; ποῖα εἶναι ἡ ἐξία-
τες; Δὲν βλέπομεν αὐτὰ τὰ ὑποκείμενα, αὐτὰς
τὰς φύσεις, αὐτὰς τὰς ἐξίας. Ματαίως μάλιστα
ἤθελε μᾶς τὰ δεῖξῃ τινὰς, ἤθελεν εἶναι τὸ ἴδιον
νὰ ἐπιχειροῦσῃ νὰ κάμῃ τὴν τυφλὴν νὰ βλέπων
χρώματα. Αὐτὰ εἶναι ὀνόματα τῶν ὁποίων δὲν ἔ-
χομεν ιδέας. Σημαίνουν μόνον ὅτι ὑπὸ κάτω εἰς
τὰς ποιότητας εἶναι κάτι τὸ ὅπῃ δὲν γνωρίζομεν.

Δὲν ἔχομεν ἀκριβεῖς ιδέας, εἰμὴ μόνου ὅ-
που βεβαιώνομεν ἐκεῖνο ὅπῃ ἐπαπα-
τηρήσαμεν.

ΙΕ'. Ἡ ἀνάλυσις δὲν μᾶς δίδει ιδέας ἀκριβεῖς,
εἰμὴ ὅσον δὲν μᾶς κάμνει νὰ βλέπωμεν εἰς τὰ
πράγματα, εἰμὴ ἐκεῖνο μόνον ὅπῃ βλέπει τινὰς· καὶ
πρέπει νὰ συνηθίσωμεν νὰ μὴ βλέπωμεν, εἰμὴ
ἐκεῖνο ὅπῃ βλέπωμεν. Αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκολον εἰς
τὰς πολλὰς ἀνθρώπους, μήτε εἰς τὰς πολλὰς φι-
λοσόφους. Ὅσον περισσότερον εἶναι τινὰς ἀμαθῆς,
τόσον εἶναι ἀνυπομόνητος εἰς τὸ νὰ κρίνῃ. Πιστεύει
ὅτι ἤξεύρει ὅλα, πρὸ τῆς νὰ παρατηρήσῃ τίποτες,

ἡ ἤθελεν εἰπῆ τινὰς ὅτι ἡ γνῶσις τῆς φύσεως εἶναι ἓνα εἶδος μαντείας ὅπῃ γίνεται μὲ τὰς λήξεις.

Αἱ ιδέαι διὰ τὸ νὰ εἶναι ἀκριβεῖς, δὲν κάμνουν χρεῖα νὰ εἶναι πλήρεις.

15'. Αἱ ἀκριβεῖς ιδέαι ὅπῃ ἀποκτῶμεν διὰ τὴν ἀναλύσεως δὲν εἶναι πάντοτε ιδέαι πλήρεις. Μολις δὲν ἡμπορῶν ποτὲ νὰ εἶναι, ὅταν ἐνασχολούμεθα εἰς αἰσθητὰ ὑποκείμενα· ἐπειδὴ τότε δὲν ξησκεπάζομεν, εἰμὶ τινὰς ποιότητας, ἡ δὲν ἡμπορῶμεν νὰ γνωρίζωμεν, εἰμὶ ἓνα μέρος.

Ὅλαι αἱ σπερδαί μας γίνονται μὲ τὴν ἰδίαν μέθοδον, ἡ αὐτὴ ἡ μέθοδος εἶναι ἡ ἀνάλυσις.

16'. Κάμνομεν τὴν σπερδὴν τῷ καθενὸς ὑποκειμένου μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ὅπῃ ἡ τὴν σπερδὴν τῇ πεδιάδος ὅπῃ ἐβλέπαμεν ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ παλατίου μας· ἐπειδὴ εἶναι εἰς καθεῖ ὑποκείμενον καθὼς ἡ εἰς ἐκείνην τὴν πεδιάδα, πρωτεύοντα πράγματα εἰς τὰ ὅποια ὅλα τὰ ἄλλα πρέπει νὰ ἀναφέρονται. Μὲ αὐτὴν τὴν τάξιν εἶναι ὅπῃ πρέπει νὰ τὰ ἀντιληφθῶμεν, ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν ιδέας εὐκρινεῖς ἡ καλὰ τεταγμένας. Παραδείγματός χάριν, ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως ὑποθέτουν τὴν ἑκτασιν ἡ τὴν κίνησιν. Λοιπὸν καθεὶ φορὰν ὅπῃ θὰ θελήσωμεν νὰ σπερδάσωμεν τινὰ,

ἵνα κοιτάξωμεν τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν κίνησιν ὡς πρω-
τεύουσας ποιότητας τῶν σωμάτων.

Εἶδαμεν πῶς ἡ ἀνάλυσις μᾶς κάμνει νὰ γνω-
ρίσωμεν τὰ αἰδητὰ ὑποκείμενα, καὶ πῶς αἱ ἰδέαι
ὅπῃ μᾶς δίδον εἶναι εὐκρινεῖς καὶ κατὰ τὴν τάξιν
τῶν πραγμάτων. Πρέπει νὰ ἐνθυμηθῇ τινὰς ὅτι
αὕτη ἡ μέθοδος εἶναι ἡ μόνη, καὶ ὅτι πρέπει νὰ
εἶναι ἀπολύτως ἡ ἰδίᾳ εἰς ὅλας μας τὰς σπουδὰς.
Διὰ τί, τὸ νὰ σπουδάζῃ τινὰς διαφορετικὰς ἐπισή-
μας, δὲν ζέκεται εἰς τὸ νὰ ἀλλάξῃ τινὰς μέθοδον,
ζέκεται μόνον εἰς τὸ νὰ ἐφαρμόξῃ τινὰς τὴν ἰδίαν
μέθοδον εἰς διαφορετικὰ ὑποκείμενα, ζέκεται εἰς τὸ
νὰ ξανακάμῃ ἐκεῖνο ὅπῃ ἔχει πλέον καμωμένον,
καὶ τὸ μεγαλύτερον εἶναι, νὰ τὸ κάμῃ τινὰς μίαν
φορὰν καλὰ, διὰ νὰ ἡξεύρῃ νὰ τὸ κάμῃ πάντοτε.
Γιὰ τὴν ἀληθείᾳ πῶς ἤμαθον ὅταν ἀρχίσαμεν. Εὐ-
θύς ἀπὸ τὴν νεότητά μας ἀποκτήσαμεν γνώσεις·
ἀκολοθετήσαμεν ἄρα, χωρὶς νὰ τὸ ἡξεύρωμεν, μίαν
καλὴν μέθοδον. Δὲν μᾶς ἔμεινα, παρὰ νὰ τὸ ση-
μειώσωμεν. Αὐτὸ εἶναι ὅπῃ ἐκάμαμεν, καὶ εἰς τὸ
ἑξῆς ἡμποροῦμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν αὐτὴν τὴν μέθο-
δον εἰς νέα ὑποκείμενα. (Ὁδὸς σπουδῆς, Προσιμιώδη
μαθήματα. Ἀρθρον 1. Τέχνη τῆ σοφάξευθαι,
Μέρος 1. Κεφ. 8. Περί αἰδημάτων, Μέρος 4.
Κεφ. 6.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΤΩΝ ΠΡΑΓ-
 ΜΑΤΩΝ ΟΠΟΥ ΔΕΝ ΥΠΟ-
 ΠΙΠΤΟΥΝ ΕΙΣ ΤΗΝ
 ΑΪΣΘΗΣΙΝ.

Πῶς τὰ ἀποτελέσματα μᾶς κάμνουν νὰ
 κρίνωμεν διὰ τὴν ὑπαρξίν μιᾶς αἰτίας
 τῆς ὁποίας δὲν μᾶς δίδουν κάμμίαν
 ἰδέαν.

Παρατηρῶντες τὰ φυσικὰ ὑποκείμενα, ὑπό-
 νομάομε φυσικῶς εἰς ὑποκείμενα ὅπῃ δὲν ὑποπίπ-
 τουν εἰς τὰς αἰσθήσεις· ἐπειδὴ μετὰ τὰ ἀποτελέ-
 σματα ὅπῃ βλέπει τινὰς, κρίνει διὰ τὰς αἰτίας
 ὅπῃ δὲν βλέπει.

Ἡ κίνησις ἐνὸς σώματος εἶναι ἓνα ἀποτελέ-
 σμα, ἔχει ἄρα μίαν αἰτίαν. Εἶναι ἀναμφίβολον
 ὅτι αὐτὴ ἡ αἰτία ὑπάρχει, μ' ὅλον ὅπῃ κάμμιαν
 ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις μὲ δέν με κάμνει νὰ τὴν σοχα-
 σθῶ, καὶ τὴν ὀνομάζω βίαν. Αὐτὸ τὸ ὄνομα, μὴ
 τε αὐτὸ μὲ κάμνει νὰ τὴν γνωρίσω· δὲν ἤξεύρω,

εἰμὴ ἐκεῖνο ὅπῃ καὶ προτιότερα, δηλαδὴ, ὅτι ἡ κίνησις ἔχει μίαν αἰτίαν ὅπῃ δὲν τὴν γνωρίζω. Μὰ ἢμπορῶ νὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτῆς, τὴν κρίνω μεγαλητέραν ἢ ἀσθενεσέραν, κατ' ἐκεῖνο ὅπῃ αὐτὴ ἡ ἰδία κίνησις εἶναι μεγαλητέρα ἢ ἀσθενεσέρα, καὶ τὴν μετρῶ κατὰ τινὰ τρόπον, μετροῦντας τὴν κίνησιν.

Ἡ κίνησις γίνεται μέσα εἰς τὸ χωρίον καὶ εἰς τὸν χρόνον (1). Στοχάζομαι τὸ χωρίον, βλέπω, τὰ αἰσθητὰ ὑποκείμενα ὅπῃ τὸ πιάνω, καὶ στοχάζομαι ἀκόμη καὶ τὴν διάρκειαν εἰς τὴν ἀλληλοδιαδοχὴν τῶν ἰδεῶν με ἢ τῶν αἰσθημάτων με. Δὲν βλέ-

(1) Οἱ φιλοσοφικοὶ, καὶ τὸ χωρίου καὶ ὁ χρόνος. Μὲ τὸ λέξις χωρίον, ἐννοεῖται ὅλη ἡ ἔκτασις τῆ Παντός εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι τὰ ὑλικά πράγματα, πρὸς τούτοις καὶ μία μερικὴ ἔκτασις ὁποσὴν, καθὼς, αὐτὴ ἡ περιοχὴ δὲν ἔχει ἀρκετὸν χωρίον. Μὲ τὸ χρόνος, ἐννοεῖται ἡ διάρκεια τῶν ὑλικῶν ὑποκειμένων καθόλου, καὶ μερικῶς. Ἀποκτῆμεν τὴν ἰδέαν τῆ χρόνι δια τῆς ἀλληλοδιαδοχῆς τῶν ἰδεῶν μας, ὅταν κοιμᾶται τινὰς ἔναν βαθὺν ὕπνου εἰκοσιτέσσαρας ὥρας κατὰ συνέχειαν, ἀδιακόπως, ἰδεῖν τῷ μέρῃ τῆ χρόνι εἰς τὸ ὅποιον ἐκοιμήθη ἔναν βαθὺν ὕπνου, δὲν ἔχει ἐπειδὴ μήτε ἰδέας εἶχει κοιμώμενος ἂν ἐπλάγιασε τὸ σάββατον τὸ μεσημέρι, καὶ ἐξόπνησε τὴν κυριακὴν τὸ μεσημέρι, δὲ νὰ τὸν φανῇ ὅτι εἶναι ἀκόμη σάββατον. Ἀποκτῆμεν τὴν ἰδέαν τῆ χρόνι δια τῆς ἀλληλοδιαδοχῆς τῶν ὑλικῶν πραγμάτων. Μ' ἦταν ἀπαραίτητον νὰ τὸ σημειώσω διὰ τὴν ἐκδοχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλαμβάνεται χυδαῖκῶς ὁ λόγος καὶ ἄλλοι ὁμιλοῦν πλαγίτερον περὶ αὐτῶν.

πω ὅμως τίποτες ἀπόλυτον μήτε εἰς τὸ χωρίον, μήτε εἰς τὸν χρόνον. Αἱ αἰδησεις δὲν ἔμπορὲν νὰ μὲ δείξουν ἐκεῖνο ὅπῃ καθ' ἑαυτὰ εἶναι τὰ πράγματα. Δὲν μὲ δείχνουν, εἰμὴ τινὰς ἀπὸ τὰς χέσεις ὅπῃ ἔχουν ἀναμεταξύτας, καὶ ἀπὸ ἐκείνας ὅπῃ ἔχουν πρὸς ἐμένα. Μετρῶ τὸ χωρίον, τὸν χρόνον, τὴν κίνησιν καὶ τὴν παρακτικὴν αὐτῆς βίαν. Πλὴν ἀπὸ τὰς μετρήσεως μὲ δὲν προκύπτει ἄλλο, εἰμὴ χέσεις· ἐπεὶ δὴ τὸ νὰ ζητῇ τινὰς χέσεις, εἶναι τὸ ἴδιον τὸ νὰ μετρή.

Ἐπειδὴ δίδομεν ὀνόματα εἰς πράγματα τῶν ὁποίων ἔχομεν ἰδέαν, ὑποδέτεται ὅτι ἔχομεν ἰδέαν ὅλων ἐκείνων ὅπῃ δίδομεν ὀνόματα. Ἰδὲ μία πλάνη ἀπὸ τὴν ὁποίαν πρέπει τινὰς νὰ φυλάττεται. Ἐνδέχεται ὅπῃ ἓνα ὄνομα νὰ μὴν ἐδόσθῃ εἰς ἓνα πρᾶγμα, παρὰ μὲ τὸ νὰ εἰμασθε βέβαιον διὰ τὴν ὑπαρξίν τε. Τὸ βίᾳ εἶναι μία ἀπόδειξις αὐτῆς ὅπῃ λέγω.

Ἡ κίνησις ὅπῃ ἐθεώρησα ὡς ἓνα ἀποτέλεσμα, γίνεσθαι μία αἰτία εἰς τὰ μᾶτια μὲ, εὐθὺς ὅπῃ παρατηρῶ ὅτι εἶναι παντὲς, καὶ κἀμνεῖ ἢ συντρέχει εἰς τὸ νὰ γίνωνται ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως. Τότε ἔμπορῶ παρατηρῶντας τὰς νόμους τῆς κινήσεως, νὰ σπυδάξω τὸ Πᾶν, καθὼς ἀπὸ ἓνα παράθυρον ἐσπύδαζα ἑμίαν πεδιάδα. Ἡ μέθοδος εἶναι ἡ αὐτή.

Μὰ, μὲ ὅλον ὅπῃ εἰς τὸ Πᾶν ὅλα εἶναι αἰδητὰ, δὲν βλέπομεν ὅλα, καὶ μὲ ὅλον ὅπῃ ἡ τέχνη ἔρχεται εἰς βοήθειαν τῶν αἰδησεων, αὐταὶ εἶναι πάντοτε παρὰ πολὺ αὐθενεῖς. Μὲ ὅλον τέτο ἂν πα-

ρατηρώμεν καλὰ ξεσκεπάζομεν Φαινόμενα· Τὰ βλέπομεν ὡς μίαν σειρὰν αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων, νὰ κάμνουν πολλὰ συστήματα, καὶ κάμνομεν ἀκριβεῖς ιδέας εἰς τὸν ἑαυτὸν μας τινῶν μερῶν τῆς μεγάλης Παντός. Οὕτως οἱ νεωτερικοὶ φιλόσοφοι ἔκαμεν εὐρέσεις ὅπῃ δὲν ἤθελαν κρίνει δυνατὰς, τινὰς αἰῶνας προτήτερα, καὶ ὅπῃ μᾶς κάμνουν νὰ ὑπολαμβάνωμεν ὅτι ἡμποροῦν νὰ κάμουν καὶ ἄλλας.

Πῶς μᾶς κάμνουν νὰ κρίνωμεν διὰ τὴν ὑπαρξίν ενός πράγματος ὅπῃ δὲν ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, καὶ πῶς μᾶς δίδουν μίαν ιδέαν αὐτῆς.

β'. Μὰ ὥσάν ὅπῃ ἐκρίναμεν, ὅτι ἡ κίνησις ἔχει μίαν αἰτίαν, ἐπειδὴ εἶναι ἓνα ἀποτέλεσμα, θὰ κρίνωμεν ὅτι τὸ Πᾶν ἔχει μίαν αἰτίαν ἐξ ἴσου, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον εἶναι ἓνα ἀποτέλεσμα, καὶ αὐτὴν τὴν αἰτίαν τὴν ὀνομάζομεν Θεόν.

Δὲν εἶναι τὸ ἴδιον διὰ αὐτὴν τὴν λέξιν, καθὼς καὶ δι' ἐκείνην τὸ βίᾳ, τῆς ὁποίας δὲν ἔχομεν καμμίαν ιδέαν. Ὁ Θεὸς, εἶναι ἀληθινὸν ὅτι δὲν ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις μας· ἐντύπωσεν ὅμως τὸν χαρακτῆρα τε εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Τὸν βλέπομεν εἰς αὐτὰ καὶ αἱ αἰσθήσεις μας μᾶς ὑψώνουν ἕως εἰς αὐτόν.

Τῷ ὄντι, ὅταν σημειώσω ὅτι τὰ Φαινόμενα γυνῶνται ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὥσάν μία σειρὰ ἀποτελεσμάτων καὶ αἰτιῶν, βλέπω ἀναγκάως μίαν πρώτην

αίτιαν, ἡ ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς πρώτης αἰτίας εἶναι ὅπῃ ἀρχίζει ἡ ἰδέα τῆ Θεῷ τὴν ὁποῖαν κάμω εἰς τὸν ἑαυτόν μου. Εὐθὺς ὅπῃ αὐτὴ ἡ αἰτία εἶναι πρώτη, εἶναι ἀνεξάρτητος, ἀναγκαῖα, εἶναι πάντοτε, περιλαμβάνει εἰς τὴν ἀμετρούτητάτης ἡ εἰς τὴν αἰδιότητάτης κάθε τι ὅπῃ ὑπάρχει.

Βλέπω τάξιν εἰς τὸ Πᾶν, παρατηρῶ μάλιστα αὐτὴν τὴν τάξιν εἰς τὰ μέρη ὅπῃ γνωρίζω καλλίτερα. Ἄν ἔχω ἐγὼ ὁ ἴδιος νῦν, δὲν τὸν ἀπόκτησα, εἰμὶ ὅσον αἱ ἰδέαι μου εἰς τὸν νῦν μου εἶναι κατὰ τὴν τάξιν τῶν ἔξω τῆ ἑαυτῆς μου πραγμάτων, ἡ ὁ νῦν μου δὲν εἶναι, εἰμὶ ἓνα ἀντίτυπον, ἓνα ἀντίγραφον, ἡ ἓνα ἀντίγραφον πολλὰ ἀσθενὲς τῆ νοῆς ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐτάχθησαν τὰ πράγματα ὅπῃ συλλαμβάνω εἰς τὸν νῦν μου ἡ ἐκεῖνα ὅπῃ δὲν συλλαμβάνω ἀκόμι. Ἡ πρώτη ἄρα αἰτία εἶναι νοερὰ. Αὕτῃ ἔταξεν ὅλα, παντὲ ἡ αἰωνίως, ἡ ὁ νῦν αὐτῆς καθὼς ἡ ἀμετρούτης αὐτῆς ἡ αἰδιότης αὐτῆς, περιλαμβάνει κάθε χρόνον ἡ κάθε τόπον.

Ἐπειδὴ ἡ πρώτη αἰτία εἶναι ἀνεξάρτητος, ἡμπορεῖ κάθε τι ὅπῃ θέλει. ἡ ἔπειδὴ εἶναι νοερὰ, θέλει μὲ γνῶσιν ἡ ἀκολέθως μὲ ἐκλογὴν. εἶναι ἄρα ἐλευθέρη.

Ὡς νοερὰ, ξετιμᾷ κάθε τι. ὡς ἐλευθέρη, πράττει ἀκολέθως. Οὕτω λοιπὸν, κατὰ τὰς ἰδέας ὅπῃ ἐκάμαμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας, τῆ νοῆς της ἡ τῆς ἐλευθερίας της, κάμνομεν μίαν ἰδέαν τῆς ἀγαθότητός της τῆς δικαιοσύνης της, τῆ ἐλέους της, τῆς προνοίας της

ἐν λόγῳ, ἰδὲ μία ἰδέα ἀτελὴς τῆς θεότητος. Αὕτῃ δὲν ἔρχεται καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔλθῃ, παρὰ ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως. Θεὸς νὰ ἀναπτυχθῇ ὅμως τῶσον περισσότερον, ὅσον δὲ βαδύνωμεν καλλίτερα τὴν τάξιν ὅτῃ ὁ Θεὸς ἔβαλεν εἰς τὰ ἔργα τε. (Οὗτος σπεδῆς, Προομιώδη μαθήματα, Ἀρθρὸν 5. Περὶ Ζώων, Κεφ. 6.) (1)

(1) Ὁ ὠροδείκτης μιᾶς ὥρας δείχνει τὰς ὥρας, καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἔχει τὴν θέλησιν, ὑπόκειται εἰς τὸ κινήτηριον (ἐλατήριον) ὅπῃ εἶναι μέσῃ εἰς τὴν ὥραν. Ὁ ὠρολόγιος ἔκαμε τὸν ὠροδείκτην καὶ τὸ κινήτηριον. Αὐτὸς εἶναι ἡ αἰτία, τὸ ὠρολόγιον εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα.

Βλέπομεν εἰς ἓνα ὠρολόγιον μίαν ὑπαλλήλιαν ἀποτελεσμάτων καὶ αἰτίων. Ὁ ὠροδείκτης κινεῖται. Ἰδὲ ἓνα ἀποτέλεσμα. Ἡ κίνησις δίδεται εἰς αὐτὸν ἀπὸ ἑνὸς τροχῶν ὅπῃ ἐνεργεῖ ἀμέσως ἐπάνω εἰς αὐτὸν, καὶ αὐτὸς ὁ τροχὸς εἶναι ἡ αἰτία τῆς κινήσεως τῷ ὠροδείκτη. Ἡ κίνησις αὐτοῦ τῷ τροχῷ εἶναι ἓνα ἀποτέλεσμα ὡς πρὸς τὴν κίνησιν ἑνὸς ἄλλου τροχῷ ὅτῃ τὸν κάμνει νὰ κινήται, καὶ ἐφεξὲς ὁμοίως. Ἐντεῦθεν, ἀπὸ τὴν κίνησιν τῷ πρώτῳ κινήτῳ ὥς εἰς τὴν τῷ ὠροδείκτη, εἶναι μία ἀκολουθία κινήσεων, αἱ ὅποιαι εἶναι ἐν ταύτῃ καὶ αἰτίαι καὶ ἀποτελέσματα κατὰ διαφορὰς ἀναφορὰς.

Διὰ νὰ καταλάβηται καλλίτερα τὸ, μία σειρά ἀποτελεσμάτων καὶ αἰτίων ὑπαλλήλων, ἃς ἐννοήσῃ πάλαι χαρτιά σημειωμένα κατὰ πλάτος ἓνα κοντὰ εἰς τὸ ἄλλο, εἰς τρόπον ὅπῃ ὅταν κάμῃ νὰ πέσῃ τὸ πρῶτον νὰ πύπτῃ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅλα. Τῆς πτώσεως τῷ δευτέρῳ εἶναι ἡ αἰτία τὸ πρῶτον, καὶ ἡ πτώσις τῷ δευτέρῳ ὅπῃ εἶναι ἓνα ἀποτέλεσμα τῆς πτώσεως τῷ πρώτῳ, εἶναι ἡ αἰτία τῆς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5.

ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ
ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ.

Ενέργεια καὶ Ἐξεις.

α'. **Η** κίνησις θεωρημένη ὡς αἰτία τινὸς ἀποτε-
λέσματος, ὀνομάζεται Ἐνέργεια, Ἐνὰ σῶμα ὅπῃ

πτώσεως τῇ τρίτῃ· καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως. Ἰδὲ λοιπὸν μία
σειρὰ αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων ὑπαλλήλων.

Εἶναι λοιπὸν εὐαργές, ὅτι εἰς μίαν σειρὰν αἰτιῶν καὶ
ἀποτελεσμάτων, πρέπει ἀναγκαίως νὰ εἶναι μία πρώτη
αἰτία. Ἀν δὲν ἦταν τελείως ὠρολόγας, δὲν ἤθελεν εἶναι
μήτε ὠρολόγι.

Ἀς σκεφθῇ τινὰς εἰς τὸν ἑαυτὸν τε, καὶ θέλει κατὰ
πειθῇ ὅτι εἶναι καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν τε μία σειρὰ αἰτιῶν καὶ
ἀποτελεσμάτων ὑπαλλήλων. Ἀς σκεφθῇ εἰς τὸ Πᾶν, καὶ
θέλει τὸ ἰδῆ ὡς ἓνα μεγάλον ὠρολόγι, ὅπῃ εἶναι ἀκόμη
μία ὑπαλληλία αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων.

Εἶδαμεν πρό ὀλίγου ὅτι, ὅταν εἶναι μία ὑπαλληλία
αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων, εἶναι ἀναγκαίως καὶ μία πρώτη
αἰτία. Εἶναι ἄρα μία πρώτη αἰτία ὅπῃ ἔκαμε τὸ Πᾶν.

Διὰ νὰ καταστήσῃ τινὰς αὐτὴν τὴν ὑπαλληλίαν ἀνα-
μεταξὺ εἰς τὰ πράγματα, πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἐντελῶς

κινείται, ενεργεῖ ἐπάνω εἰς τὸν αἶρα τὸν ὅποιον διαιρεῖ,
 καὶ ἐπάνω εἰς τὰ σώματα εἰς τὰ ὅποια προσβάλλει.

ὅλας τὰς ἀναφορὰς αὐτῶν, πρέπει νὰ εἶναι εἰς νόησιν
 ὅλων τῶν μερῶν. Ἐνας ὥρολογᾶς δὲν θὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ
 κάμῃ ἓνα ὥρολόγι, ἂν εἶναι ἓνα μόνον μέρος τῆ ὁποίᾳ νὰ
 ἀγνοῇ τὴν ἀναλογίαν. Οἱ ὥρολογᾶς ἄρα ὅπῃ ἔκαμε τὸν
 κόσμον ἔχει ἀναγκαιῶς νῦν. Καθὼς ὁ νῦν ἐνὸς ὥρολογᾶ
 πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ ὅλα τὰ μέρη ἐνὸς ὥρολογίς, ὁ νῦν
 τῆς πρώτης αἰτίας πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ ὅλον τὸ Πᾶν.
 Ἄν κανένα μέρος τὸν ἐλάυνανε, δὲν ἤθελε τὸν εἶναι δυ-
 νατὸν νὰ τὸ βάλῃ εἰς τὴν τάξιν ὅπῃ πρέπει νὰ εἶναι, καὶ
 ὅλον τὸ ἔργον δὲν ἤθελεν εἶναι τίποτε, ἂν ἓνα μόνον μέ-
 ρος δὲν ἤθελεν ἔχῃ τὸν τόπον τε. Λοιπὸν ἓνας νῦν ὅπῃ
 περιλαμβάνει κάθε τι, εἶναι ἓνας νῦν ἄπειρος. Οἱ νῦν ἄρα
 τῆς πρώτης αἰτίας εἶναι ἓνας νῦν ἄπειρος.

Διὰ νὰ κάμῃ τινὰς ἓνα ὥρολόγι, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ
 τὴν νόησιν αὐτῆ, πρέπει ἀκόμι νὰ ἔχῃ τὴν ἐπιδεξιότητα
 καὶ τὴν δύναμιν. Ἡ δύναμις ἄρα τῆς πρώτης αἰτίας εἶναι
 τόσον ἐκτεταμένη ὅσον καὶ ὁ νῦν τῆς περιλαμβάνει κάθε τι,
 εἶναι ἄπειρος.

Ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ πρώτη αἰτία περιλαμβάνει κάθε τι,
 εἶναι παντῆ. Εἶναι ἄρα ἄμετρος.

Εὐθὺς ὅπῃ αὐτὴ ἡ αἰτία εἶναι πρώτη, εἶναι καὶ ἀνε-
 ξάρτητος. Ἄν ἦταν ἐξηρητημένη, ἤθελεν εἶναι μία ἄλλη
 αἰτία πρὸ αὐτῆς. Μὰ ἐπειδὴ πρέπει ἀναγκαιῶς νὰ εἶναι
 μία αἰτία ὅπῃ νὰ εἶναι πρώτη, εἶναι ἓνα παρὰ τὸν ὅπῃ
 αὐτὴ ἡ ἰδία αἰτία νὰ εἶναι ἀνεξάρτητος.

Αὐτὴ ἡ πρώτη αἰτία ἔσα ἀνεξάρτητος, παντοδύνα-
 μος καὶ διαφερόντως νοερά, κάμνει κάθε τι ὅπῃ θέλει. Εἶναι
 ἄρα ἐλευθέρα.

Αὐτὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ νέας γνώσεις, ἐπει-

Ε

Πλὴν αὐτὸ δὲν εἶναι, παρὰ ἡ ἐνέργεια ἐνὸς σώματος ἀψύχου.

ὁ δὲ ὁ νοῦς τότε ἤθελε εἶναι περιορισμένος. Βλέπει ἄρα κάθε τι ἐν τῷ παρῶν, τὸ ἐνεσὸς, καὶ τὸ μέλλον. Δὲν ἔμπορεῖ πρὸς τέτοις νὰ ἀλλάξῃ γνώμην, διὰ τὴν ἄλλασσε, δὲν ἔμπορεῖ νὰ προῖδῃ ὅλα. Εἶναι ἄρα ἀμετάβλητος.

Εἶναι ἕνα παρκόμενον τῆς ἀνεκρηκτικότητος τὸ νὰ μὴν ἔχῃ ἀρχὴν καὶ τὸ νὰ μὴν ἔμπορῃ νὰ ἔχῃ τέλος· ἐπειδὴ αὐτὸς ἤθελεν ἔχῃ ἀρχὴν, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐξηρημένη ἀπὸ ἐκείνου ὅπως τὴν ἔδωκε τὸ εἶναι, καὶ αὐτὸς ἤθελεν ἔμπορῃ νὰ τελειώσῃ, ἤθελε κρέμαται ἀπὸ ἐκείνου ὅπως ἤθελε παύσῃ ἀπὸ τὸ νὰ τὴν συντηρῇ. Εἶναι ἄρα αἰδίου (αἰδίου τὸ μὴ ἔχον, μήτε ἀρχὴν μήτε τέλος)

Ὡς νοερά, διαγιγνώσκει τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, κρίνει τὸ ἄξιον καὶ τὸ μὴ ἄξιον. Ὡς ἐλευθέρα, ἐνεργεῖ ἀκολούθως, ὅ ἔστιν, ἀγαπᾷ τὸ καλόν, μισεῖ τὸ κακόν, ἀνταμείβει τὴν ἀρετὴν, κολάζει τὴν κακίαν, καὶ συγχωρεῖ ἐκείνου ὅπως μετανοεῖ καὶ διορθώνεται. Εἰς ὅλα αὐτὰ, δὲν κάμνει, εἰμὴ ἐκεῖνο ὅπως θέλει, ἐπειδὴ θέλει τὸ καλόν, καὶ δὲν θέλει, εἰμὴ τὸ καλόν.

Αἱ ποιότητες αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ὀνομάζονται κατηγορήματα, καὶ τὸ κατηγορούμενον διὰ τῆς ὁποίας αὐτὴ παιδεύει, καλᾷ, τὸ ὀνομάζον, Δικαιοσύνην· ἐκεῖνο διὰ τῆς ὁποίας ἀνταμείβει, Ἀγαθὸσύνην· ἐκεῖνο διὰ τῆς ὁποίας συγχωρεῖ, Ἐλεος.

Ἡ δυνάμις ὅπως κάμνει κάθε τι, ὁ νοῦς ὅπως κανονίζει κάθε τι, ἡ ἀγαθὸσύνη ὅπως ἀνταμείβει, ἡ δικαιοσύνη ὅπως παιδεύει, τὸ ἔλεος ὅπως συγχωρεῖ, ὅλα αὐτὰ ἐκκράζονται μὲ μίαν λέξιν το, Πρόνοια. Τῷ ὄντι δὲ αὐτῶν τῶν κατηγορημένων εἶναι ὅπως ἡ πρώτη ἀρχὴ προνοεῖ διὰ ὅλα.

Ἡ ἐνέργεια ἐνὸς σώματος ἐμφύχως εἶναι ἐξῆς εἰς τὴν κίνησιν. ἐπειδὴ ὄντας ἱκανὸν διαφορῶν κινήσεων, κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν ὀργάνων ὅπῃ τῷ ἐδόξησαν, ἔχει διαφορὰς τρόπους τῆς ἐνέργειᾳ· καὶ καθ' ἕνα εἶδος ἔχει εἰς τὴν ἐνέργειάν τε καὶ εἰς τὸν διοργανισμόν τε, κάτι τι ὅπῃ εἶναι οἰκτεῖον εἰς αὐτὸ.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐνέργειαι ὑποκίπτων εἰς τὰς αἰτιήσεις, καὶ ἀρκεῖ νὰ τὰς παρατηρήσῃ τινὰς δια νὰ κάμῃ εἰς τὸν ἑαυτόν τε μίαν ἰδέαν αὐτῶν. Δὲν εἶναι δυσκολώτερον νὰ σημειώσῃ τινὰς πῶς τὸ σῶμα ἀποκτᾷ ἢ χάνει ἑξέεις· ἐπειδὴ καθεύνας ἡξεύρει μὲ τὴν

Μία πρώτη ἀρχὴ παντοκροῦ, παντοδύναμος, ἀνεξάρτητος, ἐλευθέρα, ἀμετάβλητος, αἰδιος, ἄμετρος, δίκαια, ἀγαθὴ, ἐλεήμων, παντοπρονοήτρια, εἶναι ἡ ἰδέα ὅπῃ πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν Θεῶν.

Ἀν σκέπτεται τινὰς ἐπάνω εἰς τὰ κατηγορούμενα τῇ Θεῶν, δε νὰ ἰδῇ εἰς τίνα τάξιν τὰ συλλαμβάνωμεν εἰς τὸν νῦν. Θὰ σημειώσῃ πρῶτον, ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ πόρισμα τῆς νοήσεως, τῆς παντοδυναμίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας. Δεύτερον, ὅτι ἡ παντοδυναμία, καὶ ἡ παντοκροῦτης περιλαμβάνουν τὴν αἰδιότητα, καὶ τὴν ἀμετροτητα· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς πρέπει νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ἐνεργῇ εἰς ὅλας τὰς χρόνους καὶ εἰς ὅλας τὰς τόπας. Τρίτον, δε νὰ κρίνῃ ὅτι μία αἰτία ὅπῃ εἶναι παντὶ, καὶ ὅπῃ βλέπει ὅλα, πρέπει νὰ εἶναι ἀμετάβλητος. Θὰ ἰδῇ τέταρτον, ὅτι ἀπὸ τὴν γινώσκουσαν καὶ ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν γενῶνται ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀγαθότης, καὶ τὸ τέλος τῆς Τέλους, ἐνώνοντες ὅλα αὐτὰ τὰ κατηγορούμενα, δε νὰ ἔχωμεν ἰδέαν τῆς προνοίας τῆς.

ιδίαν τε πείραν, ὅτι ἐκεῖνο ὅπῃ συχνὰ ἐπανελάβε, τὸ κάμνει χωρὶς νὰ ἔχη χρεῖαν νὰ σοχαυθῇ εἰς αὐτὸ καὶ τὸ ἐναντίον, δὲν κάμνει πλέον μὲ τὴν ιδίαν εὐκολίαν ἐκεῖνο ὅπῃ ἔπαυσε τινὰ χρόνον ἀπὸ τὸ νὰ τὸ κάμνῃ. Διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τινὰς λοιπὸν μίαν ἔξιν, ἀρκεῖ νὰ κάμῃ καὶ νὰ ξανακάμῃ. τὸ ἴδιον πολλάκις καὶ διὰ νὰ τὴν χάσῃ, ἀρκεῖ νὰ μὴν τὸ κάμῃ πλέον (1). (Ὁ δὸς σπαυδῆς, Προοιμ. μαθήματα. περὶ Ζώων. Μέρους 1, Κεφ 1.)

(1) Τὸ ἐνεργῶ λέγεται διὰ τὸ σῶμα καὶ διὰ τὴν ψυχὴν. Λοιπὸν, ὅτι κάμνει τὸ σῶμα ὅταν ἐνεργῇ; Κινεῖται. Ἡ κίνησις ἄρα, εἶναι ἡ ἐνέργεια τῆς σώματος, καὶ ὅσαι κινήσεις διασέλλονται εἰς τὸ σῶμα, τόσαι εἶναι καὶ αἱ ἐνεργεῖαι τε.

Ἀπὸ τὰς ἐνεργείας, τινὲς εἶναι, φυσικαὶ· ἐπειδὴ εἶναι μία ἀκολουθία τῆ συνηματισμῶν μας, καὶ γίνονται χωρὶς τὴν θέλησίν μας. Τοιαῦτα εἶναι αἱ κινήσεις ὅπῃ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς. (Αὐταὶ αἱ κινήσεις ὀνομάζονται Ἀκούσιαι. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ κινήσεως ἀντιδιασέλλει καὶ τὰς ἀκυσίας τῶν μὴ ἐκκρίσιν, καὶ ὀνομάζει μὴ ἐκκρίσιν, τὸν ὕπνον, τὴν ἐγρήγορσιν, τὴν ἀναπνοὴν.)

Ἄλλαι ἐνεργεῖαι τῆ σώματος γίνονται, ἐπειδὴ θέλομεν νὰ τὰς κάμνωμεν, ἐπειδὴ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι διευθύνωμεν τὰς κινήσεις μας· περιπατεῖς, ἐπειδὴ θέλεις νὰ περιπατῇς. Αὐταὶ αἱ ἐνεργεῖαι ὀνομάζονται Ἐκκρίσιαι.

Ὅταν τὸ σῶμα κάμνῃ συχνὰ τὰς ἰδίας ἐνεργείας, συμβαίνει τέλος, ὅπῃ τὰς κάμνει μὲ τὴν εὐκολίαν, ὅπῃ ἡμεῖς δὲν ἔχομεν πλέον χρεῖαν νὰ διαθύνωμεν οἱ ἴδιοι τὰς κινήσεις. Ἐνεργεῖ τότε, τρόπον τινὰ ὥσάν νὰ ἦταν προσδιορισμένον ἀπὸ τὸν διοργανισμὸν τε καὶ ἐνεργ-

Τῆς αὐτῆς ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τῆς σώματος
κρίνει τινὰς διὰ τὰς ἐνεργείας τῆς
Ψυχῆς.

β'. Αἱ ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς εἶναι ὅπῃ προσδιορίζον τὰς τῆς σώματος, καὶ κατ' ἐκείνας ὅπῃ βλέπει τινὰς, κρίνει δι' ἐκείνας ὅπῃ δὲν βλέπει. Ἀρκεῖ νὰ ἔχη παρατηρημένον τινὰς ἐκεῖνο ὅπῃ κάμνει ὅταν ἐπιθυμῇ ἢ φοβῆται, διὰ νὰ ἰδῇ εἰς τὰς κινήσεις τῶν ἄλλων τὰς ἐπιθυμίας τας ἢ τὰς φόβους τας. Οὕτως αἱ ἐνέργειαι τῆς σώματος παρασῆκον τὰς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς, καὶ φανερώσκειν ἐνίοτε ἕως καὶ τὰς κρυφωτέρας σοχασμῶς. Αὐτὴ ἢ διάλεκτος εἶναι ἢ διάλεκτος τῆς φύσεως, εἶναι ἢ πρώτη, ἢ ἐκφρασιμωτέρα, ἢ ἀληθε-

γῆ. Τὰς παρομοίας ἐνεργείας τὰς ὀνομάζομεν Ἐξείς.
Εἶναι εὐκόλου νὰ εὕρη τινὰς αὐτῶν παραδείγματα.

Πλὴν μὲ ὅλον ὅπῃ αἱ ἐνέργειαι τρέπονται εἰς ἔξεις ἦσαν ὅμως ἐκείσαι εἰς τὴν ἀρχὴν, καὶ δὲν ἔγιναν κατ' ἔξιν, παρὰ μὲ τὸ νὰ τὰς ἐπανάλαβε πολλάκις τὸ σῶμα μας. Διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἔξιν αὐτῶν, πρέπει νὰ διευθύνονται ἀπὸ τὴν προσοχὴν, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἢ τῆς ἐξείας ἀποκτηθῇ αὐταὶ προλαμβάνουν τότε τὴν θέλησιν, καὶ γίνονται χωρὶς ἢ μᾶς, δηλαδὴ χωρὶς νὰ ἔμασθε ἡμεῖς ὑποχρεωμένοι νὰ σοχάζωμάσθε εἰς αὐτάς. Λόγω χάριν, ἐκοπιᾶσαμεν πολλὰ νὰ μάθωμεν νὰ διαβάζωμεν, καὶ τώρα διαβάζομεν, ὥσταν νὰ μὴν εἴχαμεν χρεῖαν ποτε νὰ μάθωμεν.

Αἱ ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ αἱ ἐργασίαι τῆς νοῦς καὶ τῆς θέλησεως (ἢ τῆς ὀρέξεως κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην), γίνονται κατ' ἔξιν καὶ αἱ τῆς σώματος.

φέρει, καὶ οὕτως ἰδῶμεν ὅτι αὐτὴ εἶναι ὁ τύπος κατὰ τὸν ὅποιον ἐμάθαμεν νὰ κάμωμεν γλώσσας.

Γιδέαι τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας.

γ'. Αἱ ἡθικαὶ ἰδέαι φαίνονται ὅτι φεύγουν τὰς αἰσθήσεις. Αὐτὸ ἀκολουθεῖ καὶ εἰς ἐκείνους τὸς φιλοσόφους ὅπως ἐπὶ ἀρνέονται ὅτι αἱ γνώσεις μας προέρχονται ἀπὸ τὰ αἰσθήματα. Αὐτοὶ ἤθελαν ἐρωτήσῃ ἴσως, ὅτι χρῶμα ἔχει ἡ ἀρετὴ; τὸ χρῶμα ἔχει ἡ κακία; Ἀποκρίνομαι ὅτι ἡ ἀρετὴ σέκεται εἰς τὴν ἕξιν τῶν καλῶν ἐνεργειῶν, καὶ ἡ κακία εἰς τὴν ἕξιν τῶν κακῶν. Λοιπὸν αὐταὶ αἱ ἕξεις καὶ αὐταὶ αἱ ἐνέργειαι, εἶναι ὅραται.

Ἰδέαι τῆς ἡθικότητος τῶν ἐνεργειῶν.

δ'. Ὁ μὲν ἡθικότητος τῶν ἐνεργειῶν εἶναι πρᾶγμα ὅπως ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις; Καὶ διὰ τί δὲν ἤθελεν ὑποπέσῃ εἰς τὰς αἰσθήσεις; Αὐτὴ ἡ ἡθικότης σέκεται μόνον εἰς τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐνεργειῶν μας μὲ τὸς νόμους. Λοιπὸν, αὐταὶ αἱ ἐνέργειαι εἶναι ὅραται, καὶ οἱ νόμοι εἶναι ἐξίσου. Ἐπειδὴ οἱ νόμοι εἶναι συνδῆκαι ὅπως οἱ ἄνθρωποι ἔκαμαν.

Ἄν οἱ νόμοι, οὕτως ἐπὶ τινὰς, εἶναι συνδῆκαι τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἄρα αὐτοθέλητοι. Εἶναι καὶ αὐτοθέλητοι, μάλιστα τοῖς εἶναι παρὰ πολὺ πολλοί. πλὴν ἐκεῖνοι ὅπως προσδιορίζουν, ἂν αἱ ἐνέργειαι μας εἶναι καλὰ ἢ κακὰ, δὲν εἶναι. μήτε ἡμπορῶν νὰ εἶναι. Εἶναι ἔργον μας. Ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι συνδῆκαι ὅπως

ἡμεῖς ἐκάμαμεν· με ὅλον τῷτο ἡμεῖς δὲν τὰς ἐκάμα-
μεν μόνοι μας. Ἡ φύσις τὰς ἔκαμε μαζί μας. αὐτοὶ
μᾶς τὰς ὑπαγόρευσε, καὶ δὲν ἦταν εἰς τὴν ἐξουσίαν
μας νὰ κάμωμεν ἄλλως· ἐπεὶδὴ ὄντας δεδομένοι αἱ
χρεῖαι καὶ αἱ δυνάμεις τῷ ἀνθρώπῳ, εἶναι δεδομένοι καὶ
οἱ νόμοι οἱ ἴδιοι· καὶ με ὅλον ὅπῃ τὰς ἐκάμεμεν ἡμεῖς,
ὁ Θεὸς ὅπῃ μᾶς ἐπλασε με τοιαύτας χρεῖας καὶ τοι-
αύτας δυνάμεις, εἶναι τῷ ὄντι ὁ μόνος μας νομοθέτης.
Ἀκολουθεῖντες λοιπὸν αὐτὰς τὰς ἀναλόγους με τὴν
φύσιν μας νόμους, ὑποτάσσομάσθε εἰς τὸν Θεόν. Καὶ
ἰδὲ ἐκεῖνο ὅπῃ τελειώνει τὴν ἡθικότητα τῶν ἐνερ-
γειῶν μας.

Ἄν ἀπὸ αὐτὸ ὅπῃ ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἐλεύθερος,
κρίνη τινὰς ὅτι αἱ συχναί τε ἐνέργαι εἶναι αὐτοθέλη-
τοι, ἢ ἀκολουθία θεὸς νὰ εἶναι ὁρθή. Ἄν κρίνη ὅμως
ὅτι δὲν εἶναι, εἰμὴ αὐτοθέλητοι, ἀπατᾶται. Ἐπεὶδὴ
ὥσάν ὅπῃ δὲν κρέμεται ἀπὸ ἡμᾶς τὸ νὰ μὴν ἔχωμεν
τὰς χρεῖας ὅπῃ εἶναι μία ἀκολουθία τῷ συγχυματι-
σμῷ μας, δὲν κρέμεται ἀπὸ ἡμᾶς ἀκόμι τὸ νὰ μὴ ῥέ-
πωμεν εἰς τὸ νὰ κάμωμεν ἐκεῖνο εἰς τὸ ὅποσον εἴμασθε
προσδιωρισμένοι ἀπὸ τὰς χρεῖας μας, καὶ ἂν δὲν τὸ
κάμνωμεν, παιδεύομάσθε. (Περὶ Ζώων Μέρους 1.
Κεφ. 7.)

Μοὶ ἡθικότης

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν . Ζ'.

Α'ΝΑ'ΛΥΣΙΣ ΤΩ'Ν ΔΥΝΑ'ΜΕΩΝ
ΤΗ'Σ ΨΥΧΗΣ.

Η' ἀνάλυσις εἶναι ὅπῃ μᾶς κάμνει νὰ
γνωρίζωμεν τὸν νῦν μας.

Α'. **Ε**ἶδαμεν μὲ τί τρόπον ἡ φύσις μᾶς μαν-
θάνει νὰ κάμνωμεν τὴν ἀνάλυσιν τῶν αἰσθητῶν ὑ-
ποκειμένων, καὶ μᾶς δίδει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἰ-
δέας καὶ εἶδους. Δὲν ἤμπορῆμεν λοιπὸν νὰ ἀμ-
φιβάλλωμεν ὅτι ὅλαι αἱ γνώσεις μας ἔρχονται ἀ-
πὸ τὰς αἰσθήσεις.

Μὰ ζητεῖται νὰ ἐκτείνωμεν τὴν σφαῖραν τῶν
γνώσεών μας· λοιπὸν, ἂν διὰ νὰ τὴν ἐκτείνωμεν,
ἔχομεν χρεῖαν νὰ ἡξεύρωμεν νὰ ὀδηγῶμεν τὸν νῦν
μας, καταλαμβάνει τινὰς ὅτι, διὰ νὰ μάθωμεν
νὰ τὸν ὀδηγῶμεν, ἔχομεν χρεῖαν νὰ τὸν γνωρίζω-
μεν ἐντελῶς. Ζητεῖται λοιπὸν νὰ ξεκαθαρίσω-
μεν ὅλας τὰς δυνάμεις ὅπῃ εἶναι περιτυλιγμέ-
ναι μέσα εἰς τὴν δύναμιν τῇ σοχάζεσθαι. Διὰ

να ἀναπληρώσωμεν αὐτὸ τὸ ὑποκείμενον καὶ ἄλλα ἀκόμι ὁποιαῦν, δὲν θὰ ἔχωμεν νὰ ζητήσωμεν καθὼς ἔκαμαν ἕως τῶρα, μίαν νέαν μέθοδον εἰς καθέ-
 θε μίαν νέαν σπεδὴν· ἐπειδὴ ἡ ἀνάλυσις ἡμπορεῖ
 νὰ ἀρκῇ εἰς ὅλας, ἂν ἡξεύρωμεν νὰ τὴν μεταχει-
 ριζώμεθα.

Εὐρίσκομεν μέσα εἰς τὴν δύναμιν τῆς
 αἰσθάνεσθαι, ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς
 ψυχῆς.

Β'. Ἡ ψυχὴ μόνη εἶναι ὅπῃ γνωρίζει, ἐπει-
 δὴ αὐτὴ μόνη εἶναι ὅπῃ αἰσθάνεται, καὶ δὲν ἀνέκει,
 παρά εἰς αὐτὴν νὰ κάμῃ τὴν ἀνάλυσιν καθενὸς ὅ-
 πῃ τῆς εἶναι γνωστὸν δι' αἰσθήματος. Μὲ ὅλον τῆτο
 πῶς θὰ νὰ μάθῃ νὰ ὁδηγηθῇ, ἂν δὲν γνωρίζῃ
 τὸν ἑαυτόντης αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ, ἂν ἀγνοῇ τὰς δυνά-
 μεις τῆς. Πρέπει λοιπὸν καθὼς πρὸ ὀλίγου τὸ ἐ-
 σημειώσαμεν, νὰ σπεδάσῃ τὴν ἑαυτόντης, πρέπει
 νὰ ξεσκεπάσωμεν ὅλας τὰς δυνάμεις τῶν ὁποίων
 αὐτὴ εἶναι ἰκανή. Ὁ μὲν ὅπῃ ἡμπορῶμεν νὰ τὰς ξεσκε-
 πάσωμεν ἡμεῖς, ἂν δὲν τὰς ξεσκεπάσωμεν μέσα
 εἰς τὴν δύναμιν τῆς αἰσθάνεσθαι; Βέβαια αὐτὴ ἡ
 δύναμις περιτυλίσσει ὅλας ἐκείνας ὅπῃ ἡμπορῶν νὰ
 ἔλθῃ εἰς γνῶσίν μας. Ἄν τὸ νὰ γνωρίζωμεν τὰ
 ὑποκείμενα ὅπῃ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ψυχὴν, δὲν τὸ
 ἔχωμεν παρά μὲ τὸ νὰ αἰσθάνεται αὐτὴ, ὅθι νὰ
 γνωρίσωμεν ἡμεῖς ἐκεῖνο ὅπῃ ἀκολουθεῖ εἰς αὐτὴν

μὲ ἄλλον τρόπον καὶ ὅχι μὲ αὐτὸ ὅπῃ αἰσθάνεται αὐτή; Κάθε τι λοιπὸν μᾶς προσκαλεῖ νὰ κάμω-
μεν τὴν ἀνάλυσιν τῆς αἰσθητικῆς ἡμῶν δυνάμεως·
Αὕς δοκιμάσωμεν.

Μία σκέψις δε νὰ κάμῃ αὐτὴν τὴν ἀνάλυ-
σιν πολλὰ εὐκόλῳ· ἐπειδὴ, διὰ νὰ ξεσυνδέσωμεν
τὴν αἰσθητικὴν ἡμῶν δύναμιν, ἀρκεῖ νὰ παρατηρή-
σωμεν ἀλληλοδιαδόχως κάθε τι ὅπῃ ἀκολουθεῖ ὅ-
ταν ἀποκτῶμεν μίαν γνῶσιν ὁποιανῦν. Λέγω μίαν
γνῶσιν ὁποιανῦν· ἐπειδὴ ἐκεῖνο ὅπῃ ἀκολου-
θεῖ διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν πολλὰς, δὲν ἡμπορεῖ νὰ
εἶναι, παρὰ μία ἐπανάληψις ἐκεῖνης ὅπῃ ἡκολέθη-
σε διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν μίαν.

Η' Προσοχή.

γ'. Ὄταν μία πεδιάς προσφέρεται εἰς τὴν
ὄρασίν μῃς, βλέπω ὅλα μὲ μίαν ματιὰν, καὶ δὲν δια-
γινώσκω ἀκόμι τίποτες. Διὰ νὰ ξεκαθαρίσω διά-
φορα ὑποκείμενα, καὶ νὰ κάμω εἰς τὸν ἑαυτόν μῃς
μίαν ἰδέαν εὐκρινῇ τῇ σχήματός των, καὶ τῆς θέσε-
ώς των, πρέπει νὰ σαματήσω τὰ βλέμματά μῃς ἐ-
πάνω εἰς καθένα ἀπὸ αὐτά. Αὐτὸ τὸ ἔχομεν πα-
ρατηρημένον πλέον. Μὰ ὅταν βλέπω ἓνα, τὰ ἄλ-
λα μὲ ὅλον ὅπῃ τὰ βλέπω ἀκόμι, εἶναι μ' ὅλον
τῆτος ὡς πρὸς ἐμένα ὡσὰν νὰ μὴν τὰ ἔβλεπα πλέ-
ον· καὶ, ἀναμεταξὺ εἰς τόσα αἰσθήματα ὅπῃ γίνον-
ται ἐν ταύτῳ, φαίνεται ὅτι δὲν δοκιμάζω, εἰμὶ

ἓνα, τὸ αἰσθημα τῷ ὑποκειμένῳ ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον σαματῶ τὰ βλέμματά μιν.

Αὐτὸ τὸ βλέμμα, αὐτὸ τὸ κοίταγμα εἶναι μία ἐνέργεια διὰ τῆς ὁποίας τὸ μάτι μιν τείνει ἐπάνω εἰς τὸ ὑποκείμενον εἰς τὸ ὁποῖον διευθύνεται, καὶ διὰ τῆτο δίδω εἰς αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν τὸ ὄνομα Προσοχή· (1) καὶ μοι εἶναι ἐναργὲς ὅτι αὐτὴ ἡ διεύθυνσις τῷ ὀργάνῳ εἶναι ὅλη ἡ μετοχὴ ὡς ἢ ἡμπορεῖ νὰ ἔχη τὸ σῶμα εἰς τὴν προσοχήν. Ὁποία εἶναι λοιπὸν ἡ μετοχὴ τῆς ψυχῆς; Ἐνα αἰσθημα ὅπῃ δοκιμάζωμεν ὡς ἂν νὰ ἦταν μόνον· ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι ὡς ἂν νὰ μὴν τὰ ἐδοκιμάζαμεν.

Ἡ προσοχὴ ἄρα ὡς δίδωμεν εἰς ἓνα ὑποκείμενον, δὲν εἶναι ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ψυχῆς, εἰ μὴ τὸ αἰσθημα ὅπῃ αὐτὸ τὸ ὑποκείμενον κάμνει ἐπάνω μας, αἰσθημα ὡς γίνεται κατὰ τινα τρόπον ἀποκλειστικόν, καὶ αὐτὴ ἡ δύναμις εἶναι ἡ πρώτη ὅπῃ σημειώνομεν μέσσα εἰς τὴν αἰσθητικὴν ἡμῶν δύναμιν.

Η' Σύγκρισις.

δ'. Καθὼς δίδομεν τὴν προσοχήν μας εἰς ἓνα ὑποκείμενον, ἡμποροῦμεν νὰ τὴν δώσωμεν εἰς δύο ἐν ταῦτά· τότε ἀντὶς διὰ ἓνα ἀποκλειστικὸν αἰσθημα, δοκιμάζομεν δύο, καὶ λέγομεν ὅτι τὰ συγκρίνομεν, ἐπειδὴ δὲν τὰ δοκιμάζομεν ἀποκλεισι-

(1) Προσοχὴ παράγεται ἀπὸ τὸ προσέχω τὸ ὁποῖον σημαίνει ἔχω τὸν νοῦν μου εἰς (κἀνέναν πρᾶγμα.)

κῶς, παρά διὰ τὰ τὰ παρατηρήσωμεν παράλληλα, δηλαδή τὸ ἓνα εἰς τὸ πλάγι τῆ ἄλλης, χωρὶς τὰ συναρπάζωμάσθαι ἀπὸ ἄλλης αἰσθήματα. Αὐτὸ εἶναι ὅπῃ σημαίνει κυρίως ἡ λέξις συγκρίνω.

Ἡ σύγκρισις ἄρα δὲν εἶναι, παρά μία διπλὴ προσοχή. Αὐτὴ τέκεται εἰς δύο αἰσθήματα ὅπῃ δοκιμάζει τινὰς, ὥσάν τὰ ἐδοκίμαζε μόνα, ἢ τὰ ὅποια ἀποκλείειν ὅλα τὰ ἄλλα.

Ἐνα ὑποκείμενον εἶναι παρὸν ἢ ἀπόν. Ἄν εἶναι παρὸν, ἡ προσοχή εἶναι τὸ αἰσθημα ὅπῃ τὸ ὑποκείμενον παρὸν κάμνει ἐπάνω μας. Ἄν εἶναι ἀπόν, ἡ προσοχή εἶναι ἡ ἐνθύμησις τῆ αἰσθήματος ὅπῃ τὸ ὑποκείμενον ἔκαμεν ἐπάνω μας. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐνθύμησιν εἶναι ὅπῃ χρεωσῆμεν τὴν δύναμιν τῆ νὰ ἀσκῶμεν, τὴν δύναμιν τῆ νὰ συγκρίνωμεν τὰ ἀπόντα ὑποκείμενα, κατὰ τὰ παρόντα. Ὀλίγον κατωτέρω δε νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς Μνήμης.

Ἡ Κρίσις.

Εἰ. Δὲν ἤμπορῆμεν νὰ συγκρίνωμεν δύο ὑποκείμενα, ἢ, νὰ δοκιμάσωμεν ἀπὸ τὴν παραλληλίσαντες τὰ δύο αἰσθήματα ὅπῃ αὐτὰ τὰ ὑποκείμενα κάμνουν ἀποκλειστικῶς ἐπάνω μας, χωρὶς νὰ αἰσθανθῶμεν παρευθὺς ὅτι ὁμοιάζουν ἢ διαφέρουν. Λοιπὸν τὸ νὰ σοχάζεται τινὰς ὁμοιότητος ἢ διαφορὰς εἶναι τὸ αὐτὸ τὸ νὰ κρίνῃ. Ἡ κρίσις ἄρα

δὲν εἶναι καὶ αὐτὴ, εἰμὴ αἰσθήματα. (Γραμματικὴ, Μέρος 1. Κεφ. 4.) (1)

(1) Εἰς τὰς κρίσεις ἄρα δὲν ἔχομεν, εἰμὴ αἰσθήματα. Ἀλλ' ὅταν θέλῃ νὰ κρίνῃ τινὰς ποῖον ἀπὸ τὰ δύο ἀρκόζει καλλίτερα εἰς ἕνα ἡγεμόνα, ἡ δικαιοσύνη, ἢ ἡ καλοσύνη, τότε εἰς τὴν κρίσιν ὅ δὲν εἶναι πάλιν, εἰμὴ αἰσθήματα; Ἀποκρίνομαι, ναί· με' ὅλον ὅπῃ κατ' ἀρχὰς ἡ ἀπόκρισίς με φαίνεται ἕνα παράδοξον, καθὼς φαίνεται παράδοξον εἰς ἕνα πάντῃ ἀγεωμέτρητον, ὅταν ἀκὴ ὅτι τὸ ἀπόστημα τῆς σελήνης ἡμπορεῖ νὰ μετρηθῇ, καὶ ἀκόμῃ παραδοξότερον, ὅταν ἀκὴ τὴν καταμέτρησιν τῆ ἀναμεταξὺ τῆς σελήνης καὶ τῆ ἡλίου διαστήματος. Ἡ δικαιοσύνη λέγω εἰς ἕνα ἡγεμόνα εἶναι προτιμητέα, καὶ ὅταν ἀναλύσῃ τινὰς τὸν σοχασμόν τε, δὲν θὲ νὰ εὕρῃ εἰς αὐτὴν τὴν κρίσιν, εἰμὴ αἰσθήματα. Τῷ ὄντι, τὰ αἰσθήματα διεγείρονται εἰς ἡμᾶς ἢ ἀπὸ τὴν προσβολὴν τῶν ὑποκειμένων εἰς τὰ αἰσθητήρια, ἢ ἀπὸ τὴν ἀκοὴν τῶν λέξεων τῶν σημαντικῶν τῶν ὑποκειμένων, τῶν ποιότητων καὶ τῶν διαθέσεων. Ὅταν βλέπῃ τινὰς νὰ βασανίζεν ἕνα ἄνθρωπον, ἡ ψυχὴ τῆ βλέποντος δέχεται τόσον παθητικὰ αἰσθήματα, ὅπῃ πολλὰκις, ὀλιγοθυμεῖ ἢ ὀλιγοθυμία δὲν συμβαίνει εἰς ὅλους, ἀλλὰ συμβαίνει εἰς τινὰς. Ὅταν πάλιν ἀκὴ περιγραφὰς βασανισμῶν, ἀνατομῶν, ἡ ψυχὴ τε δὲν παθαίνεται ὀλιγότερον, μάλιστα εἶναι τινὲς ὅπῃ αἱ σημαντικαὶ λέξεις μόναι φέρουν καὶ εἰς ὀλιγοθυμίαν, καθὼς ἐγὼ πρῶτος. Ὅταν κρίνῃ λοιπὸν τινὰς ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἡγεμονικωτέρα ἀρετὴ ἀπὸ τὴν καλοσύνην, γινώσκω εἶναι λόγος περὶ τῶν κρίσεων ὅπῃ γίνονται με' ὀρθὸν λόγον, καὶ ὅχι περὶ τῶν κρίσεων τῆς ἡχῆς, αἱ ὁποῖαι μὴτε εἶναι κρίσεις) ὅτι τὸν κάμνει νὰ κρίνῃ ἔτω καὶ ὅχι ἄλλῶς; Τὸν κάμνει νὰ κρίνῃ ἔτω τὰ παθήματα τῆς ψυχῆς, ὅ ἐστι τὰ ἡδονικὰ ἢ λυπηρὰ αἰ-

Η' Σκέψις.

ε'. Ἄν, διὰ μιᾶς πρώτης κρίσεως, γνωρίζω
μίαν χέσιν, διὰ νὰ γνωρίσω μίαν ἄλλην, ἔχω
χρείαν μιᾶς δευτέρας κρίσεως. Ἰὰν θέλω, παρὰ
δείγματος χάριν, νὰ ἡξεύρω εἰς τὶ διαφέρειν δύο

οἰήματα, αἱ ἡδονικαὶ ἢ λυπηραὶ διαθέσεις. Ὁ θέλω νὰ
τὸν κάμω νὰ κρίνῃ ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἰς ἕνα ἡγεμόνα εἶ-
ναι προτιμητέα ἀπὸ τὴν καλοσύνην; Τὸν κάμω μὲ τὸν
λόγον νὰ φαντασθῇ τὸν δίκαιον ἡγεμόνα ὅπῃ ἐπαγρυπ-
νεῖ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, διηλαθῇ εἰς τὴν συν-
τηρήσιν τῆς εὐταξίας, τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς εὐτυχίας
τῆ δημοσίᾳ, καὶ ὅπῃ διὰ τὸ γενικὸν καλὸν θυσιάζει ἕνα
κλεπτήν, ἕνα ληστὴν, ἕνα δολοφόνον ὅπῃ συγχίζει ὁ-
λα, καὶ ἡ ψυχὴ τε παθαινομένη ἔτι, ἐγκρίνει καὶ ἀπο-
δέχεται τὴν ἐπαγρύπνησιν καὶ τὴν δικαιοσύνην τῆ ἡγε-
μόνος. Τὸν παρασὲν πάλιν ἕνα καλὸν ἡγεμόνα ὅπῃ ὁ-
ταν θέλῃ νὰ δείξῃ τὴν καλοσύνην τε, ἀνοίγει τὰ δεσμο-
τήρια καὶ συγχωρεῖ καὶ ἀπολύει τὰς κακῆργας ὅπῃ ἦσαν
εἰς αὐτά. Τὸν κάμω νὰ φαντασθῇ αὐτῆς ὅπῃ γυρίζειν καὶ
ἀκολουθεῖν πάλιν τὸν πρῶτον βίοντες, καὶ γεμίζειν ἔτι τὸν
κόσμον ἀπὸ ὅλα τὰ κακά. Ζωγραφίζω εἰς αὐτὸν αὐτὰ
μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα, καὶ ἡ ψυχὴ τε τρόπον τι-
νὰ τὰ βλέπει· προξενῶν εἰς αὐτὴν ἄλλα τόσα λυπηρὰ
αἰσθήματα, καὶ ἀκολούθως ἀποδοκιμάζει τὴν καλοσύνην τῆ
ἡγεμόνος, καὶ κρίνει ὅτι ἕνας ἡγεμὼν δίκαιος εἶναι προτι-
μητέος ἀπὸ ἕνα καλόν. Ὁ κρίνει τινὰς διὰ ἕνα νόμον,
διὰ μίαν μέθοδον, διὰ ὁποιοῦν ἄλλο τι; Αἱ κρίσεις ὅπῃ
κρίναι ἀναλυθεῖσαι, δὲν δὲ νὰ εὐρεθῶν, εἰμὴ αἰσθή-
ματα.

Ο Συλλογισμός ἢ τὸ Διανοητικόν. (1)

ή. Μία κρίσις ὅπῃ προφέρω, ἡμπορεῖ νὰ περικλείῃ συνεπτυγμένως μίαν ἄλλην ὅπῃ δὲν προφέρω. Ἄν λέγω ὅτι ἓνα σῶμα εἶναι βαρὺ, λέγω συνεπτυγμένως ὅτι ἂν δὲν τὸ ὑποβασᾷ τινὰς, πίπτει. Λοιπὸν ὅταν μία δευτέρα κρίσις εἶναι ἔτω περικλεισμένη μέσα εἰς μίαν ἄλλην, ἡμπορεῖ τινὰς νὰ τὴν προφέρῃ ὡς ἓνα παρεπόμενον τῆς πρώτης, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον λέγῃν ὅτι εἶναι ἡ ἀκολουθία ἐκείνης. „Αὐτὸς ὁ θόλος εἶναι πολλὰ βαρὺς, „ἂν δὲν ὑποβασᾷται ἄρα ἄρκετὰ, θὰ πῶσῃ“ Ἰδὲ ἐκεῖνο ὅπῃ ἐννοῶμεν λέγοντες νὰ κάμωμεν ἓνα ν Συλλογισμόν· δὲν εἶναι ἄλλο πρᾶγμα, παρά νὰ προφέρῃ τινὰς δύο κρίσεις αὐτῇ τῇ εἶδες. Δὲν εἶναι ἄρα, εἰμὴ αἰσθητάματα εἰς τὰς συλλογισμούς μας καθὼς καὶ εἰς τὰς κρίσεις μας.

Ἡ δευτέρα κρίσις τῇ συλλογισμῷ ὅπῃ πρὸ ὀλίγου ἐκάμαμεν, εἶναι αἰσθητῶς περικλεισμένη μέσα εἰς τὴν πρώτην, καὶ εἶναι μία ἀκολουθία ὅπῃ δὲν ἔχει τινὰς χρεῖαν νὰ ζητῇ. Ἐπρεπεν ἔξ ἑναντίας νὰ ζητῶμεν ἂν ἡ δευτέρα κρίσις δὲν ἤθελε δείχνηται μέσα εἰς τὴν πρώτην μὲ ἓνα ν τρόπον αἰσθητὸν, δηλαδὴ, ἔπρεπε, βαδίζοντες ἀπὸ τὸ γνω-

(1) Ἐκεῖνο ὅπῃ οἱ Φρανσέζοι ἐννοῦν μὲ τὸ raisonnement, ὁ Ἀριστοτέλης τὸ ἐννοεῖ μὲ τὸ διάνοια καὶ διανοητικόν· ἐν τῷ περὶ Ψυχῆς.

σὸν εἰς τὸ ἄγνωστον νὰ περάσωμεν διὰ μιᾶς σειρᾶς μέσων κρίσεων ἀπὸ τὴν πρώτην ἕως εἰς τὴν ὑπερινήν, καὶ νὰ τὰς βλέπωμεν ὅλας περικλεισμένας μίαν μέσα εἰς τὴν ἄλλην. Αὕτῃ ἡ κρίσις, λόγῳ χάριν, ὁ ὑδράργυρος βασιᾶται ἕως εἰς ἕνα ὑψος μέσα εἰς τὸν σωλῆνα τῷ Βαρομέτρῳ, εἶναι περικλεισμένη μέσα εἰς αὐτήν, ὁ αἰέρας εἶναι βαρύς. Πλὴν ἐπειδὴ δὲν τὰς βλέπη τινὰς παρευθὺς, πρέπει βαδίζοντες ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἄγνωστον, νὰ ξεσκεπάσωμεν διὰ μιᾶς σειρᾶς κρίσεων μέσων ὅτι ἡ πρώτη εἶναι μία ἀκολουθία τῆς δευτέρας. Παρομοίως συλλογισμὸς ἐκάμαμεν καὶ θὰ κάμωμεν ἀκόμι, καὶ, ὅταν θὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἕξιν εἰς τὸ νὰ κάμνωμεν, δὲν θὰ μᾶς εἶναι δύσκολον νὰ ξεκαθαρίσωμεν ὅλον τὸ τέχνημα ἐπειδὴ πάντοτε ἐξηγεῖ τινὰς ἐκεῖνα ὅπως ἡξεύρει νὰ κάμνη. Ἀς ἀρχίσωμεν λοιπὸν ἀπὸ τὸ συλλογίζεσθαι.

Ο' Νῆς.

Θ'. Βλέπεις ὅτι ὅλαι αἱ δυνάμεις ὅπως ἀνωτέρω ἐπαρτηρήσαμεν, εἶναι περικλεισμέναι μέσα εἰς τὴν δύναμιν τῷ αἰσθάνεσθαι. Ἡ ψυχὴ ἀποκτᾷ δι' αὐτῶν ὅλας τὰς γνώσεις της, δι' αὐτῶν νοεῖ τὰ πράγματα ὅπως κατὰ τινα τρόπον σπυρδαίζει· καὶ διὰ αὐτὸ εἶναι ὅπως ἡ ἔνωσις αὐτῶν τῶν δυνάμεων ὀνομάζεται Νῆς. Ο' νῆς ἄρα περιλαμβάνει τὴν προσοχήν, τὴν σύγκρισιν, τὴν κρίσιν, τὴν σκέψιν τὴν

φαντασίαν ἢ τὸν συλλογισμόν. Δὲν ἤθελεν ἡμπορεῖ
τινάς νὰ κάμῃ εἰς τὸν ἑαυτόν τε μίαν ἀκριβεσέραν
ἐννοιαν, (Ὁδὸς σπεδῆς, Προσιμώδη μαθήματα.
Ἀρθρον 2. Κεφ. 5.) (1).

(1) Τὸ διανοῖσμαι ἐκλαμβάνεται γενικώτερον δη-
λαδὴ ἢ εἰς ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς διανοήσεις· τὸ δὲ φρονῶ
ἢ αὐτὸ διανοῖμαι δὲ νὰ εἴπῃ, ἐκλαμβάνεται ὁμως ειδι-
κώτερον, ὅς ἐστιν, εἰς ἀληθεῖς ἢ ὀρθὰς διανοήσεις. Ὁρα
Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ψυχῆς.

Ἴδὲ κατὰ τὸν Λόκ αἱ δύο πηγαὶ ὅλων τῶν γνώ-
σεών μας. Ἡ μία εἶναι ἡ ἐντύπωσις ὅπῃ τὰ ἐξωτερικὰ
ὑποκείμενα κάμνουν ἐπάνω εἰς τὰ αἰσθητήριά μας, ἢ ἡ
ἄλλη εἶναι αἱ ἴδιαι ἐργασίαι τῆς ψυχῆς ὅπῃ ἀφορῶν αὐ-
τὰς τὰς ἐργασίας, ἐπάνω εἰς τὰς ὁποίας ἡ ψυχὴ ἐπι-
σρέφει ὡς εἰς τὰ ἀληθινὰ ὑποκείμενα τῶν θεωριῶν της.
Οὕτω λοιπὸν ἡ πρώτη ἱκανότης τῆ ἀνθρωπίνης νοοῦς γέ-
κεται εἰς αὐτὸ ὅπῃ ἡ ψυχὴ εἶναι οἰκεία νὰ δεχθῇ ὅλας
τὰς ἐντυπώσεις ὅπῃ γίνονται εἰς αὐτήν, ἢ ἀπὸ τὰ ἐ-
ξωτερικὰ ὑποκείμενα διὰ τῶν αἰσθητηρίων, ἢ ἀπὸ τὰς
ἰδίας της ἐργασίας ὅταν αὐτὴ ἐπιστρέφει εἰς αὐτὰς τὰς
ἐργασίας. Ὅλοι οἱ ὑψηλοὶ σοχασμοὶ ὅπῃ ὑψώνονται ὑ-
πὲρ τὰ νέφη ἢ διαχωρῶν ἕως εἰς τὸν ἕρανόν, ἐντεῦθεν
ἔχουσι τὴν ἀρχήν.

Ὁ νῆς ὡς πρὸς αὐτὰς τὰς πρώτας ιδέας εἶναι καθαρά
παθητικὸς ἐπειδὴ δὲν κρέμεται ἀπ' αὐτὸν νὰ ἔχῃ ἢ νὰ
μὴν ἔχῃ αὐτὰ τὰ σοχεῖα ἢ, διὰ νὰ εἰπῶ ἄνω, αὐ-
τὴν τὴν ὕλην τῶν γνώσεών μας. Αἱ μερικαὶ ιδέαι τῶν
ἀντικειμένων εἰς τὰ αἰσθητήρια εἰσάγονται εἰς τὴν ψυ-
χήν μας εἴτε θέλομεν εἴτε δὲν θέλομεν, ἢ αἱ ἐργασίαι
τῆ νοοῦς μας μᾶς ἀφίκνυ καπνεῦν ἐννοίαν σκοτεινὴν αὐτῶν
τῶν ιδίων· ἐπειδὴ κανένας δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀγνοῇ ἀπο-

λύτως ἐκεῖνο ὅπῃ κάμνει ὅταν σοχάζεται. Ὅταν λέγω, αὐταὶ αἱ μερικαὶ ιδέαι παρασύνωνται εἰς τὴν ψυχὴν, ὅνῃς δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μὴν τὰς δεχθῇ, ἢ ὅταν ἐντυπώνονται νὰ τὰς ἀλλοιώσῃ, νὰ τὰς ἐξαλείψῃ ἢ νὰ παράξῃ νέας εἰς τὸν ἑαυτὸν τε, καθὼς καὶ ἕνας καθρέπτης δὲν ἡμπορεῖ παρομοίως νὰ μὴν παραστήσῃ τὰς εἰκόνας τῶν ἀντικειμένων.

Ὅταν ὁμῶς ὁ νῦν ἔχωντας αὐτὰς τὰς ἀπλᾶς ιδέας ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ ἢ ἀπὸ τὴν σκέψιν, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τὰς ἐπαναλαμβάνῃ, νὰ τὰς συγκρίνῃ, νὰ τὰς ἐνώνῃ μὲ μίαν ποικιλοτῆτα σχεδὸν ἄπειρον, καὶ νὰ κάμνῃ ἕτως ιδέας συνθέτης, καθὼς τὸ εὐρίσκει εὐλογον. Τότε ὁ νῦν εἶναι ἐνεργητικὸς· καὶ δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ὑψηλοτέρων καὶ εὐρυχωροτέρων νόων, ὅτι ζωηρότητα καὶ γονιμότητα καὶ ἂν ἔχον, νὰ παράξουν κάμμιαν ιδέαν ἀπλὴν ὅπῃ νὰ μὴν ἔρχεται ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο ὁδοὺς ὅπῃ ἔδειξα πρὸ ὀλίγου. Μῆτε ἔχον κάμμιαν δύναμιν νὰ τρέψῃν εἰς τὸ μηδὲν κάμμιαν ἀπλὴν ιδέαν. Τὸ κράτος ὅπῃ ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς αὐτὸν τὸν μικρὸν κόσμον, τὸν νῦν τε λέγω εἶναι τὸ ἴδιον μὲ ἐκεῖνο ὅπῃ ἐξουσίᾳ εἰς αὐτὸν τὸν μεγάλου κόσμου τῶν ὁρατῶν ὄντων. Καθὼς ἐδῶ εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον ὅλη ἡ δύναμίς μας ζέκεται εἰς τὸ νὰ διαίρῳμεν, νὰ συνθέτωμεν ἀπειροτρόπως χωρὶς νὰ εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ παράξωμεν ἕνα ἄτομον· ἔτω καὶ εἰς τὸν νοητὸν κόσμον, ὅλη ἡ δύναμις τῆ νοοῦς ζέκεται εἰς τὸ νὰ διαίρῃ μόνον καὶ νὰ συνθέτῃ.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν. Η.

ΕΞΑΚΟΛΟΥΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΪΔΙΑΣ
Τ΄ ΠΟΘΕ΄ ΣΕΩΣ.

α'. **(Η)** εωρῶντες τὰ αἰσθήματά μας ὡς παρασ-
τικά, εἶδαμεν νὰ γεννῶνται ἀπὸ αὐτὰ ὅλαι αἱ ἰ-
δέαι μας καὶ ὅλαι αἱ ἐργασίαι τῆ νοός. Ἀν τὰ θε-
ωρήσωμεν ὡς ἡδονικὰ ἢ λυπηρὰ, τὰ ἰδῶμεν νὰ γεν-
νῶνται ὅλαι αἱ ἐργασίαι ὅπως ἀναφέρουσιν εἰς τὴν
τέλεισιν. (1)

Η' Χρεία.

β'. Μὲ ὅλον ὅπως μὲ τὸ πάχω, ἐννοεῖ τι-
νὰς ἓνα αἰσθημα λυπηρὸν, εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ σέρησις
ἐνὸς αἰσθήματος ἡδονικῆ εἶναι ἓνα πάθος μεγαλή-
τερον ἢ μικρότερον. Πλὴν πρέπει νὰ σημειώσωμεν
ὅτι τὸ σέρησις καὶ ἔλλειψις δὲν σημαίνεν
τὸ ἴδιον πρᾶγμα· ἐπειδὴ ἡμπορεῖ νὰ μὴν ἀπόλαν-

(1) Η" εἰς τὴν ὄρεξιν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἐν τῇ
γ'. περὶ Ψυχῆς.

Η' Επισυμία.

ε'. Η' χρεία δὲν ταραττει τὴν ἡρεμίαν μας, ἢ δὲν κάμνει τὴν ἀνυσυχίαν μας, παρὰ μὲ τὸ νὰ προσδιορίξη τὰς δυνάμεις τῆ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἐπάνω εἰς τὰ ὑποκείμενα τῶν ὁποίων ἡ σέρησις μᾶς κάμνει νὰ πάσχωμεν. Ξαναπαρασῆγομεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας τὴν ἡδονὴν ὅπῃ μᾶς ἔκαμαν. Η' σκέψις μᾶς κάμνει νὰ κρίνωμεν διὰ ἐκείνην ὅπῃ ἡμπορῶν νὰ μᾶς κάμνῃ ἀκόμι· ἡ φαντασία τὴν μεγαλύνει, καὶ διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν, κινέμεθα κατὰ πάντα ὅσον ἡμπορῶμεν. Ὅλοι μας αἱ δυνάμεις λοιπὸν διευσθύνονται ἐπάνω εἰς τὰ ὑποκείμενα τῶν ὁποίων αἰσθανομάσθῃ τὴν χρείαν· καὶ αὕτῃ ἡ διεύθυνσις εἶναι κυρίως ὅπῃ ἐννοῶμεν μὲ τὸ ἐπισυμία.

Τὰ Πάθη.

ς'. Καθὼς εἶναι φυσικὸν νὰ κάμῃ τινὰς εἰς τὸν ἑαυτόν τε μίαν ἔξιν τῇ νὰ ἀπολαμβάνῃ πράγματα ἡδονικὰ, εἶναι παρομοίως φυσικὸν εἰς τὸν ἑαυτόν τε νὰ κάμῃ μίαν ἔξιν τῇ νὰ τὰ ἐπιθυμῇ, καὶ αἱ ἐπιθυμίαι ἀφ' ὧν ἔλθῃν εἰς ἔξιν ὀνομάζονται πάθη. Παρόμοιαι ἐπιθυμίαι εἶναι κατὰ τινα τρόπον μόνιμοι, ἢ τελάχισον, ἂν παύεν ἐκ διαλειμμάτων, ξανανέονται ἀπὸ τὴν παραμικροτέραν αἰτίαν. Ὅσον περισσότερον αὐταὶ εἶναι ζωνταναὶ, τόσον περισσότερον τὰ πάθη εἶναι βίαια. (1)

(1) Ἐπειδὴ τὰ πάθη εἶναι εἰς τὸν ἡθικὸν καὶ νοερὸν

Η' Ε' λ π ί ς .

Η' Θ έ λ η σ ι ς .

ζ'. Ἄν, ὅταν ἐπιθυμῶμεν κἀνένα πρᾶγμα, κρίνομεν ὅτι θέλομεν τὸ ἀπολαύσῃ, τότε αὐτὴ ἡ κρίσις ἐνωμένη μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν, κάμνει τὴν θέλησιν· αὐτὴ ἡ κρίσις εἶναι ἐκείνη ὅπῃ κάμνομεν ὁ.

κόσμον ἐκεῖνο ὅπῃ ἡ κίνησις εἶναι εἰς τὸν φυσικόν, εἶναι ἀκολούθως μία ἀπὸ τὰς πρωτευούσας ὕλας ὅπῃ ὑπόκεινται εἰς τὰς μεταφυσικὰς καὶ ἡθικὰς πραγματείας. Εἰς αὐτὰς λοιπὸν πρέπει νὰ εὐχαριστήσῃ τινὰς τὴν περίεργον τε· καὶ πρέπει καὶ εἷς νὰ σπεύδῃ παρόμοιās πραγματείας, καὶ μάλιστα εἷας διδάσκαλος, εἷας παιδαγωγός. (Ἔνας παιδαγωγός χωρὶς σπεύδῃν ἡθικῆς εἶναι τρόπον τινὰ εἷας διδάσκαλος χωρὶς γράμματα). Ἐκεῖ θέλει ἰδῇ τινὰς τὴν μεγάλην ἐπιρροὴν ὅπῃ ἔχον τὰ πάθη ἐπάνω εἰς τὴν αἰσθητικὴν καὶ νοητικὴν μας δύναμιν, καὶ ἀκολούθως εἰς ὅλον τὸν βίον μας. Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἔχωμεν πάθη, εἶναι ἀναγκαιότερον ἀκόμη νὰ ἡξεύρωμεν νὰ τὰ διευσύνωμεν εἰς τὸ καλόν, καὶ διὰ νὰ ἡξεύρωμεν, πρέπει νὰ μάθωμεν. Εἶναι ἀναγκαῖον λόγῳ νὰ ἔχωμεν πάθη· ἐπειδὴ χωρὶς αὐτὰ, μένομεν παντάπασιν ἡλίθιοι, εἴματα νεκροὶ ἄγαθοι. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὰ διευσύνωμεν, καὶ ταῦτα εἶναι ἔργον τῆς ἡθικῆς.

Περὶ αὐτὰ διάφορα ἐμβάλλων καὶ διεγείρων εἰς ἡμᾶς διαφόρους ἐπιθυμίας, καὶ ἀκολούθως διάφορα πάθη. Αὐτὴ εἶναι ἐν γένει ἡ αἰτία ὅπῃ βλέπομεν συχνάκις ἀδελφὴς μετὰ πάντῃ διάφορα ἰδιώματα, μετὰ ὅλον ὅπῃ ὑπὸ τῆς αὐτῆς γονεῖς, ὑπὸ τῆς αὐτῆς διδασκάλης, ὑπὸ τῆς αὐτῆς παιδαγωγῆς.

ταν ἡ πεῖρα μᾶς ἔκαμε μίαν ἔξιν τῷ νὰ κρίνωμεν ὅτι δὲν χρεωσῶμεν νὰ εὐρίσκωμεν καὶ νένα ἐμπόδιον εἰς τὰς ἐπιθυμίας μας. Θέλω σημαίνει „ἐπιθυμῶ, καὶ τίποτες δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀντισέκεται εἰς „τὴν ἐπιθυμίαν μου· κάθεται πρέπει νὰ συντρέξῃ.“

Ἄλλη ἐκδοχὴ τῆς λέξεως Θέλησις.

ἦ. Τοιαύτη εἶναι κυρίως ἡ ἐκδοχὴ τῷ Θέλησις. Μὰ συνηθίζον νὰ δίδον εἰς αὐτὴν τὴν λέξιν μίαν σημασίαν πλεον ἐκτεταμένην, καὶ ἐννοῦν μὲ τὸ Θέλησις, μίαν δύναμιν ὅπως περιλαμβάνει ὅλας τὰς ἔξεις ὅπως γεννῶνται ἀπὸ τὴν χρείαν. Ἐννοῦν, λέγω, μὲ αὐτὴν, τὰς ἐπιθυμίας, τὰ πάθη, τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀπελπισίαν, τὸν φόβον, τὸ θάρρος, τὴν προπέτειαν καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὅποια εἶναι εὐκόλον νὰ τὰ ἰδεασθῇ τινάς.

Ο' Στοχασμός.

α'. Τέλος, τὸ στοχασμὸς ὧντας γενικώτερον ἀκόμι, περιλαμβάνει εἰς τὴν ἐκδοχὴν τε ὅλας τὰς ἐργασίας τῷ νοῶς καὶ ὅλας τὰς ἐργασίας τῆς θελήσεως. Ἐπειδὴ τὸ νὰ στοχάζεται τινάς, θεὸς νὰ εἰπῇ νὰ αἰσθάνεται, νὰ προσέχῃ, νὰ συγκρίνῃ, νὰ κρίνῃ, νὰ σκέπτεται, νὰ φαντάζεται, νὰ συλλογίζεται, νὰ ἐπιθυμῇ, νὰ ἔχῃ πάθη, νὰ ἐλπίζῃ νὰ φοβῇται καὶ τὰ ἑξῆς· (περὶ Ζώων, Μερ. 2 Κεφ. 8). (1)

(1) Δὲν εἶναι παρὰ μία κοινὴ ὀνομασία αὐτῶν.

ἐκεῖνο ὅπῃ ἡμπορεῖ τινὰς νὰ ἐξηγήσῃ, καὶ ἄς μὴ Φιλοτιμώμεθα νὰ δίδωμεν λόγον διὰ κάθε τι.

Ψευδεῖς ὑποθέσεις.

β'. Μερικοὶ παραστήνουν εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς τὰ νεῦρα (1) ὡς χορδὰς τεντωμένας, ἱκανὰς κλόνων καὶ ἀναπαλμῶν, καὶ πιθεύουν ὅτι ἡῦραν τὴν αἰτίαν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς μνήμης. Εἶναι ἐναργεῖς ὅτι αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις εἶναι παντάπασι φαντασιώδης.

Ἄλλοι λέγουν ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶναι μία ὑπόστασις (2) μαλακὴ, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ζωτικὰ πνεύματα (3) κάμνουν ἵχνη. Αὐτὰ τὰ ἵχνη διασώζονται,

(1) Μὲ τὸ ν ε ὦ ρ α νὰ μὴν ἐννοήσῃ τινὰς ἐκεῖνο ὅπῃ κοινῶς ἐννοῶν. Τὸ κοινῶς ἐννοούμενον εἶναι οἱ μῦες ἢ μυῶνες. Αὐτοὶ εἶναι τὸ καθ' αὐτὸ κρέας, αὐτοὶ εἶναι τὰ ὄργανα τῆς κινήσεως, οἱ μῦες τελειῶνουν εἰς μερικά μέρη καθῶς εἰς τὰ σκέλη καὶ εἰς τοὺς βραχίονας καὶ ἄλλ., εἰς μίαν ὑπόστασιν λευκὴν, σκυτῶδη αὐτὴ ὀνομάζεται τένοντον. Οἱ τένοντες καὶ ὅλοι οἱ μῦες εἶναι ὡσαν ἡχοινία εἰς μίαν μηχανήν. Τὰ νεῦρα εἶναι ἄλλαι ὑποστάσεις ὅπῃ ἐξέρχονται ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον. Εἶναι τὰ ὄργανα διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ αἰσθησις. Εἶναι πέντε· ἐπειδὴ καὶ αἰσθησεις πέντε εἰδῶν εἶναι. Ὅρα τὸ κατωτέρω σημείωμα.

(2) Ὑπόστασις σημαίνει πρὸς τέτοις καθῶς ἐδῶ, ἓνα ὃν ἓνα πρᾶγμα ὅπῃ ὑφίσταται ὑπαρχει· τὸ ὠνόμασαν ἕτω ἐπειδὴ τὸ θεωρούμεν ὡς βάσιν τῶν ποιότητων.

(3) Ὀνομάζον ἕτως ἓνα ὑγρὸν ὅπῃ κάμνει τὴν κυκλοφορίαν τῆς εἰς τὰ νεῦρα τὰ ὁποῖα τὰ φαντάζονται ὡς αὐτλήματα αὐτῆς. Αὐτὸ τὸ ὑγρὸν λέγουν ὅτι διασκορπίζεται

τὰ ζωτικὰ πνεύματα περνῶν καὶ ξαναπερνῶν· καὶ τὸ ζῶον εἶναι ἱκανὸν αἰσθήσεως καὶ μνήμης. Δὲν ἐπρόσ-
ξαν ἂν ἡ ὑπόστασις τῆ ἐγκεφάλου εἶναι ἀρκετὰ μαλα-
κὴ διὰ τὰ δεχθῆ ἴχνη, δὲν θὰ ἔχη ἀρκετὴν δύνα-
μιν διὰ τὰ φυλάξῃ· καὶ δὲν ἐσοχάσθησαν πόσον
εἶναι ἀδύνατον ὅπως μία ἀπειρία ἰχνῶν νὰ βασᾷ εἰς
μίαν ὑπόστασιν ὅπως εἶναι μία ἐνέργεια, μία κυκλο-
φορία συνεχῆς.

Ἐφαντάσθησαν τὴν πρώτην ὑπόθεσιν κρίνοντας
διὰ τὰ νεῦρα ἀπὸ τὰς χορδὰς ἑνὸς ὀργάνου, καὶ τὴν
δευτέραν, παρασῆκοντες εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς τὰς ἐντι-
πώσεις ὅπως γίνονται εἰς τὸν ἐγκεφάλου, διὰ τῶν
τύπων ἐπάνω εἰς μίαν ἐπιφάνειαν τῆς ὁποίας ὅλα τὰ
μέρη εἶναι εἰς ἡρεμίαν. Βέβαια ὅποιος συλλογίζεται
ὑπερα ἀπὸ παρατηρήσεις καὶ ἀπὸ ἀναλογίαν, δὲν
συλλογίζεται ὕψος· ἐπειδὴ ὕψος, δὲν κάμνει, παρὰ
συγκρίνει πράγματα ὅπως κάμμιαν σύγκρισιν δὲν
ἔχον.

Εἶναι εἰς τὸ ζῶον μία κίνησις ἡ ὁποία
εἶναι ἀρχὴ τῆς φυτικῆς ζωῆς.

γ'. Ἀγνοῶ ἂν εἶναι ζωτικὰ πνεύματα, ἀγνοῶ
ἀκόμι ἂν τὰ νεῦρα εἶναι τὰ ὄργανα τῆς αἰσθήσεως.

διὰ τῶν νευροδᾶν αὐλακίων εἰς τὸ μέρος τῆ ἐγκεφάλου
ὅπου εἶναι ἡ καθεδρὰ τῆς αἰσθήσεως, καὶ κάμνει ἐκεῖ διάφο-
ρα ἴχνη. Ἡ εἰς τὰς λέγων αὐτῶν τῶ ὕψος εἶναι ἡ αἰτία τῆς
παντελῆς ἀναισθησίας.

Δὲν γνωρίζω μήτε τὸ ὕφασμα τῶν ἰνῶν, μήτε τὴν φύσιν τῶν σερεῶν, μήτε τὴν τῶν ὑγρῶν. Ἐνὶ λόγῳ, δὲν ἔχω αὐτῆς τῆς μηχανισμῆς, εἰμὴ μίαν ἰδέαν πολλὰ ἀτελεῖ καὶ πολλὰ ἀόριστον. Ἡξέυρω μόνον, ὅτι εἶναι μία κίνησις ἀρχὴ τῆς φυτικῆς ζωῆς καὶ τῆς αἰσθητικότητος, ὅτι τὸ ζῶον ζῇ ἐν ὅσῳ αὐτὴ ἡ κίνησις σφύζεται, καὶ ὅτι ἀποθαίνει, εὐθὺς ὁπῶς αὐτὴ ἡ κίνησις πάυει.

Ἡ πείρα μᾶς μανθάνει ὅτι τὸ ζῶον ἡμπορεῖ νὰ καταντήσῃ εἰς μίαν κατάστασιν φυτικῆς ζωῆς· εἶναι εἰς αὐτὴν τὴν φυτικὴν ζωὴν φυσικὰ ἀπὸ ἑνα βαθὺν ὕπνον, κατὰ συμβεβηκὸς, ἀπὸ μίαν ἀποπληξίαν.

Δὲν κάμνω εἰκασίας ἐπάνω εἰς τὴν κίνησιν ὁπῶς γίνεταί τότε εἰς αὐτὸ. Ὅλον ἐκεῖνο ὁπῶς ἡξέυρωμεν, εἶναι ὅτι τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ, ὅτι τὰ πλάγχα καὶ οἱ βάλανοι κάμνουν τὰς ἀναγκαῖας τῆς λειτουργίας διὰ νὰ βασῶν καὶ νὰ διορθώων τὰς δυνάμεις. Ἀγνοῶμεν ὅμως μετὰ τὶ κανόνες ἡ κίνησις ἐργάζεται ὅλα αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα. Μὲ ὅλον τῆτο αὐτοὶ οἱ κανόνες, ἢ οἱ νόμοι, ὑπάρχουν, καὶ κάμνουν εἰς τὴν κίνησιν νὰ πέρνῃ τὰς προσδιορισμὲς ὁπῶς κάμνουν ὁπῶς νὰ ἔχῃ τὸ ζῶον τὴν φυτικὴν ζωὴν.

Οἱ προσδιορισμοὶ τῶν ὁποίων αὐτὴ ἡ κίνησις εἶναι δευτερεύουσα, εἶναι αἱ αἰτίαι τῆς αἰσθητικότητος.

δ'. Μὰ, ὅταν τὸ ζῶον εὐγαίνει ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς φυτικῆς ζωῆς διὰ νὰ γένῃ αἰσθητικόν, ἡ

κίνησις ὑπόκειται εἰς ἄλλας νόμους καὶ ἀκολουθεῖ νέας προσδιορισμὸς. Ἄν ὁ ὀφθαλμὸς, λόγῳ χάριν, ἀνοίγῃ εἰς τὸ φῶς, αἱ ἀκτῖνες ὅπως τὸν κτυπῶν, κάμνουν εἰς τὴν κίνησιν ὅπως τὸ ἔκαμε νὰ ζῇ τὴν φυτικὴν ζωὴν, νὰ πέρνῃ τὰς προσδιορισμὸς ὅπως τὸν κάμνουν αἰσθητικόν. Τὸ ἴδιον ἀκολουθεῖ καὶ εἰς τὰς ἄλλας αἰσθήσεις. Κάθε εἶδος λοιπὸν αἰσθήσεως ἔχει διὰ αἰτίαν ἓνα εἶδος ξεχωριστὸν προσδιορισμὸν εἰς τὴν κίνησιν ὅπως εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς.

Βλέπει τινὰς ἀπ' ἐδῶ ὅτι ἡ κίνησις ὅπως καταστῇ τὸ ζῶον αἰσθητικόν, δὲν ἵκται νὰ εἶναι, παρά μία εἰδοποίησις τῆς κινήσεως ὅπως τὸ κάμνει νὰ ζῇ τὴν φυτικὴν ζωὴν, εἰδοποίησις ὅπως ἐπροξενήσῃ ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν ὑποκειμένων ἐπάνω εἰς τὰς αἰσθήσεις.

Αὐτοὶ οἱ προσδιορισμοὶ περνῶν ἀπὸ τὰ ὄργανα εἰς τὸν ἐγκέφαλον.

ε'. Μὰ ἡ κίνησις ὅπως ἀποκαταστῇ τὸ ζῶον αἰσθητικόν, δὲν γίνεται μόνον εἰς τὸ ὄργανον τὸ ὑποκείμενον εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐξωτερικῶν ὑποκειμένων, μεταφέρεται ἀκόμι ἔως εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ὃ εἰς ἔως εἰς τὸ ὄργανον ὅπως ἡ παρατήρησις ἀποδείχνει τὸ πρῶτον καὶ ἀρχικόν κινητήριον τῆς αἰσθήσεως. Ἡ αἰσθητικότης ἄρα ἔχει διὰ αἰτίαν τὴν κοινωνίαν ὅπως εἶναι ἀναμεταξὺ εἰς τὰ ὄργανα καὶ εἰς τὸν ἐγκέφαλον.

Τῷ ὄντι, ἐπειδὴ, ἂν ὁ ἐγκέφαλος συνθλιμ-

μένος ἀπὸ καμμίαν αἰτίαν, δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπακῆσῃ εἰς τὰς ἐντυπώσεις τὰς σαλμένας ἀπὸ τὰ ὄργανα, εὐθὺς τὸ ζῶον ἀναισθητεῖ. Ἡ ἐλευθερία ἔτι ἀποδίδεται εἰς αὐτὸ τὸ πρῶτον κινήτηριον; τότε τὰ ὄργανα ἐνεργῶν ἐπάνω εἰς αὐτὸν, ἀντενεργεῖ καὶ αὐτὸς ἐπάνω εἰς αὐτὰ καὶ ἡ αἰσθησις ξαναγεννᾶται.

Μὲ ὅλον ὅπῃ εἶναι ἐλεύθερος ὁ ἐγκέφαλος, ἔμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ νὰ ἔχῃ ὀλίγην, ἢ καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τελείως κοινωνίαν μὲ κἀνένα μέρος. Μία ἐμφραξις, λόγῳ χάριν, ἢ ἓνα δυνατὸν δέσιμον εἰς τὸν βραχίονα, ἔμπορεῖ νὰ ὀλιγοσεύσῃ ἢ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κοινωνίαν τῷ ἐγκεφάλῳ μὲ τὸ χέρι. Ἡ αἰσθησις τῆς χειρὸς λοιπὸν ἔμπορεῖ νὰ ὀλιγοσεύσῃ ἢ νὰ παύσῃ μὲ τελειότητα.

Ὅλαι αὗται αἱ προτάσεις εἶναι βαβαιωμέναι ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις. Εὐγὼ δὲν ἔκαμα, παρὰ νὰ τὰς ἀπαλλάξω ἀπὸ κάθε αὐτοβέλητον ὑπόθεσιν· ἐπεὶδὴ αὐτὸ ἦταν τὸ μόνον μέσον νὰ τὰς φέρω εἰς τὴν μεγαλατέραν σαφήνειαν.

Δὲν αἰσθανόμεθα, εἰμὶ τόσον ὅσον τὰ ὄργανά μας ἐγγίξουν ἢ ἐγγίζονται.

ς'. Εὐθὺς ὅπῃ οἱ διάφοροι προσδιορισμοὶ ὅπῃ δίδονται εἰς τὴν κίνησιν ὅπῃ κάμνει τὴν φυτικὴν ζωὴν, εἶναι ἡ μόνη φυσικὴ αἰτία τῆς αἰσθητικότητος, ἀκολουθεῖ ὅπῃ ἡμεῖς νὰ μὴν αἰσθάνωμάςτε, εἰμὶ ὅσον τὰ ὄργανά μας ἐγγίξουν ἢ ἐγγίζονται, καὶ διὰ τῆς ἐγγύγματος εἶναι ὅπῃ τὰ ὑποκείμενα, ἐνεργῶντα ἐπὶ

νω εἰς τὰ ὄργανα, μεταδίδεν εἰς τὴν κίνησιν ὅπῃ κάμνει τὴν Φυτικὴν ζωὴν, τὰς προσδιορισμὲς ὅπῃ κα-
ταστῆνεν τὸ ζῶον αἰσθητικόν. Οὕτω λοιπὸν ἡμπορεῖ νὰ
θεωρήσῃ τινὰς τὴν ὄσφρησιν, τὴν ἀκοήν, τὴν ὄρα-
σιν καὶ τὴν γεῦσιν ὡς ἀναπτύξεις τῆς ἀφῆς. (1) Τὸ
ἑμμάτι δὲν θὰ ἰδῇ τελείως, ἂν σώματα ἐνός τινος με-
γέθους δὲν ἔρχονται νὰ προσβάλλουν εἰς τὸ ἀμφιβλη-

(1) Οἱ Δημόκριτος ὅλα τὰ αἰσθητὰ τὰ ἥθελεν ἀπ-
τὰ. Τὰ ἀπειρόμικρα μόρια τῆ φωτὸς κατ' εὐθείαν ἢ κατ'
ἀντανάκλασιν ἔρχονται καὶ ἄπτονται τῶν ἀπαλωτάτων καὶ
λεπτοτάτων ὀπτικῶν νεύρων ἀπὸ τὰ ὅποια εἶναι κατα-
σρωμένος ὁ μυχὸς τῆ ὀφθαλμοῦ καὶ ἐντυπῶνεν ἔτω τὸ ὄρα-
τὸν ὑποκείμενον, καὶ ἡ ποικίλ διάθεσις τῶν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν
μορίων τῆ ὀρατῆ μετὰ τῆς διαφορητικῆς φύσεως τῆ φωτὸς
κάμνει τὰ διάφορα χρώματα.

Τὸ ὄσφραντὸν ὑποκείμενον ἀποφέρει ἔνσυμα μόρια
τόσα πολλά, ὅπῃ κάμνει τριγύρωτε μίαν σφαῖραν με ἀν-
τά. Εὐθὺς ὅπῃ ἔμβη τινὰς εἰς αὐτὴν τὴν σφαῖραν αὐτὰ
ἐμβαίνειν διὰ τῶν μυκτῆρων καὶ ἔρχονται καὶ ἄπτονται τῶν
ἀπαλωτάτων καὶ λεπτοτάτων ὀσφραντικῶν νεύρων ἀπὸ τὰ
ὅποια εἶναι κατασρωμένος ὁ μυχὸς τῶν μυκτῆρων, καὶ ἔτω
γίνεται ἡ ὄσφρησις.

Ἡ γλῶσσα τὸ διακριτικὸν τῶν χυμῶν ὄργανον εἶναι
καὶ αὐτὴ κατασρωμένη ἀπὸ ἄλλα λεπτότερα νεῦρα γευσικὰ
καὶ τλ. Τὸ σῶμα ὅλον εἶναι καὶ αὐτὸ κατασρωμένον ἀπὸ λεπ-
τότατα νεῦρα ἀπτικά· ἐπειδὴ δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνετα
αἰσθησις εἰς κανένα μέρος τῆ σώματος, ἂν δὲν εἶναι νεῦρα.
Παρομοίως καὶ ὁ μυχὸς τῆ αὐτίτῃ εἶναι κατασρωμένος καὶ αὐ-
τὸς ἀπὸ νεῦρα ἀκχικά. Ὅλα αὐτὰ τὰ λεπτότατα αἰ-
σθητικὰ νεῦρα εἶναι διαχίσματα, κλωνία μεγαλητέρων τὰ
ὅποια ἐξέρχονται ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον.

σροειδῇ χιτῶνα. (1) Τὸ αὐτὶ δὲν θὰ ἀκέσῃ, ἀν' ἄλλα σώματα διαφορετικῆς οὐσίας δὲν ἔρχονται νὰ κτυπήσῃν τὸ τύμπανον (2). Ἐνὶ λόγῳ ἡ ἀρχὴ τῆς διαφορετικότητος τῶν αἰσθημάτων εἶναι εἰς τὰς διαφορετικὰς προσδιορισμὲς ὅπῃ τὰ ὑποκείμενα κάμνουν εἰς τὴν κίνησιν, κατὰ τὸν διοργανισμὸν τῶν μερῶν τὰ ὅποια ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐνέργειάν τες.

Δὲν ἡξεύρομεν πῶς τὸ ἔγγιγμα κάμνει αἰσθήματα.

Ζ. ? Μὰ μὲ τί τρόπον τὸ ἔγγιγμα μερικῶν σωματίων θὰ προξενήσῃ τὰ αἰσθήματα τῆ ἡχῆ, τῆ φωτὸς, τῶν χρωμάτων; ἡμπορεῖσεν ἴσως τινὰς νὰ δώσῃ τὸν λόγον, ἀν' ἐγνώριζε τὴν ἐσῖαν τῆς ψυχῆς, τὸν μηχανισμὸν τῆ ὁμματικῆς, τῆ ἐγκεφάλου, τῆς φύσεως τῶν ἀκτίνων ὅπῃ διασκορπίζονται ἐπ' αὐτὰ εἰς τὸν ἀμφιβληστροειδῇ χιτῶνα, καὶ τῆ ἀέρος ὅπῃ κτυπᾷ τὸ τύμπανον. Πλὴν αὐτὸ εἶναι ὅπῃ δὲν ἡξεύρωμεν, καὶ

(1) Οὕτως ὀνομάζεται τὸ εἰς τὸν μυχὸν τῆ ὀφθαλμοῦ ἀπὸ λεπτοτάτας νευρώδεις ἵνες κατὰστρομα.

(2) Τὴν ὅπῃ εἶναι ὡς μία αὐλαία τῆ ἀκουστικῆς ὀργάνου εἰς φύλαξιν τε· οἱ ἀπειροδιαφόροι ψόφοι ὅπῃ γίνονται κλονίζουσι τοὺς αἶρα ἀπειροδιαφόρους. Ὁ αἶρ κλονιζόμενος δίδει ἕνα κλόνον, ἀναπαλμὸν, εἰς τὸ τύμπανον τὴν συντηρικὴν αὐλαίαν. Ὁ ἐντὸς τῆ τυμπάνου αἶρ δέχεται διὰ τῆ τυμπάνου τὸν κλόνον, τὸν μεταδίδει εἰς τὰ ἀκουστικὰ νεῦρα, αὐτὰ εἰς τὸν ἐγκεφάλον, καὶ γίνεται ἡ ἀκοή. Τὸ πῶς, μηχανικῶς μόνον τὸ ἡξεύρομεν.

ἡμπορεῖ τινὰς νὰ ἀφήσῃ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν τῶν φαινομένων εἰς ἐκείνους ὅπῃ ἀγαπῶν νὰ κάμνουν ὑποθέσεις ἐπάνω εἰς πράγματα εἰς τὰ ὅποια ἡ πείρα δὲν μᾶς φωτίζει.

Νέα ὄργανα ἡθέλαν προξενήσῃ εἰς ἡμᾶς
νέα αἰσθήματα.

ἦ. Ἄν ὁ Θεὸς ἔκαμνεν εἰς ἡμᾶς ἓνα νέον ὄργανον οἰκεῖον εἰς τὸ νὰ κάμῃ τὴν κίνησιν νὰ δεχθῇ νέες προσδιορισμὲς, ἡθέλαμεν δοκιμάσῃ αἰσθήματα διαφορετικά ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπῃ εἴχαμεν ἕως τώρα. Αὐτὸ τὸ ὄργανον ἡθέλε μᾶς κάμῃ νὰ ξεσκεπάσωμεν εἰς τὰ ὑποκείμενα ιδιότητας, τῶν ὁποίων τὴν σήμερον δὲν ἔχομεν κάμμιναν ἰδέαν ἢ ἔννοιαν. Τὸ νέον ὄργανον ἡθέλεν εἶναι εἰς ἡμᾶς μία πηγὴ νέων ἡδονῶν, νέων λυπῶν, καὶ ἀκολούθως νέων χρειῶν

Τὸ ἴδιον ἡμπορέμεν νὰ εἰπῶμεν καὶ διὰ ἓνα ἑβδόμον καὶ διὰ ἓνα ὄγδον ὄργανον, καὶ διὰ ὅλα ἐκεῖνα ὅπῃ θὰ θελήσῃ τινὰς νὰ ὑποθέσῃ, ὅποιος καὶ ἂν εἴναι ὁ ἀριθμὸς τες. Εἶναι βέβαιον, ὅτι ἓνα νέον ὄργανον εἰς τὸ σῶμα μας, ἡθέλεν ἀποκαταστήσῃ τὴν κίνησιν ὅπῃ τὸ κάμνει νὰ ζῇ τὴν φυτικὴν ζωὴν, δεκτικὴν πολλῶν εἰδοποιήσεων ὅπῃ ἡμεῖς δὲν ἡθέλαμεν ἡμπορεῖ νὰ φαντασθῇ.

Αὐταὶ αἱ νέαι αἰσθήσεις ἡθέλαν σαλευθῇ ἀπὸ σωματία ἐνόςτινος σχήματος, ἡθέλεν διδαχθῇ κα-

ὥς αἱ ἄλλαι ἀπὸ τὴν ἀφὴν (1). καὶ ἤθελαν μάθῃ ἀπὸ αὐτὴν νὰ ἀναφέρουν τὰ αἰσθήματά της ἐπάνω εἰς τὰ ὑποκείμενα.

(1) Διδάσκονται αἱ λοιπαὶ αἰσθήσεις ἀπὸ τὴν ἀφὴν ὅτι τὰ ὑποκείμενα ἔχουν τὴν ὑπαρξίντης ἔξω τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων καὶ ὅχι ἐντὸς αὐτῶν. Ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἡ ἀφὴ μᾶς ἔκαμεν νὰ ἔχωμεν ἰδέαν διασήματος· αὐτὸ ὅμως τὸ μάθημα καθὼς καὶ ἄλλα πολλὰ, τὸ ἀληθμονήσαμεν. Φιλόσοφοι ὅμως τὸ ὑποπτεύθησαν, καὶ συμπτωματικαὶ πεῖραι τὴν ἐβεβαίωσαν εἰς αὐτό. Ἐνὺς τυφλὸς ἐκ γενετῆς ἀπὸ καταρρέακτας, ἀφ' ἧ τὸν ἐκαθάρισαν τὴν καταρρέακτας, τοῦ ἤλθεν ἕνα δάμβος, μία ἐκπληξις, ἕνας ξιππασμός, τὸν ἐφάνη ὅτι τὰ ὀρατὰ ὑποκείμενα εἶναι μέσα εἰς τὰ ὀμμάτια του. Γδὲ καὶ ἕνα ἄλλο γεγονός ὅπως ἐπικυρώνει αὐτὴν τὴν φιλοσοφικὴν ὑπόψιν.

Εἰς τὰ 1729, Χίσελδεν, χειρουργὸς ἀπὸ τῆς περιφημοτέρης ὅπως σμίγναι τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς χειρὸς μετὰ τὰ μεγαλῆτερα φῶτα τῆ νοσῶ, φαντασθεὶς ὅτι ἤμπορε νὰ δόσῃ τινὰς τὴν ὄρασιν εἰς ἕνα τυφλὸν ἐκ γενετῆς, χαμηλόνωντας τὴν καταρρέακτας ὅπως ὑπώπτευσεν σχηματισμένης εἰς τὴν γέννησίντης, ἐπρόβαλε τὴν ἐργασίαν. Ὁ τυφλὸς ἐδυσκολεύθη νὰ εἴρῃ. Δὲν ἤμπορε νὰ καταλάβῃ ὅτι ἡ αἰσθήσις τῆς ὀράσεως ἤμπορε νὰ αὐξήσῃ τὰς ἡδονάς της. Καὶ χωρὶς τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως τὸν εἶχαν βάλῃ διὰ νὰ μάθῃ νὰ διαβάσῃ καὶ νὰ γράφῃ, δὲν ἤθελεν ἐπιθυμῆσαι τελείως νὰ ἰδῇ. Ἡ ἐργασία ἔγινε καὶ ἐπιτυχίθη. Ὁ νέος περὶ τὰ δεκατέσσαρα ἔτη εἶδε πρῶτην φορὰν τὸ φῶς. Ἡ πεῖρα του ἐπεκύρωσε ἐκεῖνο ὅπως ὁ Λόκ καὶ Βαρκλαὶ εἶχαν προῖδῃ τόσον καλά. Πολὺν καιρὸν δὲν ἤμπορε νὰ διακρίνῃ, μήτε μεγέθη, μήτε διασήματα, μήτε τοποθεσίας, μήτε ἀκόμι σχήματα. Ἐνὰ ὑποκείμενον ἑνὸς δακτύλου,

Ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἔχομεν μᾶς ἄρκυν.

Σ. Μὰ αἱ αἰσθησεῖς οὐκ ἔχομεν ἄρκυν εἰς τὴν
συντηγνόν μας; Ἔστι μάλιστα ἕνας θησαυρὸς γινώ-

βαλλόμενον ἔμπροσθεν τῶν ὀμματίων τε καὶ οὐκ τὸν ἔκρυπτε
μία οὐσία, τὸν ἐφαίνετο τόσον μεγάλου ὅσον καὶ ἡ οἴ-
κία. Κάθετι οὐκ ἔβλεπε, τὸν ἐφαίνετο κατὰ πρῶτον ὅτι
ἦταν ἐπάνω εἰς τὰ ὀμματία τε, καὶ τὸν ἐγγίξε, καθὼς τὰ
ὑποκείμενα τῆς αἰσθῆς ἐγγίξουν τὸ δέσμα. Δὲν ἠμπορῶσε
νὰ διασεύλῃ ἐκεῖνο οὐκ εἶχε κρίνη σφυγγύλου μὲ τὰ χέ-
ρια τε, ἀπὸ ἐκεῖνο οὐκ εἶχε κρίνη γωνιῶδες, μήτε νὰ δια-
κρίνῃ μὲ τὰ ὀμματία τε, ἂν ἐκεῖνο οὐκ εἶχαν αἰσθάνῃ τὰ
χέρια τε χαμηλὰ ἢ ὑψηλὰ, ἦταν τῷ ὄντι χαμηλὰ ἢ ὑ-
ψηλὰ. Ἦταν τόσον μακρὰ ἀπὸ τὸ νὰ γνωρίσῃ τὰ μεγέ-
θη, οὐκ ἀφ' ἧ συνέλαβε τέλος διὰ τῆς ὁράσεως, ὅτι ἡ
οὐσία τε ἦταν μεγαλητέρα ἀπὸ τὸ δωματίον τε, δὲν ἐκα-
ταλάμβανε πῶς ἡ ὁρασις ἠμπορῶσε νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν
ιδεάν. Δὲν ἠμπορῶσε, παρὰ ὕστερα ἀπὸ δύο μηνῶν πείρας
νὰ ἀντίληφθῇ ὅτι οἱ πίνακες ἐπαράξηνουν σώματα σερεὰ,
καὶ ὅταν μετὰ τὴν πολυχρόνιον αὐτὴν ψηλάκησιν μᾶς νέας
αἰσθήσεως εἰς τὸν ἑαυτὸν τε, αἰσθάνῃ, ὅτι σώματα καὶ ὅχι
ἐπιάνειαι μόναι, ἦταν ζωγραφισμένα εἰς τῆς πίνακας,
ἔφερε τὸ χέρι τε εἰς αὐτὰ, καὶ ἐξεπλάγη μὴν εὐρίσκωντας
μὲ τὸ χέρι τε αὐτὰ τὰ σερεὰ σώματα, τῶν ὁποίων ἤρ-
χιζε νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰς παραξήσεις. Ἐζητῶσε τὴν
τὸν ἀπατῶσεν. ἢ ἀφ' ἧ ἢ ἡ ὁρασις;

Ὅταν πρῶτην φοράν ἀνοίγω εἰς τὸ φῶς τὰ ὀμματί-
α με, ιδεάν διασέματος δὲν ἠμπορῶ νὰ ἔχω, καὶ ἡ ἀφὴ μὲ
μαυθάνει ὅτι τὰ ὀρετὰ ἄλλα εἶναι μακρότερα καὶ ἄλλα εἶναι
πλησιέστερα. Ἄν ὅταν τὴν πρῶτην φοράν οὐκ ἀνοίξω τὰ
ὀμματία με, εὐρίσκομεν εἰς τὴν ἄκρην ἐνὸς κρημνῆ, βέβαια

σεων δι' ἐκείνας ὅπῃ ἤξεύρουν νὰ τὰς μεταχειρισθῶν
 ἢ, ἂν οἱ ἄλλοι δὲν ἐξαντλῶν παρόμοια πλῆθη, δὲν
 ὑποπτεύουν τὴν ἐνδειάντες. Πῶς ἤθελαν φαντασθῆ ὅτι
 βλέπει τινὰς εἰς αἰσθήματα ὅπῃ τὲς εἶναι κοινὰ,
 ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν βλέπαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι.

Πῶς τὸ ζῶον μανθάνει νὰ κινῆται κατὰ
 τὴν θέλησίν τε.

1. Ἡ ἐνέργεια ἄρα τῶν αἰσθήσεων ἐπάνω εἰς
 τὸν ἐγκέφαλον, κάμνει τὸ ζῶον αἰσθητικόν. Μὰ αὐ-
 τὸ δὲν ἀρκεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὸ σῶμα ὅλας τὰς κινήσεις
 τῶν ὁποίων εἶναι δεκτικόν. Πρέπει ὅπῃ ὁ ἐγκέφαλος
 νὰ ἐνεργῇ ἐπάνω εἰς τὰς μυῶνας ἢ μάλιστα ἐπάνω
 εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ὄργανα, τὰ διωρισμένα νὰ κινῶν
 ἡάδε ἕνα ἀπὸ τὰ μέλη. Ἡ παρατήρησις λοιπὸν
 ἀποδείχνει αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν τῷ ἐγκεφάλῳ.

Ἀκολούθως, ὅταν αὐτὸ τὸ πρωτεύον ἢ ἀρχικόν
 κινήτηριον δέχεται τινὰς προσδιορισμὲς ἀπὸ τὸ μέρος
 τῶν αἰσθήσεων, μεταδίδει ἄλλως εἰς μερικὰ ἀπὸ τὰ
 μέρη τῷ σώματος, ἢ τὸ ζῶον κινεῖται.

Τὸ ζῶον δὲν ἤθελεν ἔχῃ, εἰμὴ κινήσεις ἀβε-
 βαιες, ἂν ἡ ἐνέργεια τῶν αἰσθήσεων ἐπάνω εἰς τὸν

ἤθελε πέσῃ. Αὐτὴ ἡ πεῖρα ἔγινε. Ἕνας Μεταφυσικὸς τὴν
 ἔκαμε εἰς σκυλάκια, πρῶτον ἢ δεύτερον ἔπεσαν, τὴν τρί-
 την πορὰν ἐπὶ γαῖαν ἕως τὴν ἄκρην ἢ ἐγύριζαν ὅπῃσα.
 Ὅρα ἢ εἰς τὸ τέλος τῆς Λογικῆς τὸ ἀπόσπασμα. Τὸ
 ἴδιον ἐκλυθεῖ ἢ εἰς τὰ ὁσφραντὰ ἢ ἀκουσά.

ἐγκέφαλον, καὶ τῷ ἐγκεφάλῳ πάλιν ἐπάνω εἰς τὰ μέλη, δὲν ἤθελεν εἶναι συντροφευμένη ἀπὸ καμμιαν αἰσθησιν. Κινούμενον τὸ ζῶον χωρὶς νὰ δοκιμάξῃ μὴτε πόνον, μὴτε ἡδονήν, δὲν ἤθελε τὸ μέλη τελείως διὰ τὰς κινήσεις τῷ σώματός τε. Δὲν ἤθελεν ἄρα τὰς παρατηρήσῃ. Δὲν ἤθελε ἄρα, μάθῃ νὰ τὰς κανονίσῃ αὐτὸ τὸ ἴδιον.

Μὰ εὐθὺς ὅπῃ προσμαλεῖται ἀπὸ τὸν πόνον ἢ ἀπὸ τὴν ἡδονήν, νὰ ἀποφεύγῃ ἢ νὰ κάμῃ τινὰ κινήματα, εἶναι ἀκόλῳθον νὰ κάμῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τε μίαν σπυδὴν τῇ νὰ τὰ ἀποφεύγῃ ἢ νὰ τὰ κάμῃ. Συγκρίνει τὰ αἰσθήματα ὅπῃ δοκιμάζει, σημειώνει τὰς κινήσεις ὅπῃ τὰ προηγῶνται καὶ ἐκείνας ὅπῃ τὰ συντροφεύει. Ψηλαφᾷ ἐνὶ λόγῳ, καὶ μετὰ πολλὰς ψηλαφήσεις, ἀποκτᾷ τέλος τὸ νὰ κινῆται κατὰ τὴν θέλησίν τε. Τότε εἶναι ὅπῃ ἔχει κινήσεις κανονικάς. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν ἔξεων τῷ σώματός.

Πῶς τὸ σῶμα τε ἀποκτᾷ τὴν ἔξιν τινῶν κινήσεων.

Ιά. Αὐταὶ αἱ ἔξεις εἶναι κινήσεις κανονικαὶ ὅπῃ γίνονται εἰς ἡμᾶς χωρὶς νὰ φαίνωμάσθε ὅτι τὰς διευθύνωμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι· ἐπειδὴ ἐπαναλαμβάνοντές τας τὰς κάμνομεν χωρὶς νὰ ἔχωμεν χρεῖαν νὰ σοχασθῶμεν. Αὐταὶ αἱ ἔξεις εἶναι ὅπῃ ὀνομάζον φυσικὰς κινήσεις, μηχανικὰς ἐνεργείας, φυσικὴν κλίσιν· καὶ ὅπῃ ὑποδέχον ἐσφαλμένως

ὅτι εἶναι ἔμφυτοι, δηλαδή γεννημένοι μαζί με ἡμᾶς. Ὡὰ ἀποφύγη τινὰς αὐτὴν τὴν πρόληψιν, ἂν κρίνη διὰ αὐτὰς τὰς ἑξεῖς ἀπὸ ἄλλας αἱ ὁ ποῖαι μᾶς ἔγιναν παρομοίως φυσικαί, με ὅλον ὁπῶ ἐνθυμέμεθα ὅτι τὰς ἀποκτήσαμεν.

Τὴν πρώτην φράσιν, λόγῳ χάριν, ὁπῶ φέρνω τὰ δάκτυλά μου ἐπάνω εἰς τὸ κλαβεσσένι, δὲν ἡμπορῶν νὰ ἔχεν, εἰμὴ κινήματα ἀβέβαια· μὰ ἐν ὅσῳ μαθαίνω νὰ παίζω αὐτὸ τὸ ὄργανον, κάμνω εἰς τὸν ἑαυτόν μου ἀνεπαισθήτως μίαν ἑξιν νὰ κινῶ τὰ δάκτυλά μου, ἐπάνω εἰς τὰ πληκτρά. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπακέν με δυσκολίαν εἰς τὰς προσδιορισμὲς ὁπῶ θέλω νὰ τὰ δώσω, κατ' ὀλίγον ὅμως νικῶν τὰ ἐμπόδια, καὶ τέλος, κινῶνται μόνατες κατὰ τὴν θέλησίν μου. Τὴν προλαμβάνων ἀκόμι, καὶ ἐκτελῶν ἕνα κομμάτιον μουσικῆς, ἕνα παιγνίδι δηλαδή, ὅταν ἐγὼ σκέπτομαι εἰς ἄλλο τίποτες.

Ἀποκτῶν λοιπὸν τὴν ἑξιν τῇ νὰ κινῶνται κατὰ τινὰ ἀριθμὸν προσδιορισμῶν, καὶ ὥσῃ ὁπῶ δὲν εἶναι κανένα πληκτρον ἀπὸ τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ ἀρχήσῃ κανένας σκοπὸς, δὲν εἶναι μήτε προσδιορισμὸς ὁπῶ νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ εἶναι ὁ πρῶτος μιᾶς σειρᾶς. Ἡ ἀσκησις συνάπτει κατ' ἡμέραν διαφορετικῶς αὐτὰς τὰς προσδιορισμὲς, τὰ δάκτυλα, ἀποκτῶν κατ' ἡμέραν περισσοτέραν εὐκολίαν. Τέλος, ὑπακέν ὡς ἀφ' ἑαυτῆς, εἰς μίαν σειρὰν κινήματων προσδιορισμένων, καὶ ὑπακέν χωρὶς ἀγῶνα, χωρὶς νὰ εἶναι ἀναγκαῖον ὁπῶ ἐγὼ νὰ προσέχω. Οὕτω

λοιπὸν τὰ ὄργανα τῶν αἰσθήσεων, μὲ τὸ νὰ ἀπόκ-
τησαν διαφορετικὰς ἑξεις, κινῶνται ἀφ' ἑαυτῶν τε,
καὶ ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει πλέον χρεῖαν νὰ ἐπαγρυπνῇ
συνεχῶς ἐπάνω εἰς αὐτὰ διὰ νὰ κανονίσῃ τὰ κινή-
ματά τε.

Ο' ἐγκέφαλος ἀποκτᾷ παρομοίας ἑξεις,
αὐταὶ εἶναι ἡ φυσικὴ, καὶ ἡ ὀργανικὴ αἰ-
τία τῆς μνήμης.

ιβ'. Α' Μ' ὁ ἐγκέφαλος εἶναι τὸ πρῶτον ὄργα-
νον. Εἶναι ἓνα κοινὸν κέντρον ὅπου ὅλα ἐνώνουνται, καὶ
ὅθεν μάλιστα φαίνονται ὅτι ὅλα γεννῶνται (1). Κρί-
νοντες λοιπὸν διὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀπὸ τὰς ἄλλας
αἰσθήσεις, θὰ ἔχωμεν δίκαιον νὰ συμπεράνωμεν ὅτι
ὅλαι αἱ ἑξεις τῆς σώματος περνῶν ἕως εἰς αὐτὸν, καὶ
ἀκολούθως, αἱ ἴνες ὅπως τὸν συνδέτεν, οἰκείαι διὰ τὴν
λιγισικότητά τε εἰς κάθε εἶδος κινήματα, ἀποκτῶν
καθὼς τὰ δάκτυλα, τὴν ἑξὶν τῇ νὰ ὑπακύν εἰς δια-
φορετικὰς σειρὰς κινήματων προσδιορισμένων. Οὕτως
ἔχοντος τέτε, ἡ δύναμις ὅπως ἔχει ὁ ἐγκέφαλος μὲ
εἰς τὸ νὰ ξανακαλέσῃ ἓνα ὑποκείμενον, δὲν ἡμπορεῖ
νὰ εἶναι, παρά ἡ εὐκολία ὅπως ἀπόκτησεν εἰς τὸ νὰ
κινήται ἀφ' ἑαυτῶν τε, μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ὅπως ἐκί-
νήθη ὅταν αὐτὸ τὸ ὑποκείμενον ἐκτυπῶσε τὰς αἰσθή-
σεις μὲ.

(1) Ο'θεν καὶ ὠνομάσθη ἡγεμονικὸν ἀπὸ τῆς
ἑταίικης.

Ἡ Φυσικὴ καὶ ὀργανικὴ αἰτία ὅπως συντηρεῖ ἢ ξανακαλεῖ τὰς ιδέας, εἶναι λοιπὸν εἰς τὰς προσδιορισμὸς, τῶν ὁποίων ὁ ἐγκέφαλος τὸ πρωτεύον ὄργανον τῆς αἰσθήσεως, ἔκαμε μίαν ἕξιν, καὶ αἱ ιδέαι αὐταὶ σφύζονται ἢ ξαναπαράγονται, καὶ ὅταν αἱ αἰσθήσεις παύουν ἀπὸ τὸ νὰ συντρέχουν. Διὰ τί ἡμεῖς δὲν ἠθέλαμεν ξαναπαραστήναι τὰ ὑποκείμενα ὅπως εἶδαμεν, ἀκέσαμεν, ἠέγγιξαμεν, ἂν ἡ κίνησις δὲν ἔπερνε τὰς ιδέας προσδιορισμὸς ὅπως καὶ ὅταν βλέπωμεν, ἀκῶμεν, ἠέγγιζομεν. Ἐνὶ λόγῳ, ἡ μηχανικὴ ἐνέργεια ἀκολουθεῖ τὰς ιδέας νόμος, εἴτε δοκιμάζοντας τινὰς ἕνα αἰσθημα, εἴτε ἐνθυμήμενος ὅτι τὸ ἐδοκίμασε, καὶ ἡ μνήμη δὲν εἶναι παρὰ ἕνας τρόπος τῆ αἰσθάνεσθαι.

Αἱ ιδέαι εἰς τὰς ὁποίας τινὰς δὲν σοχάζεσθαι, δὲν εἶναι εἰς καὶ νένα μέρος.

17. Ἀκῶσα συχνὰ νὰ ἐρωτῶν. „Τί γίνονται αἱ ιδέαι εἰς τὰς ὁποίας παύει τινὰς ἀπὸ τὸ νὰ ἐναχο-
 „λῆται; πῶς διαφυλάττονται; πόθεν ξαναέρχονται,
 „ὅταν ξαναπαραστήνουνται εἰς ἡμᾶς; Εἰς τὴν ψυχὴν
 „εἶναι ὅπως ὑπάρχουν εἰς αὐτὸ τὸ μακρὸν μεσολλά-
 „βημα ὅπως δὲν σοχάζομάσθαι τελείως; Εἰς τὸ σῶ-
 „μα εἶναι;

Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ζητήματα καὶ ἀπὸ τὰς ἀποκρίσεις ὅπως κάμνουν οἱ Μεταφυσικοὶ, ἠθέλε πισεύσῃ τινὰς ὅτι αἱ ιδέαι εἶναι καθὼς ὅλα τὰ πράγματα ἀπὸ τὰ ὁποία προμηθεύομάσθαι, καὶ ὅτι ἡ μνήμη δὲν ἠθέλεν εἶναι, παρὰ μία μεγάλη ἀποθήκη. ἠθέλεν εἶναι

ἔξ ἴσθι εὐλογον νὰ δώσῃ τινὰς ὑπαρξιν εἰς τὰ διάφορα σχήματα ὅπῃ ἓνα σῶμα ἀλληλοδιαδόχως εἶχε, καὶ νὰ ζητῇ. „Τί γίνεται ἡ ερογγυλότης αὐτῶν σχήματος ὅταν πέρνῃ ἓνα ἄλλο σχῆμα; πῶς διαφυλάττεται; καὶ ὅταν αὐτὸ τὸ σῶμα ξαναγίνεται ερογγύλον, πόθεν ἔρχεται εἰς αὐτὸ ἡ ερογγυλότης;“

Αἱ ἰδέαι εἶναι κατὰ τὰ αἰσθήματα, τρόποι τῶν εἶναι τῆς ψυχῆς· ὑπάρχον, ἐν ὅσῳ τὴν εἰδοποιῶν· δὲν ὑπάρχον, εὐθὺς ὅπῃ παύον ἀπὸ τὸ νὰ τὴν εἰδοποιῶν. Τὸ νὰ ζητῇ τινὰς εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας δὲν σοχάζεται τελείως, εἶναι τὸ νὰ τὰς ζητῇ ἐκεῖ ὅπῃ δὲν εἶναι πλέον. Τὸ νὰ τὰς ζητῇ τινὰς εἰς τὸ σῶμα, εἶναι τὸ νὰ τὰς ζητῇ ἐκεῖ ὅπῃ δὲν ἐσάθισαν ποτέ· ἢ πῶς εἶναι λοιπόν; ἐδαμῶ.

Πῶς ξαναγεννῶνται;

ιδ'. Ἐν ἡθέλεν εἶναι ἄτοπον νὰ ζητῇ τινὰς πῶς εἶναι αἱ ἡχοὶ ἐνὸς κλαθεσσενιῶ, ὅταν αὐτὸ τὸ ὄργανον πᾶν ἀπὸ τὸ νὰ ἡχῇ; ἢ δὲν ἡθέλεν ἀποκριθῇ τινὰς; „Δὲν εἶναι εἰς κανένα μέρος, μὰ ἂν τὰ δάντυλα κρένουν τὰ πλῆκτρα κινούμενα κατὰ τὴν ἐκινήθησαν, θὰ ξαναπαράξουν τὰς ἰδίους ἡχους.“

Θὲν νὰ ἀποκριθῶ λοιπὸν ὅτι αἱ ἰδέαι μὲν δὲν εἶναι εἰς κανένα μέρος, ὅταν ἡ ψυχὴ μὲν πᾶν ἀπὸ τὸ νὰ σοχάζεται εἰς αὐτάς, καὶ ὅτι αὐταὶ θὰ ξαναπαρῶνται εἰς ἐμένα, εὐθὺς ὅπῃ τὰ οἰκεία εἰς παραγωγὴν αὐτῶν κινήματα θὰ νὰ ξαναγεωθῶν.

Μὲ ὅλον ὅπῃ δὲν γνωρίζω τὸν μηχανισμόν τῆ ἐγκεφάλου, ἡμπορῶ λοιπὸν νὰ κρίνω ὅτι τὰ διάφορά τε μέρη ἀπόκτησαν τὴν εὐκολίαν νὰ κινῶνται ἀφ' ἑαυτῶ των μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ὅπῃ ἐκινήθησαν ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν αἰσθήσεων, ὅτι αἱ ἔξεις αὐτῶ τῶ ὀργάνων διαφυλάττονται, ὅτι καὶ δε φορὰν ὅπῃ ὑπακείει εἰς αὐτὰς, ξανατυπώνει τὰς ἰδίας ἰδέας· ἐπειδὴ τὰ ἴδια κινήματα ξανανεώνονται εἰς αὐτὸν, ὅτι ἐνὶ λόγῳ, ἔχει τινὰς ἰδέας εἰς τὴν μνήμην τε καὶ ὡς ἔχει εἰς τὰ δάκτυλά τε παιγνίδια τῶ κλαβεσσενιῦ, δηλαδή, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος ἔχει καὶ ὡς ὅλαι αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις, τὴν εὐκολίαν τῶ νὰ κινήθῃ κατὰ τὰς προσδιορισμὰς τῶν ὁποίων ἔκαμε μίαν ἔξιν. Δοκιμάζομεν αἰσθήματα, σχεδὸν καὶ ὡς ἓνα κλαβεσσένι ἔχει ἤχος. Τὰ ἐξωτερικὰ ὄργανα τῶ ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι καὶ ὡς τὰ πλῆκτρα, τὰ ὑποκείμενα ὅπῃ προσβάλλουν εἰς αὐτὰ εἶναι καὶ ὡς τὰ δάκτυλα ἐπάνω εἰς τὰ πλῆκτρα, τὰ ἐσωτερικὰ ὄργανα εἶναι καὶ ὡς τὸ σῶμα τῶ κλαβεσσενιῦ, τὰ αἰσθήματα ἢ αἱ ἰδέαι εἶναι καὶ ὡς οἱ ἤχοι, καὶ ἡ μνήμη ἔχει χωρὰν ὅταν αἱ ἰδέαι ὅπῃ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν ὑποκειμένων ἐπάνω εἰς τὰς αἰσθήσεις, ξαναγεννῶνται ἀπὸ τὰ κινήματα τῶν ὁποίων ὁ ἐγκέφαλος ἀπόκτησε τὴν ἔξιν.

Όλα τὰ φαινόμενα τῆς μνήμης ἐξηγῶνται μὲ τὰς ἑξῆς τῆ ἐγκεφάλου.

ΙΕ. Ἄν ἡ μνήμη βραδεῖα ἢ ταχεῖα ξαναχεδιάζει τὰ πράγματα, ποτὲ μὲ τάξιν ποτὲ μὲ ἀτάξιν, ἡ αἰτία εἶναι ὅπῃ τὸ πλῆθος τῶν ἰδεῶν ὑποδέτεται εἰς τὸν ἐγκεφάλον κινήματα τόσον πολυάριθμα, ἢ τόσον διαφορετικὰ, ὅπῃ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ξαναγεννῶνται πάντοτε μὲ τὴν ἰδίαν εὐκολίαν ἢ μὲ τὴν ἰδίαν ἀκρίβειαν.

Όλα τὰ φαινόμενα τῆς μνήμης κρέμονται ἀπὸ τὰς ἑξῆς τὰς ἀποκτημένας ἀπὸ τὰ κινήτὰ ἢ λιγιστικὰ μέρη τῆ ἐγκεφάλου, ἢ ὅλα τὰ κινήματα τῶν ὁποίων αὐτὰ τὰ μέρη εἶναι δεκτικὰ, εἶναι δεμένα ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, καθὼς ὅλαι αἱ ἰδέαι ὅπῃ ξανακαλῶν, εἶναι δεμέναι ἀναμεταξύτες.

Οὕτως εἶναι ὅπῃ ἢ τὰ κινήματα τῶν δακτύλων ἐπάνω εἰς τὰ πλῆκτρα εἶναι δεμένα ἀναμεταξύτες, καθὼς ἢ οἱ ἤχοι τῆ παιγνιδιᾶ ὅπῃ κάμνει τινὰς νὰ ἀκέεται, ἢ τὸ παιγνίδι εἶναι πολλὰ βραδύ, ἂν τὰ δάκτυλα κινῶνται πολλὰ βραδέως, ἢ εἶναι συγκεχυμένον, ἂν τὰ κινήματα τῶν δακτύλων συγχέωνται. Λοιπὸν, καθὼς τὸ πλῆθος τῶν παιγνιδιῶν ὅπῃ μανθάνει τινὰς εἰς τὸ κλαβεσσένι, δὲν συγχωρεῖ πάντοτε εἰς τὰ δάκτυλα νὰ φυλάττην τὰς ἑξῆς τὰς οἰκείας εἰς τὰ νὰ τὰ ἐκτελέσεν μὲ εὐκολίαν ἢ μὲ καθαρότητα, παρομοίως τὸ πλῆθος τῶν πραγμάτων ὅπῃ θέλει τινὰς νὰ ἐνθυμηθῇ, δὲν συγχωρεῖ πάντοτε εἰς

τὸν ἐγκέφαλον τὰς ἑξῆς τὰς οἰκείας εἰς τὸ νὰ
ξαναχρεδιάξεν τὰς ἰδέας μὲ εὐκολίαν καὶ μὲ σωστότητα.

Ἄν φέρνῃ ἕνας ἐπιτήδειος μεσικὸς τὰ χέρια
τὴ ἐπάνω εἰς τὰ πλῆκτρα χωρὶς σκωπὸν, οἱ πρῶ-
τοι ἤχοι ὅπῃ κάμνει νὰ ἀκάνονται, προσδιορίζον τὰ
δάκτυλά τε εἰς τὸ νὰ ἀκολουθῶν νὰ κινῶνται καὶ νὰ
ὑπακύν εἰς μίαν σειρὰν κινήματων, τὰ ὅποια κάμ-
νεν μίαν σειρὰν ἤχων, τῶν ὁποίων ἡ ἀρμονία καὶ
ἡ μελωδία τὸν ἐκπλήττεν τὸν ἴδιον ἐνίοτε. Μὲ
ὅλον τῆτο ὁδηγεῖ τὰ δάκτυλά τε χωρὶς ἀγῶνα χω-
ρὶς νὰ φαίνεται ὅτι προσέχη.

Οὕτω καὶ ἕνα πρῶτον κίνημα προξενημένον
εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν ἐνὸς ὑ-
ποκειμένου ἐπάνω εἰς τὰς αἰσθήσεις, προσδιορίζει
μίαν σειρὰν κινήματων, τὰ ὅποια χρεδιάξεν μίαν
σειρὰν ἰδεῶν· καὶ, ἐπειδὴ εἰς ὅλον τὸν καιρὸν ὅπῃ
εἴμασθε ἔξυπνοι, αἱ αἰσθήσεις μας, ὑποκείμεναι πάν-
τοτε εἰς τὰς ἐντυπώσεις τῶν ὑποκειμένων, δὲν παύ-
ουν ἀπὸ τὸ νὰ ἐνεργῶν ἐπάνω εἰς τὸν ἐγκέφαλον,
συμβαίνει ὅπῃ ἡ μνήμη μας νὰ εἶναι πάντοτε εἰς
ἐνέργειαν. Ὁ ἐγκέφαλος κλονέμενος συνεχῶς ἀ-
πὸ τὰ ὄργανα, δὲν ὑπακύν μόνον εἰς τὴν ἐντύπωσιν
ὅπῃ δέχεται ἀμέσως, ὑπακύν ἀκόμι εἰς ὅλα τὰ
κινήματα ὅπῃ αὐτὴ ἡ πρώτη ἐντύπωσις πρέπει νὰ
ξαναπαράξῃ. Πηγαίνει κατ' ἑξῆς ἀπὸ κίνημα εἰς
κίνημα, προπορεύεται τῆς ἐνεργείας τῶν αἰσθήσεων,
κάμνει μακρὰς σειρὰς ἰδεῶν· κάμνει περισσότερον
ἀκόμι, ἀντενεργεῖ ἐπάνω εἰς τὰς αἰσθήσεις μὲ ζωη-

ρότητα, ξανασέλνει εἰς αὐτὰς τὰ αἰσθήματα ὅπῃ τὸν ἔσειλαν πρότερον, καὶ μᾶς πείθει ὅτι βλέπομεν ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν βλέπομεν.

Καθὼς λοιπὸν τὰ δάκτυλα φυλάττεν τὴν ἔξιν μίᾳς σειρᾶς κινήμάτων, καὶ ἡμπορῶν μὲ τὴν παραμικροτέραν αἰτίαν νὰ κινηθῶν καθὼς ἐκινήθησαν, ὁ ἐγκέφαλος φυλάττει καὶ αὐτὸς ἐξ ἴσῃ τὰς ἑξέσεις, καὶ ἀφ' ἧς κινήθῃ μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν αἰσθήσεων, περὶ μόνος τε ἀπὸ τὰ κινήματα ὅπῃ τὸν εἶναι συνειδισμένα, καὶ ξανακαλεῖ τὰς ιδέας.

Ἡ Μὰ πῶς ἐκτελεῖνται αὐτὰ τὰ κινήματα; πῶς ἀκολουθεῖν διαφόρους προσδιορισμούς; Αὐτὸ εἶναι ὅπῃ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ βαδύνωμεν. Ἀν ἀκόμι ἔκαμνε τινὰς αὐτὰ τὰ ζητήμα ἐπάνω εἰς τὰς ἑξέσεις ὅπῃ ἀποκτῶν τὰ δάκτυλα, ἐγὼ δὲν ἡμπορῶσα νὰ ἀποκριθῶ. Διὰ αὐτὴν λοιπὸν τὴν ὑπόθεσιν (ὑποκειμενον) δὲν θέλω νὰ χάνωμαι μέσα εἰς εἰκασίας. Ἀρκεῖ εἰς ἐμένα νὰ κρίνω διὰ τὰς ἑξέσεις τῷ ἐγκεφάλῳ ἀπὸ τὰς ἑξέσεις τῆς κάθε αἰσθήσεως. Πρέπει νὰ εὐχαρισηθῇ τινὰς ἡξεύρωντας ὅτι ὁ ἴδιος μηχανισμός, ὁποιοῦν, δίδει, φυλάττει καὶ ξαναπαράγει τὰς ιδέας.

Ἡ' μνήμη ἔχει τὴν καθέδραν της εἰς τὸν ἐγκέφαλον, καὶ εἰς ὅλα τὰ ὄργανα ὅπῃ μεταδέττεν τὰς ιδέας.

Ις. Εἶδαμεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ μνήμη ἔχει τὴν καθέδραν της εἰς τὸν ἐγκέφαλον, μοι φαίνεται ἀκόμι ὅτι τὴν ἔχει εἰς ὅλα τὰ ὄργανα τῶν αἰσθημάτων.

ἐπειδὴ πρέπει νὰ τὴν ἔχη παντὶ ὅπως εἶναι ἡ αἰτία ἡ ὀργανικὴ τῶν ιδεῶν ὅπως ξανακαλῶμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας. Λοιπὸν, ἂν διὰ νὰ δώσωμεν τὸ πρῶτον μίαν ιδεάν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ἔκαμε χρεια ὅπως αἱ αἰσθήσεις νὰ ἐνεργήσῃ ἐπάνω εἰς τὸν ἐγκέφαλον, φαίνεται ὅτι ἡ ἐνδύμησις αὐτῆς τῆς ιδέας, δὲν δὲ εἶναι ποτὲ εὐκρινεστέρα, παρὰ ὅταν ἐκπεριόδῃ ὁ ἐγκέφαλος δὲ ἐνεργήσῃ ἐπάνω εἰς τὰς αἰσθήσεις. Αὐτὴ ἡ κοινωνία τῶν ἐνεργειῶν εἶναι λοιπὸν ἀναγκαία διὰ νὰ ἀνεγείρῃ τὴν ιδεάν ἐνὸς περασμένου αἰσθήματος, καθὼς εἶναι ἀναγκαία διὰ νὰ κάμῃ ἓνα τωρινὸν αἶσθημα. Τῷ ὄντι, ἡμεῖς λόγῳ χάριν, δὲν παραστήνομεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ποτὲ καλλίτερα ἓνα σχῆμα, παρὰ ὅταν τὰ χεῖρά μας ξαναπάρῃ τὴν ἰδίαν μορφήν ὅπως ἡ ἀφὴ εἶχε τὰ χεῖρ νὰ πάρῃ. Εἰς παρόμοιον καιρὸν ἡ μνήμη μας ὁμιλεῖ κατὰ τινα τρόπον τὴν σχηματικὴν διάλεκτον (κατωτέρω θέλεις ἰδῆ τί εἶναι ἡ σχηματικὴ διάλεκτος).

Ἡ μνήμη ἐνὸς σκοπῆ τὸν ὅποιον παίζει τινὰς ἐπάνω εἰς ἓνα ὄργανον, ἔχει τὴν καθεδράτης ἐπάνω εἰς τὰ δάκτυλα, εἰς τὸ αὐτὶ, καὶ εἰς ἐγκέφαλον. Εἰς τὰ δάκτυλα, ἐπειδὴ ἀπόκτησαν μίαν ἕξιν μιᾶς σειρᾶς κινημάτων. Εἰς τὸ αὐτὶ, ἐπειδὴ κρίνει τὰ δάκτυλα, καὶ ἐπειδὴ, χρειὰς τυχέσης, δὲν τὰ διενδύει, παρὰ μὲ τὸ νὰ ἀπόκτησῃ καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ μέρος τε μίαν ἕξιν μιᾶς ἄλλης σειρᾶς κινημάτων. Εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἐπειδὴ ἀπόκτησε μίαν ἕξιν νὰ περ-

να ἀπὸ τὰς μορφὰς ὅπῃ ἀποκρίνονται ἀκριβῶς εἰς τὰς ἑξεις τῶν δακτύλων καὶ τῶν αὐτιῶν.

Εὐκολα σημειῶναι τινὰς τὰς ἑξεις ὅπῃ τὰ δάκτυλα ἀπόκτησαν· δὲν ἡμπορεῖ ὅμως νὰ παρατηρήσῃ τὰς ἑξεις τῶν αὐτιῶν, ὀλιγώτερον ἀκόμι τὰς τῷ ἐγκεφάλῳ· ἀλλ' ἡ ἀναλογία δείχνει ὅτι ὑπάρχουν.

Ἡ Ξελέν ἡμπορεῖ τινὰς νὰ ἡξεύρῃ μίαν γλώσσαν, ἂν ὁ ἐγκέφαλος δὲν ἀποκτῇσεν ἑξεις ὅπῃ νὰ εἶναι σύμφωνοι μὲ τὰς ἑξεις τῶν αὐτιῶν διὰ νὰ τὴν ἀκούσῃ, μὲ τὰς ἑξεις τῷ σώματος διὰ νὰ τὴν ὁμιλήσῃ, καὶ μὲ τὰς ἑξεις τῶν ὀμματιῶν διὰ νὰ τὴν διαβάσῃ; Ἡ ἐνδύμησις ἄρα μιᾶς γλώσσης δὲν εἶναι μόνον εἰς τὸν ἐγκέφαλον, εἶναι ἀκόμι εἰς τὰς ἑξεις τῶν ὀργάνων, τῆς ἀκοῆς, τῷ λόγῳ, καὶ τῆς ὁράσεως.

Ἐξηγήσεις τῶν Ὀνείρων.

15. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅπῃ ἀνωτέρω ἔδεσα, εἶναι εὐκολον νὰ ἐξηγήσῃ τινὰς τὰ ὄνειρα· ἐπειδὴ αἱ ἰδέαι ὅπῃ ἔχομεν εἰς τὸν ὕπνον, ὁμοιάζουν ἀρκετὰ μὲ ἐκεῖνο ὅπῃ κάμνει ἕνας μεσικός, ὅταν, εἰς σιγμὰς συναρπαγῆς, ἀφίνη νὰ πηγαῖνεν τὰ δάκτυλά τε ὡς ἐκ τύχης. Βέβαια τὰ δάκτυλά τε δὲν κάμνουν, εἰμὴ ἐκεῖνο ὅπῃ ἔμαθαν νὰ κάμνουν, δὲν τὸ κάμνουν ὅμως μὲ τὴν ἰδίαν τάξιν, ῥάπτειν μαζὶ διαφόρους περικοπὰς, παρμένας ἀπὸ διάφορα τραγῆδια ὅπῃ ἐσπῆδασαν.

Ἀς κρίνωμεν λοιπὸν, κατ' ἀναλόγιαν, διὰ ἐκεῖνο ὅπῃ γίνεταί εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ὕψιστα ἀπὸ

ἐκεῖνο ὅπερ παρατηρῆμεν εἰς τὰς ἑξῆς ἐνὸς χειρὸς ἀσκημένε ἐπάνω εἰς ἓνα ὄργανον, καὶ θὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὰ ἐνύπνια εἶναι τὸ ἀποτελέσμα τῆς ἐνεργείας αὐτῆς τῆς πρωτεύοντος ὀργάνου ἐπάνω εἰς τὰς αἰσθήσεις, ὅταν εἰς τὸ μέσον τῆς ἡρεμίας ὅλων τῶν μερῶν τῆς σώματος, φυλάττη ἀρκετὴν ἐνεργεῖαν διὰ τὴν ὑπακὸσιν εἰς τινὰς ἀπὸ τὰς ἑξῆς τῶν λοιπῶν, εὐθὺς ὅπερ κινεῖται καθὼς ἐκινήθη ὅταν εἴχαμεν αἰσθήματα, ἐνεργεῖ τότε ἐπάνω εἰς τὰς αἰσθήσεις, καὶ εὐθὺς ἀκρόμεν καὶ βλέπομεν. Οὕτως ἓνας κυλὸς πιεθεὶς ὅτι αἰσθάνεται τὸ χέρι ὅπερ δὲν ἔχει πλέον. Πλὴν εἰς παρόμοιον καιρὸν ὁ ἐγκέφαλος ξανατυπώνει, τὸ συνειδισμένον, τὰ πράγματα μὲ μεγάλην ἀταξίαν· ἐπεὶ αἱ ἑξῆς τῶν ὁποίων ἡ ἐνέργεια ἐσαματῆθη ἀπὸ τὸν ὕπνον, ἐμπροσθὶν ἓναν μεγάλον ἀριθμὸν ἰδεῶν.

Ἡ μνήμη χάνεται, ἐπεὶ δὲ ὁ ἐγκέφαλος χάνει τὰς ἑξῆς τῶν.

17. Ἐπεὶ δὲ ἐξηγήσαμεν πῶς ἀποκτῆνται αἱ ἑξῆς ὅπερ κάμνεν τὴν μνήμην, θὰ εἶναι εὐκόλον νὰ καταλάβωμεν πῶς χάνονται.

Πρῶτον, ἂν δὲν βαζῶνται συνεχῶς, ἢ ἂν δὲν ἀνανεῶνονται συχνά. Οὕτω χάνονται ὅλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁποίας αἱ αἰσθήσεις πάυσαν ἀπὸ τὸ νὰ δίδον ἰδέας.

Δεύτερον, ἂν πολλαπλασιάζωνται εἰς ἓναν τινὰ βαθμὸν· ἐπεὶ δὲ τότε θὰ εἶναι τινὲς ὅπερ θὰ ἀμελῶνται. Αὕτη εἶναι ἡ αἰτία ὅπερ μᾶς φεύγουν τινὲς γνώσεις, ἐν ὅσῳ ἀποκτῆμεν ἄλλας.

Τρίτον, μία κακοδιάθεσις μέσα εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἤθελεν ἀδυνατήσῃ ἢ ταράξῃ τὴν μνήμην, ἂν αὐτὴ ἢ κακοδιάθεσις εἶναι ἓνα ἐμπόδιον εἰς τινὰ κινήματα, τῶν ὁποίων αὐτὸς ὁ ἐγκέφαλος ἀπόκτησε μίαν ἑξίν. Τότε ἤθελεν εἶναι πράγματα τῶν ὁποίων δὲν ἤθελε φυλάξῃ τελείως τινὰς μνήμην, μάλιστα δὲν ἤθελε μένῃ κἀνένα, ἂν ἢ κακοδιάθεσις ἤθελεν ἐμποδίξῃ ὅλας τὰς ἑξεις τῷ ἐγκεφάλῳ.

Τέταρτον, μία παράλυσις εἰς τὰ ὄργανα ἤθελε κάμῃ τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα· ἐπειδὴ αἱ ἑξεις τῷ ἐγκεφάλῳ χάνονται κατ' ὀλίγον, ὅταν δὲν βαρύνονται πλέον ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν αἰσθήσεων.

Τέλος, τὸ γῆρας ἀδυνατεῖ τὴν μνήμην· ἐπειδὴ τότε τὰ μέρη τῷ ἐγκεφάλῳ εἶναι κατὰ τὰ δάκτυλα ὅπῃ δὲν εἶναι πλέον ἀρκετὰ λιγιστικά διὰ τὰ κινήσεν κατ' ὅλας τὰς προσδιορισμὲς ὅπῃ ἐσυνήθισαν. Αἱ ἑξεις χάνονται κατ' ὀλίγον, καὶ δὲν μένουν, εἰμὴ αἰσθήματα αὐθενῇ, τὰ ὁποῖα ἐντὸς ὀλίγου μέλλουν νὰ χαθῶν. Ἡ κίνησις ὅπῃ φαίνεται ὅτι τὰ βαρύνει, εἶναι ἑτοιμὴ νὰ τελειώσῃ καὶ αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ.

Συμπέρασμα.

ΙΣ'. Ἡ φυσικὴ ἄρα καὶ ὀργανικὴ ἀρχὴ τῆς αἰσθητικότητος εἶναι μόνον εἰς τινὰς προσδιορισμὲς, τῶν ὁποίων ἢ κίνησις ὅπῃ κάμνει νὰ ζῇ τὸ ζῶον τὴν φυσικὴν ζωὴν, εἶναι δεκτικὴ, καὶ ἢ τῆς μνήμης εἶναι εἰς αὐτὰς τὰς προσδιορισμὲς, ὅταν αὐτοὶ ἐγιναν ἄλλαι τόσαι ἑξεις. Ἡ ἀναλογία εἶναι ὅπῃ μᾶς δίδει

Η

ἐξουσίαν νὰ ὑποθέτωμεν ὅτι εἰς τὰ ὄργανα ὅπῃ δὲν ἤμπορῶμεν νὰ παρατηρήσωμεν, συμβαίνει ἕνα τι παρόμοιον μὲ ἐκεῖνο ὅπῃ ἐπαρατηρήσαμεν εἰς τὰ ἄλλα. Ἀγνοῶ μὲ τι μηχανισμόν τὸ χέρι μὲ ἔχει ἀρκετὴν εὐκαμπτότητα καὶ κινητότητα διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἕξιν τινῶν προσδιορισμῶν κινήσεως, ἡξεύρω ὅμως ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ χέρι εἶναι εὐκαμπτότης, ἀσκησις, ἕξις, καὶ ὑποθέτω ὅτι ὅλα αὐτὰ εὐρίσκονται εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ εἰς τὰ ὄργανα ὅπῃ εἶναι μαζὶ μὲ αὐτὸν ἢ καθεδρα τῆς μνήμης.

Μὲ αὐτὸ δὲν ἔχω βέβαια, εἰμὶ μίαν ιδέαν πολλὰ ἀτελεῖ τῶν φυσικῶν καὶ ὀργανικῶν αἰτιῶν τῆς αἰσθητικότητος καὶ τῆς μνήμης, ἀγνοῶ μὲ τελειότητα τὰς πρώτας ἀρχάς. Γνωρίζω ὅτι εἶναι εἰς ἡμᾶς μία κίνησις, καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ καταλάβω μὲ ποίαν βίαν αὐτὴ γίνεται. Γνωρίζω ὅτι αὐτὴ ἡ κίνησις εἶναι ἱκανὴ διαφόρων προσδιορισμῶν, καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ ξεσκεπᾶσω τὸν μηχανισμόν ὅπῃ τὸς κανονίζει. Δὲν ἔχω ἄρα, εἰμὶ τὸ πλεονέκτημα νὰ ἀπαλλάξω ἀπὸ κάθε αὐτοδέλητον ὑπόθεσιν αὐτὴν τὴν ὀλίγην γνῶσιν ὅπῃ ἔχωμεν ἐπάνω εἰς μίαν ὕλην σκοτεινοτάτην. Εἰς αὐτὸ, σοχάζομαι, εἶναι ὅπῃ οἱ Φυσικοὶ χρεωσθὲν νὰ περιορίζωνται κάθε φοράν ὅπῃ θέλουν νὰ κάμνουν συστήματα ἐπάνω εἰς πράγματα τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρατηρήσωμεν τὰς πρώτας αἰτίας. (1)

(1) Εἰς τὸ τέλος τέτα τῆ Κεφαλαίου δὲν μὲ φαίνε-

ται ἀκατάλληλον ἔτε ἀπρόσφορον νὰ προδέσῃ ἐν εἴδει σημειώματος τὰς τρεῖς δόξας τῶν φιλοσόφων εἰς τὰς κατὰ τὰς θελήσεις τῆς ψυχῆς κινήσεις τῆ σώματος.

Οἱ παλαιοὶ ἐδόξαζον ὅτι ἡ ψυχὴ ἐπιρρέει, ἔχει δηλαδὴ τινὰ ἐνέργειαν ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα, ἔχει συμπάθειαν μὲ αὐτὸ, καὶ αὐτὸ πάλιν μὲ ἐκείνην. Διὰ μέσση αὐτῆς τῆς ἐπιρροῆς, αὐτῆς τῆς συμπαθείας, τὸ σῶμα κινεῖται ὅλας τὰς ἐκκρίσεις κινήσεις κατὰ τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς. Καθὼς λόγῳ χάριν, δύο ἐκκρεμῇ ὅπῃ ἔχοντα τινὰ κοινωνίαν ἀναμεταξύ της, ἔχουσι καὶ τὰς κινήσεις των συμπρωτοτάτας. Ὁ περίφημος Βαταβὸς Οὐγγένιος εἶχε δύο ἐκκρεμῇ εἰς τὸ αὐτὸ ξύλον. Κινούμενα τὰ ἐκκρεμῇ ἐκατήντησαν τέλος, μὲ μεγάλου θαύμα τῇ Οὐγγενίῳ, νὰ κτυπῶν ἐν ταύτῃ καὶ τὰ δύο τὰ αὐτὰ κτυπήματα, τὰ δεύτερα λεπτά τὸ ἓνα, τὰ δεύτερα καὶ τὰ ἄλλο. Ἄν ἤθελε τύχη νὰ τὰ διαταράξῃ καὶ νὰ τὰ διαφωνήσῃ τινὰς ἐκτυπῶσαι διάφωνα ὀλίγον, καὶ πάλιν ἐβάνονταν εἰς ὁμοφωνίαν. Ὁ κλόνος ὅπῃ εἶχε διαδοθῇ εἰς τὸ ξύλον διὰ τῇ ὁποίᾳ ἐκοινωνῶσαν, ἦταν ἡ αἰτία. Αὕτη ἡ δόξα, ἡ ὁποία εἶναι καὶ τῶν τωρινῶν φιλοσοφῶν, ὠνομάσθη Ὁδὸς ἐπιρροῆς.

Ὁ πολυθρύλλητος Καρτέσιος ἦλθεν ἔπειτα, καὶ μὲ τὸν πέλεκυν ὅπῃ ἐπορίσθη ἀπὸ τὴν αὐλίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν υλικότητα τῆ σώματος, ἐκτύπησε μὲ τὸ συνεισισμένον τε θράσος καὶ ἐκοίφει αὐτὴν τὴν κοινωνίαν, καὶ ἐπέσχεσε τὸν Θεὸν κινεῖν τὸ σῶμα κατὰ τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς, καὶ κινεῖν τὴν ψυχὴν κατὰ τὰς κινήσεις τῆ σώματος. Καθὼς δύο ἐκκρεμῇ ὅπῃ περιπατῶν ὁμόφωνα μὲ τὸ νὰ ἔχου ἓναν ἐπαγρυπνεῖντα πάντοτε εἰς τὴν ὁμοφωνίαν της. Αὕτη ἡ ἀπρόσφορος δόξα εἰς τὸ πάνσοφον καὶ παντοδύναμον Ὄν ὠνομάσθη Ὁ δὸς παρασάσεως.

Ὁ πολὺς Λεϊβνίτιος δυσαρεσμένος καὶ εἰς τὴν μέαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην, ἔλεγεν. Ἡ ψυχὴ δὲν ἐπιρρέει τελείως εἰς τὸ σῶμα, μήτε τὸ σῶμα εἰς τὴν ψυχὴν. μήτε ὁ Θεὸς δι-

σῶμα ἐνεργεῖ, ἐπιρρέει ἐπάνω εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ ἡ ψυχὴ πάλιν αὐτενεργεῖ, αὐτεπιρρέει ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα. Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα εἶναι δύο ὑποστάσεις πάντῃ διαφοροί, καὶ ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τὴν ψυχὴν, παρὰ ἀπὸ τῶν δυνάμειν τῆς, καὶ αὐτὰς πάλιν δὲν τὰς γνωρίζομεν παρὰ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά των. Αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα φανερώονται εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς μεσολλαβίσεως τῆς σώματος. Βλέπομεν ἔτω τὴν ἐπιρροὴν τῆς ψυχῆς ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῆς σώματος ἐπάνω εἰς τὴν ψυχὴν, περαιτέρω ὅμως δὲν ἠμποροῦμεν νὰ διαχωρίσωμεν ἑπειδὴ τὸ κάλυμμα μένει ἐπάνω εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ καταλάβωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ εἶναι μία ἰδέα, μία ἔννοια θεωρημένη εἰς τὴν ψυχὴν, μήτε πῶς αὐτὴ ἡ ἰδέα καὶ αὐτὴ ἡ ἔννοια παράγονται ἐκεῖ. Ὅτι παράγονται, εἶναι ἓνα γεγονός, καὶ ἀκολούθως, πασίδηλον, τὸ πῶς, εἶναι ἀκόμη εἰς τὸ σκότος, καὶ βέβαια εἰκασίας πάντοτε καὶ νὰ κάμνῃ διὰ αὐτὸ καὶ ὅχι ἄλλο τίποτε.

Τὸ σύστημα τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νῦν Φιλοσόφων εἶναι μία δόξα εἰς τὴν ὁποίαν ὀδηγεῖ ἡ πείρα καὶ ἡ πειρατήρισις καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος. Τὸ τῆς Καρτεσίου καὶ τῆς Λαϊβνιτίου εἶναι δόξαι εἰς τὰς ὁποίας ἤλθαν ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὴν ἐπίνοιαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὴν φαντασίαν. Εἶναι ὑποθέσεις πάντῃ ἀνεμελίωτοι.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ.

Η' ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΙΣ
ΤΑ' ΜΕΣΑΤΗΣ ΚΑΙ' ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ-
ΤΑ ΤΗΣ, Η' Η' ΤΕΧΝΗ ΤΟΥΤ' ΣΥΛΛΟ-
ΓΙΖΕΣΘΑΙ, ΚΑΤΑΝΤΗΜΕΝΗ ΕΙΣ
ΜΙ'ΑΝ ΓΛΩΣΣΑΝ ΚΑΛΟΦΚΙΑΣ-
ΜΕΝΗΝ.

Γνωρίζομεν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γένεσιν ὅλων
τῶν ἰδεῶν μας, γνωρίζομεν ἐξ ἴσου τὴν ἀρχὴν καὶ
τὴν γένεσιν ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς μας. Καὶ
ἠξεύρομεν ὅτι ἡ ἀνάλυσις ὅπως μᾶς ὠδήγησεν εἰς αὐ-
τὰς τὰς γνώσεις, εἶναι ἡ μόνη μέθοδος ὅπως ἡμ-
πορεῖ νὰ μᾶς ὠδηγήσῃ καὶ εἰς ἄλλας. Αὕτῃ εἶναι
κυρίως ὁ μοχλὸς τῆ νοῦς, καὶ μέλλομεν νὰ τὴν θεω-
ρήσωμεν τώρα εἰς τὰ μέσα της καὶ ἀποτελέσματά της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. Α΄.

ΠΩΣ ΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ ΟΠΟΥ ΧΡΕΩ-
ΣΤΟΤΜΕΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΣΧΗ-
ΜΑΤΙΖΟΤΗΝ ΕΝΑ ΣΥΣΤΗΜΑ ΟΠΟΥ
ΚΑΘΕΤΙ ΕΙΝΑΙ ΕΝΤΕΛΩΣ ΔΕ-
ΜΕΝΟΝ, ΚΑΙ ΠΩΣ ΠΛΑΝΩΜΕ-
ΘΑ ΟΤΑΝ ΑΛΗΣΜΟΝΟΥ-
ΜΕΝ ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ.

Πῶς ἡ φύσις μᾶς μανθάνει αὐτὴ ἡ ἰ-
δίᾳ νὰ συλλογίζωμάσθῃ, κανονίζουσα
αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ τὴν χρῆσιν τῶν δυ-
νάμεων μας.

Α΄. **Ε**ἶδαμεν ὅτι μὲ τὸ ἐπιθυμία δὲν ἴμπο-
ρεῖ τινὰς νὰ ἐννοήσῃ, εἰμὴ τὴν διεύθυνσιν τῶν δυ-
νάμεων ἐπάνω εἰς τὰ πράγματα ὅπῃ χρειάζομά-
σθε. Δὲν ἔχομεν λοιπὸν ἐπιθυμίας, παρὰ μὲ τὸ
νὰ ἔχομεν χρειὰς νὰ εὐχαρισήσωμεν. Οὕτω λοιπὸν

χρεΐται ἢ ἐπιθυμία, εἶναι ἐκεῖνο ὅπῃ μᾶς κινεῖ εἰς ὅλας μας τὰς ἀναζητήσεις.

Αἱ χρεΐται μας ἢ τὰ μέσα εἰς τὸ νὰ τὰς ἐν-
χαρισήσωμεν ἔχον τὸν λόγον τες εἰς τὸν συχνημα-
τισμὸν τῶν ὀργάνων, καὶ εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν τὸν
συχνηματισμὸν σχέσεις τῶν πραγμάτων. Λόγῳ χά-
ριν ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὅποιον εἶμαι συχνηματισμέ-
νος, προσδιορίζει τὰ εἶδη τῆς τροφῆς ὅπῃ χρεΐά-
ζομαι, καὶ ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὅποιον τὰ προϊόντα
εἶναι συχνηματισμένα αὐτὰ τὰ ἴδια, προσδιορίζει ἐ-
κεῖνα ὅπῃ ἡμπορῶν νὰ με χρησιμεύσεν εἰς τροφήν.

Δὲν ἡμπορῶ νὰ ἔχω αὐτῶν τῶν διαφόρων συ-
χνηματισμῶν, εἰμὶ μίαν γνῶσιν πολλὰ ἀτελῇ. Τὲς
ἀγνοῶ κατ' αὐτό. Ἡ πείρα ὅμως με μανθάνει τὴν
χρῆσιν τῶν πραγμάτων ὅπῃ με εἶναι ἀπολύτως ἀ-
ναγκαῖα. Ἐδιδάχθην αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἡδονὴν, ἢ λύ-
πην, ἢ ὀγλίγωρα. Τὸ νὰ ἡξεύρω περισσότερον μοὶ
εἶναι ἀνωφελές, ἢ ἡ φύσις περιορίζει ἐδῶ τὰ μα-
θήματά της.

Βλέπομεν εἰς τὰ μαθήματά της ἓνα σύστημα
τῷ ὁποίῳ ὅλα τὰ μέρη εἶναι ἐντελῶς καλοτεταγμένα.
Ἄν εἶναι εἰς ἐμένα χρεΐται ἢ ἐπιθυμία, εἶναι ἔξω
με ὑποκείμενα εἰς τὸ νὰ τὰς ἀναπληρώσῃν, ἢ ἔ-
χω τὴν δύναμιν νὰ τὰ γνωρίζω ἢ νὰ τὰ ἀπολαύω.

Αὐτὸ τὸ σύστημα συσφίγγει φυσικὰ τὰς γνώ-
σεις με εἰς μίαν σφαῖραν ἐνὸς μικροῦ ἀριθμοῦ χρεΐ-
ων, ἢ ἐνὸς μικροῦ ἀριθμοῦ πραγμάτων εἰς χρῆσιν
με. Μὰ, ἂν αἱ γνώσεις με δὲν εἶναι πολυάριθμοι,

εἶναι καλὰ τεταγμένα· ἐπειδὴ τὰς ἀπόκτησα εἰς τὴν τάξιν τὴν ἰδίαν τῶν χρειῶν μὲ, ἡ εἰς τὴν τάξιν τῶν σχέσεων τὰς ὁποίας τὰ πράγματα ἔχον πρὸς ἐμένα.

Βλέπω λοιπὸν εἰς τὴν σφαῖραν τῶν γνώσεών μὲ ἓνα σύστημα ὅπῃ εἶναι σύμφωνον μὲ ἐκεῖνο ὅπῃ ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ἀκολέθησε πλάττωντάς με· ἡ αὐτὸ δὲν εἶναι θαυμαστόν· ἐπειδὴ ὧντας δεδομένοι αἱ χρειῶν μὲ αἱ δυνάμεις μὲ, εἶναι δεδομένοι ἐξ ἴσου ἡ αἱ ἀναζητήσεις μὲ καὶ αἱ γνώσεις μὲ αἱ ἴδιαι.

Κάθε τι εἶναι ἐξ ἴσου δεμένον ἡ εἰς τὸ ἓνα ἡ εἰς τὸ ἄλλο σύστημα. Τὰ ὄργανά μὲ, τὰ αἰσθήματα ὅπῃ δοκιμάζω, αἱ κρίσεις ὅπῃ κάμνω, ἡ πεῖρα ὅπῃ τὰς ἐπικυρώνει ἡ τὰς διορθώνει, σχηματίζουν τὸ ἓνα ἡ τὸ ἄλλο σύστημα διὰ τὴν συντήρησίν μὲ. Καὶ φαίνεται ὅτι ἐκεῖνος ὅπῃ μὲ ἔκαμε δὲν ἐδιάθεσεν ὅλα μὲ τὴν τάξιν, παρὰ διὰ τὴν ἐπαγρυπνίαν ὁ ἴδιος ἐπάνω μὲ. Ἰδὲ τὸ σύστημα ὅπῃ ἔπρεπε τὴν σπευδᾶσεν διὰ τὴν μάθην τὴν συλλογίζονται.

Πρέπει τὴν παρατηρῶμεν μὲ μεγάλην προσοχὴν τὰς δυνάμεις ὅπῃ ὁ συχνηματισμός μὲς δίδει, τὴν χρῆσιν αὐτῶν ὅπῃ αὐτὸς μὲς κάμνει τὴν κάμνωμεν. Ἐνὶ λόγῳ, πρέπει τὴν παρατηρῶμεν μὲ μεγάλην προσοχὴν ἐκεῖνο ὅπῃ κάμνομεν μόνον ὄντες ἔτι συχνηματισμένοι. Τὰ μαθήματά τε ἂν ἡξεύραμεν τὴν ὠφεληθῶμεν ἀπ' αὐτὰ, ἡ θέλαν εἶναι ἡ καλλιτέρα λογική.

Τῷ ὄντι, ? τὶ μᾶς μανθάνει αὐτός; νὰ ἀποφεύγωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ ἡμπορεῖ νὰ μᾶς βλάβῃ, καὶ νὰ ἀναζητῶμεν ἐκεῖνο ὅπῃ ἡμπορεῖ νὰ μᾶς εἶναι ὠφέλιμον. Μὰ ? θὰ κάμῃ χρεῖς διὰ αὐτὸ νὰ κρίνωμεν διὰ τὴν ἕσιν τῶν ὄντων; Ὁ δὴμιουργὸς τῆς φύσεως δὲν τὸ ἀπαιτεῖ. Ἡξεύρει ὅτι δὲν ἔκαμεν αὐτὰς τὰς ἕσεις ἐφικτὰς εἰς ἡμᾶς. Θέλει μόνον νὰ κρίνωμεν διὰ τὰς χέσεις ὅπῃ τὰ πράγματα πρὸς ἡμᾶς ἔχον, καὶ διὰ ἐκείνας ὅπῃ ἔχον ἀναμεταξύτως, ὅταν ἡ γνώσις αὐτῶν τῶν ὑπερινῶν ἡμπορεῖ νὰ μᾶς εἶναι ὠφέλιμος.

Ἐχομεν ἓνα μέσον νὰ κρίνωμεν διὰ αὐτὰς τὰς χέσεις καὶ εἶναι τὸ μόνον· αὐτὸ εἶναι τὸ νὰ παρατηρῶμεν τὰ αἰσθήματα ὅπῃ τὰ ἀντικείμενα κάμνουν ἐπάνω μας. Ὅσον τὰ αἰσθήματά μας ἡμπορῶν νὰ ἐκτανθῶν, τόσον ἡ σφαῖρα τῶν γνώσεών μας ἡμπορεῖ καὶ αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ νὰ ἐκτανθῇ. Παρεταίρω καὶδε ξεσκέπασις μᾶς εἶναι ἐμποδισμένη.

Εἰς τὴν τάξιν ὅπῃ ἡ φύσις μας ἢ ὁ συχνηματισμός μας βάνει ἀναμεταξὺ εἰς τὰς χρεῖας μας καὶ εἰς τὰ πράγματα, μᾶς δείχνει ἐκείνην εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ σπευδάσωμεν τὰς χέσεις ὅπῃ μᾶς εἶναι ὑσιφῶδες νὰ γνωρίσωμεν. Ὅντες τόσον περισσότερον εὐτυχεῖς εἰς τὰ μαθήματά της, ὅσον αἱ χρεῖαι μας εἶναι περισσότερον κατεπεύγουσαι, κάμνομεν ἐκεῖνο ὅπῃ μᾶς δείχνει νὰ κάμωμεν, καὶ παρατηρῶμεν μὲ τάξιν. Μᾶς κάμνει ἄρα νὰ ἀναλύωμεν πολλὰ ὁ γλίσγωρα.

Ὅταν ὅπῃ αἱ ἀναζητήσεις μας περιορίζονται εἰς

τὰ μέσα τῆς νὰ εὐχαρισήσωμεν τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν χρειῶν ὅπως αὐτὴ μᾶς ἔδωκεν, ἂν αἱ πρώται μας παρατηρήσεις ἔγιναν καλῶς, ἢ χρήσις ὅπως κάμνομεν τῶν πραγμάτων, τὰς ἐπικυρῶναι παρευδύς· ἂν ἔγιναν κακῶς, αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ χρήσις τὰς χαλῶς ἐξ ἴσου παρευδύς, καὶ μᾶς δείχνει ἄλλας παρατηρήσεις νὰ κάμωμεν. Οὕτω λοιπὸν ἡμπορεῖμεν νὰ πέσωμεν εἰς ἀπάτας, ἐπειδὴ εὐρίσκονται εἰς τὴν ὁδὸν μας. Αὐτὴ ὅμως ἢ ὁδὸς εἶναι ἢ ὁδὸς τῆς ἀληθείας, καὶ ἢ χρήσις μᾶς ὁδηγεῖ εἰς αὐτήν.

Νὰ παρατηρῇ τινὰς χέσεις, νὰ ἐπικυρῶνῃ κρίσεις μὲ νέας παρατηρήσεις, ἢ νὰ τὰς διορθῶνῃ παρατηρημάτων πάλιν, αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ὅπως ἡ φύσις μᾶς διδάσκει νὰ κάμνωμεν, καὶ δὲν κάμνομεν παρὰ νὰ τὸ κάμνωμεν καὶ νὰ τὸ ξανακάμνωμεν εἰς μάστιγαν νῆαν γνῶσιν ὅπως ἀποκτῆμεν. Τοιαύτη εἶναι ἢ τέχνη τῆς συλλογίζεσθαι, εἶναι ἀπλὴ καθὼς ἢ φύσις ὅπως μᾶς τὴν μανθάνει.

Πῶς, ἀληθμονῦντες τὰ μαθήματα τῆς φύσεως, συλλογίζομασθε ἀκολουθεῦντες κακὰς ἑξεις.

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι γνωρίζομεν αὐτὴν τὴν τέχνην ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ τὴν γνωρίζωμεν. Αὐτὸ ἤθελεν εἶναι ἀληθινὸν τῷ ὄντι, ἂν ἡμαῶσαν πάντοτε ἱκανοὶ νὰ σημειώσωμεν ὅτι εἶναι ἢ φύσις ὅπως μᾶς τὸ διδάσκει, καὶ ὅτι μόνη ἡμπορεῖ νὰ μᾶς τὸ διδάξῃ· ἐπειδὴ τότε ἡθέλαμεν ἀκολουθήσῃ καθὼς μᾶς ἔκαμε νὰ ἀρχίσωμεν.

Μὰ ἐκάμαμεν αὐτὴν τὴν σημείωσιν βραδύτερον τῷ δέοντος, ἢ μᾶλλον εἶπειν, τὴν κάμνομεν σήμερον πρῶτην φοράν. Εἶναι πρώτη φορά ὅπῃ βλέπομεν εἰς τὰ μαθήματα τῆς φύσεως ὅλον τὸ τέχνημα αὐτῆς τῆς ἀναλύσεως, ἢ ὁποῖα ἔδωκεν εἰς τὰς γεννητικὰς τὴν δύναμιν νὰ δημιουργήσῃ τὰς ἐπισήμας ἢ νὰ παρεκτείνῃ τὰ σύνορα.

Ἀλησμονήσαμεν λοιπὸν αὐτὰ τὰ μαθήματα, καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ὅπῃ ἀντὶς νὰ παρατηρήσωμεν τὰ πράγματα ὅπῃ ἠθέλαμεν νὰ γνωρίσωμεν, ἐθέλησαμεν νὰ τὰ φαντασώμεν. Ἀπὸ ὑποθέσεις ψευδεῖς εἰς ὑποθέσεις ψευδεῖς κινούμενοι, ἐπεριπλανήθημεν εἰς ἓνα πλήθος λαθῶν, καὶ αὐτὰ τὰ λάθη ἀφ' ἧς ἐγίναν μίαν φοράν προλήψεις, τὰ ἐπήραμεν δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὡς ἀρχάς. Ἐπεριπλανήθημεν λοιπὸν μίαν πλάνην ὅπῃ ὅλον ἠύξανε. Τότε δὲν ἤμπορέσαμεν νὰ συλλογίζωμάσθε, παρὰ ἀκολυθῶντες κακὰς ἔξεις ὅπῃ εἶχαμεν ἀποκτήσῃ. Ἡ τέχνη τῷ νὰ καταχρώμεθα τὰς λέξεις, ἐσάθη δι' ἡμᾶς ἡ τέχνη τῷ συλλογίζεσθαι αὐτοθέλητος, φρεσὶς, γελοία, ἄτοπος, ἔλαβεν ὅλας τὰ ἐλαττώματα μιᾶς ἀτάκτε φαντασίας.

Διὰ νὰ μάθωμεν λοιπὸν νὰ συλλογίζωμάσθε, πρέπει νὰ διαρθώσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ ὅλας τὰς κακὰς ἔξεις, καὶ αὐτὸ εἶναι ὅπῃ κάμνει τὴν σήμερον τόσον δύσκολον αὐτὴν τὴν τέχνην, ἢ ὁποῖα εἶναι πολλὰ εὐκόλος ἀφ' ἑαυτῆς τῆς· ἐπειδὴ ὑπάρχουμεν εἰς αὐτὰς, τὰς ἔξεις πολλὰ περισσότερον θε-

ληματικῶς, παρὰ εἰς τὴν φύσιν. Τὰς ὀνομάζομεν μίαν δευτέραν φύσιν διὰ τὴν δικαιολογήσωμεν ἕτω τὴν αὐθενειάν μας ἐπὶ τὴν τύφλωσίν μας· μὴ εἶναι μία φύσις ἡμλωμένη καὶ διεφθαρμένη.

Ἐσημειώσαμεν ὅτι, διὰ τὴν ἀποκτήσῃ τινὰς μίαν ἔξιν, δὲν ἔχει τίποτε ἄλλο τὴν κάμην, παρὰ τὴν κάμην, καὶ ὅτι διὰ τὴν χάσιν, τὴν παύσιν ἀπὸ τοῦ κάμην. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο εἶναι ἐξ ἴσου εὐκόλα· πλὴν δὲν εἶναι ἕτως· ἐπειδὴ ὅταν θέλωμεν τὴν πάρωμεν μίαν ἔξιν, σοχάζομασθε πρὸς τὴν κάμωμεν, καὶ ὅταν θέλωμεν τὴν χάσωμεν, ἐκάμαμεν πρὸς τὴν σοχαῖσθωμεν. Κατ' ἄλλον λόγον ὅταν αἱ ἔξεις ἔγιναν ἐκεῖνο ὅπως ὀνομάζομεν δευτέρα φύσις, μᾶς εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον τὴν σημειώσωμεν ὅτι εἶναι κακά. Αἱ παρόμοιαι ξεσκεπάσεις εἶναι αἱ δυσκολώτεραι, διὰ τὸ καὶ φεύγουν τὰς περισσώτερας.

Ὁμιλῶντας δὲν ἐννοῶ, εἰμὴ τὰς ἔξεις τῆς νοῦς· ἐπειδὴ ὅταν ζητῆται διὰ τὰς σωματικὰς, ὅλος ὁ κόσμος ἡμπορεῖ τὴν κρίνῃ. Ἡ πείρα ἀρκεῖ διὰ τὴν μᾶς μάθῃ ἂν εἶναι ὠφέλιμοι ἢ βλαβεραί· καὶ ὅταν δὲν εἶναι μήτε τὸ ἓνα, μήτε τὸ ἄλλο, ἢ συνήθεια κάμνει ἐκεῖνο ὅπως θέλει, καὶ κρίνομεν ἀκολουθῶντες τὴν.

Κακὴ τύχη αἱ ἔξεις τῆς ψυχῆς εἶναι ὑποκείμεναι εἰς τὰς φαντασίας τῆς συνήθειας, ἢ ὅποια φαίνεται ὅτι δὲν συγχωρεῖ μήτε ἐξέτασιν, καὶ εἶναι τόσον περισσώτερον μολευτικά, ὅσον ἔχει ὁ νῦν τὴν περισσώτεραν ἀποσροφὴν εἰς τὸ τὴν βλέπειν

τὰ ἐλαττώματά τε, ὅσῃν καὶ νωθρότητα εἰς τὸ νὰ κάμῃ σκέψιν εἰς τὸν ἑαυτόν τε. Τινὲς ἤθελαν ἐντρέπωνται νὰ μὴ φρονεῖν ὡς ὅλος ὁ κόσμος, ἄλλοι πάλιν ἤθελε τὲς φαίνεται πολλὰ κοπιασικὸν νὰ μὴ φρονεῖν, παρὰ ἀκολυθῶντες τὸν ἑαυτόν τε. Καὶ ἂν μερικοὶ φιλοτιμῶνται νὰ φαίνωνται ξεχωριστοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκολυθεῖ νὰ φρονεῖν χειρότερα ἀκόμι. Ἀντιφάσκοντες εἰς τὸν ἑαυτόν τε, δὲν θὰ θελήσεν νὰ φρονεῖν καθὼς οἱ ἄλλοι, μὲ ὅλον τῆτο δὲν ἀνέχονται ὅπῃ τινὰς νὰ φρονήσῃ ἀλλοιότικα.

Λάβῃ ὅπε αὐτὰι αἱ ἕξεις μᾶς κάμνουν
νὰ πέσωμεν.

γ'. Ἀν θέλῃς νὰ γνωρίσῃς τὰς κακὰς ἕξεις τῆ ἀνθρωπίνης νοῆς, παρατήρησε τὰς διαφορετικὰς δόξας τῶν λαῶν. Ἰδὲ τὰς ἐσφαλμένας ιδέας, τὰς ἀντιφατικὰς, τὰς ἀτόπας ὅπῃ ἡ δεισιδαιμονία ἐδίσκορπισεν εἰς ὅλα τὰ μέρη, καὶ κρῖνε διὰ τὴν βίαν τῶν ἕξεων ἀπὸ τὸ πάθος ὅπῃ κάμνει νὰ σέβωνται τὸ λάθος πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. (1)

(1) Οἱ κάτοικοι τῶν μεσημβριῶν καὶ δυτικῶν μερῶν τῆς Ἀφρικῆς ἔχουν δόξας ἐπάνω εἰς τὴν θρησκείαν τόσον παραλόγους, τόσον ἀτόπας, τόσον ἀλλοκότους ὅπῃ ἂν δὲν ἀναφέρονται ἀπὸ πολλὰς περιηγητὰς, ἤθελε δυσκολευθῇ τινὰς νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ ἀνθρωπος ἡμπορεῖ νὰ πέσῃ εἰς παρομοίας ἀτοπίας. Εἶναι ἀπὸ αὐτῆς ὅπῃ ἐθεοποίησαν τὴν ὕλην, φανταζόμενοι τόσας θεὰς ὅπῃ καὶ ὕλικά πράγματα.

Στοχάσσε τὰ ἔθνη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τες ἕως τὴν
ἐκπτώσιν τες, καὶ θὰ ἰδῇς τὰς προλήψεις νὰ αὐξά-
νεν μαζὶ μὲ τὰς ἀταξίας. Θὰ θαυμάσης διὰ τὰ ὀ-
λίγα Φῶτα ὅπῃ θὰ εὔρης εἰς τὲς αἰῶνας καὶ εἰς ἐ-
κείνας ὅπῃ ὀνομάζεν φωτισμένους. Ἐν γένει.
.! πόσον ὀλίγα ἔθνη ἀπόκτησαν καλὰς νό-
μους! καὶ πόσον ὀλίγον οἱ καλοὶ νόμοι διαρκῆν!

Τέλος ἂν παρητηρήσης τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦ-
μα εἰς τὲς Ἑλλήνας καὶ εἰς τὲς Ῥωμάνους καὶ εἰς τὲς
λαοὺς ὅπῃ τὲς ἐδιαδέχθησαν, θὰ ἰδῇς ἀπὸ τὰς δό-
ξας ὅπῃ μεταβάλλονται ἀπὸ ἡλικίαν εἰς ἡλικί-
αν, πόσον ἡ τέχνη τῇ νὰ κανονίσεν τὸν σοχασμὸν,
ἐσάθῃ ὀλίγον γνωσὴ εἰς ὅλους τὲς αἰῶνας, καὶ θὰ
θαυμάσης διὰ τὴν ἀγνοίαν εἰς τὴν ὅποιαν εὗρισκο-
μάσθε ὡς πρὸς αὐτὸ, σοχαζόμενος ὅτι ἡμεῖς εἴμα-
σθε ὑπερινοὶ ἀνδρῶν γεννητικῶν ὅπῃ παρεξέτειναν
τὰ σύνορα τῶν γνώσεών μας. Τοῦτος εἶναι ἓν γέ-
νει ὁ χαρακτήρ τῶν αἱρέσεων, θέλουν ἀπὸ δοξο-
μανίαν τες νὰ κυριεύουν καὶ κατατρέχουν τὰς ἄλλας,
καὶ σπανίως ζητῶν τὴν ἀλήθειαν. Θέλουν μάλιστα νὰ
φαίνωνται ξεχωριστοί, καὶ φιλονεικῶν φρέδας φιλο-
νεικίας. Οἱ μιλῶν διαλέκτες ἀκατανόητες, παρατη-

Τὴς Λαμισίας τῆς μεγάλης Ταρταρίας τὴς ἡγεύρου
πολλοί· οἱ Ταλαποῖνοι τῇ Ζιὰμ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον
παράξενοι· οἱ Βυθροῖσαι τῆς Ἰαπωνίας, καὶ οἱ ἐκδιαμέτρα
ἀντικείμενοι αὐτῶν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον· οἱ Βραχμάνες
τῆς Ἰνδίας, κτλ.

ρὲν ὀλίγον, δίδεν τὰ ὄνειρά της διὰ ἑρμηνείας τῆς φύσεως. Τέλος, ἐνασχολόμενοι νὰ βλάψουν μίαν τὴν ἄλλην, καὶ νὰ κάμουν κάθε μία νέος φατριώτας, μεταχειρίζονται δι' αὐτὸ κάθε εἶδος μέσα, καὶ δυσιάζουν κάθε τι εἰς τὰς δόξας ὅπως θέλουν νὰ διαδώσουν.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πολλὰ δύσκολος νὰ ξαναγνωρισθῇ ἀναμεταξύ εἰς τόσα τερατώδη συστήματα ὅπως βαρύνονται ἀπὸ τὰς αἰτίας ὅπως τὰ ἐγέννησαν, ὅπως ἀπὸ τὰς δεισιδαιμονίας, ἀπὸ τὰς διοικήσεις, ἀπὸ ψευδοφιλοσοφίαν. Τὰ λάθη παρὰ πολὺ ἡνωμένα ἓνα μὲ τὸ ἄλλο ἀμύνονται τὸ ἓνα ὑπὲρ τοῦ ἄλλου. Ματαιίως ἤθελε πολεμήσῃ τινὰς ἐν μέρει τινὰ, ἔπρεπε νὰ τὰ κρημνίσῃ ὅλα ἐν ταύτῳ, διηλαθῇ ἔπρεπεν αἰφνιδίως νὰ μεταβάλῃ τινὰς τὰς ἑξεις τοῦ ἀνθρωπίνου νοός. Αὐταὶ ὅμως αἱ ἑξεις εἶναι παρὰ πολὺ παλαιωμένοι. Τὰ πάθη ὅπως μᾶς τυφλώνουν, τὰς βαρύνουν, καὶ ἂν κατὰ τύχην εἶναι τι νὲς ἀνθρωποὶ ἱκανοὶ νὰ μᾶς ἀνοίξουν τὰ μάτια, εἶναι παρὰ πολὺ ἀσθενεῖς διὰ νὰ μᾶς διορθώσουν.

Μόνον μέσον εἰς τὸ νὰ βάλωμεν τάξιν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ σοχάζεσθαι.

δ'. Ὅλα αὐτὰ τὰ λάθη φαίνονται ὅτι ὑποθέτουν εἰς ἡμᾶς τόσας κακὰς ἑξεις ὅσας καὶ ἐσφαλμένας κρίσεις διὰ ἀληθινὰς δεγμένας. Μὲ ὅλον τοῦτο ὅλα ἔχουν τὴν ἰδίαν ἀρχὴν, καὶ προέρχονται ἐξ ἴσου ἀπὸ τὴν ἑξιν τοῦ νὰ μεταχειριζόμεθα λέξεις πρὸ τοῦ νὰ προσ-

διορίζωμεν τὴν σημασίαν τῆς, καὶ ἀκόμι χωρὶς νὰ αἰστανθῶμεν τὴν χρεῖαν τῆς νὰ τὴν προσδιορίσωμεν. Δὲν παρατηρῶμεν τίποτε, δὲν ἠξεύρομεν πόσον πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν. Κρίνομεν βιασμένως, χωρὶς νὰ ἐξετάσωμεν τὰς κρίσεις ὅπως κάμνομεν, καὶ πιστεύομεν ὅτι ἀποκτῶμεν γνώσεις, μαθαίνοντες λέξεις αἱ ὅποιαι δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε, εἰμὴ λέξεις. Εἰς τὴν νηπιότητά μας σοχαζόμενοι ἀκολουθῶντες ἄλλας, ἀποκτῶμεν ὅλας τὰς προλήψεις τῆς, καὶ ὅταν φθάσωμεν εἰς μίαν τινὰ ἡλικίαν, ὅπως νομίζομεν ὅτι σοχαζομάσθε μόνοι μας, ἀκολουθῶμεν ἀκόμι νὰ σοχαζωμάσθε ἀκολουθῶντες ἄλλας· ἐπειδὴ σοχαζομάσθε κατὰ τὰς προλήψεις ὅπως μᾶς ἔδωκαν. Τότε ὅσον περισσότερον φαίνεται ὁ νῦν ὅτι κάμνει προῦδης, τόσον περισσότερον παρεκτρέπεται καὶ ἀποπλανᾶται, καὶ τὰ λάθῃ ἐπισωρεύονται ἀπὸ γενεᾶν εἰς γενεάν. Ὅταν τὰ πράγματα φθάσῃν εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν, δὲν εἶναι, εἰμὴ ἓνα μέσον νὰ ξαναβάλωμεν τάξιν εἰς τὴν δύναμιν τῆς σοχαζεῖσθαι, αὐτὸ εἶναι νὰ ἀληθμονήσωμεν ὅλα ὅσα ἐμάθαμεν, νὰ ξαναπάρωμεν τὰς ἰδέας μας ἀπὸ τὴν ἀρχήν τῆς, νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν γένεσίν τῆς, καὶ νὰ ξαναφικιάσωμεν, καθὼς λέγει ὁ Βάκων, τὸν ἀνθρώπινον νῦν.

Αὐτὸ τὸ μέσον εἶναι τόσον δυσκολώτερον νὰ τὰ βάνωμεν εἰς πρᾶξιν, ὅσον νομίζομεν τὸν ἑαυτὸν μας περισσότερον πεπαιδευμένους. Οὕτω λοιπὸν, συγγράμματα ὅπως αἱ ἐπιστῆμαι πραγματεύονται μὲ μίαν μεγάλην καθαρότητα, μὲ μίαν μεγάλην ἀκρί-

βειαν, με μίαν μεγάλην τάξιν, δὲν ἤθελαν εἶναι ἐξ ἴσθ ἐφικτὰ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἐκεῖνοι ὅπῃ δὲν ἐσπέδασαν τίποτες, ἤθελαν τὰ καταλαμβάνη πολλά καλλίτερα, παρὰ ἐκεῖνοι ὅπῃ ἔκαμαν μεγάλας σπεδὰς, καὶ μάλισα, παρὰ ἐκεῖνοι ὅπῃ ἔγραφαν πολλά ἐπάνω εἰς τὰς ἐπισήμας. Εἶναι μάλισα σχεδὸν ἀδύνατον ὅπῃ αὐτοὶ νὰ διαβάσῃ παρόμοια συγγράμματα καθὼς πρέπει νὰ διαβαδῇ. Μία καλὴ Λογικὴ ἤθελε κάμῃ εἰς τὸν νῦν των μίαν μεταβολὴν βραδυτάτην, καὶ ὁ χρόνος μόνος ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ νὰ γνωρίσῃ μίαν ἡμέραν τὴν ὠφέλειαν αὐτῆς (1).

Ἰδὲ λοιπὸν τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς κακῆς ἀνατροφῆς, καὶ αὐτὴ ἡ ἀνατροφή δὲν εἶναι κακὴ, παρὰ μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐναντία εἰς τὴν φύσιν. Τὰ παιδιὰ εἶναι

(1) Πολλὰ ὀλίγοι προκομμένοι ἀπὸ τὸ ἔθνος μας δὲ νὰ διαβάξῃ αὐτὴν τὴν Λογικὴν, ὡς Λογικὴν ἐπειδὴ κανὼνα καὶ εἰς τὴν Λογικὴν ἔχεν τινὰς Λογικὰς ὅπῃ προτυπώθησαν. Οἱ τοῖτοι τοιῶτως κρίνουντες, κρίνουν κακίαι· ἐπειδὴ κρίνουν προκατελιημμένοι. Παρακαλῶ, ἄς τὴν διαβάσῃ τελέαχιστον δύο φοραῖς με προσοχὴν με σκέψιν, χωρὶς προλήψεις, κρίνουντες ἀφ' ἑαυτῶν τους, καὶ ὅχι ἀκολοθεῖντες ἄλλους, καὶ δὲ νὰ εἶδῃ ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν εἶχαν δίκαιον. Ἐδῶ ὁμιλῶ ἐκ πείρας. Ἄλλοι πάλιν δὲν δὲ νὰ καταδεχθῇ νὰ τὴν διαβάσῃ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι γεγραμμένη εἰς τὴν μὴ ὁμιλημένην ἑλληνικὴν διάλεκτον. Οἱ τοῖτοι ἐπιβάλλουν πολλὰ ὀλίγον εἰς τὸ τί δὲ νὰ εἰπῇ γλῶσσα, εἰς τὸ τί δὲ νὰ εἰπῇ Λογικὴ, καὶ διὰ τὴς τοιῶτες δὲν ἐμεταφράσῃ, καὶ ἄς μὴ τὴν σπεδάσῃ ἐν ὅσῳ εἶναι τοῖτοι. Ὡς τὶ ἀσθένεια!

προσδιορισμένα ἀπὸ τὰς χρείας των νὰ εἶναι παρατηρηταὶ καὶ ἀναλυταί, καὶ ἔχεν εἰς τὰς γεννωμένας τας δυνάμεις μὲ τὴν νὰ εἶναι παρατηρηταὶ καὶ ἀναλυταί, καὶ εἶναι μάλιστα κατὰ τινὰ τρόπον μὲ βίαν, ἐν ᾧ ὅσῳ ἡ φύσις εἶναι ὁ μόνος τὸς ὁδηγός. Ἀλλ' εὐθὺς ὅπῃ ἡμεῖς ἀρχίζομεν νὰ τὰ ὁδηγῶμεν, τὰ ἐμποδίζομεν κάθ' ἑκατέρῃ παρατήρησιν καὶ κάθ' ἑκαστὴν ἀνάλυσιν. Ὑποθέτομεν ὅτι δὲν συλλογίζονται· ἐπειδὴ δὲν ἡξεύρομεν νὰ συλλογίζομασθε μαζίτες (1), καὶ προσμένοντες μίαν λογικὴν

(1) Τὰ παιδιὰ συλλογίζονται ἐξαιρέτα ἔχοντα τὴν φύσιν ὁδηγὸν καὶ διδάσκαλον, ἡμεῖς ὅμως ὅπῃ συχνὰ παραλογίζομεν ἀκολουθεῖν τὴν φαντασίαν, ἀναγκάζομεν καὶ αὐτὰ νὰ παρασυλλογίζωνται, καὶ ἔγω διαρραδαίνομεν τὸ λογικόν τῃς Μ' ἔτυχε ποτὲ νὰ ἀκῆσω ἓνα παιδί ὡς τῆς σάρκιν ἢ πέντε ἐτῶν νὰ λέγῃ, ἡ ἀχρεΐη Μαρία. Ὁ διδάσκαλός τε διορθώνωντάς το, τὸ εἶπε νὰ εἰπῇ· ἀχρεΐα καὶ ὄχι ἀχρεΐη. Ἰδὲ ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὰ μυρία, ὅπῃ βιάζην τὰ παιδιὰ νὰ κακοσυλλογίζωνται, καὶ ἀκολουθεῖ ὅπῃ χαλνῶν τὴν λογικὴν τῃς δύναμιν. Τὸ παιδί ἐσυλλογίσθη ἐξαιρέτα λέγωντας ἀχρεΐη, καὶ ἐσυλλογίσθη χωρὶς νὰ ἡξεύρῃ ὅτι συλλογίζεται· φαίνεται ὅτι δὲν συλλογίζονται καλὰ, εἰμὴ ἐκεῖνοι ὅπῃ δὲν ἡξεύρου ὅτι συλλογίζονται. Ἡ φύσις τὸ ὑπαγόρευσε, καὶ αὐτὸ δὲν ἔκαμε παρὰ νὰ τὸ εἰπῇ. Ἡ φαντασιώδης συνήθεια ὑπαγόρευσε τὸν διδάσκαλόν τε τὸ, ἀχρεΐα. Τὸ παιδί ὡς φαίνεται ἀκῶντας πολλάκις νὰ λέγῃ, τρελή Μαρία, καλή Μαρία, φρόνιμη, καὶ τλ. εἶπε καὶ ἀχρεΐη, καὶ δὲν ἔσφαλε τελείως. Τὸ σφάλμα εἶναι τῶν γλωσσῶν καὶ ἐκείνων ὅπῃ δὲν τὰς διορθῶν. Ἰδὲ καὶ πῶς ἔκρινε τὸ παιδί, ἐσύναψε καὶ ἐσύναξε τὸ πόρισμα, ὅλα εἰν ἀκαρεῖ καὶ χωρὶς νὰ ἡ

ἡλικίαν, ἣ ὅποια ἄρχιζε χωρὶς ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς τὴν κάμνομεν μὲ ὅλην μας τὴν βίαν νὰ βραδύνη, τὰ κα-
ταδικάζομεν νὰ μὴν κρίνῃν, παρὰ ἀκολυβέντα τὰς
δόξας, τὰς προλήψεις καὶ τὰ λάθη τὰ ἐδικά μας.
Πρέπει λοιπὸν νὰ εἶναι χωρὶς νῦν ἢ νὰ μὴν ἔχῃν, εἴ-
μῃ ἕναν νῦν σφαλερὸν. Ἄν τινὰ διασέλλωνται ἀπὸ
τὰ ἄλλα, ἡ αἰτία εἶναι ὅπῃ ἔχῃν εἰς τὸν συζηματι-
σμόν τες ἀρκετὴν δρασιμότητα διὰ νὰ νικήσῃν σήμε-
ρον ἢ αὔριον τὰ ἐμπόδια ὅπῃ ἐβάλαμεν εἰς τὴν ἀνάπ-
τυξιν τῶν φυσικῶν προτερημάτων τες. Τὰ ἄλλα εἶναι
φυτὰ ὅπῃ ἡμεῖς τὰ ἐκολοβώσαμεν ἕως εἰς τὴν ῥίζαν,
καὶ ὅπῃ ἀποθνήσκῃν ἀκαρπα.

ξεύρη. Τὰ ἐπίθετα τὰ κατηγορούμενα κατὰ τῶν γυναι-
κῶν, τελειώνου εἰς η, τὸ ἀχρεΐη εἶναι ἕνα τοιοῦτον ἐ-
πίθετον, ἄρα πρέπει νὰ τελειώσῃ εἰς η. Αὕτη εἶναι ἡ
ἀνάπτυξις ἢ ἡ μορφή τῆ συλλογισμῆ καὶ ὅχι ὁ κυρίως συλ-
λογισμός. Ἐνα πλῆθος ἄλλων λέξεων εἶναι εἰς ὅλας τὰς
γλώσσας, ὅπε δὲν ἐπροέδρευον ἢ φύσις εἰς τὸν ψημματι-
σμόν τες, ἀλλ' ἢ φαντασία, καὶ τὸ μεγαλότερον κακὸν εἶ-
ναι, ἐπειδὴ ἀναγκάζομεν τὰ παιδιὰ νὰ συλλογίζωνται
σραβά· ἀπαμβλύνομεν ἕτω τὸν νῦν τες καὶ τὰ κατασκήνο-
μεν ἡλίθια.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Β'.

ΠΩΣ Η ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ Η ΣΧΗΜΑ-
ΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΕΙ ΤΟΝ ΣΤΟ-
ΧΑΣΜΟΝ (1).

Δὲν ἡμπορῆμεν νὰ ἀναλύωμεν, παρὰ μὲ τὸ μέσον μιᾶς διαλέκτου.

α'. **Δ**ὲν ἡμπορῆμεν νὰ συλλογίζωμάσθῃ, παρὰ μὲ τὸ μέσον ὅπῃ μᾶς ἐδόθη ἢ μᾶς ἐδείχθη ἀπὸ τὴν φύσιν. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηρήσωμεν αὐτὰ τὰ μέ-
σα καὶ νὰ πασχίσωμεν νὰ ξεσκεπάσωμεν πῶς εἶναι ἀσφαλῆ ἐνίστε, καὶ διὰ τί δὲν εἶναι πάντοτε.

(1) Τὰ κινήματα τῆ προσώπου, τῆς κεφαλῆς, τῶν βραχιόνων, τῶν σκελῶν, ὅλη τῆ σώματος καὶ οἱ ἀναρῆροι τόνοι, ἦταν τὰ πρῶτα μέσα ὅπῃ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν πρὸς ἀνακοίνωσιν τῶν σοχασμῶν τῆς. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ σημεῖα εἶναι ἓνα εἶδος διαλέκτου, καὶ αὐτὴ ἡ διάλεκτος ὀνομάζεται Σχηματικὴ διάλεκτος.

Αὐτὴ ἡ διάλεκτος ὅπῃ δε νὰ φανῇ μόλις δυνατῇ, ἦταν γνωστὴ εἰς τῆς Ρωμαίων. Οἱ Κωμικοὶ ὅπῃ ὠνόμαζαν Παντομίμους, ἐπαράσκησαν κομμάτια ὁλόκληρα χωρὶς νὰ προφέρουν μήτε μίαν λέξιν. Πῶς λοιπὸν κατῳρῶσαν

Είδαμεν ανωτέρω, ὅτι ἡ αἰτία τῶν λαθῶν μας εἶναι εἰς τὴν ἔξιν τῇ νὰ κρίνωμεν, ἀκολουθεῦντες λέξεις

νὰ κάμεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον αὐτὴν τὴν διάλεκτον; Φανταζόμενοι σημεία αὐτοθέλητα; Οὔμως δὲν ἤθελαν τὴς καταλάβην, ἢ ὁ λαὸς ἤθελεν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ σπῇ δάση αὐτά, τὸ ὁποῖον βέβαια δὲν ἤθελε τὸ κάμη. Ἐπρεπε λοιπὸν ὅπῃ οἱ Παντομίμοι κινούμενοι ἀπὸ σημεία φυσικὰ, τὰ ὁπεῖα ἐκαταλαμβάνονταν ἀπὸ ὅλου τὸν κόσμον, νὰ πέρην τὴν ἀναλογίαν διὰ ὁδηγὸν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν σημείων ὅπῃ εἶχαν χρεῖαν νὰ εὑρύν, καὶ οἱ ἐπιτηδειότεροι ἦταν ἐκεῖνοι ὅπῃ ἀκολουθῶσαν αὐτὴν τὴν ἀναλογίαν μὲ περισσοτέρην ὀξύνοϊαν. Εἶναι λοιπὸν δύο εἶδη σχηματικῆς διαλέκτης· τὸ ἓνα φυσικόν, τῇ ὁποίᾳ τὰ σημεία εἶναι δεδομένα ἀπὸ τὸν συχνηματισμὸν τῶν ὀργάνων, καὶ τὸ ἄλλο, τεχνικόν, τῇ ὁποίᾳ τὰ σημεία εἶναι δεδομένα ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν. Ἐκεῖνο εἶναι πολλὰ περιωρισμένον, τῆτο ἢμπορεῖ νὰ ἐκταυθῇ ἀρκετὰ εἰς ἀπόδοσιν ὅλων τῶν ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν τῇ ἀνθρώπινῃ νοῶς. Ὁ Λεπὲς ὁ διδάσκαλος τῶν ἐννοιῶν καὶ κωρῶν μὲ μίαν ξεχωριστὴν ὀξύνοϊαν, ἔκαμε μὲ τὴν σχηματικὴν διάλεκτον μίαν μέσοδον ἀπλὴν καὶ εὐκόλου, διὰ τῆς ὁποίας δίδει εἰς τὴς μαθητὰς τὴν ἰδέαν καὶ εἶδος. (ὁ Συγγραφεὺς εἰς τὴν γραμματικὴν.) Αὐτὴ ἡ γραμματικὴ εἶναι μία πραγματεία φιλοσοφικὴ, εἶναι ἡ γραμματικὴ μὲ τὴν μεταφυσικὴν της, εἶναι ἀπλῆς καὶ, εὐκολωτάτη καὶ ἀκολούθως ἐφικτὴ εἰς τὰ μικρὰ παιδιὰ. Ἡ ἔσθλην εἶναι ἄξιον εὐχῆς νὰ ἀρχίζον τὰ παιδιὰ ἀπὸ μίαν τοιαύτην γραμματικὴν. Ἡ ἔσθλην κάμη βέβαια προόδους ὅπῃ νὰ μᾶς ἐκπλήττην. Μία θεωρία φιλοσοφικὴ πρῶτον, μία μεταφυσικὴ γραμματικὴ εὐκολύνει τὴν πρᾶξιν θαυμασιώτατα. Ὅταν ἀρχίζον ὁμως μὲ ἓνα τρόπον ὅπῃ δὲν γίνεται χειρότερος, δὲν παρὰ ξενεύομαι ὅταν βλέπω παιδιὰ ὅπῃ κατατρίβον ἐν αὐτοῖς

τῶν ὁποίων δὲν ἐπροσδιορίσαμεν τὸ νόημα. Εἶδαμεν εἰς τὸ Πρῶτον μέρος ὅτι αἱ λέξεις μᾶς εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖαι διὰ νὰ κάμωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ιδέας κάθε εἶδος, καὶ θὰ ἰδῶμεν ἐντὸς ὀλίγου ὅτι αἱ ἀφηρημέναι καὶ γενικαὶ ιδέαι δὲν εἶναι παρὰ ὀνομασίαι. Κάθε τι λοιπὸν θὰ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι δὲν σοχάζωμά-οδε, παρὰ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν λέξεων. Αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ μάθῃ τινὰς ὅτι ἡ τέχνη τῆ συλλογίζεσθαι ἄρχισε μὲ τὰς γλώσσας, ὅτι δὲν ἤμπορεσε νὰ κάμῃ προσῶς, εἰμὴ ὅσον αὐταὶ αἱ ἴδιαι, ἔκαμαν, καὶ ὅτι ἀκολούθως, αὐταὶ πρέπει νὰ περι-κλείνῃ ὅλα τὰ μέσα ὅπῃ ἡμεῖς ἤμπορῶμεν νὰ ἔχωμεν διὰ νὰ ἀναλύσωμεν καλῶς ἢ κακῶς. Πρέπει λοι-πὸν νὰ παρατηρήσωμεν τὰς γλώσσας, πρέπει μάλισα νὰ γνωρίσωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ ἐσάθησαν εἰς τὴν γέννησίν τε. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηρήσωμεν τὴν σχηματικὴν διάλεκτον μετὰ τὴν ὁποίαν καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν αὐταὶ ἐγιναν, καὶ ἀπ' αὐτῆς μέλλομεν νὰ ἀρχίσωμεν.

ὁλοκλήρως εἰς τὰ γραμματικά, χωρὶς νὰ ἀπολαμβάνουν κανέ-ναν καρπὸν ἀνάλογον μὲ τὸν κόπον καὶ μὲ τὸν χρόνον.

Εἷνας ὅπῃ συλλογίζεται, θὰ καταλάβῃ πολλὰ καλὰ αὐτὰ ὅπῃ λέγω εἷνας ὅμως ὅπῃ δὲν κρίνει, παρὰ ἀπὸ τὰς ἀποκτημένας ἔξεις τε. . . ὅσον διὰ εἷναν τοῖόν τον δὲν ἔχω νὰ εἰπῶ τίποτε. Θὰ τὸν φανῇ πολλὰ παράξενον ὅ, τι εἰπῶ, καὶ δὲν παραξενεύομαι.

Τὰ σοιχεῖα τῆς σχηματικῆς διαλέκτου εἶ-
ναι ἔμφυτα.

β'. Τὰ σοιχεῖα τῆς σχηματικῆς διαλέκτου εἶ-
ναι γεννημένα μὲ τὸν ἄνθρωπον, καὶ αὐτὰ τὰ σοι-
χεῖα εἶναι τὰ ὄργανα ὅπως ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεώς
μας μᾶς ἔδωκεν. Οὕτω λοιπὸν εἶναι μία γλῶσσα
ἔμφυτος, μὲ ὅλον ὅπως αἱ ιδέαι δὲν εἶναι ἔμφυτοι.
Τῷ ὄντι, ἔπρεπε τὰ σοιχεῖα μιᾶς γλώσσης ὅποια-
σῶν, ἐτοιμασμένα προτιότερα, νὰ προηγηθῶν ἀπὸ
τὰς ιδέας μας· ἐπειδὴ χωρὶς σημεῖα κἀνεὸς εἶδεν,
ἤθελε μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναλύσωμεν τὰς σο-
χασμῶν διὰ νὰ δώσωμεν λόγον ἐκείνῃ ὅπως σο-
χάζομάσθε, ὅ ἐσι, διὰ νὰ τὸ ἰδῶμεν μὲ ἓναν τρό-
πον εὐκρινῆ.

Οὕτω λοιπὸν ὁ ἐξωτερικὸς συχρηματισμὸς μας
εἶναι διωρισμένος νὰ παραστήσῃ κάθετι ὅπως ἀκολου-
θεῖ εἰς τὴν ψυχὴν μας. Αὐτὸς εἶναι ἡ ἐκφρασις τῶν
αἰσθήσεών μας καὶ τῶν κρίσεών μας, καὶ ὅταν αὐτὸς
ὁμιλεῖ τίποτε δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι κρυμμένον.

Διὰ τί κατ' ἀρχὰς κάθετι εἶναι συγκε-
χυμένον εἰς αὐτὴν τὴν διάλεκτον.

γ'. Τὸ ἴδιον τῷ σχήματος δὲν εἶναι νὰ ἀνα-
λύῃ. Ὡσὰν ὅπως αὐτὸ δὲν παραστήνῃ τὰς αἰσθή-
σεις (1), παρὰ μὲ τὸ νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμά-

(1) Αἰσθήσεις ἐνταῦθα ἡ ἐνέργεια τῷ αἰσθάνεσθαι,
καθὼς θέλησις τῷ θέλω, καὶ συγχώρησις τῷ συγχωρῶ.

τες, παρασῆναι ἐν ταύτῳ ὅλας ἐκείνας ὅπῃ δοκιμάζομεν εἰς τὴν αὐτὴν σιγμὴν, καὶ αἱ ἀνθρώποι ἰδέαι εἰς τὸν σοχασμόν μας εἶναι φυσικὰ ἀνθρώποι εἰς αὐτὴν τὴν διάλεκτον.

Εἶνα πλῆθος ὅμως ἀνθρώπων ἰδεῶν δὲν ἡμποῦσαν νὰ εἶναι διακεκριμένα, εἰμὴ ὅσον ἐκάμαμεν μίαν ἔξιν τῇ νὰ τὰς παρατηρῶμεν τὴν μίαν ὑπερὸν ἀπὸ τὴν ἄλλην. Εἰς αὐτὴν τὴν ἔξιν εἵμασθε ὑπόχρεοι διὰ τὸ πλεονέκτημα τῇ νὰ τὰς ξεκαθαρίζωμεν μὲ μίαν ταχύτητα καὶ εὐκολίαν ὅπῃ ἐκπλήττην ἐκείνες ὅπῃ δὲν ἀπόκτησαν τὴν ἰδίαν ἔξιν. ?Διὰ τί λόγῳ χάριν ἕνας μουσικὸς διακρίνει εἰς τὴν ἁρμονίαν ὅλα τὰ μέρη ὅπῃ ἀκρόνται ἐν ταύτῃ; Ἡ αἰτία εἶναι, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀσκημένον τὸ αὐτίτε νὰ παρατηρῇ τὰς ἡχας καὶ νὰ τὰς ξετιμᾷ.

Οἱ ἄνθρωποι ἀρχίζον νὰ ὁμιλῶν τὴν σχηματικὴν διάλεκτον εὐθὺς ὅπῃ ἀρχίζον νὰ αἰσθάνονται, καὶ τὴν ὁμιλῶν τότε χωρὶς νὰ ἔχον σκοπὸν νὰ μεταδώσεν τὰς σοχασμῶν. Δὲν θὰ κάμνεν τὸν σκοπὸν νὰ τὴν ὁμιλήσεν διὰ νὰ ἀκροῖται, παρὰ ὅταν θὰ σημειώσεν ὅτι τὰς ἡκῶσαν. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὅμως, δὲν σχεδιάζον τίποτε ἀκόμι· ἐπειδὴ δὲν ἐπαρατήρησαν τίποτε.

Κάθε τι τότε εἶναι συγκεχυμένον δι' αὐτὰς εἰς τὴν γλῶσσαν τας, καὶ δὲν θὰ ξεκαθαρίσεν τίποτε, ἐν ὅσῳ δὲν θὰ μάθον νὰ κάμνεν τὴν ἀνάλυσιν τῶν σοχασμῶν τας.

Πλὴν, μὲ ὅλον ὅπῃ κάθε τι εἶναι συγκεχυ-

μένον εἰς τὴν γλῶσσαν τες, περικλείει ὅμως κά-
θετι ὅπῃ αἰσθάνονται, περικλείει κάθετι ὅπῃ θὰ
ξεκαθαρίσεν, ὅταν θὰ ἡμπορέσεν νὰ κάμνῃ τὴν
ἀνάλυσιν τῶν σοχασμῶν τες, δηλαδή, τῶν ἐπιθυ-
μιῶν, τῶν φόβων, τῶν κρίσεων, τῶν συλλογι-
σμῶν, ἐνὶ λόγῳ, ὅλας τὰς ἐργασίας τῶν ὁποίων
ἡ ψυχὴ εἶναι ἱκανή. Ἐπειδὴ, ἂν ὅλα αὐτὰ δὲν
ἦσαν ἐκεῖ, ἡ ἀνάλυσις δὲν ἡμπορῶσε νὰ τὰ εὕρῃ
ἐκεῖ. Ἀς ἰδῶμεν πῶς αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ μά-
θουν ἀπὸ τὴν φύσιν νὰ κάμνῃ τὴν ἀνάλυσιν ὅλων
αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

Πῶς ὕστερα γίνεται μία μέθοδος ἀνα-
λυτικῇ.

Ἐχεν χρεῖαν νὰ βοηθηθῇ. Λοιπὸν κάθε
ἓνας ἀπὸ αὐτὲς ἔχει χρεῖαν νὰ κάμῃ νὰ τὸν κα-
ταλάβῃ, καὶ ἀκολέθως νὰ καταλαμβάνεται καὶ
μόνος τε.

Κατ' ἀρχὰς ὑπακύν εἰς τὴν φύσιν, καὶ χω-
ρὶς σκοπὸν, καθῶς πρὸ ὀλίγου τὸ ἐσημειώσαμεν.
Λέγουν ἐν ταύτῳ κάθετι ὅπῃ αἰσθάνονται· ἐπειδὴ
εἶναι φυσικὸν εἰς τὸ ὁρᾶν τες νὰ τὸ εἰπῇ ἔτω.
Μὲ ὅλον τῆτε ἐκεῖνος ὅπῃ ἀκείῃ μὲ τὰ μάτια,
δὲν θὰ νὰ ἀκέσῃ, ἂν δὲν ξεσυνδέσῃ αὐτὸ τὸ ὁρᾶν
διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὰ κινήματα τὸ ἓνα μετὰ
τὸ ἄλλο. Τὸν εἶναι ὅμως φυσικὸν νὰ τὸ ξεσυνδέ-
σῃ, καὶ ἀκολέθως τὸ ξεσυνδέτῃ πρὸ τῆς νὰ βάλῃ
τὸν σκοπὸν αὐτῆς τῆς ξεσυνδέσεως· ἐπειδὴ, ἂν

βλέπει ἐν ταύτῳ ὅλα τὰ κινήματα, δὲν κιτάζει μὲ τὴν πρώτην ματιὰν, εἰμὴ ἐκεῖνα ὅπῃ τὸν κτυπῶν εἰς τὸ μάτι περισσότερον. Μὲ τὴν δευτέραν, κιτάζει ἄλλα μὲ τὴν τρίτην, ἄλλα ἀκόμι. Τὰ παρατηρεῖ λοιπὸν ἀλληλοδιαδόχως, καὶ ἡ ἀνάλυσις γίνεται.

Κάθε ἓνας ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀνθρώπων θὰ σημειώσῃ λοιπὸν, ταχύτερον ἢ βραδύτερον, ὅτι δὲν καταλαμβάνει τὰς ἄλλας ποτὲ καλλίτερα, παρὰ ὅταν ἐξεσυνδέσῃ τὸ σχῆμα, καὶ ἀκολέθως θὰ ἡμπορέσῃ νὰ σημειώσῃ ὅτι ἔχει χρεῖαν, διὰ νὰ κάμῃ νὰ τὸν καταλάβῃ, νὰ ξεσυνδέσῃ τὸ ἐδικόν τε. Τότε θὰ συνηθίσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὸ ἓνα μὲ τὰ τὸ ἄλλο τὰ κινήματα ὅπῃ ἡ φύσις τὸν κάμνει νὰ κάμῃ ἐν ταύτῳ, καὶ ἡ σχηματικὴ διάλεκτος θὰ γένῃ φυσικῶς διὰ αὐτὸν μία μέθοδος ἀναλυτικὴ. Λέγω μία μέθοδος· ἐπειδὴ ἡ διαδοχὴ τῶν κινήματων δὲν θὰ γένῃ αὐτοβελήτως καὶ χωρὶς κανόνα· ἐπειδὴ τὸ σχῆμα ὧντας τὸ ἀποτέλεσμα τῶν χρεῶν καὶ τῶν περιστάσεων ὅπῃ εὐρίσκεται τινὰς, εἶναι φυσικὸν ὅπῃ αὐτὸ νὰ ξεσυνδέτεται εἰς τὴν δεδομένην τάξιν ἀπὸ τὰς χρεῖας καὶ ἀπὸ τὰς περιστάσεις· καὶ μὲ ὅλον ὅπῃ αὐτὴ ἡ τάξις ἡμπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ, καὶ ἀλλάσσει, δὲν ἡμπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι αὐτοβελήτος. Οὕτως εἶναι ὅπῃ εἰς ἓνα πῖνακα ὁ τόπος τῷ καθ' ἑνὸς ὑποκειμένῳ, τὸ σχῆμα τε καὶ ὁ χαρακτήρ τε εἶναι προσδιωρισμένα, ὅταν ἡ ὑπόθεσις παρασῇται μὲ ὅλας τὰς περιστάσεις.

Ξεσυνδέτῳντας τὸ χῆμα τε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ξεσυνδέτει τὸν σοχασμόν τε διὰ τὸν ἑαυτόν τε, καθὼς διὰ τὰς ἄλλας τὸν ἀναλύει, καὶ κάμνει νὰ τὸν λάβῃν· ἐπειδὴ καταλαμβάνεται καὶ μόνος τε.

Ὡς ἂν ὅπῃ τὸ ὀλικὸν χῆμα εἶναι ὁ πίναξ ὅλα τῇ σοχασμῷ, τὰ ἐν μέρει χήματα εἶναι τόσοι πίνακες τῶν ιδεῶν ὅπῃ εἶναι μέρος τε. Λοιπὸν, ἂν ξεσυνδέτῃ ἀκόμι αὐτὰ τὰ μερικὰ χήματα, δὲ ξεσυνδέσῃ ἐξ ἴσης τὰς μερικὰς ιδέας, τῶν ὁποίων αὐτὰ τὰ χήματα εἶναι τὰ σημεία, καὶ δὲ νὰ κάμνῃ συνεχῶς εἰς τὸν ἑαυτόν τε νέας ιδέας εὐκρινεῖς.

Αὐτὸ τὸ μέσον, τὸ μόνον ὅπῃ ἔχει διὰ νὰ ἀναλύσῃ τὸν σοχασμόν τε, δὲ ἡμπορέσῃ νὰ τὸν ἀναπτύξῃ ἕως εἰς τὰς παραμικροτέρας λεπτομερείας. Διὰ τὶ, τὰ πρῶτα σημεία μιᾶς γλώσσης ὄντα δεδομένα, δὲν ἔχει χρεῖαν πλέον νὰ κάμῃ, παρὰ νὰ συμβουλευθῇ τὴν ἀναλογίαν. Αὐτὴ δὲ δώσῃ ὅλα τὰ ἄλλα.

Δὲν εἶναι λοιπὸν τελείως ιδέαι ὅπῃ ἡ χηματικὴ διάλεκτος νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ τὰς ἀποδώσῃ, καὶ δὲ νὰ τὰς ἀποδώσῃ μὲ τόσῃν περισσοτέραν σαφήνειαν καὶ σωστότητα, ὅσον ἡ ἀναλογία δὲ φανῇ αἰσθητοτέρα εἰς τὴν σειρὰν τῶν σημείων ὅπῃ δὲ ἐκλέξῃ τινὰς (ἀνακάλεσε εἰς τὴν μνήμην σε τὰς Παντομίμους). Σημεῖα ἀπολύτως αὐτοδέλητα δὲν ἤθελαν ἐννοηθῇ· ἐπειδὴ μὴ ὄντα ἀνάλογα, ἡ ἐκδοχὴ ἐνὸς γνωστῷ σημείῳ δὲν ἤθελεν ὁδηγήσῃ λοιπὸν εἰς τὴν ἐκδοχὴν ἐνὸς ἀγνωστῷ. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἀναλο-

γία (1) εἶναι ὅπῃ κάμνει ὅλον τὸ τέχνευμα τῶν γλωσσῶν. Αὐταὶ εἶναι εὐκολοί, σαφεῖς καὶ σωσαὶ ὅταν ἡ ἀναλογία δείχνηται μὲ ἓναν τρόπον αἰσθητότερον.

Εἶπα πρὸ ὀλίγου ὅτι εἶναι μία γλῶσσα ἔμφυτος, μὲ ὅλον ὅπῃ ιδέαι δὲν εἶναι ὅπῃ νὰ εἶναι ἔμφυτοι. Αὐτὴ ἡ ἀλήθεια ὅπῃ ἤμπορῆσε νὰ μὴν ἐννοηθῇ, εἶναι ἀποδεδειγμένη ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις ὅπῃ τὴν ἀκολουθεῖν καὶ τὴν ἐξηγεῖν.

Ἡ διάλεκτος ὅπῃ ὀνομάζω ἔμφυτον, εἶναι μία διάλεκτος ὅπῃ δὲν ἐμάθαμεν ἐπειδὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἄμεσον τῇ συζηματισμῆμας. Λέγει ἐν ταυτῷ κάθετι ὅπῃ αἰσθάνομασθε. Δὲν εἶναι ἄρα μία μέθοδος ἀναλυτικὴ, δὲν ξεσυνδέεται ἄρα τὰ αἰσθήματά μας, δὲν κάμνει ἄρα, νὰ σημειώσωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ περικλείειν, δὲν δείχνει ἄρα τελείως ιδέας.

Ὅταν ἔγινε μία μέθοδος ἀναλυτικὴ, αὐτὴ ἡ διάλεκτος ἡ χηματικὴ, τότε λοιπὸν ξεσυνδέτεται εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ δίδει ιδέας. Ἀλλ' ὥς μέθοδος, μαθαίνεται, καὶ ἀκολούθως, δι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἔμφυτος.

(1) Ἀς παρατηρήσῃ τινὰς τὰ μικρὰ παιδιὰ, καὶ θὰ ἴδῃ πόσον ἡ ἀναλογία εἶναι πολὺ χρησὸς εἰς αὐτὰ. Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι ἡμεῖς δὲν κάμνομεν σχεδὸν παρὰ νὰ ἡμασθε ἐναντίοι· ὅμως δὲν κατορθώνομεν τίποτε παρὰ ὅταν ἡ φύσις τὰ ἀφίνη.

Τὸ ἐναντίον ὅπως καὶ ἂν θεωρήσῃ τὰς ἰδέας τινὰς, καμμία δὲν ἤθελεν ἡμπορῇ νὰ εἶναι ἔμφυτος. Ἀν εἶναι ἀληθινὸν ὅτι αὐταὶ εἶναι ὅλαι εἰς τὰ αἰσθηματά μας, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀληθινὸν ὅτι αὐταὶ δὲν εἶναι ἐκεῖ διὰ ἡμᾶς ἀκόμι, ὅταν ἡμεῖς δὲν ἤξεύρωμεν νὰ τὰς παρατηρήσωμεν, καὶ ἰδὲ ἐκεῖνο ὅπῃ κάμνει ὅπῃ ὁ σοφὸς καὶ ὁ ἀμειψὺς νὰ μὴν ὁμοιάζεν εἰς τὰς ἰδέας, μὲ ὅλον ὅπῃ ἔχοντες τὸν ἴδιον ὀργανισμόν ὁμοιάζεν εἰς τὸν τρόπον τῷ αἰσθάνεσθαι. Ἐγέννηθησαν καὶ οἱ δύο μὲ τὰ ἴδια αἰσθηματά κατῶς καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ἄγνοιαν, πλὴν ὁ ἓνας ἀνάλυσεν περισσότερον, παρά ὁ ἄλλος. Λοιπὸν ἂν εἶναι ἡ ἀνάλυσις ὅπῃ δίδει τὰς ἰδέας, αὐταὶ ἀποκτάνται ἐπειδὴ ἡ ἀνάλυσις καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία μαθαίνεται. Δὲν εἶναι ἄρα ἰδέαι ἔμφυτοι. Συλλογίζονται λοιπὸν κακῶς ὅταν λέγουν. Αὐτὴ ἡ ἰδέα εἶναι εἰς τὰ αἰσθηματά μας, ἔχομεν ἄρα αὐτὴν τὴν ἰδέαν. Μὲ ὅλον τῷτο ὅμως δὲν ἀποκάμνειν ἐπαναλαμβάνοντες αὐτὸν τὸν συλλογισμόν. Ἐπειδὴ κακῶς ἀκόμι δὲν εἶχε σημειώσῃ ὅτι αἱ γλῶσσαι μας εἶναι τόσαι ἀναλυτικαὶ μέθοδοι. Δὲν ἐσημείωσαν ὅτι ἡμεῖς δὲν ἀναλύομεν, παρά δι' αὐτῶν καὶ ἀγνοῶσαν ὅτι ἡμεῖς χρεωσθῆμεν εἰς αὐτάς, ὅλας τὰς γνώσεις μας. Οὕτω λοιπὸν ἡ μεταφυσικὴ πολλῶν συγγραφέων δὲν εἶναι, εἰμὴ μία διάλεκτος ἀκατανόητος τὸσον δι' αὐτὰς ὅσον καὶ διὰ τὰς ἄλλας.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Γ'.

ΠΩΣ ΑΙ ΓΛΩΣΣΑΙ ΕΙΝΑΙ ΜΕΘΟ-
ΔΟΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑΙ· ΑΤΕΛΕΙΑ
ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ.

Αἱ γλῶσσαι εἶναι ἄλλαι τόσαι ἀναλυτι-
καὶ μέθοδοι.

α'. Ἐνὰ καταλάβῃ τινὰς εὐκόλως μὲ τὶ τρό-
πον αἱ γλῶσσαι εἶναι ἄλλαι τόσαι ἀναλυτικαὶ μέ-
θοδοι, ἂν ἐκατάλαβε μὲ τὶ τρόπον ἢ χηματικὴ
γλῶσσα εἶναι καὶ αὐτὴ μία. Καὶ ἂν ἐκατάλαβε
τινὰς ὅτι χωρὶς αὐτὴν τὴν ὑπερινὴν διάλεκτον οἱ ἄν-
θρωποι ἤθελαν εἶναι ἀδύνατοι νὰ ἀναλύσεν τὰς σο-
χασμύων, ὥστε γνωρίσῃ ὅτι παύοντες νὰ τὴν ὁμιλῶν,
δὲν ἤθελαν τὴν ἀναλύῃ πλέον, ἂν δὲν ἤθελαν
τὴν ἀναπληρώσῃ μὲ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐνάρθρων
ἡχων. Ἡ ἀνάλυσις δὲν γίνεται καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ
γένῃ, παρὰ μὲ τὰ σημεῖα (1).

(1) Ἡ μὲν γὰρ αἴσθησις τῶν ἰδίων αἰεὶ ἀληθὴς καὶ πᾶσιν
ὑπάρχει τοῖς ζῴοις· διανοεῖσθαι δὲ (raisonner) ἐνδέχεται
καὶ ψευδῶς καὶ ἐδενὶ ὑπάρχει ὧς μὴ καὶ λόγος. Ἀριστοτ. ἐν-

Πρέπει μάλιστα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἂν δὲν ἐγίνονταν πρῶτα μὲ τὰ σημεῖα τῆς σχηματικῆς διαλέκτου, δὲν ἤθελε γένη ποτὲ μὲ τὴν ἐνάρξιν ἡχῆς τῶν γλωσσῶν μας. Τῷ ὄντι, ὡς πῶς μία λέξις ἤθελε γένη τὸ σημεῖον μιᾶς ιδέας, ἂν αὐτὴ ἡ ιδέα δὲν ἤθελεν ἡμπορέσῃ νὰ δειχθῇ εἰς τὴν σχηματικὴν διάλεκτον; Ὁ καὶ πῶς αὐτὴ ἡ διάλεκτος ἤθελε τὴν δείξῃ, ἂν δὲν εἶχε κάμῃ νὰ τὴν παρατηρήσεν ξεχωριστὰ ἀπὸ κάθε μιᾶς ἄλλης;

Αὐταὶ ἄρχισαν καθὼς ὅλαι αἱ ἐφευρέσεις τῶν ἀνθρώπων, πρὸ τῆς νὰ βάλῃ τοῦ σκοποῦ νὰ τὰς κάμῃ.

β'. Οἱ ἄνθρωποι ἀγνοοῦν ἐκεῖνα ὅπῃ σοχάζονται, ἐν ὅσῳ ἡ πείρα δὲν τὴν ἔκαμε νὰ σημειώσῃ ἐκεῖνο ὅπῃ κάμνεν ὕστερα ἀπὸ μόνῃν τὴν φύσιν. Διὰ τῆτο δὲν ἔκαμαν ποτὲ μὲ σκοπὸν, εἰμὶ πράγματα ὅπῃ εἶχαν κάμῃ πλέον χωρὶς νὰ ἔχεν τὸν σκοπὸν νὰ τὰ κάμῃ. Πισεύω ὅτι αὐτὴ ἡ παρατήρησις θὲ νὰ ἐπικυρωθῇ πάντοτε, καὶ πισεύω ἀκόμι ὅτι ἂν αὐτὴ ἐσημειώνονταν, ἤθελαν συλλογίζονται καλλίτερα, παρά ὅπῃ ἐσυλλογίσθησαν.

τῷ περὶ ψυχῆς. Αὐτὴ ἡ ιδέα τῆς Ἀριστοτέλους, εἶναι ἀξιολογωτάτη φιλοσοφικωτάτη. Ὁ μὰ τὴν ἐσκέφθησαν καθὼς ἔπρεπεν ἐκεῖνοι ὅπῃ ἐφαντάζονταν ὅτι μὲνται τὸν Ἀριστοτέλην; ὅχι βέβαια. Ἀν ἤθελαν τὴν καταλάβῃ, ἤθελαν μᾶς κάμῃ πρὸ πολλῆς μίαν καλὴν Λογικὴν.

Δὲν ἐσοχάωθησαν νὰ κάμουν ἀναλύσεις, παρὰ ἀφ' ἧ ἐπαρτήρησαν ὅτι εἶχαν κάμη. Δὲν ἄρχισαν νὰ ὀμιλῶν τὴν σχηματικὴν διάλεκτον διὰ νὰ κάμουν νὰ τὲς καταλάβουν, παρὰ ἀφ' ἧ ἐσημείωσαν ὅτι τὲς εἶχαν καταλάβῃ. Παρομοίως δὲν θὲ νὰ ἐσοχάωθησαν νὰ ὀμιλήσουν μὲ ἤχους ἐνάρξεως, παρὰ ἀφ' ἧ ἐπαρτήρησαν ὅτι εἶχαν ὀμιλήσῃ μὲ παρομοίους ἤχους, καὶ αἱ γλῶσσαι ἄρχισαν πρὸ τῆ νὰ βάλουν σκοπὸν οἱ ἄνθρωποι νὰ κάμουν γλώσσας. Παρομοίως ἐξάβησαν καὶ ποιηταὶ καὶ ῥήτορες πρὸ τῆ νὰ φροντίσουν διὰ νὰ γένουν (1). Ἐνὶ λόγῳ, κάθεται ὅπῃ ἐγίναν, ἐξάβη ἡ φύσις μοναχὴ ὅπῃ τὲς ἔκαμε νὰ γένουν, καὶ δὲν ἐσπύδασαν νὰ γένουν αὐτὸ, παρὰ ἀφ' ἧ ἐπαρτήρησαν ὅτι ἡ φύσις τὲς εἶχε κάμη νὰ γένουν. Αὐτὴ ἄρχισεν ὅλα, καὶ πάντοτε καλὰ. Αὐτὸ εἶναι μία ἀλήθεια ὅπῃ πρέπει νὰ τὴν ἐπαναλαμβάνῃ τινὰς πολλάκις.

Πῶς αἱ γλῶσσαι ἐξάβησαν μέθοδοι ἀκριβεῖς.

γ'. Αἱ γλῶσσαι ἐξάβησαν μέθοδοι ἀκριβεῖς ἐν ὅσῳ δὲν τὰς ὠμίλησαν, παρὰ περὶ πραγμά-

(1) Ἐκεῖνος ὅπῃ πρῶτος διῃχυρίσθη ὅτι ἡ τέχνη κάμνει τὲς ῥήτορας, ἡ δὲν ἦταν ἢ ἦταν πολλὰ ἀχάριτος εἰς τὴν φύσιν. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸ πρῶτον βιβλίον ὅπῃ πρέπει νὰ σκευάξῃ τινὰς νὰ γένῃ ῥήτωρ, τὰ μεγάλα παραδείγματα εἶναι τὸ δεύτερον· ὁ Ἀλαμβέρτος.

των τῆς πρώτης ἀνάγκης· ἐπειδὴ ἂν ἀκολοθεῖσθε τότε νὰ ὑποθέσεν εἰς μίαν ἀνάλυσιν ἐκεῖνο ὅπερ δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι, ἡ πείρα δὲν ἤμπορῆσε νὰ λείψῃ ἀπὸ τὸ νὰ κάμῃ νὰ τὸ σοχαθῇ. Εἰδιόρωσαν λοιπὸν τὰ λάθη τας καὶ ὠμίλησαν καλλίτερα.

Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι αἱ γλῶσσαι ἦταν τότε πολλὰ περιορισμέναι, πλὴν δὲν πρέπει νὰ πισεύῃ τινὰς ὅτι ὄντας περιορισμέναι, ἦταν περισσότερον κακοφκιασμέναι. Ἰσως αἱ ἐδικαίμας εἶναι ὀλιγώτερον καλὰ. Τῷ ὄντι ἡ ἀκρίβεια τῶν γλωσσῶν δὲν σέκεται εἰς τὸ νὰ ὁμιλῇ αὐταὶ περὶ πολλῶν πραγμάτων μὲ μεγάλην σύγχισιν, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ ὁμιλῇ μὲ σαφήνειαν, εἰ καὶ περὶ ὀλίγων.

Ἄν, θέλοντες νὰ τὰς τελειοποιήσεν, εἶχαν ἤμπορέσῃ νὰ ἀκολοθεύσεν καθὼς εἶχαν ἀρχίσῃ, δὲν ἤθελαν ζητῇ νέας λέξεις εἰς τὴν ἀναλογίαν, παρὰ ὅταν μία ἀνάλυσις καλοφκιασμένη ἤθελε δώσῃ νέας ιδέας, καὶ αἱ γλῶσσαι πάντοτε ἀκριβεῖς ἤθελαν εἶναι περισσότερον ἐκτεταμέναι.

Πῶς ἐγιναν μέθοδοι ἐλλειπεῖς.

δ'. Πλὴν αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατὸν. Οἱ ἄνθρωποι ἀναλύοντες χωρὶς νὰ ἠξεύρην, δὲν ἐσημείωναν ὅτι, ἂν εἶχαν ιδέας ἀκριβεῖς, τὰς ἐχρεωεῖσαν μόνον εἰς τὴν ἀνάλυσιν. Δὲν ἐγνώριζαν λοιπὸν ὅλην τὴν ἀξιολογότητα αὐτῆς τῆς μεθόδου, καὶ ἀνέ-

λυον ὀλιγώτερον ὅσον ἢ χρεία τῇ ἀναλύειν ἐγίνονταν αἰσθητὴ ὀλιγώτερον.

Λοιπὸν, ἀφ' ἧς ἐβεβαιώθησαν ὅτι εὐχαρισῶν τὰς χρείας τῆς πρώτης ἀνάγκης, ἔκαμαν εἰς τὸν ἑαυτὸν τες ὀλιγώτερον ἀναγκαίαις, καὶ ἀπὸ αὐτὰς ἐπέρασαν εἰς ὀλιγώτερον ἀναγκαίαις ἀκόμι, καὶ βαθυμυθὸν ἐκατήντησαν εἰς τὸ νὰ κάμνῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τες χρείας καθαρᾶς περιεργείας, χρείας ὅπῃ τὰς ἐδόξαζαν χρείας. Τέλος, χρείας ἀνωφελεῖς, καὶ ὅλας, ἄλλας περισσότερον, ἄλλας ὀλιγώτερον, φρέδας.

Τότε αἰσθάνθησαν κάθε ἡμέραν ὀλιγώτερον τὴν ἀνάγκην τῇ ἀναλύειν. Εὐθὺς ἔπειτα δὲν αἰσθάνθησαν, παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῇ ὁμιλεῖν, καὶ ὁμίλησαν πρὸς τὴν νὰ ἔχῃ ἰδέαν ἐκεῖνη ὅπῃ δὲ νὰ εἰπῇ. Οἱ καιροὶ πλέον ἐπέρασε ὅπῃ αἱ κρίσεις ἐβάνονταν φυσικὰ εἰς δοκιμὴν τῆς πείρας. Δὲν εἶχαν τὸ ἴδιον συμφέρον νὰ βεβαιωθῇ ἂν τὰ πράγματα διὰ τὰ ὅποια ἔκριναν, ἦσαν τοιαῦτα καθὼς τὰ ὑπόθεσαν. Ἀγαπῶσαν νὰ τὸ πισεύειν χωρὶς ἐξέτασιν, καὶ μία κρίσις τῆς ὁποίας ἔκαμαν μίαν ἐξίν, ἐγίνονταν μία δόξα διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἀμφίβαλλαν πλέον. Αὐταὶ αἱ ἀπάται ἔπρεπε νὰ εἶναι συχναί· ἐπειδὴ τὰ πράγματα διὰ τὰ ὅποια ἔκριναν, δὲν ἐπαρτηρήθησαν, καὶ συχνὰ δὲν ἠμπορεῖσαν νὰ παρατηρηθῇ.

Τότε μία κρίσις ἐσφαλμένη ἔκαμε νὰ κάμνῃ μίαν ἄλλην, καὶ δὲν ἐβράδυναν νὰ κάμνῃ μυρίας τοι-

αύτας. Ἡ ἀναλογία τὲς ἔφερεν ἀπὸ λάθῃ εἰς λάθῃ· ἐπειδὴ ἦταν ἀκόλouthoi.

Ἰδὲ ἐκεῖνο ὅπῃ ἀκολούθησεν εἰς τὲς ἰδίους φιλοσόφους. Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ὅπῃ ἔμαθαν τὴν ἀνάλυσιν, μάλιστα δὲν ἠξέυρην νὰ τὴν μεταχειρισθῶν, παρὰ εἰς τὰ μαθηματικά, εἰς τὴν φυσικὴν καὶ εἰς τὴν χημικὴν. Ἐγὼ καὶ δὲν γνωρίζω φιλοσόφους ὅπῃ νὰ ἔμαθαν νὰ τὴν προσαρμόζω εἰς κάθε εἶδος ιδέας. Οὕτω λοιπὸν κατένεας ἀπὸ αὐτὲς δὲν ἐσοχάσθη νὰ θεωρήσῃ τὰς γλῶσσας ὡς ἄλλας τῶσας ἀναλυτικὰς μεθόδους.

Αἱ γλῶσσαι λοιπὸν ἔγιναν μέθοδοι πολλὰ ἐλλείπεις. Μὲ ὅλον τῆτο ἡ ἐμπορία ἐπλησίαζε τὲς λαῆς, οἱ ὅποιοι ἔκαμναν κατὰ τινα τρόπον ἀλλαγὴν τῶν δοξῶν τες καὶ τῶν προλήψεων τες κατὰ τὴν καὶ τῶν προϊόντων τῆ τέχνης καὶ τῆς ἐπιδεξιότητός τες. Αἱ γλῶσσαι ἐσυγχέονταν, καὶ ἡ ἀναλογία δὲν ἠμπορεῖτε πλέον νὰ ὁδηγήσῃ τὸν νῦν τες εἰς τὴν ἐκδοχὴν τῶν λέξεων. Ἡ τέχνη λοιπὸν τῆ συλλογίζεσθαι ἐφάνη ὅτι ἀγνοεῖται. Ἦθελεν εἰπῇ τινὰς ὅτι δὲν ἦταν δυνατόν πλέον νὰ τὴν μάθω.

Μὲ ὅλον τῆτο οἱ ἄνθρωποι εἶχαν τεθῆ ἔξ ἀρχῆς ἀπὸ τὴν φύσιν τες μέσα εἰς τὴν ὁδὸν τῶν εὐρέσεων· ἠμπορεῖσαν νὰ ξαναεуреθῶν ἀκόμι ποτὲ εἰς αὐτὴν κατὰ τύχην. Ἀλλὰ ξαναεურίσκονται χωρὶς νὰ τὸ ξαναγνωρίσω, ἐπειδὴ δὲν τὴν ἐσπύδαζαν ποτὲ, καὶ ἐπλανῶντο πάλιν.

Ἄν εἶχαν σημειώσῃ ὅτι αἱ γλῶσσαι
εἶναι ἄλλαι τόσαι μέθοδοι ἀναλυτικαί,
δὲν ἤθελεν εἶναι δύσκολον νὰ εὕρῃ
τὴς κανόνας τῆς τέχνης τῆ συλ-
λογίζεσθαι.

Εἰ. Οὕτω λοιπὸν, αἰῶνες ἐπέρασαν εἰς ματαίους
ἀγῶνας διὰ νὰ εὕρῃ τὴς κανόνας τῆς τέχνης τῆ
συλλογίζεσθαι. Δὲν ἤξευραν πῶς νὰ τὴς πάρῃν καὶ τὴς
ἐξηγῶσιν εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς λόγου, μηχανισμόν
ὅπως ἄφινε νὰ σφύζονται ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῶν
γλωσσῶν.

Διὰ νὰ εὕρεθῇ δὲν ἦταν, εἰμὴ ἓνα μέσον. Ἐ-
πρεπε νὰ παρατηρήσῃ πῶς καταλαμβάνομεν, καὶ
νὰ σπευδάσῃ αὐτὸ εἰς τὰς δυνάμεις μὲ τὰς ὁποίας μᾶς
ἐπλέτισεν ἡ φύσις. Ἐπρεπε νὰ σημειώσῃ ὅτι αἱ
γλῶσσαι δὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ, παρὰ μέθοδοι ἀ-
ναλυτικαί, μέθοδοι μὲ ἐλαττώματα τὴν σήμερον,
μὰ ἐσάθῃσαν ποτὲ ἀκριβεῖς, καὶ ἡμπορῇ νὰ σαθῇ
ἀκόμι. Δὲν τὸ εἶδαν· ἐπειδὴ μὴ σημειώνοντες πό-
σον αἱ λέξεις μᾶς εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ νὰ κάμωμεν
εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ἰδέας κάθε εἶδος, ἐνόμισαν ὅτι
δὲν εἶχαν ἄλλο πλεονέκτημα, εἰμὴ μόνον τὸ μετα-
δοτικὸν τῶν σοχασμῶν. Κατ' ἄλλον λόγον, ὥσπερ
ὅπως αἱ γλῶσσαι ἐφάνησαν κατὰ πολλὰς τράπεζας αὐ-
τοζέλητοι εἰς τὴς γραμματικὰς καὶ εἰς τὴς φιλοσό-
φους, ἀκολέθησεν ὅπως ὑπόθεσαν ὅτι αὐταὶ δὲν ἔχον
διὰ κανόνας, εἰμὴ τὴν φαντασίαν τῆς συνηθείας,

δηλαδή, ὅτι συχνὰ δὲν ἔχον τελείως κανόνas. Ἀλλὰ κάθε μέθοδος πρέπει νὰ ἔχη κανόνas, καὶ ἔχει πάντοτε. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θαυμάζη τινὰς, ἀν' ἑως τῶρα κανόνas δὲν ὑπώπτευσε τὰς γλώσσας ὅτι εἶναι μέθοδοι ἀναλυτικαί. (Ὁ δὸς σπεδῆς, Γραμματικὴ, τὰ 8 πρῶτα Κεφ. τῷ Πρώτῳ μέρῳς.) (1)

(1) Σημείωμα εἰς τὸ προηγούμενον Κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον ἐπικυρώνει τὰς σχέσεις τῆ συγγραφῆς ἐπάνω εἰς τὴν Γλῶσσαν. Ἐλήφθη ἀπὸ τὰ συγγράμματα ταῦτα.

Εἰς τὸ Σιάρτρ (πόλις πρὸς δυσμὰς τῷ Παρισίῳ) ἕνας νέος 23 ἢ 24 ἐτῶν, υἱὸς ἐνὸς τεχνίτη, κωφὸς καὶ ἐνεὸς ἐκ γενετῆς, ἀρχισεν αἰφνιδίως νὰ ὁμιλῇ καὶ ἐθαύμαζεν ὅλη ἡ πόλις. Ἐμαθάν ἀπὸ αὐτὸν ὅτι τρεῖς ἢ τέσσαρας μῆνας προτύτερα εἶχεν ἀκέσῃ τὸν ψόφον τῶν ἱερῶν κωδῶνων, καὶ εἶχε πολλὰ ξιππαυδῇ δι' αὐτὸ τὸ νέον καὶ ἄγνωστον αἰνῶμα. Ἐπειτα ἔτρεξεν ἀπὸ τὸ ἀρισερὸν αὐτὶ ἕνα εἶδος ὑγρῆ, καὶ ἄκυσεν ἐξαίρετα καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτιά. Εἰς τρεῖς μῆνας δὲν ἔκαμνεν ἄλλο, παρὰ νὰ ἀκῇ χωρὶς νὰ εἰπῇ τίποτε, συνηθίζοντας νὰ ξαναλέγῃ ἡσυχὰ τὰς λέξεις ὅπῃ ἄκουε, καὶ κρατυνόμενος εἰς τὴν προφορὰν καὶ εἰς τὰς ἰδέας τὰς προσηλωμένας εἰς αὐτάς. Τέλος, ἄφησε τὴν σιωπὴν, καὶ ἀνεκήρυξεν ὅτι ὠμιλῆσε, μὲ ὅλον ὅπῃ

ὄχι ἀκόμι καλά. Παρευθὺς ἐπιτήδαιοι θεολόγοι τὸν ἐρώτησαν ἐπάνω εἰς τὴν περασμένην τε κατὰσιν, καὶ τὰ πρῶτα τῆς ζητήματα ἐκύλιαν περὶ Θεῶ, περὶ ψυχῆς, περὶ τῶ καλῶ καὶ τῶ κακῶ τῶν ἡθικῶν πράξεων, καὶ αἱ ιδέαι τε ἐφάνησαν ὅτι δὲν ἐφθασαν εἰς ἐκεῖ. Μὲ ὅλον ὅπῃ ἐγεννήθη ἀπὸ γονεὺς χριστιανῶς, καὶ ἐπήγαινε εἰς τὴν λειτεργίαν, καὶ ἔμαθε νὰ κάμῃ τὸν σαυρόν τε καὶ νὰ γονατίζῃ χηματιζόμενος ὡς ἓνας ἄνθρωπος ὁπῶς προσεύχεται, μὲ ὅλην τῆτο ἔκαμνε ὅλα αὐτὰ χωρὶς νὰ τὰ συντροφεύῃ μὲ κανένα σκοπὸν, μὲ τὸν ὁποῖον τὰ ἔκαμνε οἱ ἄλλοι. Δὲν ἤξευρε πολλὰ καθαρὰ τί εἶναι ὁ θάνατος καὶ δὲ ἐσοχάζονταν εἰς αὐτὸν τελείως. Ἐξῆσε μίαν ζωὴν μὲ τελειότητα ζωῆς, ἐνασχολόμενος μόνον εἰς τὰ αἰσθητὰ καὶ παρόντα ὑποκείμενα, καὶ εἰς τὰς ὀλίγας ιδέας ὅπῃ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐδέχονταν· μήτε ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῶν ιδεῶν τε ἐσύναγεν ἐκεῖνο ὅπῃ φαίνεται ὅτι ἤμπορε νὰ σινάξῃ. Ἡ αἰτία δὲν εἶναι ἐπειδὴ δὲν εἶχεν εὐφυΐαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ εὐφυΐα ἐνὸς ἀνθρώπου σερημένη ἀπὸ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν ἄλλων, πόσον μόνον ἐξασκεῖται καὶ τόσον μόνον καλλιεργεῖται, ὅπῃ δὲν σοχάζεται, εἰ μὴ ὅσον εἶναι ἀπαραιτήτως βιασμένος ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ὑποκείμενα. Ὁ μεγαλύτερος πλοῦτος τῶν ιδεῶν τῶν ἀνθρώπων εἶναι εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἐπιμιξίαν.

Αὐτὸ τὸ γεγονός ἀναφέρεται εἰς τὰ ὑπομνήματα τῆς

Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν (1703). Ἦθελεν εἶναι εὐχῆς ἄξιον νὰ ἐρωτήσῃν αὐτὸν τὸν νέον διὰ τὰς ἰδέας ὅπῃ εἶχεν, ὅταν δὲν εἶχε τὴν χρῆσιν τῆς λόγου, διὰ τὰς πρώτας ὅπῃ ἀπόκτησεν ἀφ' ἧς τὸν ἀπεδόθη ἡ ἀκοή, διὰ τὰς βοηθείας ὅπῃ ἔλαβεν αὐτὸς εἴτε ἀπὸ τὰ ἐξωθεν ὑποκείμενα, εἴτε ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπῃ ἤκουσε νὰ λέγῃν, εἴτε καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν τε σκέψιν, διὰ νὰ κάμῃ νέας. Ἐνὶ λόγῳ, διὰ κάθε τι ὅπῃ ἠμπόρεσε νὰ γένη ἀφορμὴ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆ νοός τε. Ἡ πείρα κάμνει εἰς ἡμᾶς προόδους τόσον ὀρμητικὰς, ὅπῃ δὲν εἶναι θαυμασόν, ἂν ἐνίοτε πέρνεται ἀντὶ τῆς φύσεως τῆς ἰδίας. Ἐδῶ ὅμως τὸ ἐναντίον, αὐτὴ ἦταν τόσον βραδεῖα, ὅπῃ ἠθελεν εἶναι εὐκόλῳ νὰ μὴν ἀπατηθῇ. Οἱ θεολόγοι ὅμως δὲν ἠθέλησαν νὰ ἰδῇν εἰς αὐτὸν τὸν νέον, εἰμὴ μόνον τὴν φύσιν, καὶ μὲ ὅλην τε τὴν ἐπιτηδειότητα, δὲν ἐξεκαθάρισαν μήτε τὴν πείραν, μήτε τὴν φύσιν. Ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀναπληρώσωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν ἔκαμαν αὐτοὶ, παρὰ μὲ εἰκασίας.

Ἐγὼ σπράζομαι ὅτι εἰς τὸ διάστημα τῶν 23 ἐνιαυτῶν ἡ ψυχὴ αὐτῆς τῆ νέου μόλις εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν της τὴν προσοχὴν τε· ἐπειδὴ ἂν τὴν ἔδιδεν εἰς τὰ ὑποκείμενα, τὴν ἔδιδεν ὅχι κατὰ τὴν ἐκλογὴν της, ἀλλ' κατὰ τὴν περιστάσιν της. Ὁ νέος ἀνατραφείς ἀναμεταξὺ εἰς ἀνθρώπους, ἐδέχονταν ἀπ' αὐτὰς βοηθείας ὅπῃ τὸν ἔκαμαν ἐ-

νίστε νὰ προσηλῶνῃ μίαν ἀπὸ τὰς ἰδέας τε εἰς ση-
μεῖα, ἢ χωρὶς ἀμφιβολίαν ἤξευρε νὰ κάμῃ διὰ
χειρονομίῳ νὰ γνωρίσεν τὰς μεγαλητέρας τε
χρείας, ἢ τὰ πράγματα ὅπῃ ἤμπορῶσαν νὰ τὸν
ἀνακηφίσεν. Πλὴν σερούμενος ἀπὸ ὀνόματα διὰ νὰ
σημειώσῃ ἐκεῖνα ὅπῃ δὲν εἶχαν μίαν τόσῃν μεγά-
λῃν ἀναφορὰν μὲ αὐτὸν, ὀλίγον φροντίζοντας
νὰ ἀναπληρώσῃ αὐτὰ μὲ τινὰ μέσσα, ἢ μὴν ἔχων-
τας ἔξωθεν καμμίαν βοήθειαν, δὲν ἐσοχάζονταν
εἰς αὐτὰ ὅταν εἶχε μίαν ἐνεσῶσαν ἀντίληψιν. Ἡ
προσοχή τε συρομένη μόνον ἀπὸ ζωηρὰ αἰσθήμα-
τα, ἔπαυε μαζὶ μὲ αὐτά. Ἡ ἴταν λοιπὸν περιω-
ρισμένος εἰς τὰς κρίσεις τε καθὼς ἢ εἰς τὰς χρεί-
ας τε. "Ενας μικρὸς ἀριθμὸς ὑποκειμένων τὸν ἐ-
ναχολῶσεν ἐξ ὁλοκλήρου, ἢ ὅλα τὰ ἄλλα ἔφευ-
γαν τὴν προσοχήν τε. ?Μὰ ἤμπορῶσε τινὰς νὰ
ζητήσῃ ἂν ἦταν ἱκανὸς συλλογισμὸς, ἢ ἕως εἰς
ποσὸν βαθεῖον;

Τὸ νὰ συλλογίζεται τινὰς θὲ νὰ εἰπῇ, νὰ πέρνῃ τὰς
ἀναφορὰς διὰ τῶν ὁποίων δύο, τρεῖς κρίσεις ἢ ἢ
περισσότεραι, δένονται ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην. Οὔ-
ταν λόγῳ χάριν, τραβῶ τὸ χέρι μου εὐθὺς ὅπῃ
ἰδῶ ὅπῃ μὲ φέρνεν κοντά μου ἕναν ἄνδρα καὶ ἀναμ-
μένον, κρίνω ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνδραξ καίει, ὅτι δὲν
θὰ μὲ καύσῃ, ἂν μακρύνω τὸ χέρι μου ἀπὸ αὐ-
τὸν, ἀκολούθως, πρέπει νὰ μακρύνω τὸ χέρι μου.
Δὲν χρειάζεται περισσότερον μῆτε εἰς ἕναν λογι-
κὸν διὰ νὰ κάμῃ ἕναν συλλογισμὸν. Πρέπει

νὰ ἀποφεύγω, θὲν ἂν εἶπῃ, καὶ θετι ὅ-
πῃ καίει, ἀλλὰ μὴν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος
καίει, πρέπει ἄρα νὰ τὸν ἀποφεύ-
γω. Ἡ ξεσύνθεσις ὅμως αὐτῶν τῶν κρίσεων
καὶ τὸ σχῆμα τὸ συλλογιστικὸν δὲν εἶναι ὁ κυρίως
συλλογισμός. Αὐτὰ δὲν εἶναι, παρὰ ἑνας ἐξαγ-
γελτικὸς τρόπος τῆ συλλογισμῆς, μία ἀνάπτυ-
ξις αὐτῆς, καὶ εἰς τὸ πρὸ ὀλίγου παράδειγμα, αὐτὴ
ἡ ἀνάπτυξις, αὐτὴ ἡ ξεσύνθεσις εἶναι τόσον πε-
ριττὴ καὶ ἀνωφελὴς, ὅπῃ εἶναι γελοία. (1)

(1) Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀποκτήσῃ καμ-
μίαν γνώσιν, παρὰ συλλογιζόμενοι, πέρνοντας δηλαδὴ
τὰς ἀναφορὰς, τὰς σχέσεις διὰ τῶν ὁποίων κρίσεις ὁπο-
σαιῶν δένονται μία μὲ τὴν ἄλλην. Τὰ παιδιά ἀποκτείν
γνώσεις, κάμνουν ἄρα συλλογισμὸς, καὶ τὴς κάμνουν πολ-
λὰ καλλιτέρες ἀπὸ πολλὰς φιλοσόφους, καὶ τὰ νήπια ἀ-
κόμη ὅταν ζητῶν τὸ βυζὶ τῆς μητρὸς των, συλλογιζονται,
καὶ αὐτοὶ οἱ συλλογισμοὶ δὲν διαφέρουν κατὰ συλλογισμοὶ
ἀπὸ ἐκείνης ὅπῃ κάμνει ὁ μέγας Νεύτων, ὁ βαρὺς Λόκ,
ὁ πολὺς Λεϊβνίτιος, ὁ πολυδύλλητος Καρτέσιος. Δὲν
διαφέρουν λέγω, παρὰ κατὰ τὴν ὕλην. Καὶ ἂν τινὲς συλ-
λογισμοὶ φαίνονται παντάπασιν ἀπλοῖ καὶ εὐκόλοι ὅπῃ ἡ
ἀνάπτυξις τῆς κινεῖ καὶ γέλωτα, ἡ αἰτία εἶναι, ἐπειδὴ ἡ
ὕλη τις ὄντας ἀναφορικωτάτη μὲ τὰς πρῶτας χρείας καὶ
ἀνάγκας, ἀναγκάσθημεν ἐκ πρώτης ἀρχῆς νὰ προσέξω-
μεν καὶ νὰ κάμωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας τόσον οἰκείας τὰς
ιδέας, τόσον συνήδη τὸν σύνδεσμον τῶν ιδεῶν καὶ τῶν
κρίσεων, καὶ τόσον εὐδύς ἀπ' ὧ ἤλθαμεν εἰς τὸν κόσμον,
ὅπῃ κάμνοντες τῆς κατ' ἑξιν, ἀλησιμονήσαμεν ὅτι τῆς ἀ-
ποκτήσαμεν, καὶ μᾶς φαίνονται φυσικοὶ ἀπλοῖ καὶ εὐκο-

Αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ὁμῶς ἀνάπτυξις γίνεται ἀπολύτως ἀναγκαία, ὅταν οἱ συλλογισμοὶ εἶναι πολλὰ σύνδετοι· ἐπειδὴ τότε πλέον δὲν ἡμπορῶμεν νὰ περιλάβωμεν μὲ μίαν ἀπλὴν ὅρασιν ὅλας τὰς κρίσεις καὶ ὅλας τὰς ἀναφορὰς ὅπως περικλείειν· θεωρῶμεν λοιπὸν ξεχωριστὰ τὰ διάφορα μέρη, τὰ ἀναπτύσσομεν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, διδόμεν σημεῖα εἰς καθέκαστεν ἰδέαν, εἰς καθέκαστεν κρίσιν, εἰς καθέκαστεν ἀναφοράν. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ξεσκεπάζομεν ὀλίγον ἐκεῖνο ὅπως δὲν ἡμπορῶμεν νὰ καταλάβωμεν μὲ μίαν μόνην ὁμματιάν· καὶ αὐτὴ ἡ ξεσύνδεσις, ἡ

λοι. Εἰς μίαν ἐπισήμην ὁμῶς ἡ ὕλη πάυει ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃ ἐγγύθεν ἐξόφθαλμου τὴν ἀναφοράν μὲ τὰς πρώτας μας χρείας, μὲ ὅλον ὅπως πόρρωθεν ἔχει μίαν μεγαλωτάτην. Δὲν προσέχομεν λοιπὸν εἰς τὸ νὰ ἐντυπώσωμεν ἀνεξαλείπτως τὰς ἰδέας εἰς τὸν ἑαυτὸν μας. Δὲν τὰς κάμνομεν λοιπὸν οἰκειοτάτας. Ὁ σύνδεσμος τῶν κρίσεων δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς πλέον. Διὰ νὰ καταλάβωμεν λοιπὸν καλὰ ἕναυ τοιούτου συλλογισμόν, πρέπει νὰ μᾶς ἀναπτύχῃ, νὰ ξεσυντεσῇ, νὰ ὑποβληθῇ εἰς ὄψιν μας ὁ σύνδεσμος τῶν κρίσεων, νὰ μᾶς δειχθῇ αἱ ἀναφοραῖς τῆς μὲ τὴν πεῖραν, ἡ μὲ τὸν λόγον ἀπὸ ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἐπισήμη εἶναι ἕξις. Ὅταν ὁ Ἀφρονόμος ἀποφαίνεται τὸ ἀπόσημα τῆς σελήνης, αὐτὴ ἡ ἀπόφανσις εἶναι ἕνας συλλογισμὸς ὁ ὁποῖος ὅσον δι' αὐτὸν δὲν χρειάζεται νὰ ἀναπτύχῃ· ἐπειδὴ τὸν εἶναι καταληπτὸς τρόπον τινὰ φυσικῶς, καθὼς καὶ εἰς ἕνα παιδὶ φαίνεται φυσικὰ καταληπτὸν ὅταν ἀποφαίνεται ὁ ἄνθρωπος καί εἰς ἐκεῖνον ὅπως τὸν πιάνει.

Φρέδη παντάπασιν εἰς ἓναν ἀπλὴν συλλογισμὸν, γίνεται ἀξιόλογος εἰς ἓναν συλλογισμὸν σύνθετον· ἐπειδὴ καὶ εἶναι καὶ ἀναγκαῖα. Μὲ ὅλον τὸ τοῦ ἡ μίᾳ καὶ ἡ ἄλλῃ εἶναι τὸ ἀποτελέσμα τῶν ἰδίῳν ἐργασιῶν· ἐπειδὴ εἴτε πᾶν τινὰς πολλὰς ἀναφορὰς μὲ μίαν πρώτην ματιὰν, εἴτε τὰς ξεσκεπάσῃ ἀλληλοδιαδόχως, καὶ ἔτω καὶ ἐκείνως δὲν κάμνει τινὰς, εἰμὴ κρίσεις, τῶν ὁποίων ἡ μία εἶναι ἀκολουθία τῆς ἄλλης. Ὅταν λόγῳ χάριν, ἓνας γεωμέτρης λέγῃ, αἱ τρεῖς γωνίαι τῆς τριγώνου εἶναι ἴσαι μὲ δύο ὀρθὰς, αὕτῃ ἡ πρότασις εἶναι μία ἀκολουθία κρίσεων μὲ τὰς ὁποίας ἔκαμε τὴν ἀπόδειξιν, καὶ αὕτῃ ἡ ἀπόδειξις τὸν εἶναι τόσον συνήθης ὅπῃ ὅταν θέλῃ παραστήνῃ εἰς τὸν ἑαυτόν τε ὅλα τὰ μέρη ἐν αὐτῷ. Ὁ νῦν τε ἄρα δὲν κάμνει τότε εἰς τὴν αὐτὴν σιγμὴν ὅλας τὰς ἐργασίας τὰς ὁποίας κάμνει ὁ νῦν τῆ μαθητῆ ὅπῃ μανθάνει νὰ ἀποδείξῃ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ νῦν ἀπὸ τὸ Σιάρτρ εἶχεν ἀποκτήσῃ τὴν ἔξιν νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὰς χρεῖας τε, δηλαδὴ, ἂν τὰ πράγματα τὸν ἦταν ἐναντία ἢ δεξιὰ, νὰ συμπεραίνῃ, ἂν ἐχρεώσθῃ νὰ τὰ φεύγῃ ἢ νὰ τὰ διώκῃ, καὶ νὰ ἐνεργῇ ἀκολουθῶς. Δὲν ἐδιάσελλε ἀλληλοδιαδόχως αὐτὰς τὰς ἐργασίας. Αὐταὶ ἦσαν πάντοτε εἰς αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν σιγμὴν. Ἡ μορφή ὅμως ὅπῃ πέραν εἰς τὸν λόγον, εἶναι παντάπασι ξένη εἰς τὴν ὕσιν τῆ συλλογισμῆ· καὶ αὖ

ἡ Λογικὴ ἔγινε μία τέχνη φρέδῃ, ἡ αἰτία εἶναι, ἔπειδὴ ἐσύγχεον αὐτὰ τὰ δύο πράγματα.

Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι ὁ συλλογισμὸς αὐτῷ τῷ νέῳ ἦταν πολλὰ περιορισμένος· δὲν ἐσυλλογίζονταν τελείως εἰς ἐκείνας τὰς περιστάσεις ὅπως ὁ νέος μὴν ἠμπορῶντας νὰ πιάσῃ ὅλα ἐν ταύτῳ, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ προχωρῇ μὲ αὐτὰς τὰς ἀναπτύξεις, τὰς ὁποίας δὲν ἠμπορεῖ τινὰς νὰ κάμῃ χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν σημείων. Ἦταν λοιπὸν φυσικὸν νὰ μὴ συνάγῃ ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῶν ἰδεῶν τε ὅλον ἐκεῖνο ὅπερ φαίνεται ὅτι ἠμπορεῖσε νὰ συνάξῃ, καὶ μῆτε ἠθέλε μᾶς φανῇ ὅτι ἠμπορεῖσε νὰ συνάξῃ περισσότερον, ἢ ἡ ἕξις, ὅπερ εἰμεῖθα, τῷ νὰ βοηθῶμεθα ἀπὸ τὰ σημεία, μᾶς ἐσυγχωρῶσε νὰ σημειώσωμεν ὅλον ἐκεῖνο ὅπερ εἰς αὐτὰ χρεωσθῆμεν. Δὲν ἔπρεπε, παρὰ νὰ βαλθῶμεν εἰς τὸν τόπον τε, διὰ νὰ καταλάβωμεν πόσον ὀλίγον γινώσκεις ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσῃ. Ἡμεῖς ὁμῶς κρίνομεν ἐξ ἰδίων.

Περιορισμένος εἰς τὰς συλλογισμῶν τε, ἢ σκέψεων τε ὅπερ δὲν εἶχεν ὑποκείμενον παρὰ τὰ ζωηρὰ ἢ νέα αἰσθήματα, δὲν ἐπέρρεε τελείως εἰς τὰς περισσοτέρας πράξεις τε, καὶ πολλὰ ὀλίγον εἰς τὰς τῶν ἄλλων. Δὲν ὠδηγῶνταν, παρὰ κατ' ἕξιν καὶ μίμησιν, μάλιστα εἰς τὰ πράγματα ὅπερ εἶχαν ὀλιγωτέραν ἀναφορὰν εἰς τὰς χρείας τε. Οὕτω λοιπὸν κάμνωντας ἐκεῖνο ὅπερ ἡ εὐλάβεια τῶν γονέων τῷ ἀπαιτῶσεν ἀπὸ λόγου τε, δὲν εἶχε σο-

χαυδῇ ποτὲ εἰς τὸ αἷτιον ὅπῃ ἤμπορῶσαν νὰ ἔχων
 καὶ ἀγνοῶσεν ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸ κάμνη μὲ τινὰ σκο-
 πόν. Ἰσως ἡ μίμησις ἦταν τόσον ἀκριβεστέρα,
 ὅσον ἦταν ἀσυντρόφευτος ἀπὸ τὴν σκέψιν· ἐπει-
 δὴ αἱ ἀποσπάσεις καὶ οἱ συναρπαγμοὶ εἶναι ὀλιγω-
 τερον συχναὶ εἰς ἕναν ὅπῃ ὀλίγον ἡξεύρει νὰ σκέ-
 πτεται.

Μὲ φαίνεται ὅτι διὰ νὰ ἡξεύρῃ τινὰς τι εἶναι ἡ ζωὴ,
 εἶναι ἀρκετὸν νὰ ζῇ τινὰς καὶ νὰ ἀποθάνεται. Μὲ
 ὅλον τῆτο, καὶ θὰ φανῶ ἴσως ὅτι λέγω παράδο-
 ξα, αὐτὸς ὁ νέος μόλις εἶχεν ιδέαν ζωῆς. Διὰ
 ἕνα ὃν ὅπῃ δὲν σκέπτεται, δι' ἡμᾶς τὲς ἰδίους,
 εἰς αὐτὰς τὰς σιγμὰς ὅπῃ μὲ ὅλον ὅπῃ ἐξυπνοῖ,
 δὲν κάμνομεν παρά νὰ σπέρνωμεν ἢ νὰ ζῶμεν φυ-
 τικῶς, τὰ αἰσθήματα δὲν εἶναι, εἰμὴ αἰσθήμα-
 τα, καὶ δὲν γίνονται ιδέαι, παρά ὅταν ἡ σκέψις
 μᾶς κάμνει νὰ τὰ θεωρήσωμεν ὡς εἰκόνας τινὸς
 πράγματος. Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι αὐτὰ ὡδηγῶσαν
 τὸν νέον εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆ εἰς συντήρησίν τε,
 ὡφελίμῃ, καὶ τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὰ ἐπιβλα-
 βῇ, μὰ ἀκολοθεῖσε τὴν ἐντύπωσίν των χωρὶς νὰ
 σκεφθῇ ἐπάνω εἰς τὴν συντήρησίν τε καὶ εἰς τὴν
 βλάβην. Μία δοκιμὴ αὐτῇ ὅπῃ λέγω εἶναι αὐτὸ
 ὅπῃ δὲν ἡξευρε καθαρά τι ἦταν ὁ θάνατος, ἂν
 ἡθελεν ἡξεύρῃ τι εἶναι ἡ ζωὴ, καὶ δὲν ἡθελεν ἰδῇ
 ἕτω καθαρά ὡς καὶ ἡμεῖς, ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι.

παρά ἢ σέρησις αὐτῆς; (1) (Τέχνη τῷ σοχάζεσθαι).

(1) Ἐνας κωφὸς ἐκ γενετῆς ἔπεται νὰ εἶναι καὶ ἐνεὸς· ἐπειδὴ διὰ νὰ μάθῃ νὰ ἐκφέρῃ τινὰς φωνὴν ἑυαρθρον, πρέπει νὰ ἀκέῃ, καὶ τὸ νὰ εἶναι ἐνεὸς δὲν εἶναι τὸ μόνον παρεπόμενον τῆς κωφότητος, μία ζωώδης ζωὴ εἶναι τὸ συνακόλουθον τῆς ἐνεότητος· ἐπειδὴ ἓνας κωφὸς καὶ ἐνεὸς εἶναι τρόπον τινὰ ἓνα κτῆνος ἀνθρωπόμορφον, καὶ ἔῃ παρομοίως. Εἶναι τρόπον τινὰ μοναδικὸς εἰς τὸ μέσον τῶν κοινωτιῶν· ἐπειδὴ δὲν ὠφελεῖται σχεδὸν τίποτε ἀπὸ τὴν μετ' ἀνθρώπων ἐπιμιξίαν. Εἶναι τρόπον τινὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τῷ κόσμῳ· ἐπειδὴ ἡ ἰσορία τὸν εἶναι πάντῃ ἀγνώστος. Εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν Γῆν καὶ τρόπον τινὰ δὲν εἶναι· ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει τῆς Γῆς, εἰμὴ τὸν αἰσθητόν τε ὀρίζοντα, καὶ τάτα δὲν ἔχει ἀκόμι, εἰμὴ μίαν ζωώδη γνῶσιν.

Οἱ κωφοὶ καὶ ἐνεοὶ ἡμποροῦν νὰ παιδευθῶν, νὰ μάθωσαν κάθε τι, νὰ λάβωσι ἰδέας καὶ τὰς φαινομένας παντάπασιν ἀφηρημένας, καὶ νὰ εὕρωσι ἔτις ἀπὸ τὴν ζωότητα εἰς τὴν ὁποίαν φαίνονται καταδικασμένοι. Ὁ διδάσκαλός τες ὅμως δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος, παρὰ ἓνας βαδύς μεταφυσικὸς καὶ πολλὰ ἐπιτήδειος, δηλαδὴ ἓνας ὅπῃ ἔκαμε μίαν μεγάλην καὶ ὀρθὴν σπηδὴν τῷ ἀνθρωπίνῳ νοῶς καὶ τῶν προσόδων τῇ (τοῖστοι ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ οἱ ἀναδεχόμενοι τὴν παιδαγωγίαν καὶ διδασκαλίαν ἀπλῶς τῶν παιδων, οἱ πλάσαι καὶ δημιουργοὶ αὐτῶν καθὼς λέγει ὁ σοφὸς Πλάταρχος.)

Ὁ Λεπὲ τῷ ὁποίῳ ἡ μνήμη δὲ εἶναι πάντοτε ἀγαπητὴ, πρῶτος καὶ μετὰ τὰ ἑξοδά τῃ πρῶτον ἐκατάσσειεν εἰς τὸ Παρίσι ἓνα τοῖστον χολεῖον καὶ ἐμάδανε τῶς κωφῆς καὶ ἐνεῆς γράμματα, καὶ διαφόρους γλώσσας. Τῆς ἑμαδὲ νὰ τὸν καταλαμβάνων ἐπάνω εἰς κάθε ὑπόθεσιν, τῆς ὑ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. Δ΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΤΩΝ
ΓΛΩΣΣΩΝ.

Αἱ γλῶσσαι εἶναι αἱ γνώσεις μας, αἱ
δόξαι μας, αἱ προλήψεις μας.

Α΄. **Ε**πειδὴ αἱ γλῶσσαι, σχηματισμένοι ἐν ὅσῳ
ἡμεῖς ἀναλύομεν, ἔγιναν ἄλλαι τόσαι ἀναλυτικαὶ μέ-
θοδοι, καταλαμβάνει τινὰς ὅτι μᾶς εἶναι φυσικὸν
νὰ σοχάζωμάσθῃ κατὰ τὰς ἑξεῖς ὅπως μᾶς ἔκαμαν
νὰ πάρωμεν. Διὰ μέσθῃ αὐτῶν σοχάζομάσθῃ· ἐ-
πειδὴ εἶναι κανόνες τῶν κρίσεών μας· κάμνεν τὰς

παγόρευε μὲ τὰ δακτυλὰ κάδε τε (εἶναι περιττὸν νὰ εἰ-
πῇ ὅτι ὁ δημιουργὸς τῆς ἐφευρε τοῦ τρόπου νὰ ἀναπλη-
ρῶσθι τὴν ἀκοὴν μὲ τὴν ὄρασιν.) Οἱ νῦν διάδοχός τε ἡ
μαθητὴς τε Σικάρ ἐτελειοποίησεν ἀκόμη αὐτὴν τὴν διδα-
σκαλίαν. Οἱ ἀοιδιμοὶ Ἰώσηπος β΄., αὐτοκράτωρ τῆς
Γερμανίας ἐκατάστῃς ἡ αὐτὸς ἓνα σχολεῖον διὰ τὰς κα-
φὲς καὶ ἐνεῖς (ἥτοι βεβῆς) εἰς τὴν Βιένναν κατὰ μήμησιν
τῇ εἰς τὸ Παρίσι.

γνώσεις μας, τὰς δόξας μας, τὰς προλήψεις μας, ἐνὶ λόγῳ, κάμνουν εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος, ὅλα τὰ καλὰ καὶ ὅλα τὰ κακά. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιρροή της καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν ἤμπορῆσε νὰ γένη ἄλλῶς.

Μᾶς περιπλανῶν μετὰ τὸ νὰ εἶναι ἀτελεῖς μέθοδοι· ὧντας ὅμως μέθοδοι, δὲν εἶναι κατὰ πᾶντα ἀτελεῖς· καὶ μᾶς ὀδηγῶν καλὰ ἐνίοτε. Δὲν εἶναι κἀνέναντι ὅπῃ μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν ἀποκτημένων ἔξωθεν εἰς τὴν γλῶσσαν, νὰ μὴν εἶναι ἰκανὸς νὰ κάμῃ μερικὰς καλὰς συλλογισμὸς. Μάλιστα ἔτι ἀρχίσαμεν, καὶ βλέπει τινὰς συχνὰ ἀνθρώπους ὅπῃ χωρὶς σπεδὴν νὰ συλλογίζωνται καλλίτερα, παρὰ ἄλλοι ὅπῃ ἐσπένδασαν πολλὰ.

Αἱ διάλεκτοι τῶν Ἑπιστημῶν δὲν εἶναι αἱ καλλίτερα φκισμέναι.

β'. Ἐπιθυμῶσε τινὰς ὅπῃ οἱ φιλόσοφοι νὰ προεδρεύσιν εἰς τὸν χηματισμὸν τῶν γλωσσῶν, καὶ πεισῆν ὅτι ἤθελαν φκισθῆ καλλίτερα. Ἐπρεπε λοιπὸν ὅπῃ αὐτοὶ οἱ φιλόσοφοι νὰ εἶναι ἄλλοι καὶ ὅχι ἐκεῖνοι ὅπῃ ἡξέυραμεν. Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι εἰς τὰ Μαθηματικὰ ὁμιλεῖ τινὰς μετὰ σωστότητα, ἐπειδὴ ἡ Ἀλγεβρα ὧντας ἔργον τῆ γεννητικῆς, δὲν ἤμπορῆσε νὰ γένη κακῶς. Εἶναι ἀληθινὰ ἀκόμι ὅτι τινὰ μέρη τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημικῆς ἐπραγματεύθησαν μετὰ τὴν ἰδίαν σωστότητα ἀπὸ ἑνὸς ἀριθμὸν ἐξαιρέτων νόων ὅπῃ ἔγιναν διὰ τὴν παρατηρῆν καλὰ. Κατ' ἄλλον λό-

L

γον δὲν βλέπω ὅπῃ αἱ διάλεκτοι τῶν Ἑπιστημῶν
 νὰ ἔχεν κἀνένα ὑπερτέρημα. Ἐχεν τὰ ἴδια ἑλατ-
 τώματα ὅπῃ καὶ ἄλλαι, καὶ μεγαλύτερα ἀκόμι. Τὰς
 ὁμιλῶν συχνότατα καὶ αὐτὰς χωρὶς νὰ λέγουν τί-
 ποτες, μάλιστα συχνὰ δὲν τὰς ὁμιλῶν, παρὰ διὰ
 νὰ εἰπῶν ἀτοπίας. Καὶ ἐν γένει, δὲν φαίνεται ὅτι
 τὰς ὁμιλῶν διὰ νὰ καταλαμβάνονται.

Αἱ πρῶται χυδαῖαι καὶ γλῶσσαι ἐσάδη-
 σαν αἱ οἰκειότεραι εἰς τὸν συλλο-
 γισμόν.

γ'. Εἰκάζω ὅτι αἱ πρῶται χυδαῖαι καὶ γλῶσ-
 σαι ἐσάδησαν οἰκειότεραι εἰς τὸν συλλογισμόν. Ἐ-
 πειδὴ ἡ φύσις ὅπῃ ἦταν πρόεδρος εἰς τὸν σχημα-
 τισμόντες, εἶχε καὶ ἀρχίσῃ καλὰ. Ἡ γένεσις
 τῶν ιδεῶν καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς ἔπρεπε νὰ
 εἶναι αἰσθητὴ εἰς αὐτὰς τὰς γλώσσας, εἰς τὰς ὁ-
 ποίας ἡ πρώτη ἐκδοχὴ μιᾶς λέξεως ἦταν γνωσὴ,
 καὶ ἡ ἀναλογία ἔδιδεν ὅλας τὰς ἄλλας. Ἐξαναεύ-
 ρισκαν εἰς τὰς λέξεις, ιδέας ὅπῃ ἔφενγαν τὰς αἰ-
 σθήσεις, τὰ ὀνόματα μάλιστα τῶν αἰσθητῶν ιδεῶν,
 ὅθεν αὐταὶ ἔρχονται· καὶ, ἀντὶς νὰ τὰ βλέπουν ὡς
 ὀνόματα κύρια αὐτῶν τῶν ιδεῶν, τὰ ἔβλεπαν ὡς
 ἐκφράσεις μεταφορικὰς ὅπῃ ἤθελαν δείχνῃ τὴν
 ἀρχήντες. Τότε, λόγῳ χάριν, δὲν ἐζήτειν ἂν τὸ
 ὑπόστασις σημαίνῃ ἄλλο τίποτες καὶ ὅχι ἐκεί-
 νο ὅπως εἶναι ὑποκάτω· ἂν τὸ σοχασμὸς
 σημαίνει ἄλλο τίποτες, παρὰ κινάζω, προσέ-

λέξεων, τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γένεσιν τῶν γνώσεων, δὲν ἠμποροῦμεν πλέον νὰ βάλωμεν σωστότητα εἰς τὰς λόγους μας, δὲν φροντίζομεν δι' αὐτὸ, κάμνομεν ζητήματα καθὼς τύχη, ἀποκρίνομάτε εἰς αὐτὰ παρομοίως, κατασchrώματε συνεχῶς τὰς λέξεις, καὶ δὲν εἶναι τελείως δόξα ἀλόκοτος ὅπως νὰ μὴν εὐρίσκη φαιριώτας.

Οἱ Φιλόσοφοι εἶναι ὅπως ἔφερον τὰ πράγματα εἰς τόσῃν ἀταξίαν. Ὡς μίλησαν τὸσον περισσώτερον κακῶς, ὅσον περισσώτερον ἠθέλησαν νὰ ὁμιλήσῃ διὰ ὅλα· καὶ τὸσον περισσώτερον κακὰ ὁμιλήσαν, ὥστε ὅπως, ὅταν τὰς ἀκολυθῶσε νὰ σοχαζῶνται καθὼς ὅλος ὁ κόσμος, κάθε ἓνας ἀπὸ αὐτὰς ἠθέλε νὰ φαίνεται ὅτι ἔχει ἓναν τρόπον τῷ σοχαζέσθαι ὅπως δὲν ἠμπορῶσε νὰ ἀνήκη εἰς ἄλλον, παρά εἰς τῷ λόγῳ. Οὔτε λεπτίνους, παρὰ ξενοὶ καὶ ὀπτασιῶδεις ἀκατάληπτοι, συχνὰ ἐφαινονταν ὅτι φοβῶνται μήπως δὲν εἶναι ἀρετὰ σκοτεινοὶ, καὶ ἐπάσχισαν νὰ σκεπάζῃ μὲ ἓνα κάλυμμα τὰς ἀληθινὰς καὶ ψευδεῖς γνώσεις τας. Οὕτω λοιπὸν ἡ γλῶσσα τῆς φιλοσοφίας δὲν ἐσχίσθη εἰς πολλὰς αἰῶνας, παρά μία βαρβαρότης.

Τέλος αὐτὴν τὴν βαρβαρότητα τὴν ἐξώρισαν ἀπὸ τὰς ἐπισήμας. Τὴν ἐξώρισαν λέγω, μὰ δὲ ἐξωρίσθη καὶ μόνητης. Ζητεῖ εἰς αὐτὰς πάντοτε ἓνα καταφύγιον, κρυμμένη ὑπὸ κάτω εἰς ἄλλας μορφὰς, καὶ οἱ καλλίτεροι νόες δυσκολεύονται πολλὰ νὰ τῆς κλείσῃν κάθε εἴσοδον. Πλὴν τέλους, αἱ ἐπι-

σῆμαι ἕκαμαν προόδους, ἐπειδὴ οἱ φιλόσοφοι ἐπα-
τήρησαν καλλίτερα, καὶ ἔβαλαν εἰς τὴν ὁμιλίαντες
τὴν σωστότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν ὥστε εἶχαν βάλη εἰς
τὰς παρατηρήσεις. Ἐδιώρθωσαν λοιπὸν τὴν
γλῶσσαντες εἰς πολλὰ καὶ ἐσυλλογίσθησαν καλλί-
τερα. Οὕτω λοιπὸν ἡ τέχνη τῆ συλλογίζεσθαι
ἀκολέθησεν ὅλας τὰς ἀλλαγὰς τῆς γλώσσης,
τὸ ὅποιον ἔπρεπε νὰ ἀκολεθῇ. (Ὁ δὲ σπευδῆς,
παλαιὰ ἱστορία Βιβλ. 3. Κεφ. 26. Νεωτερικὴ ἱστο-
ρία Βιβλ. 8 καὶ 9. Κεφ. 8 καὶ 9 καὶ τὰ ἐφεξῆς. καὶ
τὸ ἔρχατον Βιβλίον.)

Κ Ε Φ Α Λ Λ Ι Ο Ν. Ε΄.

ΘΕΩΡΙΑΙ ΕΠΑΝΩ Εἰς τὰς Α΄ΦΗ-
ΡΗΜΕΝΑΣ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑΣ ἸΔΕΑΣ,
Ἡ ΠΩΣ Ἡ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥΤ ΣΥΛΛΟΓΙ-
ΖΕΣΘΑΙ ΚΑΤΑΝΤΑ, Εἰς ΜΙΑΝ
ΓΛΩΣΣΑΝ ΚΑΛΟΦΚΙΑΣΜΕ-
ΝΗΝ.

Αἱ ἀφηρημέναι καὶ γενικαὶ ἰδέαι δὲν
εἶναι, παρὰ ὀνομασίαι.

α. Αἱ γενικαὶ ἰδέαι τῶν ὁποίων ἐξηγήσαμεν
τὸ πῶς γίνονται, κάμνεν μέρος τῆς ὁλικῆς ἰδέας τῆς

κάθε ἑνὸς ἀπὸ τὰ ἄτομα εἰς τὰ ὅποια ἀνήκειν, καὶ τὰς θεωρῶν δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ὡς ἄλλας τόσας ιδέας μερικὰς. Ἡ ἰδέα τῷ ἄνθρωπος λόγῳ χάριν, εἶναι μέρος τῶν ὀλικῶν ιδεῶν τῷ Πέτρος, τῷ Παῦλος, ἐπειδὴ τὴν εὐρίσκομεν ἐξ ἴσου εἰς τὸν Πέτρον καὶ εἰς τὸν Παῦλον. (1)

Δὲν εἶναι τελείως ἄνθρωπος ἐν γένει. Αὐτὴ ἡ ἰδέα ἡ μερικὴ δὲν ἔχει λοιπὸν πραγματικότητα ἔξω ἀπὸ ἡμῶν· ἔχει ὅμως μίαν μέσα εἰς τὸν νῦν μας, ὅπῃ ὑπάρχει ξεχωριστὰ ἀπὸ τὰς ὀλικὰς ἢ ἀτομικὰς ιδέας τῶν ὁποίων εἶναι μέρος.

Δὲν ἔχει μίαν πραγματικότητα μέσα εἰς τὸν νῦν μας, παρὰ μὲ τὸ νὰ τὴν θεωρῶμεν ὡς ξεχωρισμένην

(1) Ὁ περιορισμὸς τῷ νοός μας εἶναι ὅπῃ καταστῆναι τὰ κατ'ὸν, τὰς γενικὰς ιδέας, ἀναγκαῖα. Ὁ Θεὸς δὲν ἔχει κατ'ὸν χρεῖαν αὐτῶν· ἐπειδὴ ἡ ἄπειρος αὐτῷ γνώσις περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἄτομα, καὶ τὸν εἶναι ἐξ ἴσου εὐκολον νὰ εἰσέλθῃ εἰς ὅλα ἐν ταύτῃ καὶ εἰς κάθε ἕνα ξεχωριστὰ. Ἡμῶν ὅμως ἡ ἰκανότης τῷ νοός ἀποπληρόνεται, ὅχι μόνον ὅταν εἰσέλθῃ εἰς ἕνα ὑποκείμενον, ἀλλ' καὶ ὅταν δὲν θεωρῶμεν αὐτὴν, εἰμὴ ἕνα μόνον μέρος. Ὅθεν εἴμασθε ἀναγκασμένοι ὅταν θέλωμεν νὰ βάνωμεν τάξιν εἰς τὰς εἰσαγωγὰς μας, νὰ διανέμωμεν τὰ πράγματα εἰς διαφόρους συμμορίας. (ὁ Συγγραφεύς. Τέχνη τῷ εἰσάγειν.)

Ἡ ἄπειρος τελειότης τῷ ἀνωτάτῳ Ὄντος ἀποβάλλει ἀναγκαίως ἀπὸ αὐτοῦ κάθε ἀλληλοδιαδοχὴν ιδεῶν. Ὅτε λοιπὸν ἡ ἡσία τῷ Θεῷ εἶναι αὐτὴ κατ' ἐαυτήν μία ἐντελής ἰδέα εἰς τὴν ὁποίαν βλέπει καὶ θέλει κάθε τι εἰς τὴν ἰδίαν εἰγμένην.

ἀπὸ καθ' ἑαυτὴν ἰδέαν, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον
τὴν ὀνομάζομεν ἀφηρημένην· ἐπειδὴ ἀφηρη-
μένον δὲν σημαίνει ἄλλο τίποτε, εἰμὴ παρμένον,
ἀποχωρισμένον.

Ὅλαι λοιπὸν αἱ γενικαὶ ἰδέαι εἶναι ἄλλαι τό-
σαι ἰδέαι ἀφηρημέναι, καὶ βλέπεις ὅτι δὲν τὰς κάμ-
νομεν ἀλλέως, παρὰ πέρνοντες ἀπὸ καθ' ἑαυτὴν ἰδέαν
ἀτομικὴν ἐκεῖνο ὅπῃ ἀνήκει εἰς ὅλως.

Ἐὰν τὴν εἶναι καθ' αὐτὸ ἡ πραγματικότης ὅπῃ
μία γενικὴ καὶ ἀφηρημένη ἰδέα ἔχει εἰς τὸν νῦν μας;
Δὲν εἶναι, εἰμὴ ἓνα ὄνομα, ἢ, ἂν εἶναι ἄλλο τί-
ποτε, παύει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι γενικὴ καὶ ἀφηρημένη.

Ὅταν παραδείγματος χάριν, σοχαζώμαι ἄν-
θρωπον, ἡμπορῶ νὰ μὴ θεωρῶ εἰς αὐτὴν τὴν λέ-
ξιν, εἰμὴ μίαν ὀνομασίαν κοινήν. Καὶ ἔτι εἶναι
πολλὰ ἐναργεῖς ὅτι ἡ ἰδέα μου εἶναι κατὰ τινα τρό-
πον περιγεγραμμένη μέσα εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα, ὅτι
δὲν ἐκτείνεται εἰς τίποτε περισσότερον, καὶ ἀκολέ-
θως δὲν εἶναι, παρὰ εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον ὄνομα.

Ἄν ἐξ ἐναντίας, σοχαζόμενος ἄνθρωπον, θεω-
ρῶ εἰς αὐτὴν τὴν λέξιν κάτι τι περισσότερον καὶ ὅ-
χι μίαν ἀπλὴν ὀνομασίαν, αὐτὸ ἀκολουθεῖ, μὲ τοῦ
νὰ παραστήνω τῷ ὄντι ἓνα ἄνθρωπον, καὶ ἓνα ἄν-
θρωπος εἰς τὸν νῦν μου καθὼς καὶ εἰς τὴν φύσιν, δὲν
ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἀφηρημένος καὶ γενικὸς ἄν-
θρωπος.

Αἱ ἀφηρημέναι ἰδέαι δὲν εἶναι ἄρα, παρὰ ὀ-
νομασῖαι. Ἄν χωρὶς ἄλλο ἡθέλαμεν νὰ ὑποθέ-

σωμεν ἄλλο τίποτες, ἡθέλαμεν ὁμοιάζει μὲ ἕναν ζωγράφον ὅπῃ ἡθέλεν ἐπιμένη μὲ ἰχυρογνωμοσύνην εἰς τὸ νὰ θέλῃ νὰ ζωγραφίσῃ τὸν καθόλου ἄνθρωπον, τὸν ἀφηρημένον, καὶ μὲ ὅλον τῆτο δὲν ἡθέλε ζωγραφήσῃ, εἰμὴ ἄτομα.

Ἀκολούθως ἡ τέχνη τῆ συλλογίζεσθαι καταντῇ εἰς μίαν γλῶσσαν καλοφκισμένην.

Β'. Αὐτὴ ἡ παρατήρησις ἐπάνω εἰς τὰς γενικὰς καὶ ἀφηρημένας ιδέας ἀποδείχνει ὅτι ἡ σαφὴς νειότης καὶ ἡ σωστότης κρέμεται μόνον ἀπὸ τὴν τάξιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκάμαμεν τὰς ὀνομασίας τῶν συμμοριῶν, καὶ ἀκολούθως ὅτι, διὰ νὰ προσδιωρήσωμεν αὐτὰ τὰ εἶδη τῶν ιδεῶν, δὲν εἶναι, παρὰ ἕνα τρόπον, ὁ ὁποῖος εἶναι νὰ φκιάσωμεν καλὰ τὴν γλῶσσαν.

Αὐτὴ ἡ παρατήρησις ἐπικυρώνει ἐκεῖνο ὅπῃ ἀπεδείξαμεν, πόσον αἱ λέξεις μᾶς εἶναι ἀναγκαῖαι· ἐπειδὴ, ἂν δὲν εἶχαμεν τελείως ὀνομασίας, δὲν ἡθέλαμεν ἔχῃ τελείως ἀφηρημένας ιδέας. Ἄν δὲν εἶχαμεν τελείως ἀφηρημένας ιδέας, δὲν ἡθέλαμεν ἔχῃ τελείως μήτε γένη, μήτε εἶδη, καὶ, ἂν δὲν εἶχαμεν μήτε γένη μήτε εἶδη δὲν ἡθέλαμεν ἡμπορῇ νὰ συλλογίζωμάσθαι εἰς τίποτες. Λοιπὸν, ἂν δὲν συλλογίζωμάσθαι, παρὰ μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν τῶν ὀνομασιῶν, εἶναι μία νέα ἀπόδειξις ὅτι ἡμεῖς δὲν συλλογίζομάσθαι καλὰ ἢ κακὰ, παρὰ μὲ τὸ

νὰ εἶναι ἡ γλῶσσα μας καλοφκιασμένη ἢ κακοφκιασμένη. Ἡ ἀνάλυσις ἄρα δὲν θὰ μᾶς μάθῃ νὰ συλλογίζωμάυτε, παρὰ ὅσον μαθαίνωντάς μας νὰ προσδιορίζωμεν τὰς γενικὰς καὶ ἀφηρημένας ἰδέας, θὰ νὰ μᾶς μάθῃ νὰ κάμωμεν καλὰ τὴν γλῶσσαν, καὶ ὅλη ἡ τέχνη τῆ συλλογίζεσθαι καταντᾷ εἰς τὴν τέχνην τῆ νὰ ὁμιλῇ τινὰς καλὰ.

Τὸ νὰ ὁμιλῇ τινὰς, τὸ νὰ συλλογίζεται, τὸ νὰ κάμνῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τὰς ἰδέας γενικὰς ἢ ἀφηρημένας, εἶναι ἄρα κατ' αὐτὸ τὸ ἴδιον πρᾶγμα· καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια ὅπως εἶναι ἀπλῆ, ἡμπορεῖ νὰ περάσῃ ὡς μία εὐρεσις. Βέβαια δὲν τὸ ἐσοχάωθησαν, καὶ φαίνεται μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ὁμιλῶν καὶ συλλογίζονται, φαίνεται ἀπὸ τὴν κατάχρησιν ὅπως κάμνουν τῶν γενικῶν ἰδεῶν, φαίνεται τέλος ἀπὸ τὰς δυσκολίας ὅπως νομίζον ὅτι εὕρισκον εἰς τὸ νὰ συλλάβω ἰδέας ἀφηρημένας, ἐκεῖνοι ὅπως εὕρισκον τόσον ὀλίγας εἰς τὸ νὰ ὁμιλῶν.

Ἡ τέχνη τῆ συλλογίζεσθαι δὲν καταντᾷ εἰς μίαν γλῶσσαν καλοφκιασμένην, παρὰ ἐπειδὴ ἡ εἰς τὰς ἰδέας μας τάξις δὲν εἶναι καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία, παρὰ ἡ ὑποταγὴ ὅπως εἶναι ἀναμεταξὺ εἰς τὰ δεδομένα ὀνόματα εἰς τὰ γένη καὶ εἰς τὰ εἶδη. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν νέας ἰδέας, παρὰ μὲ τὸ νὰ κάμνομεν νέας συμμορίας, εἶναι ἐναργὲς ὅτι δὲν θὰ προσδιορίσωμεν τὰς ἰδέας, εἰμὶ ὅσον θὰ προσδιορίσωμεν καὶ τὰς συμμορίας. Τότε θὰ συλλογιζώμεν καλὰ, ἐπειδὴ ἡ ἀναλογία θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς

τὰς κρίσεις μας καθὼς καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τῶν
λέξεων.

Αὕτῃ ἡ ἀλήθεια ἂν γνωρισθῇ καλὰ,
ὅα μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ πολλὰ λάθη.

γ'. Πεισμένοι ὅτι αἱ συμμορίαι δὲν εἶναι,
εἰμὴ ὀνομασίαι, δὲν θὰ φαντασθῶμεν νὰ ὑποθέσω-
μεν ὅτι ὑπάρχεν εἰς τὴν φύσιν γένη καὶ εἶδη, καὶ
δὲν θὰ ἰδῶμεν εἰς αὐτὰς τὰς λέξεις γένη καὶ
εἶδη, εἰμὴ ἓναν πρόπον τῷ νὰ βάλωμεν εἰς συμ-
μορίας τὰ πράγματα κατὰ τὰς σχέσεις ὅπῃ ἔχεν
πρὸς ἡμᾶς καὶ τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο. Θὰ γνωρίσω-
μεν ὅτι δὲν ἡμπορῶμεν νὰ ξεσκεπάσωμεν, εἰμὴ αὐ-
τὰς τὰς σχέσεις, καὶ δὲν θὰ πισεύσωμεν ὅτι ἡμπο-
ρῶμεν νὰ εἰπῶμεν ἐκεῖνο ὅπῃ αὐτὰ εἶναι. Θὰ ἀπο-
φύγωμεν ἀκολέθως πολλὰ λάθη.

Ἄν σημειώνωμεν ὅτι αὐταὶ αἱ συμμορίαι δὲν
μᾶς εἶναι ἀναγκαῖαι, παρὰ μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν χρεί-
αν ὅπῃ, διὰ νὰ κάμωμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας εὐκρι-
νεῖς ἰδέας, νὰ ξεσυνθέτωμεν τὰ ὑποκείμενα ὅπῃ
θέλωμεν νὰ σπευδάσωμεν, θὰ γνωρίσωμεν ὅχι μό-
νον τὰς ἄκρας τῆ νοός μας, ἀλλὰ θὰ ἰδῶμεν ἀκόμι
πῶ εἶναι τὰ σύνορά τε· καὶ δὲν θὰ φροντίσωμεν νὰ
τὰ ὑπερπηδήσωμεν. Δὲν θὰ χάνωμάς τε μέσα εἰς
μάταια ζητήματα. Ἀντὶς νὰ ζητῶμεν ἐκεῖνο ὅπῃ
δὲν ἡμπορῶμεν νὰ εὕρωμεν, θὰ εὕρωμεν τὰ ἐφικ-
τὰ εἰς ἡμᾶς. Δὲν θὰ χρειασθῇ δι' αὐτὸ, παρὰ νὰ
κάμωμεν ἀκριβεῖς ἰδέας εἰς τὸν ἑαυτόν μας. Αὐτὸ

Ὡς δὲ τὸ ἡξεύρωμεν πάντοτε, ὅταν δὲ ἡξεύρωμεν καὶ μεταχειρισθῶμεν λέξεις.

Λοιπὸν, θὰ ἡξεύρωμεν νὰ μεταχειρισθῶμεν λέ-
ξεις, ὅταν, ἀντὶς νὰ ζητῶμεν ὑσίας ὅπῃ δὲν ἡμ-
πορέσαμεν νὰ βάλωμεν εἰς αὐτὰ, δὲν θὰ ζητῶ-
μεν, παρὰ ἐκεῖνο ὅπῃ ἐβάλαμεν, τὰς χρέσεις λέ-
γω τῶν πραγμάτων πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὰς χρέσεις ὅπῃ
ἔχον ἀναμεταξύτες.

Θὰ ἡξυύρωμεν νὰ τὰς μεταχειρισθῶμεν, ὅταν, θεωρῶντές τας ὡς πρὸς τὸν περιορισμὸν τῆ νοός μας, δὲν θὰ τὰς κιτάξωμεν, εἰμὴ ὡς ἓνα μέσον τῆ ἀποίης ἔχοιμεν χρεῖαν διὰ νὰ σοχάζωμάσθε. Τότε θὲν νὰ αἰσθανθῶμεν ὅτι ἡ μεγαλητέρα ἀναλογία χρεω-σεῖ νὰ προσδιορίσῃ τὴν ἐκλογὴν τῆς, ὅτι αὐτὴ πρέ-πει νὰ προσδιορίσῃ ὅλας τὰς ἐκδοχὰς, καὶ ἡθέλα-μεν περιορίσῃ βέβαια ἐξ ἀνάγκης τὸν ἀριθμὸν τῶν λέξεων εἰς τὸν ἀριθμὸν ὅσῳ ἡθέλαμεν ἔχη χρεῖ-αν. Δὲν ἡθέλαμεν περιπλανᾶσθαι πλέον ἀναμε-ταξὺ εἰς διασολὰς φρενῶς, εἰς διαιρέσεις, εἰς ὑπο-διαιρέσεις χωρὶς τέλος, καὶ εἰς λέξεις ξένας ὅπῃ γί-νονται βάρβαροι εἰς τὴν γλῶσσαν μας.

Τέλος, θὰ ἡξεύρωμεν νὰ μεταχειρισθῶμεν λέξεις, ὅταν ἡ ἀνάλυσις θὰ μᾶς κάμῃ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἕξιν τῇ νὰ ζητῶμεν τὴν πρώτην ἐκδοχὴν εἰς τὴν πρώτην τῆς χρήσιν, ἢ ὅλας τὰς ἄλλας εἰς τὴν ἀναλογίαν.

Ἡ ἀνάλυσις εἶναι ὅπῃ κάμνει τὰς γλώσσας καὶ δημιουργεῖ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπισήμας.

δ'. Εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάλυσιν μόνην εἶναι ὅπῃ χρεωσόμεν τὴν δύναμιν τῇ νὰ ἀφαιρῶμεν (1) καὶ τῇ νὰ καθολικεύωμεν. Κάμνει ἄρα τὰς γλώσσας, μᾶς δίδει ἄρα ιδέας ἀκριβεῖς ὅλων τῶν εἰδῶν. Ἐνὶ λόγῳ, δι' αὐτῆς εἶναι ὅπῃ γινόμαστε ἄξιοι νὰ δημιουργήσωμεν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπισήμας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, αὐτὴ εἶναι ὅπῃ τὰς ἐδημιούργησεν. Αὐτὴ ἔκαμεν ὅλας τὰς εὐρέσεις, καὶ ἡμεῖς τὴν ἀκολουθήσαμεν μόνον. Ἡ φαντασία εἰς τὴν ὁποίαν ἀπονέμεν ὅλα τὰ προτερήματα, δὲν ἤθελεν εἶναι τίποτες χωρὶς τὴν ἀνάλυσιν.

Δὲν ἤθελεν εἶναι τίποτες! ἀπατῶμαι. Ἡθελεν εἶναι μία πηγὴ δοξῶν, προλήψεων, λαθῶν, καὶ δὲν ἤθέλαμεν κάμνη, εἰμὴ ὄνειρα ἀλλόκατα, ἀντὶ τὴν ἀνάλυσιν δὲν τὴν ἐκανόνιζεν ἐνίοτε. Τῷ ὄντι οἱ

(1) Ἐπειδὴ ἀφαιρῶντες, δὲν κάμνομεν ἄλλο, παρὰ ἀναλύομεν. Ὅταν βλέπω, λόγῳ χάριν, ἓνα πρᾶγμα πρῶτην φοράν, παρευδὺς, διὰ νὰ τὸ δώσω μίαν ὀνομασίαν, ἀρχίζω νὰ ἀναλύω, θεωρῶ δηλαδὴ ξεχωριστὰ τὰ ἰδιά τε, τὰ χαρακτηριστικά τε, καὶ βλέπω τὰς ἀναφορὰς ὅπῃ ἔχει πρὸς τὰ ἄλλα ὅπῃ ἡξεύρω, ὃ εἶσι, μὲ τίνα κατὰ τι εἶναι ὅμοιον, καὶ μὲ τίνα κατὰ τι εἶναι ἀνόμοιον, καὶ ἔτις ὑπάγω αὐτὰ εἰς μίαν συμμορίαν, τὸ ὀνομάζω δηλαδὴ, μίταλλον, ὑδρομέγυρον, πέτραν, μάρμαρον, δένδρου μελίαν, πόαν, ἐλξίνην, καὶ τλ.

συγγραφεῖς ὅπῃ δὲν ἔχεν, εἰμὴ τὴν φαντασίαν,
ἢ κάμνεν ἄλλο τίποτε;

Ἡ ὁδὸς ὅπῃ ἡ ἀνάλυσις μᾶς σχεδιάζει εἶναι σημειωμένη ἀπὸ μίαν σειρὰν παρατηρήσεων καλογενομένων, καὶ περιπατοῦμεν εἰς αὐτὴν πάντοτε ἀσφαλῶς, μὲ τὸ νὰ ἡξεύρωμεν πάντοτε πῶς εἴμαστε, καὶ μὲ τὸ νὰ βλέπωμεν πάντοτε πῶς πηγαίνομεν. Κατ' ἄλλον λόγον, ἡ ἀνάλυσις μᾶς βοηθεῖ μὲ κάθε τι ὅπῃ ἡμπορεῖ νὰ μᾶς εἶναι εἰς βοήθειαν. Οὕτως μας ὅπῃ εἶναι τόσον ἀδενεῖς ἀφ' ἑαυτῶν, εὐρίσκει εἰς αὐτὴν μοχλὸς κάθε εἶδος, καὶ παρατηρεῖ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, κατὰ τινα τρόπον μὲ τὴν ἰδίαν εὐκολίαν ὥσ' ἂν νὰ τὰ ἐκανόνιζε μόνος τε.

Κατόπιν αὐτῆς πρέπει νὰ ζητῶμεν τῆν
ἀλήθειαν, καὶ ὅχι κατόπιν τῆς φαν-
τασίας.

ε. Μὰ, διὰ τὸ νὰ κρίνωμεν καλὰ διὰ ἐκεῖνο ὅπῃ
τὴν χρεωσῶμεν, πρέπει νὰ τὴν γνωρίζωμεν καλὰ.
ἄλλως, τὸ ἔργον αὐτῆς θὰ μᾶς φανῇ ἔργον τῆς
φαντασίας. Διὰ τὸ, ἐπειδὴ αἱ ἰδέαι ὅπῃ ὀνομάζομεν
ἀφηρημένας, καὺν ἀπὸ τὸ νὰ ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰ-
σθήσεις, θὰ νομίσωμεν ὅτι αὐταὶ δὲν ἔρχονται ἀπ'
ἐκεῖ, ἔ, ἐπειδὴ τότε δὲν θὰ ἰδῶμεν ἐκεῖνο ὅπῃ ἔχον
κοινὸν μὲ τὰ αἰσθήματα, θὰ φαντασθῶμεν ὅτι αὐταὶ
εἶναι κάτι τὶ ἄλλο. Προπαρμένοι ἀπὸ αὐτὸ τὸ λά-
θος, θὰ τυφλωθῶμεν ἐπάνω εἰς τὴν ἀρχὴν τες ἔ, εἰς
τὴν γένεσίν τες, ἔ, θὰ μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἰδῶμεν

ἐκεῖνο ὅπερ αὐταὶ εἶναι, μὴ ὅλον τὸτο θὰ πεισύνωμεν ὅτι τὸ βλέπομεν καὶ ὅθεν θὰ νὰ ἔχωμεν, εἰμὴ ὅπτα, σίας. Ποτὲ μὲν αἱ ιδέαι θὰ εἶναι ὄντα ὅπερ ἔχεν ἀφ' ἐαυτῶν τας μίαν ὑπαρξιν εἰς τὴν ψυχὴν, ὄντα ἐμφυτα (1), ἢ ὄντα ὅπερ προσδέονται ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸ ἐδικόντης (2), ποτὲ δὲ, θὰ εἶναι ὄντα ὅπερ

(1) Οἱ Κερτεσιανοὶ δοξάζοντες ὅτι εἶναι ιδέαι ἐμφυτοί, δηλαδὴ ιδέαι ὅπερ συγγενυνῶνται μὲ τὴν ψυχὴν, ἐδόξαζον ἀκολούθως ὅτι αὐταὶ αἱ ιδέαι εἶναι ὄντα ὅπερ ὑπάρχον χωρὶς νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰ ἔξωθεν ὑποκείμενα. Ψευδοπεριπατητικοὶ πρότερον ἐδόξαζαν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἀναιρεύονταν, ὅτι τὰ καλὸ καὶ αἰ γενικαὶ ιδέαι δηλαδὴ, εἶναι πράγματα. Γδὴ πῶς συλλογζόμενος ὁ Κερτέσιος ἐδέχθη τὰς ἐμφύτης ιδέας. „Ἡ ψυχὴ ἡσιπδῶς εἶναι πάντῃ δικ-, φορετικὴ ἀπὸ τὸ σῶμα. Πρέπει ἄρα νὰ ἔχη ιδέας πάν-, τη ἀνεξαρτήτης ἀπὸ αὐτό. Ε"χει ἄρα ιδέας ἐμφύτης.

Α"ν δὲν ἤθελεν εἶναι προκατελιμμένος ἐν γενεῇ κατὰ τὴ ἀριστοτελισμῶ, ἤθελε βέβαια προσέξῃ καλλίτερα καὶ καταπειθῇ ὅτι, Οὐδὲν ἐν τῷ νῷ ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθῇ σσει. Ὁ βαδὺς Γασσένδης ἐπροσφέρθη φιλοσοφικώτερα ἀπὸ τὸν πολυδρῦλλον Κερτέσιον. Α'πετίναξε καὶ ἔτος τὸν ἀριστοτελισμὸν, ἀλλ' ὡς φιλόσοφος. Α'πετίναξε τὰ ἀποτικατέα, καὶ ἐνηγκαλίθη τὰ ἀγκάλι- ρία. Ὁ Γασσένδης ὁ ὁποῖος ἀνοιξε τὸν δρόμον εἰς τὸν Νεύτωνα καὶ Λοκ, ἔλεγεν, ὅτι ὁ νῦς τῇ ἀνθρώπῃ ἐρχομένη εἰς τὸν κόσμον, εἶναι ἕνας ξυσός πίναξ εἰς τὸν ὁποῖον τίποτες δὲν εἶναι γραμμένον, τίποτες δὲν εἶναι γλυμμένον.

(2) Α'πὸ τὴν ἀπλότητα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὁ πολὺς Λεῖβνίτιος συμπεραίνει ὅτι καθενα διμειρογνησιν πρᾶγμα δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔχη κἰμμίαν ἐνέργειαν ἐπάνω τῆς

μεις δὲν τὰ βλέπομεν παρά εἰς αὐτὸν (1). Παρόμοια ὄνειρα θὰ μᾶς μακρύνουν ἀναγκαίως ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῶν

αἰτία μιᾶς δευτέρας κινήσεως ἀναλόγου μὲ τὴν δευτέραν ἰδέαν τῆς ψυχῆς.

Οὕτως ἐδόξαζεν ὁ περικλεῆς Λεῖβνίτιος, ὅθεν καὶ ὠνόμασεν αὐτὸ τὸ σύστημα Προδιατεταγμένη ἁρμονία. Ὅρα καὶ ἀνωτέρω εἰς τὸ τέλος τῆς Α' Μέρους. Ἐδόξαζε λοιπὸν καὶ αὐτὸς τὰς ἐμφύτας ἰδέας, μὲ ἓνα τρόπον ὁμῶς διαφορετικόν. Αὐτὸ τὸ εὐφυὲς σύστημα ἀναιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς. Οἱ Λεῖβνίτικοὶ δι᾿χυρίζονται, ὅτι καὶ ἡτῶ δὲν κάμνουν, παρά νὰ δείχνουν τὴν ἀνακολληθίαν τῆς. Ἡ προδιατεταγμένη ἁρμονία ἐξάσθῃ ἓνα ἐπιχείρημα ἰχυρὸν εἰς τῆς ἐχθρῆς τῆ Βολφίε, ὅπαδῃ τῇ Λεῖβνίτιν, καὶ τύσου ἰχυρὸν ὅπῃ ἔκλεισε τὸ ζῶμα τῇ Βολφίε, τὸν ἐξώρισε δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρεσσίας ὡς διδάσκαλον καὶ πρόμαχον ἐνὸς ἐπικινδύου συστήματος εἰς τὴν κρατιωτικὴν εὐταξίαν.

Αὐτὸ τὸ σύστημα ὑσιπιδῶς δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν Εἰμαρμένην τῶν Στωϊκῶν. Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ ζῶον ἔλεγε πρὸς τέτοις ὁ Λεῖβνίτιος, ἔχουν τὴν ἰδίαν ἀρχὴν ὅπῃ καὶ ὁ κόσμος Αἱ σπερματικαὶ ψυχαὶ τῶν λογικῶν ζῶων περὶν ἀπὸ τὴν κατάστασιν αἰσθητικῆς ψυχῆς, εἰς τελειότεραν κατάστασιν λογικῆς ψυχῆς. Αἱ ψυχαὶ ἐν γένει εἶναι καθερέπται τῇ Παντός, εἰκόνες παραστατικαὶ τῶν πραγμάτων, ἡ ψυχὴ τῇ ἀνθρώπῃ εἶναι πρὸς τέτοις μία εἰκὼν τῇ διμιεργῆτις.

(1) Ὁ Καρτεσιανὸς Μαθηματάρχης εἰς τὰς χριστιανικὰς καὶ μεταφυσικὰς μελέτας τι διακρίνεται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ θεῖος Λόγος εἶναι τὸ καθόλου λογικόν, καὶ ὅτι τὰ διμιεργημένα πνεύματα ὅ, τι βλέπουν, τὸ βλέπουν εἰς αὐτὴν τὴν ἀδιμιεργήτου ὑπόστασιν, πρὸς τέτοις καὶ τὰς

εὐρέσεων, καὶ δὲν θὰ βαδίσωμεν πλέον παρά ἀπὸ
λάθος εἰς λάθος. Ἰδὲ μὲ ὅλον τὲτο τὰ συστήματα

ιδέας τῶν σωμάτων εἰς αὐτὴν τὰς βλέπεν. Ὁ Θεὸς ἄρα
εἶναι, κατ' αὐτὸν, ὅπῃ κυρίως ἔχει ιδέας, καὶ ἡμεῖς δὲν τὰς
ἀποκτῶμεν, παρά μὲ τὸ νὰ τὰς βλέπῃ ἡ ψυχὴ μας εἰς
αὐτὸν. Ὁ Θεὸς εἶναι ὅπῃ κατ' αὐτὸ ἐνεργεῖ, ἡμεῖς δὲν
εἴμασθε, παρά καιρικὰ αἰτία ἢ ἀφορισμὰ, ὀργανικὰ, ὑπο-
θετικὰ, ἂν γράφω ἐγὼ, ἂν νοῶ, ἐγὼ δὲν εἶμαι, παρά ἢ
ἀφορισμὸν, τὸ ὄργανον, ἢ νόησις δὲν γίνεται, παρά ὑποθε-
τεύοντος ὅτι ἐγὼ εἶμαι. Κατ' αὐτὸ ὁ Θεὸς εἶναι ὅπῃ γρά-
φει, ὅπῃ νοεῖ, καὶ τλ.

Ἡ πλαστικὴ ἢ μορφωτικὴ φύσις εἶναι μία τέχνη
προσπεφυκυῖα εἰς τὴν ὕλην πρὸς σχηματισμὸν, (Ἀριστοτέ-
λης). εἶναι μία ὑπόστασις ὁ ὁποία δὲν εἶναι ὕλη μήτε
πνεῦμα, καὶ πλάττει, μορφώνει χωρὶς πράξεσιν, ὁ Καρ-
τέσιος δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ αὐτὴν τὴν πλαστικὴν φύσιν
τῇ Ἀριστοτέλει ὅπῃ ἐνεργεῖ ἐν ἀγνοίᾳ παντάπασι· ἐπει-
δὴ αὐτὴ ἡ δόξα ἔχει κάποιαν ἀναφορὰν μὲ τὴν δόξαν
τῶν Στωϊκῶν ὅπῃ ἤθελαν τὸν Θεὸν ψυχὴν τῷ κόσμῳ.
Ἐπέσεισε λοιπὸν τὸν Θεὸν εἰς τὴν φύσιν ἐμψυχῶντα καὶ
διευθύνοντα αὐτὴν διὰ τεθέντων νόμων. Ἡ δόξα τῇ Καρ-
τεσίῃ ἔβανεν εἰς ἀπορίαν τὸν ὁπαδὸν τῆ Μαλειμβράγχιον,
καὶ ἐπανόησε τὸ σύστημα τῶν καιρικῶν αἰτιῶν. Ὁ Κερδὲς
πάλιν καὶ ἄλλοι δυσαρασήμενοι εἰς τὸ σύστημα τῆ Μαλαιμ-
βραγχίᾳ, ἠθέλησαν νὰ ξαναεἰσαῶν τὰς πλαστικὰς μορ-
φὰς, σύστημα πάντῃ ἀσύστατον. Ἐπειδὴ ὅτις ἡ τοιαύτη
ἀρχὴ ἢ ἐνέσα εἰς ὅλα τὰ σώματα, τὴν ὁποίαν θέλει
νὰ εἶναι μήτε ὕλη μήτε πνεῦμα, καὶ μὲ ὅλον τὲτο μία
ὑπόστασις πλαστικὴ χωρὶς σκοπὸν; Ἰδὲ δράματα με-
ταφυσικά.

Ἰδιὴ ἡ δόξα τῇ Ἀριστοτέλει, ὅτι ἡ φύσις ἐνερ-

ὅπῃ κάμνει ἡ φαντασία, ὅταν μίαν φοράν τὰ δεχθώμεν, δὲν μᾶς εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ἔχωμεν μίαν γλῶσσαν καλοφκιασμένην, καὶ εἴμασθε καταδικασμένοι νὰ συλλογίζομάσθε σχεδὸν πάντοτε κακὰ. ἐπειδὴ συλλογίζομάσθε κακὰ ἐπάνω εἰς τὰς δυνάμεις τῆ νοός μας.

Οἱ ἄνθρωποι καθὼς τὸ ἐσημειώσαμεν ἀνωτέρω, δὲν ὠδηγῶνταν ἔτιωσ εὐγαίνοντες ἀπὸ τὰ χέρια τῆ δημιουργοῦ τῆς φύσεως. Μὲ ὅλον ὅπῃ τότε ἐζητῶσαν χωρὶς νὰ ἡξεύρην ἐκεῖνο ὅπῃ ἐζητῶσαν καλὰ, καὶ εὐρισκαν συχνὰ, χωρὶς νὰ δοκιμῶν ὅτι εἶχαν ζητήσῃ. Ἡ αἰτία εἶναι, ἐπειδὴ αἱ χρεῖαι ὅπῃ ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως τὰς εἶχε δώσει, καὶ αἱ περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας τὰς εἶχε θέσῃ, τὰς ἐβίαζαν νὰ παρατηρῶν καὶ τὰς εἰδοποιῶσαν συχνὰ νὰ μὴν φαντάζονται. Ἡ ἀνάλυσις ὅπῃ ἔκαμνε τὴν γλῶσσαν, τὴν ἔκαμνε πάντοτε καλὰ ἐπειδὴ ἐπροδιόριζε πάντοτε τὸ σημαινόμενον τῶν λέξεων, καὶ ἡ γλῶσσα ὅπῃ δὲν ἦταν ἐκτεταμένη, μὰ ὅπῃ ἦταν καλοφκιασμένη, ὠδηγῶ-

γετὶ ἀβελήτως. καὶ τῇ Πλάτωνος ἡ ἐναντία ὅτι ἡ φύσις πάντα ποιεῖ μετὰ λόγον, διήγειραν ἀναμεταξὺ εἰς τὰς Ἀριστοτελικὰς, καὶ Πλατωνικὰς τῇ 16^ῃ αἰῶνος, τὸν Πλήθωνα λέγω, τὸν Γεώργιον τὸν Τραπεζέντιον, τὸν Βησαρίωνα, τὸν Γαζῆν Θεόδωρον, τὸν Γενάδιον, μίαν μεγάλην διαφωνίαν καὶ λογομαχίαν. Τὸ περὶ νόμων σύγγραμμα τῇ Πλήθωνος ἀφ' ἧς ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῇ Γενადίῳ πατριαρχεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατεδικάσθη εἰς τὸ πῦρ. Ἐκάμαν μὲ αὐτὸ ὅσα ἔργον πυρός.

σεν εἰς τὰς ἀναγκαιοτέρας εὐρέσεις. Κακῇ τύχῃ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤξευραν νὰ παρατηρήσεν πῶς ἐπαίδεύονταν. Ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ τινὰς ὅτι δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ κάμνῃ καλὰ τίποτες, εἰμὴ ἐκεῖνο ὅπῃ κάμνυν χωρὶς νὰ ἤξεύρῃν· καὶ οἱ φιλόσοφοι ὅπῃ ἔπρεπε νὰ ζητῶσι μὲ περισσώτερον φῶς, ἐζήτησαν συχνὰ διὰ νὰ μὴν εὕρῃν τίποτες ἢ διὰ νὰ περιπλανηθῶσιν. (Ὁ δὲ σπυρδῆς, Τέχνη τῷ 50χ. 2 Μέρους. Κεφ. 5).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν ς.

ΠΌΣΟΝ Α΄ΠΑΤΩΝΤΑΙ Ε΄ΚΕΙΝΟΙ
 Ο΄ΠΟΤ΄ ΚΙΤΑ΄ΖΟΥΝ ΤΟΥΤ΄Σ ΟΡΙ-
 ΣΜΟΥΤ΄Σ Ω΄Σ ΤΟ ΜΟΝΟΝ ΘΕΡΑ-
 ΠΕΥΤΙΚΟΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑΧΡΗ-
 ΣΕΩΝ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ.

Οί όρισμοί περιορίζονται είς τὸ νὰ δεί-
 χουν τὰ πράγματα, καὶ δὲν ἡξεύρει τινὰς
 ἐκεῖνο ὅπῃ θέλει νὰ εἰπῇ ὅταν τὰς
 δίδει διὰ ἀρχάς.

Α΄. **Τ**ὰ ἐλαττώματα τῶν γλωσσῶν εἶναι αἰ-
 ωθητὰ, μάλιστα εἰς τὰς λέξεις τῶν ὁποίων ἡ ἐκδοχὴ
 δὲν εἶναι προσδιωρισμένη, ἢ εἰς ἐκείνας ὅπῃ δὲν ἔχον
 τελείως νόημα. Ἡ΄θέλησαν νὰ ἐπιφέρουν Θεραπείαν
 εἰς αὐτὸ, καὶ, ἐπεὶ εἶναι λέξεις τὰς ὁποίας ἡμπο-
 ρεῖν νὰ ὀρίσων, εἶπαν, ὅτι πρέπει νὰ τὰς ὀρίσων ὅλας.
 Ἀκολούθως οἱ ὀρισμοὶ ἐκιτάχθησαν ὡς ἡ βάσις τῆς
 τέχνης τῆς συλλογίζεσθαι.

Ε΄να τρίγωνον εἶναι μία ἐπιφάνεια

νὰ ἀρχίσῃ τινὰς ἀπὸ τὸ νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα διὰ νὰ τὰ σπυδάσῃ, καὶ ὅτι πρέπει νὰ τὰ ἰδῇ τοιαῦτα κατὰ εἶναι. Δὲν σημαίνει ἄλλο, εἰμὴ αὐτὸ μὲ ὅλον τῆτο πιθεύειν ὅτι λέγειν κάτι τὶ περισσότερο

Ἀρχὴ κυρίως σημαίνει τὴν κατάστασιν ἑνὸς ὅπῃ ἀρχίζει τίποτες, καὶ κατ' ἀναλογίαν, τὰς πρώτας καὶ θεμελιώδεις διδασκαλίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀρχίζει τινὰς καὶ προχωρεῖ εἰς ἄλλας καὶ ἔτω τὸ ἐμεταχειρίσθην πρῶτον. Ἦσαν ὅμως ἀπὸ τὴν παρὰ πολλὴν χρῆσιν, κατήντησαν νὰ τὸ μεταχειρίζονται ἀπὸ ἕξιν, μηχανικῶς, χωρὶς νὰ προσκολληθῇ εἰς αὐτὸ ἰδέας, καὶ εἶναι ἀρχαὶ κατὰ τὸ δεύτερον σημαίνον, ὅπῃ δὲν εἶναι ἀρχαὶ κἀνενός.

Ἐγὼ δὲ νὰ εἰπῶ ὅτι αἱ αἰσθήσεις μας εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν γνώσεών μας, ἐπειδὴ αἱ γνώσεις ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις ἀρχίζουν, καὶ δὲ εἰπῶ ἕνα πρᾶγμα ὅπῃ καταλαμβάνεται. Δὲν δὲ εἶναι τὸ ἴδιον ἂν λέγω, ὅτι „μία ἐπιφάνεια ἀποπερατεμένη ἀπὸ τρεῖς γραμμὰς, εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν ιδιοτήτων τῆς τριγώνου· ἐπειδὴ ὅλαι αἱ ιδιότητες τῆς τριγώνου ἀρχίζουν, ἀπὸ μίαν ἐπιφάνειαν ἀποπερατεμένην εἰς τρεῖς γραμμὰς”. Ἐπειδὴ ἀγαπῶσα παρομοίως νὰ εἰπῶ, „Ὅλαι αἱ ιδιότητες μιᾶς ἐπιφανείας ἀποπερατεμένης εἰς τρεῖς γραμμὰς, ἀρχίζουν ἀπὸ μίαν ἐπιφάνειαν ἀποπερατεμένην εἰς τρεῖς γραμμὰς”. Ἐνὶ λόγῳ, αὐτὸς ὁ ὁρισμὸς δὲν μὲ μαθαίνει τίποτες, δὲν κάμνει, παρὰ νὰ μὲ δείχνῃ ἕνα πρᾶγμα ὅπῃ γνωρίζω, καὶ τῆς ὁποίας

ἡ ἀνάλυσις ἡμπορεῖ μόνη νὰ μὲ ξεσκεπάσῃ τὰς ιδιότητας.

Οἱ ὀρίσμοι λοιπὸν περιορίζονται νὰ δείχνουν τὰ πράγματα, δὲν τὰ φωτίζουν ὅμως μὲ ἓνα ἴσον φῶς. Ἡ ψυχὴ εἶναι μία ὑπόστασις ὅπῃ αἰσθάνεται, εἶναι ἓνας ὀρισμὸς ὅπῃ δείχνει τὴν ψυχὴν πολλὰ ἀτελῶς εἰς ὅλους ἐκείνους εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀνάλυσις δὲν ἔμαθεν ὅτι ὅλαι αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι εἰς τὴν ἀρχὴν, παρὰ ἡ δύναμις τῇ αἰσθάνεσθαι. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἀρχίσῃ τινὰς μὲ ἓναν παρόμοιον ὀρισμὸν νὰ πραγματευθῇ τὴν ψυχὴν. Διὰ τί, μὲ ὅλον ὅπῃ αἱ δυνάμειστές δὲν εἶναι εἰς τὴν ἀρχὴν, παρὰ αἰσθησις, ἀντὶ ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι μία ἀρχὴ δι' ἡμᾶς, ἀν, ἀντὶς νὰ εἶναι μία πρώτη γνῶσις, αὕτη εἶναι μία ὑπερινή. Καὶ εἶναι μία ὑπερινή, ἐπειδὴ εἶναι συμπέρασμα δεδομένον ἀπὸ τὴν ἀνάλυσιν.

Εἶναι σπάνιον νὰ ἡμπορέσεν νὰ κάμνῃ ὀρισμὸς.

β'. Οἱ Γεωμέτραι προκατειλημμένοι ὅτι πρέπει νὰ ὀρίζουν ὅλα, ἀγωνίζονται συχνὰ ματαίως ἢ ζητῶν ὀρισμὸς ὅπῃ δὲν εὕρισκον. Τοῖστος, λόγῳ χάριν, εἶναι ὁ ὀρισμὸς τῆς εὐθείας γραμμῆς· ἐπειδὴ τὸ νὰ εἰπῶμεν μαζὶ μὲ αὐτὸς ὅτι αὕτη εἶναι ἡ κοντότερη ἀπὸ ἓνα σημεῖον εἰς ἄλλο, μὲ αὐτὸ δὲν κάμνομεν νὰ τὴν γνωρίζον, ἀμὴ ὑποθέτομεν ὅτι τὴν γνωρίζον. Διὰ τὸν εἰς τὴν γλῶσσάντας

ἓνας ὁρισμὸς ὄντας μία ἀρχή, δὲν πρέπει νὰ ὑποθέτῃ ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι γνωστὸν. Ἰδὲ ἓνας σκόπελος εἰς τὸν ὁποῖον προσκόπτειν ὅλοι ὅσοι κάμνουν φοιχεῖα, μὲ μεγάλον σκάνδαλον τινῶν γεωμετρῶν, οἱ ὁποῖοι παραπονῶνται ὅτῃ δὲν ἔδωκε τινὰς ἀκόμι ἓναν καλὸν ὁρισμὸν τῆς εὐθείας γραμμῆς, οἱ ὁποῖοι φαίνονται ὅτι ἀγνοῦσιν ὅτι δὲν ἤμπορεῖ τινὰς νὰ ὀρίσῃ τὸ ἀόριστον. Μὰ, ἂν οἱ ὁρισμοὶ περιορίζωνται νὰ μᾶς δείχνουν τὰ πράγματα, ᾗτιμᾶς μέλει ἂν πρῶτα ἢ ὑπερὰ τὰς γνωρίζωμεν; ἐπειδὴ μὲ φαίνεται ὅτι τὸ ὑσιῶδες εἶναι νὰ τὰ γνωρίζωμεν.

Λοιπὸν ἤθελεν εἶναι τινὰς πεπεισμένος ὅτι τὸ μόνον μέσον διὰ νὰ τὰ γνωρίσωμεν, εἶναι νὰ τὰ ἀναλύσωμεν, ἂν εἶχε σημειώσῃ ὅτι οἱ καλλίτεροι ὁρισμοὶ δὲν εἶναι, παρὰ ἀναλύσεις. Οἱ ὁρισμοί, λόγῳ χάριν, τῷ τριγώνῳ εἶναι μία· ἐπειδὴ βέβαια διὰ νὰ εἰπῇ τινὰς ὅτι εἶναι μία ἐπιφάνεια ἀποπερατωμένη εἰς τρεῖς γραμμὰς, ἔπρεπε νὰ παρατηρήσῃ τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς πλευρὰς αὐτῆς τῷ σχήματος καὶ νὰ τὰς μετρήσῃ. Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι αὕτη ἡ ἀνάλυσις γίνεται ἐν τῷ ᾧμα· ἐπειδὴ καὶ μετροῦμεν παρομοίως ἕως τὰ τρία. Ἐνὰ παιδί ὅμως δὲν ἤθελε μετρήσῃ ἕτως ὀγλίγωρα, καὶ μὲ ὅλον τῆτο ἤθελεν ἀναλύσῃ τὸ τρίγωνον καθὼς καὶ ἡμεῖς. Ἡθελε τὸ ἀναλύσῃ βραδέως καθὼς ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ἀφ' οὗ μετρήσωμεν βραδέως, ἤθελαμεν κάμῃ τὸν ὁρισμὸν ἢ τὴν ἀνάλυσιν ἐνὸς σχήματος πολυπλεύρου.

Ἄς μὴ λέγωμεν ὅτι πρέπει εἰς τὰς ἀναζητήσεις μας νὰ ἔχωμεν διὰ ἀρχὰς, ὁρισμὸς ἃς λέγωμεν ἀπλῶς ὅτι πρέπει νὰ ἀρχίζωμεν καλὰ, δηλαδὴ νὰ βλέπωμεν τὰ πράγματα καθὼς εἶναι, καὶ ἃς προσθέσωμεν ὅτι διὰ νὰ τὰ βλέπῃ τινὰς ἔτω πρέπει νὰ ἀρχίξῃ πάντοτε ἀπὸ ἀναλύσεις.

Ἄν ἐκφράζωμάς τε ἔτω, διὰ ὁμιλήσωμεν μὲ περισσοτέραν σωστότητα, καὶ δὲν διὰ δυσκολευθῶμεν νὰ ζητήσωμεν ὁρισμὸς ὅπῃ τινὰς δὲν εὐρίσκει. Ἡξεύρομεν, λόγῳ χάριν, ὅτι διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὴν εὐθείαν γραμμὴν, δὲν εἶναι τελείως ἀναγκαῖον νὰ τὴν ὀρίσωμεν κατὰ τὸν τρόπον τῶν γεωμετρῶν, καὶ ὅτι ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν πῶς ἀποκτήσαμεν τὴν ἰδέαν.

Μάταιοι ἀγῶνες ἐκείνων ὅπῃ ἔχον τὴν μαυρίαν νὰ ὀρίζον ὅλα.

γ'. Ἐπειδὴ, ἡ Γεωμετρία εἶναι μία ἐπιστήμη ὅπῃ ὀνομάζον ἀκριβῆ, ἐνόμισαν ὅτι διὰ νὰ πραγματευθῇ τινὰς καλὰ ὅλας τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, ἔπρεπε χωρὶς ἄλλο νὰ μιμηθῇ τὴς Γεωμέτρως, καὶ ἡ μαυρία τῇ νὰ ὀρίζον κατὰ τὸν τρόπον ἐκείνων, ἔγινεν ἡ μαυρία ὅλων τῶν φιλοσόφων, ἡ ἐκείνων ὅπῃ θέλον νὰ περνῶν διὰ τοῖστοι. Ἀνοιξε ἓνα λεξικὸν μιᾶς γλώσσης καὶ θέλεις ἰδῇ ὅτι εἰς κάθε ἄρθρον θέλουν νὰ διδον ὁρισμὸς, καὶ δὲν εὐσοχῶν. Οἱ καλλίτεροι ὁρισμοὶ ὑποθέτουν, καθὼς ἐκεῖνος τῆς εὐθείας γραμμῆς, ὅτι ἡ σημασία τῶν λέξεων μᾶς εἶναι γνω-

σῇ, ἢ ἂν δὲν ὑποθέτεν τίποτες, δὲν τὰς κατὰ λαμβάνον.

Οἱ ὀρισμοὶ εἶναι ἀνωφελεῖς· ἐπεὶ δὲ ἡ ἀνάλυσις εἶναι ὅπῃ πρέπει νὰ προσδιορίσῃ τὰς ιδέας μας.

Δ'. Αἱ ιδέαι μας εἶναι ἀπλαῖ ἢ εἶναι σύνθετοι. Ἄν εἶναι ἀπλαῖ δὲν θὰ τὰς ὀρίσῃν. Ἐνας Γεωμέτρης ἤθελε τὸ δοκιμάσῃ εἰς μάτην, ἤθελεν ἀποτύχη καθὼς εἰς τὴν εὐθείαν γραμμὴν. Πλὴν, μὲ ὅλον ὅπῃ δὲν ἤμπορῃν νὰ ὀρίζωνται, ἡ ἀνάλυσις ὅμως θὰ μᾶς δείχνῃ πάντοτε πῶς τὰς ἀποκτήσασμεν· ἐπεὶ δὲ θὰ μᾶς δείξῃ πόθεν ἔρχονται καὶ πῶς ἔρχονται.

Ἄν μία ιδέα εἶναι σύνθετος, ἡ ἀνάλυσις πάλιν μόνῃ ἤμπορεῖ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ τὴν γνωρίσωμεν· ἐπεὶ δὲ αὐτὴ μόνῃ ἤμπορεῖ, ξεσυνθέτωντάς τιν νὰ μᾶς δείξῃ ὅλας τὰς μερικὰς ιδέας. Οὕτω λοιπὸν ὅποια καὶ ἂν εἶναι αἱ ιδέαι μας, δὲν ἀνήκει, παρὰ εἰς τὴν ἀνάλυσιν νὰ τὰς προσδιορίσῃ μὲ ἕναν τρόπον σαφεῖ καὶ σωτὸν (1).

(1) Αἱ ιδέαι εἶναι ἢ ἀπλαῖ ἢ σύνθετοι. Ἀπλαῖ εἶναι ὅσαι ἔρχονται ἀμέσως ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις, καθὼς τὸ γλυκὺ, τὸ πικρὸν, τὸ ξυρὸν καὶ τλ. ὁ δεῖνα ψόφος, ὁ δεῖνα ἦχος, αἱ ιδέαι τῶν ὀσφρακτικῶν, αἱ ιδέαι τῶν ἀπ- τῶν, τραχύ, μαλακὸν, καὶ τλ., αἱ ιδέαι τῶν ὁρατῶν, λευκὸν, κίτρινον, φοινικῆν, ἀλίκον, ἀλεργόν, πράσινον,

Μὲ ὅλον τὸτο, ὅτ' αὖ μείνῃ πάντοτε ἰδέαι ἀπρο-
σδιόριστοι μὲ τελειότητα, ἢ καὶ ὅτ' ὅτε δὲν ὅτ' αὖ ἡμπορέ-

φαίον, καὶ τλ. καὶ ὅσαι μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴν ἐπιστροφὴν
ὅτ' αὖ κάμνει ὁ υἱὸς θεωρῶντες τὰς ἐργασίας τε. Σύνδετοι
ἰδέαι εἶναι ἐκεῖναι ὅτ' αὖ εἶναι συλλογὴ πολλῶν ἰδεῶν ἀπ-
λῶν, τοιαῦται εἶναι αἱ ἰδέαι τῶν ὑποστάσεων. Αἱ σύνδε-
τοι ἰδέαι ἢ εἶναι συνδεμέναι ἀπὸ διαφορητικὰς ἀντίλη-
ψεις, ἢ ἰδέας, καθὼς αἱ τῶν σωμάτων, ἢ ἀπὸ ἀντι-
λήψεις ὁμοιοποιήμονας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, δὲν εἶναι, παρὰ
μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀντίληψις πολλὰκις ἐπαναλαμβανομένη, καὶ
ποτὲ μὲν ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι τελείως προσδιωρισμένος,
τοιαύτη εἶναι ἡ ἀφηρημένη ἰδέα τῆς ἐκτάσεως· ποτὲ δὲ,
εἶναι προσδιωρισμένος, ἕνας πῶς (μέτρον) λόγου χάριν, εἶ-
ναι ἡ ἀντίληψις ἑνὸς δακτύλι παρμένους δώδεκα φορές.

Αἱ ἐννοιαὶ ὅτ' αὖ γίνονται ἀπὸ διαφορητικὰς ἀντίλη-
ψεις, εἶναι δύο εἰδῶν, αἱ τῶν ὑποστάσεων, καὶ αἱ συνδε-
μέναι ἀπὸ ἰδέας ἀπλᾶς ἀναφερομένης εἰς τὰς πράξεις
τῶν ἀνθρώπων. Αἱ πρῶται διὰ τὸ εἶναι ἀφέλιμοι, πρέπει
να εἶναι κατὰ τὰς ὑποστάσεις, καὶ να μὴ παραστήνῃ, εἰ-
μὴ τὰ ἴδια ὅτ' αὖ εἶναι εἰς αὐτὰς περικλεισμένα. Εἰς τὰς
ἄλλας φέρεται τιναὶ διαφορητικὰ παντάπασιν. Συχνὰ
εἶναι ἀξιόλογον να τὰς καμὴ πρὸ τῆ να ἰδῇ παραδείγ-
ματα, καὶ κατ' ἄλλον λόγον αὐτὰ τὰ παραδείγματα
δὲν ἡδυνε εἶναι ζῴον διὰ να χρησιμεύσῃ ὡς κανὼν.
Ἡ ἐννοια τῆς ἀρετῆς, λόγου χάριν, ποσὸν ἀλλάσσει! Δὲν
μᾶς μένει λοιπὸν, παρὰ να συναρρῶσωμεν πολλὰς ἀπ-
λᾶς ἰδέας κατ' ἐκλογὴν ἰδίαν, καὶ να πάρωμεν αὐτὰς τὰς
συλλογὰς προσδιωρισμένας μίαν φορὴν διὰ τύπης καὶ πα-
ραδείγματα κατὰ τὰ ὅποια χρῆσθῃμεν να κρίνωμεν διὰ
τὰ πράγματα. Τοιαῦται εἶναι αἱ ἰδέαι αἱ προσκολλημέ-
ναι εἰς τὰς λέξεις δόξα, τιμὴ, ἀνδρεία. Οὐνομάζον
αὐτὰς τὰς ἰδέας τ' ὁ δὲ ἀρετὴς τῆς ἀρετῆς.

σεν νὰ τὰς προσδιορίσεν καθὼς θέλει ὁ κόσμος. Ἡ αἰτία εἶναι, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸ νὰ μὴν ἠμπόρεσαν νὰ εἶναι σύμφωνοι συνδέτωντας καθένας μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, εἶναι ἐξ ἀνάγκης ἀπροσδιόριστοι. Τοιαύτη, λόγῳ χάριν, εἶναι ἐκείνη ὅπερ φανερώνομεν μὲ τὸ Νῆς. Μὰ μὲ ὅλον ὅπερ ἡ ἀνάλυσις δὲν ἠμπορεῖ νὰ προσδιορίσῃ ἐκεῖνο ὅπερ ἐννοῦμεν μὲ μίαν λέξιν τὴν ὁποῖαν δὲν ἐννοῦμεν ὅλοι μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, θὰ προσδιορίσῃ μὲ ὅλον τῆτο κάθετι ὅπερ εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοῦμεν μὲ αὐτὴν τὴν λέξιν, χωρὶς νὰ ἐμποδίσῃ μὲ ὅλον τῆτο ὅπερ καθένας νὰ ἐννοῇ ἐκεῖνο ὅπερ θέλει, καθὼς ἔ συμβαίνει, δηλαδὴ, θὰ

Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ ἀπλᾶι ἰδέαι δὲν εἶναι, παρὰ αἱ ἰδία ἀντιλήψεις μας, ὁ μόνος τρόπος τῷ νὰ τὰς γνωρίσωμεν εἶναι νὰ σκεψώμεν ἐπάνω εἰς ἐκεῖνο ὅπερ δοκιμάζομεν εἰς τὴν ὄρασιν τῶν ὑποκειμένων. Παρομοίως πρέπει νὰ κάμωμεν διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὰς συνδέτης ἰδέας ὅπερ εἶναι ἐπαναλήψεις τῆς αὐτῆς ἀντιλήψεως. Ἀρκεῖ, λόγῳ χάριν, διὰ νὰ ἔχῃ τινὰς τὴν ἀφηρημένην ἰδέαν τῆς ἐκτάσεως, νὰ θεωρήσῃ τὴν ἀντίληψιν αὐτῆς χωρὶς νὰ θεωρήσῃ κἀνὲνα μέρος προσδιορισμένον ὡς ἐπανειλημμένου ὁσακισῶν. Ἐν γένει, διὰ νὰ γνωρίσωμεν καλὰ τὰς ὁποῖα σὺν συνδέτης ἰδέας δὲν πρέπει νὰ κάμωμεν ἄλλο ἢ νὰ τὰς ἀνιελύσωμεν, δηλαδὴ νὰ τὰς ἀνάξωμεν εἰς τὰς ἀπλᾶς ἰδέας ἀπὸ τὰς ὁποίας εἶναι συνθεμέναι.

Οἱ ὀρίσμοι ἄρα εἶναι ἀνωφελεῖς. Τὰς ἀπλᾶς ἰδέας πρέπει νὰ τὰς γνωρίσωμεν μὲ τὰς αἰσθήσεις ἢ μὲ τὴν σκέψιν, τὰς συνδέτης πρέπει νὰ τὰς ξεσυνδέσωμεν. Τὰς συνδέτης τῶν ὑποστάσεων πρέπει νὰ τὰς ὀρίσωμεν ἀγνοῶντες τὰς ἐστίας τινος.

τὸν εἶναι εὐκολώτερον νὰ διορθώσῃ τὴν γλῶσσαν τε, παρά νὰ διορθώσῃ ἡμᾶς τὰς ἰδίους.

Μὰ τέλος, αὐτὴ μόνη εἶναι ὅπῃ θὰ διορθώσῃ κάθε τι ὅπῃ εἶναι διορθωτόν· ἐπειδὴ αὐτὴ μόνη εἶναι ὅπῃ ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ νὰ γνωρίσωμεν τὴν γένεσιν ὅλων τῶν ἰδεῶν μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ὅπῃ οἱ φιλόσοφοι ἐπεριπλανήθησαν μίαν πλάνην ἀπίθανον, ὅταν ἐγκατάλειψαν τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐπίστευσαν ὅτι τὴν ἀναπληρῶνεν μὲ ὀρισμὸς. Ἐπεριπλανήθησαν τῶν περισσώτερον, ὅσον δὲν ἡμπόρεσαν νὰ δώσωσιν ἀκόμι ἕναν καλὸν ὀρισμὸν τῆς ἰδίας ἀναλύσεως. Ἀπὸ τὰς ἀγῶνας ἐπὶ κάμνεν νὰ ἐξηγήσεν αὐτὴν τὴν μέθοδον, ἥθελεν εἰπῇ τινὰς ὅτι τὸ νὰ ξεσυνδέσῃ τινὰς ἕνα ὅλον εἰς τὰ μέρη τε καὶ τὸ νὰ τὸ ξενασυνδέσῃ, εἶναι ἕνα μεγάλον μυσῆριον. Μὲ ὅλον τῆτο ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τινὰς ἀλληλοδιαδόχως καὶ μὲ τάξιν.

Η' Σύνθεσις, μέθοδος σκοτεινὴ.

Ἐ Ἡ' σύνθεσις εἶναι ὅπῃ ἔφερε τὴν ὀρισμομανίαν, αὐτὴ ἡ σκοτεινὴ μέθοδος ὅπῃ ἀρχίζει πάντοτε ἀπὸ ἐκεῖ ὅπῃ πρέπει νὰ τελειώσῃ τινὰς, καὶ ὅπῃ μὲ ὅλον τῆτο ὀνομάζεται Μέθοδος διδασκαλίας.

Ἐγὼ δὲν θὰ δώσω μίαν ἔννοιαν σωστοτέραν αὐτῆς, εἴτε μὲ τὸ νὰ μὴν τὴν καταλαμβάνω, εἴτε μὲ τὸ νὰ μὴν εἶναι δυνατόν νὰ τὴν καταλάβω.

Αὐτὴ μὲ φεύγει τόσοις περισσώτερον, ὥσάν ὅπῃ πέρνει τὰ ἰδιώματα ἐκείνων ὅπῃ θέλουν νὰ τὴν

μεταχειρισθῆν καὶ μάλις τὰ τῶν ψευδονόων. Ἰδὲ πῶς ἓνας περίφημος συγγραφεὺς ἐξηγεῖται εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, „Τέλος, αὐταὶ αἱ δύο μέ-
„θοδοι (ἡ ἀνάλυσις καὶ ἡ σύνθεσις) δὲν διαφέρουν,
„παρά καθὼς ἡ ὁδὸς ὅπῃ κάμνει τινὰς ἀναβαίνων-
„τας ἀπὸ ἑναν αὐλῶνα εἰς ἓνα βενόν, καὶ ἐκεῖνη
„ὅπῃ κάμνει καταβαίνοντας ἀπὸ τὸ βενόν εἰς τὸν
„αὐλῶνα”. Αὐτὸ αὐτὴν τὴν ὁμιλίαν βλέπω μόνον
δύο μετέδους ἐναντίας, καὶ ὅτι ἂν ἡ μία εἶναι κα-
λὴ, ἡ ἄλλη εἶναι κακὴ. Τῷ ὅτι, δὲν ἡμπορεῖ
τινὰς νὰ βαδίζῃ, παρά ἀπὸ τὸ γνωσθὲν εἰς τὸ
ἄγνωστον. Λοιπὸν ἂν τὸ ἄγνωστον εἶναι ἐπάνω εἰς
τὸ βενόν, καταβαίνοντας δὲν θέλει ἔλθῃ τινὰς
εἰς αὐτό καὶ ἂν εἶναι μέσα εἰς τὸν αὐλῶνα, δὲν
θέλει ἔλθῃ τινὰς εἰς αὐτὸ ἀναβαίνοντας. Δὲν
ἡμπορεῖ ἄρα νὰ εἶναι δύο ὁδοὶ ἐναντία διὰ νὰ ἔλ-
θῃ τινὰς εἰς αὐτό. Παρόμοιαι δόξαι δὲν ἀξίζουσιν νὰ
κάμῃ τινὰς σπευδὴν τὴν κριτικὴν τῆς. (Ὁδὸς σπευδῆς,
Τέχνη τῷ σοχάζεσθαι. Μέρους 1, Κεφ. 9.)

Ὑποθέτουν ὅτι τὸ ἴδιον τῆς συνθέσεως εἶναι
νὰ συνθέτῃ τὰς ιδέας μας, καὶ ὅτι τὸ ἴδιον τῆς
ἀναλύσεως εἶναι νὰ τὰς ξεσυνθέτῃ. Ἰδὲ διὰ ποίαν
αἰτίαν ὁ ῥηθεὶς συγγραφεὺς πιστεύει ὅτι κάμνει
νὰ τὰς γνωρίζουν, ὅταν λέγῃ ὅτι ἡ μία φέρνει
ἀπὸ τὸν αὐλῶνα εἰς τὸ βενόν, καὶ ἡ ἄλλη φέρνει
ἀπὸ τὸ βενόν εἰς τὸν αὐλῶνα. Μὰ εἴτε καλὰ,
εἴτε κακὰ συλλογίζεται τινὰς, ὁ νῦν πρέπει ἐξ ἀ-
νάγκης νὰ ἀναβῇ καὶ νὰ καταβῇ ἐκ περιόδου, ἢ,

διὰ τὰ ὁμιλήσω ἀπλῶς, τὸν εἶναι ὑποκείμενον τὴν
 συνθέσιν καὶ τὴν ξεσυνθέσιν· ἐπειδὴ μία σειρὰ συλ-
 λογισμῶν δὲν εἶναι μήτε ἡμπορεῖ νὰ εἶναι, παρὰ
 μία σειρὰ συνθέσεων καὶ ξεσυνθέσεων. Ἀνήκει ἄρα
 εἰς τὴν σύνθεσιν νὰ συνθέτῃ καὶ νὰ ξεσυνθέτῃ, καὶ
 εἰς τὴν ἀνάλυσιν ἀνήκει πάλιν νὰ συνθέτῃ καὶ νὰ
 ξεσυνθέτῃ. Ἡθέλην εἶναι ἄτοπον νὰ φαντασθῇ
 τινὰς ὅτι αὐτὰ τὰ δύο πράγματα ἀποβάλλων ἓνα
 τὸ ἄλλο, καὶ ὅτι ἡθέλην ἡμπορεῖ τινὰς νὰ συλλο-
 γίζεται, ἐμποδίζοντας εἰς τὸν ἑαυτὸν τε καθὼς
 θέλει, καὶ τὴν σύνθεσιν καὶ καὶ τὴν ξεσυνθέσιν. Ὅτι
 τὴν σύνθεσιν διαφέρειν αὐτὰ αἱ δύο μέθοδοι; εἰς
 αὐτὸ ὅπου ἡ ἀνάλυσις ἀρχίζει πάντοτε καλὰ, καὶ
 ἡ σύνθεσις πάντοτε κακὰ. Ἐκείνη χωρὶς νὰ προσ-
 κολλᾶται πάντοτε εἰς τὴν τάξιν, ἔχει φυσικὰ
 τάξιν, ἐπειδὴ εἶναι ἡ μέθοδος τῆς φύσεως. Αὐτὴ ἡ
 ὁποία δὲν γνωρίζει τὴν φυσικὴν τάξιν, ἐπειδὴ εἶ-
 ναι ἡ μέθοδος τῶν φιλοσόφων, ἀγωνίζεται νὰ
 δεῖξῃ πολλὴν διὰ νὰ ἀποκάμῃ τὸν νῦν χωρὶς νὰ
 τὸν φωτίσῃ. Ἐνὶ λόγῳ, ἡ ἀνάλυσις ἡ ἀληθινή,
 ἡ ἀνάλυσις ὅπου πρέπει νὰ προκρίθῃ, εἶναι ἐκείνη
 ὅπου ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, δείχνει εἰς τὴν
 ἀναλογίαν τὸν σχηματισμὸν τῆς γλώσσης, καὶ εἰς
 τὸν σχηματισμὸν τῆς γλώσσης, τὰς προόδους τῶν
 ἐπιστημῶν (1).

(1) Εἶναι ἄξιον εὐχῆς ὅπου οἱ ἀναδασκόμενοι τῆς
 διδασκαλίας τῶν παιδίων, νὰ μὴν ἀγνοοῦν τὰ πρῶτα κινή-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

ΠΟΣΟΝ ΕΙΝΑΙ ΑΠΛΟΤΗΣ Ο ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ ΟΤΑΝ Η ΓΛΩΣΣΑ Η ΊΔΙΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΛΗ.

Λάθος εκείνων ὅπῃ προκρίνεν τὴν Σύνθεσιν ἀπὸ τὴν Ἀνάλυσιν.

α'. **Μ**ὲ ὅλον ὅπῃ ἡ ἀνάλυσις εἶναι ἡ μόνη μέθοδος, οἱ Μαθηματικοὶ οἱ ἴδιοι πάντοτε, ἔτοιμοι νὰ

τήρια τῇ ἀνθρωπίνῃ νοός. Ἄν εἷας διδάσκαλος γνωρίζωντας ἐντελῶς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πρόοδον τῶν ιδεῶν μας, δὲν ἤθελε συνομιλῇ μὲ τὰς μαθητάς τε, παρὰ διὰ πράγματα ὅπῃ ἔχεν περισσοτέραν ἀναφορὰν μὲ τὰς χρεῖας τῶν καὶ μὲ τὰς ἡλικίας τῶν. ἂν ἤθελεν ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα εἰς τὸ νὰ τὰ δέσῃ εἰς τὰς περιστάσεις τὰς οἰκειοτέρας εἰς τὸ νὰ κάμνῃ εἰς τὸν ἑαυτόντης ιδέας σωσάς, καὶ νὰ τὰς προσηλώσῃ μὲ σημεῖα εἰσὶν. ἂν ἀκόμι χορατεῶντας δὲν ἤθελεν μεταχειριοθῇ ποτὲ εἰς τὰς ὁμιλίαις τε ἐμὴ λέξεις τῶν ὁποίων τὸ νόημα νὰ εἶναι ἀκριβῶς προσδιωρισμένον, τί καθαρότητα, τί ἔκτασιν δὲν ἤθελε δώσῃ εἰς τὸν νῦν τῶν μαθητῶν τε! Μὰ πόσον ὀλίγοι πατέρες εἶναι εἰς κκτάσασιν ὅπῃ νὰ δώσῃ παρομοίαις διδασκάλους

τὴν ἐγκαταλείψεν, φαίνονται ὅτι δὲν τὴν μεταχειρίζονται, εἰμὴ τόσον, ὅσον εἶναι βιασμένοι. Δίδων τὴν προτίμησιν εἰς τὴν σύνθεσιν ὅπῃ νομίζεν ἀπλυσέραν καὶ βραχυτέραν καὶ τὰ συγγράμματά της εἶναι πλέον ἐμπεπλεγμένα καὶ πλέον διεξοδικά.

Εἶδαμεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ σύνθεσις εἶναι ἐναντία τῆς ἀναλύσεως. Αὐτὴ μᾶς βάνει ἔξω ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῶν ξεσκεπάσεων καὶ μὲ ὅλον τῆτο, οἱ περισσότεροι μαθηματικοὶ φαντάζονται, ὅτι αὐτὴ ἡ μέθοδος εἶναι ἡ

εἰς τὰ παιδιᾶτες, καὶ πόσον ἀκόμι εἶναι σπανιώτεροι ἐκεῖνοι ὅπῃ ἤθελαν εἶναι οἰκείοι εἰς τὸ νὰ ἀναπληρώσων τὰς εὐχὰς των! Εἶναι μὲ ὅλον τῆτο ἀφελίμον νὰ γνωρίζεν ὅλον ἐκεῖνο ὅπῃ ἤμπορεῖ νὰ συνεισφέρει εἰς μίαν καλὴν παιδείαν· ἐπειδὴ ἂν δὲν ἤμπορῇ πάντοτε νὰ τὸ ἐκτελέσων, ἴσως ἤθελαν ἀποφύγη ἐκεῖνο ὅπῃ εἶναι μὲ τελειότητα ἐναντίον. Παραδείγματος χάριν, δὲν ἤθελαν ἐμπλέκη τὰ παιδιὰ μὲ σοφίσματα, μὲ παραλογισμὸς καὶ μὲ ἄλλης παρομοίης ἀχρεῖς συλλογισμὸς· ἐπειδὴ μὲ παρόμοια χορατὰ κινδυνεύει νὰ συγχέων τὴν εὐφυΐαντες, καὶ ἀκόμι καὶ νὰ τὴν διατρέφει. Ἦμπορεῖ τινὰς ἀπ' αὐτῶν ὁ ὕψτων ἤθελαν ἀποκτήσῃ πολλὴν καθαρότητα καὶ ὁρθότητα, νὰ τὰ προβάλλῃ σοφιστικὰς λόγους πρὸς ἄσκησιν τῆς ὀξυνοίας των, μὲ ἱκανὴν ὅμως προφύλαξιν διὰ νὰ προλαμβάνῃ τὰ ἐπρόσφορα ὅπῃ ἤμπορῇσαν νὰ ἀκολουθήσων ἀπὸ αὐτό. Μὲ φαίνεται πρὸς τῆτοις ὅτι ἡ συνήθεια τῇ νὰ βάνει τὰ παιδιὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς σπεδῆς των εἰς πράγματα εἰς τὰ ὅποια δὲν ἤμπορῇ νὰ καταλάβει τίποτε, καὶ ἀδιάφορα εἰς αὐτὰ, εἶναι πολλὰ ὀλίγον οἰκεία εἰς τὴν τῶν γνωστικῶν της δυνάμετων ἀνάπτυξιν. Ὁ Συγγραφεὺς ἐν τῷ Τέχνῃ τῇ σοχάζεται.

οίκειοτέρα εἰς τὴν παιδείαν. Τὸ πιθεύειν τόσον καλὰ, ὥς ὅτ' ὁ δὲν θέλων νὰ ἀκολουθήσῃ ἄλλην εἰς τὰ σοιχειώδη τες βιβλία.

Ὁ Κλαιρός ἐσοχάσθη ἀλλέως. Δὲν ἤξεύρω ἂν ὁ Ἀΰλερ καὶ ὁ Γκρανζ εἶπαν ἐκεῖνο ὅτ' ἐσοχάζονται εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, ἔπραξαν ὁμῶς ὥσάν νὰ εἶχαν εἰπῇ ὅτι ἐσοχάζονται. Ἐπειδὴ εἰς τὰ σοιχεῖα τῆς Ἀλγεβράς των δὲν ἀκολουθεῖν, εἰμὴ τὴν ἀναλυτικὴν μέθοδον (1).

Ἡ ψῆφος αὐτῶν τῶν μαθηματικῶν ἵμπορεῖ νὰ μετρηθῇ διὰ κάτι τι. Πρέπει λοιπὸν οἱ ἄλλοι νὰ εἰ-

(1) Τὰ σοιχεῖα τῆς Ἀλγεβράς τῆς Ἀΰλερ δὲν ὁμοιάζου με κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα ὅτ' ἐγιναν πρὸ αὐτῆς. Εἰς τὸ πρῶτον Μέρος, ἡ προσδιορισμένη ἀνάλυσις πραγματεύεται με μίαν μέθοδον ἀπλὴν, σαφεῖ, ἀνήκεσαν δὲ λόκληρον εἰς τὸν συγγραφεῖα. Μόνον ἡ θεωρία τῶν ἐξισώσεων εἶναι ἐνίοτε παρὰ πολὺ συνοπτικὴ. Βέβαια ὁ Ἀΰλερ δὲν ἐκαταδέχθη νὰ ἐμβῇ εἰς λεπτολογίας τόσον τετριμμένας ἀπὸ ἄλλης, καὶ κάμνει τὸν ἀναγνώστην ὅτ' ἐλεῖ νὰ μάθῃ, νὰ λυπῇται.

Ἡ ἀπροσδιοριστος ἀνάλυσις τόσοσ ολίγον γνῶσιν εἰς τὴν Φράνσαν, καὶ εἰς τῆς ὁποίας τὰς προόδους ὁ Ἀΰλερ καὶ ὁ Γκρανζ ἐβοήθησαν τόσοσ, εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῆς β'. Μέρους, τὸ ὁποῖον εἶναι μία ἀριστεργία, καὶ τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς προοδικὰς τῆς Γκρανζ. Τὸ ἐξαίρετον αὐτῆς τῆς συγγραμματος τὸ κάμνει ἡ ἀνάλυσις, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ οἱ δύο μεγάλοι γεωμέτραι τὴν γνωρίζου ἐντελῶς. Ἐκεῖνοι ὅτ' δὲν τὴν γνωρίζου δὲ νὰ δοκιμάσῃ ἀνωφελῶς νὰ γράψῃ σοιχεῖα.

ναι πολλὰ προκατειλημμένοι διὰ τὴν σύνθεσιν, ὄν-
 τες πεπεισμένοι ὅτι ἡ ἀνάλυσις ὅπῃ εἶναι ἐφευρετική
 μέθοδος, δὲν εἶναι καὶ ἡ διδακτική μέθοδος, καὶ ὅτι
 εἶναι διὰ νὰ μάθωμεν τὰς εὐρέσεις τῶν ἄλλων, ἔνα
 μέσον προτιμητὸν ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπῃ ἤθελε μᾶς κάμῃ
 νὰ τὰς κάμωμεν.

Αὐτὴ ἡ ἀνάλυσις εἶναι ἐν γένει ἐξωρισμένη ἀπὸ τὰ Μαθηματικά, κάθε φοράν ὅπῃ ἡμπορῇ νὰ κάμνῃ χρῆσιν τῆς συνθέσεως, φαίνεται ὅτι τῆς ἐκλείσαν κάθε εἰσοδὸν εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, καὶ ὅτι αὐτὴ δὲν εἰσάγεται, παρὰ χωρὶς νὰ ἰξεύρῃ ἐκεῖνοι ὅπῃ τὰς πραγματεύονται. Ἰδὲ ἡ αἰτία ὅπῃ ἀπὸ τόσα συγγράμματα τῶν παλαιῶν καὶ νεωτερικῶν φιλοσόφων, πολλὰ ὀλίγα εἶναι παιδευτικά. Ἡ ἀλήθεια σπανίως γνωρίζεται, ὅταν ἡ ἀνάλυσις δὲν τὴν δείχνει, καὶ ἐξ ἐναντίας ἡ σύνθεσις, τὴν περιτυλίττει μέσα εἰς ἓνα συνάθροισμα ἀορίστων ἐννοιῶν, δοξῶν, καὶ λαθῶν, καὶ κάμνει μίαν βάρβαρον γλῶσσαν ὅπῃ πέρην ἀντὶ τῆς γλώσσης τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Ὁ λαὸς αἱ ἐπισήμαι ἡσέθεν εἶναι ἀκριβεῖς,
 αὐτὸν ὠμιλῶσαν μίαν γλῶσσαν πολὺν
 ἀπλῆν.

β'. Ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν σκεφθῇ τις εἰς τὴν ἀνάλυσιν, θὰ γνωρίσῃ ὅτι αὐτὴ πρέπει νὰ χύσῃ περισσότερον φῶς, ὅσον περισσότερον εἶναι ἀπλὴ καὶ πωσὴ. Καὶ ἂν ἐνθυμῇται τις ὅτι ἡ τέχνη τῆ συλλο-

N 2

γίγνεσθαι καταντᾷ εἰς μίαν γλῶσσαν καλοφκισμένην, θὰ κρίνῃ ὅτι ἡ μεγαλητέρα ἀπλότης καὶ ἡ μεγαλητέρα σωστότης τῆς ἀναλύσεως, δὲν ἡμπορῶν νὰ εἶναι, εἰμὴ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μεγαλητέρας ἀπλότητος καὶ τῆς μεγαλητέρας σωστότητος τῆς γλῶσσης. Πρέπει λοιπὸν νὰ αἰσθανθῶμεν αὐτὴν τὴν ἀπλότητα καὶ αὐτὴν τὴν σωστότητα διὰ νὰ τὴν πλησιάσωμεν εἰς ὅλας μας τὰς σπεῖδας, ὅσον τὸ δυνατόν.

Ὀνομάζον Α' κριβεῖς ἐπισήμας ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας δείχνον ἀκριβέστατα. ? Διὰ τί λοιπὸν ὅλαι αἱ ἐπισήμαι δὲν εἶναι ἀκριβεῖς; ? Καὶ ἂν εἶναι ἐπισήμαι ὅπε αἱ ἀποδείξεις δὲν εἶναι ἀκριβεῖς, πῶς ἀποδείχνον; ? Ἡξεύρει τινὰς καλὰ ἐκεῖνο ὅπε λέγει, ὅταν ὑποθέτῃ, ἀποδείξεις, αἱ ὁποῖαι, ἀκριβῶς ὁμιλῶντας, δὲν εἶναι ἀποδείξεις;

Μία ἀπόδειξις, ἡ δὲν εἶναι ἀπόδειξις, ἡ εἶναι ἀπόδειξις ἀκριβής. Μὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ τινὰς ὅτι ἂν αὐτὴ δὲν ὁμιλῇ τὴν γλῶσσαν ὅπε πρέπει νὰ ὁμιλῇ, δὲν θὰ κάμῃ νὰ φανῇ ἐκεῖνο ὅπε εἶναι. Οὕτω λοιπὸν δὲν εἶναι τὸ σφάλμα τῶν ἐπισημῶν, ἂν δὲν ἀποδείχνον ἀκριβῶς, εἶναι τὸ σφάλμα τῶν σοφῶν ὅπε δὲν ὁμιλῶν καλὰ.

Ἡ γλῶσσα τῶν μαθηματικῶν ἢ Ἀλγεβρα εἶναι ἡ ἀπλερέα ἀπὸ ὅλας τὰς γλώσσας. ? Δὲν θὰ εἶναι λοιπὸν ἀποδείξεις, παρά εἰς τὰ Μαθηματικά; Καὶ, ἐπειδὴ αἱ ἄλλαι ἐπισήμαι δὲν ἡμπορῶν νὰ φθάσεν εἰς τὴν ἰδίαν ἀπλότητα, ? θὰ καταδικασθῶν εἰς τὸ νὰ μὴν ἡμπορῶν νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἀπλᾶ διὰ νὰ

Δὲν εἶναι λόγος νὰ μαντεύσῃ τινὰς αὐτὸν τὸν ἀριθμὸν, κάμνωντας ὑποθέσεις. Πρέπει νὰ τὸν εὕρῃ συλλογίζομενος, βαδίζωντας ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἄγνωστον διὰ μιᾶς σειρᾶς κρίσεων.

Εἶναι ἐδῶ δύο συμφωνίαι δεδομέναι, ἡ νὰ ὁμιλήσω κατὰ τὰς μαθηματικὰς, εἶναι δύο δεδομένα. Τὸ ἓνα, ὅτι ἂν περάσω ἓναν ὀβολὸν ἀπὸ τὸ δεξιὸν χέρι εἰς τὸ ἀρισερὸν, θὰ ἔχω τὸν ἴσον ἀριθμὸν καὶ εἰς τὸ ἓνα καὶ εἰς τὸ ἄλλο. Τὸ ἄλλο, ὅτι ἂν κάμω νὰ περάσῃ ὁ ἓνας ὀβολὸς ἀπὸ τὸ ἀρισερὸν εἰς τὸ δεξιὸν, θὰ ἔχω τὴν διπλὴν ἀριθμὸν εἰς τὸ δεξιόν. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι ἂν εἶναι δυνατόν νὰ εὕρῃς τὸν ἀριθμὸν ὅπῃ σὲ δίδω νὰ ζητῇς, αὐτὸ δὲν ἢμπορεῖ νὰ γένη ἄλλῶς, παρὰ παρατηρῶντας τὰς σχέσεις τὰς ὁποίας αὐτὰ τὰ δύο δεδομένα ἔχον τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο, καὶ καταλαμβάνεις ὅτι αὐταὶ αἱ σχέσεις θὰ εἶναι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον αἰσθηταί, κατὰ τὴν περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον ἀπλὴν ἐκφράσιν τῶν δεδομένων.

Ἄν ἔλεγες, Ὁ ἀριθμὸς ὅπῃ ἔχω εἰς τὸ δεξιὸν χέρι, ὅταν ἀφαιρῶ ἓναν ὀβολὸν, εἶναι ἴσος μὲ ἐκεῖνον ὅπῃ ἔχω εἰς τὸ ἀρισερὸν ὅταν εἰς αὐτὸν προσέτω ἓνα, ἢ θελῃς ἐκφράσῃ τὸ πρῶτον δεδομένον μὲ πολλὰς λέξεις. Εἶπε λοιπὸν συντομώτερον, Ὁ ἀριθμὸς τῷ δεξιῷ μου χερὶ, ὀλιγοσειμένος μίαν μονάδα, εἶναι ἴσος μὲ τὸν τῷ ἀρισερῷ, αὐξημένον μίαν μονάδα. ἢ

Ὁ ἀριθμὸς τῆ δεξιᾶς παρὰ μίαν μονάδα, εἶναι ἴσος μὲ τὸν τῆ ἀριστερᾶς καὶ μὲ μίαν μονάδα· ἢ τέλος, συντομώτερον ἀκούμι τὸ δεξιὸν παρὰ ἕνα, ἴσον μὲ τὸ ἀριστερὸν καὶ ἕνα.

Βλέπεις λοιπόν, ὅτι ἀπὸ μετάφρασιν εἰς μετάφρασιν φθάνομεν εἰς τὴν ἀπλυστάτην ἔκφρασιν τῆ πρώτης δεδομένης. Λοιπὸν ὅσον περισσότερον συντέμνεις τὸν λόγον σε, τόσον περισσότερον αἱ ἰδέαι σε πλησιάζουν, καὶ ὅσον περισσότερον πλησιάζουν, τόσον περισσότερον θὲ σε εἶναι εὐκόλον νὰ τὰς πιάσῃς με ὅλως τὰς σχέσεις. Μᾶς μένει λοιπὸν νὰ πραγματευθῶμεν τὸ δεύτερον δεδομένον. Πρέπει νὰ τὸ μεταφράσωμεν εἰς τὴν ἀπλυστάτην ἔκφρασιν.

Ἡ δευτέρα συμφωνία τῷ προβλήματι εἶναι, ἂν περάσω ἕναν ὀβολὸν ἀπὸ τὸ ἄρισε-
ρὸν εἰς τὸ δεξιὸν, ὃ δὲ ἔχω τὸ διπλὸν
εἰς αὐτὸ. Ἄρα, ὁ ἀριθμὸς τῷ ἀρισερῷ
με χειρὶ ὀλιγοσευμένος μίαν μονάδα,
εἶναι τὸ ἡμισυ τῷ δεξιῷ με χειρὶ, αὐξη-
μένῃ μίαν μονάδα, καὶ ἀκολούθως ὃ δὲ ἐκφράσῃς
τὸ δεύτερον δεδομένον λέγωντας, Ὁ ἀριθμὸς τῷ
δεξιῷ με χειρὶ αὐξημένος μίαν μονά-
δα, εἶναι ἴσος μὲ τὸ διπλὸν τῷ ἀρι-
στῷ τῷ ἀρισερῷ με χειρὶ, ὀλιγοσευμέ-
νῃ μίαν μονάδα.

Θὰ μεταφράσῃς αὐτὴν τὴν ἔκφρασιν εἰς μίαν ἄλλην ἀπλουτέραν, ἢν λέγῃς. Τὸ δεξιὸν αὐξή-

μένον μίαν μονάδα, εἶναι ἴσον μὲ δύο ἄρισερὰ ὠλιγοσευμένα τὸ καθεὶνα μίαν μονάδα, καὶ θὰ φθάσῃς εἰς αὐτὴν τὴν ἔκφρασιν τὴν ἀπλευράτην, τὸ δεξιὸν καὶ ἓνα εἶναι ἴσον μὲ δύο ἄρισερὰ παρὰ δύο. Ἰδὲ λοιπὸν αἱ ἐκφράσεις εἰς τὰς ὁποίας ἐμεταφράσαμεν τὰ δεδομένα.

Τὸ δεξιὸν παρὰ ἓνα, ἴσον μὲ τὸ ἄρισερον καὶ ἓνα.

Τὸ δεξιὸν καὶ ἓνα, ἴσον μὲ δύο ἄρισερὰ παρὰ δύο.

Αὐτὰ τὰ εἶδη τῶν ἐκφράσεων ὀνομάζονται εἰς τὰ Μαθηματικὰ Ἑξισώσεις. Αὐταὶ εἶναι συνδεμέναι ἀπὸ δύο μέλη ἴσα. Τὸ δεξιὸν παρὰ ἓνα, εἶναι τὸ πρῶτον μέλος τῆς πρώτης ἐξισώσεως. Τὸ ἄρισερον καὶ ἓνα, εἶναι τὸ δεύτερον.

Αἱ ἄγνωστοι ποσότητες εἶναι ἀνακατωμέναι εἰς κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ μέλη μὲ τὰς γνωσὰς ποσότητας. Αἱ γνωσταὶ εἶναι παρὰ ἓνα, καὶ ἓνα, παρὰ δύο, αἱ ἄγνωστοι εἶναι τὸ ἄρισερον καὶ τὸ δεξιὸν μὲ τὰ ὁποῖα ἐκφράξεις τὰς δύο ἀριθμὸς ὅπῃ ζητεῖς.

Εἴν ὅσοι αἱ γνωσταὶ καὶ ἄγνωστοι εἶναι ἔτις ἀνακατωμέναι εἰς κάθε μέλος τῆς ἐξισώσεως, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λύσῃ τινὰς τὸ πρόβλημα. Μὰ δὲν χρειάζεται ἓνας μεγάλος ἀγὼν σκέψεως διὰ νὰ σημειώσῃ τινὰς, ὅτι ἂν εἶναι ἓνας τρόπος νὰ μεταφράσῃ

τινὰς τὰς ποσότητας ἐνὸς ἀριθμοῦ εἰς τὸν ἄλλον, χωρὶς νὰ συγχέῃ τὴν ἰσότητα ὅπῃ εἶναι ἀναμεταξύτης, ἢμποροῦμεν μὴν ἀφίροντες εἰς τὸ ἓνα μέλος, εἰμὴ μίαν ἀπὸ τὰς δύο ἀγνώστους, νὰ τὴν ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὰς γνωσὰς μὲ τὰς ὁποίας εἶναι ἀνακατωμένη.

Αὐτὸ τὸ μέσον ἔρχεται μοναχόν τε· ἐπειδὴ ἂν τὸ δεξιὸν παρὰ ἓνα εἶναι ἴσον μὲ τὸ ἀρισερὸν καὶ ἓνα, ἄρα ὁλόκληρον τὸ δεξιὸν θὰ εἶναι ἴσον μὲ τὸ ἀρισερὸν καὶ δύο. Καὶ ἂν τὸ δεξιὸν καὶ ἓνα εἶναι ἴσον μὲ δύο ἀρισερὰ παρὰ δύο, τὸ δεξιὸν ἄρα μοναχόν τε θὰ εἶναι ἴσον μὲ δύο ἀρισερὰ παρὰ τρία. Θὰ βάλης λοιπὸν εἰς τὸν τόπον τῶν δύο πρώτων ἐξισώσεις τὰς ἐφεξῆς δύο.

Τὸ δεξιὸν ἴσον μὲ τὸ ἀρισερὸν
καὶ δύο.

Τὸ δεξιὸν ἴσον μὲ δύο ἀρισερὰ
παρὰ τρία.

Τὸ πρῶτον μέλος αὐτῶν τῶν δύο ἐξισώσεων εἶναι ἡ αὐτὴ ποσότης τὸ δεξιὸν, καὶ βλέπεις ὅτι θὰ γνωρίσης αὐτὴν τὴν ποσότητα, ὅταν θὰ γνωρίσης τὴν ἀξίαν τῆς δευτέρου μέλους τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἐξισώσεως. Μὰ τὸ δεύτερον μέλος τῆς πρώτης εἶναι ἴσον μὲ τὸ δεύτερον μέλος τῆς δευτέρας· ἐπειδὴ εἶναι ἴσα τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο μὲ τὴν ἰδίαν ποσότητα ἐκφρασμένην μὲ τὸ δεξιόν. ἢμπορεῖς ἀκολούθως νὰ κάμῃς αὐτὴν τὴν τρίτην ἐξίσωσιν.

Τὸ ἀρίσερον ἢ δύο, ἴσον μὲ δύο
ἀρίσερὰ παρὰ τρία.

Τότε δὲν σὲ μένει πλέον, εἰμὴ, μία ἄγνωστος,
τὸ ἀρίσερον, ἢ θὰ γνωρίσης τὴν ἀξίαν, ὅταν
θὰ τὴν ἀπαλλάξης, ὃ ἐστὶν ὅταν θὰ περάσης ὅ-
λας τὰς γνωσὰς εἰς τὸ αὐτὸ μέρος. Θὰ εἴπῃς
λοιπόν.

Δύο ἢ τρία, ἴσα μὲ δύο ἀρίσε-
σερὰ παρὰ ἓνα ἀρίσερόν.

Δύο ἢ τρία, ἴσα μὲ ἓνα ἀρι-
σερόν.

Πέντε, ἴσα μὲ ἓνα ἀρίσερόν.

Τὸ πρόβλημα εἶναι λυμένον. Ἡῦρες ὅτι ὁ ἀριθ-
μὸς τῶν ὀβολῶν ὅπῃ ἔχω εἰς τὸ ἀρίσερον χέρι, εἶναι
πέντε. Εἰς τὰς ἐξισώσεις. Τὸ δεξιὸν ἴσον μὲ
τὸ ἀρίσερον ἢ δύο. Τὸ δεξιὸν ἴσον μὲ
δύο ἀρίσερὰ παρὰ τρία, θὰ εὔρης ὅτι ἐπτά
εἶναι ὁ ἀριθμὸς ὅπῃ ἔχω εἰς τὸ δεξιὸν χέρι. Λοι-
πὸν αὐτοὶ οἱ δύο ἀριθμοὶ πέντε ἢ ἐπτά ἀναπλη-
ρώνουν τὰς συμφωνίας τῆ προβλήματος.

Λύσεις αὐτῆ τῆ προβλήματος μὲ τὰ ἀλ-
gebraϊκὰ Σημεῖα.

β'. Βλέπεις αἰσθητῶς πῶς εἰς αὐτὸ τὸ παρά-
δειγμα ἡ ἀπλότης τῶν ἐκφράσεων εὐκολύνει τὸν
συλλογισμόν, ἢ καταλαμβάνεις ὅτι, ἂν ἡ ἀνά-
λυσις ἔχη χρεῖαν μιᾶς παρομοίας γλώσσης, ὅταν

ἓνα πρόβλημα εἶναι ἕτως εὐκόλον καθὼς ἐκείνο
ὅπῃ ἀνωρέρω ἐλύσαμεν, ἔχει περισσοτέραν χρείαν
ἀκόμι ὅταν τὰ προβλήματα συμπλέκωνται. Οὕτω
λοιπὸν τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀναλύσεως εἰς τὰ Μα-
θηματικά προέρχεται μόνον ἀπὸ αὐτὸ ὅπῃ αὐτὴ
ὁμιλεῖ ἐκεῖ τὴν ἀπλυσάτην γλῶσσαν. Μία ὀλίγη
ἰδέα τῆς Ἀλγεβρας θὰ ἀρκέσῃ διὰ νὰ κάμῃ νὰ τὸ
καταλάβῃ τινὰς.

Εἰς αὐτὴν τὴν γλῶσσαν δὲν ἔχεν χρείαν ἀπὸ
λέξεις. Ἐκφράζεν τὸ καὶ, μὲ τὸ +, τὸ παρὰ, μὲ
τὸ —, τὸ ἴσον, μὲ τὸ =, καὶ σημειῶνεν τὰς ποσό-
τητας μὲ γράμματα καὶ μὲ χαρακτῆρας. χ, λόγῃ
χάριν, θὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀβολῶν ὅπῃ ἔχω εἰς
τὸ δεξιὸν χέρι, καὶ υ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀβολῶν ὅπῃ θὰ
ἔχω εἰς τὸ ἀρισερόν. Οὕτω λοιπὸν $χ - 1 = υ + 1$,
σημαίνει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀβολῶν ὅπῃ ἔχω εἰς τὸ
δεξιὸν χέρι, ὀλιγοσευμένος μίαν μονάδα, εἶναι ἴσος
μὲ ἐκείνον ὅπῃ ἔχω εἰς τὸ ἀρισερόν αὐξημένον μίαν
μονάδα· καὶ $χ + 1 = 2 υ - 2$ σημαίνει ὅτι ὁ ἀριθ-
μὸς τῆ δεξιᾶς χειρὸς αὐξημένος μίαν μονάδα, εἶ-
ναι ἴσος μὲ τὸ διπλὸν τῆ ἀρισερᾶς χειρὸς, ὀλι-
γοσευμένον δύο μονάδας. Τὰ δύο δεδομένα τῆ προ-
βλήματός μας εἶναι ἄρα, περικλεισμένα εἰς αὐ-
τὰς τὰς δύο ἐξισώσεις,

$$χ - 1 = υ + 1$$

$$χ + 1 = 2 υ - 2$$

αἱ ὁποῖαι γίνονται ἀφ' ὧ ἀπαλλάξωμεν τὴν ἄγνω-
στον τῆ πρώτης μέλους.

$$\chi = \nu + 2$$

$$\chi = 2\nu - 3$$

Μὲ τὰ δύο ὑπερινὰ μέλη τῶν δύο αὐτῶν ἐξίσω-
σεων κάμνομεν τὴν ἐξίσωσιν.

$$\nu + 2 = 2\nu - 3$$

ἢ ὁποία γίνεται κατὰ διαδοχὴν

$$2 = 2\nu - 3 - \nu$$

$$2 + 3 = 2\nu - \nu$$

$$2 + 3 = \nu$$

$$5 = \nu$$

Τέλος, ἀπὸ τὴν $\chi = \nu + 2$ συνάγομεν $\chi =$
 $5 + 2 = 7$, καὶ ἀπὸ τὴν $\chi = 2\nu - 3$
συνάγομεν ἐξ ἴσου $\chi = 10 - 3 = 7$.

Ἡ ἐνάργεια ἐνὸς συλλογισμῆς ῥέκεται
μόνον εἰς τὴν ταυτότητα ὅπῃ δείχ-
νεται ἀπὸ τὴν μίαν κρίσιν εἰς τὴν
ἄλλην.

Εἰ. Αὐτὴ ἡ ἀλγεβραϊκὴ γλῶσσα κάμνει νὰ
ιδῶμεν μὲ ἓναν τρόπον αἰσθητὸν πῶς αἱ κρίσεις δέ-
νονται ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην εἰς ἓναν συλλογισμόν. Βλέ-
πει τινὰς ὅτι ἡ ὑπερινὴ δὲν εἶναι περικλεισμένη εἰς
τὴν προϋπερινήν, ἡ προϋπερινὴ εἰς τὴν προηγουμένην
της, καὶ ἐφεξῆς ἀναβαίνοντας ὁμοίως, παρὰ μὲ τὸ
νὰ εἶναι ἡ ὑπερινὴ ταυτικὴ μὲ τὴν προϋπερινήν, καὶ ἡ
προϋπερινὴ μὲ τὴν προηγουμένην της καὶ τλ, καὶ γνωρί-
ζει τινὰς ὅτι αὐτὴ ἡ ταυτότης κάμνει ὅλην τὴν ἐ-
νάργειαν τῆ συλλογισμῆς.

Ὅταν ἓνας συλλογισμὸς ἀναπτύσσεται μὲ λέξεις, ἡ ἐνάργεια ζέκεται ἐξῆς εἰς τὴν ταυτότητα ὅπῃ εἶναι αἰσθητὴ ἀπὸ τὴν μίαν κρίσιν εἰς τὴν ἄλλην. Τῷ ὄντι, ἡ σειρὰ τῶν κρίσεων εἶναι ἡ ἰδία καὶ δὲν εἶναι, παρὰ ἡ ἐκφρασίς ὅπῃ ἀλλάσσει. Πρέπει μόνον νὰ σημειώσῃ τινὰς ὅτι ἡ ταυτότης βλέπεται εὐκολώτερα ὅταν ἐκφράζεται τινὰς μὲ σημεῖα ἀλγεβραϊκά.

Μὰ, εἴτε εὐκολώτερον, εἴτε δυσκολώτερον
βλέπεται ἡ ταυτότης, ἀρκεῖ νὰ δείχνηται, διὰ νὰ
βεβαιώνεται τινὰς ὅτι ἕνας συλλογισμὸς εἶναι μία
ἀπόδειξις ἀκριβῆς, καὶ δὲν πρέπει νὰ φαντασθῇ τινὰς
ὅτι αἱ ἐπιστῆμαι δὲν εἶναι ἀκριβεῖς καὶ ὅτι εἰς αὐτὰς
δὲν ἀποδείχνουν μὲ ἀκριβείαν, παρὰ ὅταν ὁμιλῶν μὲ
χ. μὲ α. μὲ β. Ἀντίνες δὲν φαίνονται ἐπιδεκτικαὶ
ἀποδείξεως, ἡ αἰτία εἶναι, μὲ τὸ νὰ συνηθίζεν νὰ
τὰς ὁμιλῶν πρὸ τῆ νὰ κάμνεν τὴν γλῶσσαντες, καὶ
χωρὶς ἀκόμη νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸν νῦντες ὅτι εἶναι ἀ-
νάγκη νὰ τὴν φησίσουν, ἐπειδὴ ὅλαι ἡθελαὶ ἔχη
τὴν ἰδίαν ἀκριβείαν, ἂν τὰς ὁμιλῶσαν ὅλας μὲ γλῶσ-
σας καλοφημισμένας. Τὴν Μεταφυσικὴν εἰς τὸ πρῶ-
τον Μέρους αὐτῆ τῆ πονήματος ἔτω τὴν ἐπραγμα-
τεύθημεν. Δὲν ἐξηγήσαμεν, παραδείγματος χάριν,
τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, παρὰ μὲ τὸ νὰ εἶδαμεν ὅτι
αὐταὶ εἶναι ὅλαι ταυτικά μὲ τὴν δύναμιν τῆ αἰ-
σθάνεσθαι, καὶ οἱ συλλογισμοίμας ὅπῃ ἔγιναν λέ-
ξεις, εἶναι ἔτιω ἀκριβῶς ἀποδεδειγμένοι καθὼς ἡμ-
πορῶσαν, ἂν ἦταν καὶ μὲ γράμματα.

Αἱ Ἐπισήμαι αἱ ὀλίγον ἀκριβεῖς εἶναι
 ἐκεῖναι τῶν ὁποίων αἱ γλῶσσαι εἶναι
 κακοφκισμέναι.

ς'. Ἄν εἶναι λοιπὸν ἐπισήμαι ὀλίγον ἀκριβεῖς,
 ἡ αἰτία δὲν εἶναι, ἐπειδὴ δὲν ὁμιλῶν εἰς αὐτάς Ἀλ-
 γεβραν, ἡ αἰτία εἶναι ὅπῃ αἱ γλῶσσαι αὐτῶν εἶ-
 ναι κακοφκισμέναι, ὅπῃ δὲν τὸ αἰσθάνονται, ἢ,
 ἂν τὸ αἰσθάνονται, ὅπῃ τὰς ξαναφκιάων χειρότε-
 ρα ἀκόμι. ? Πρέπει νὰ θαυμάζη τινὰς ἂν δὲν ἡ-
 ξεύρη νὰ συλλογίζεται, ὅταν ἡ γλῶσσα τῶν ἐ-
 πισημῶν δὲν εἶναι, παρὰ μία διάλεκτος συνθεμέ-
 νη ἀπὸ παρὰ πολλὰς λέξεις, μέρος χυδαῖκας ὅπῃ
 δὲν ἔχεν προσδιωρισμένον νόημα, καὶ μέρος ξένας
 ἢ βαρβαρικὰς ὅπῃ τὰς κακοεγνωῶν; Ὅλαι αἱ ἐπι-
 σήμαι ἡθέλαν εἶναι ἀκριβεῖς, ἂν ἡξεύραμεν νὰ ὁ-
 μιλωμεν τὴν γλῶσσαν τῆς κάθε μιᾶς.

Κάθε τι λοιπὸν ἐπικυρώνει ἐκεῖνο ὅπῃ ἐδείξα-
 μεν, ὅτι αἱ γλῶσσαι εἶναι ἄλλαι τόσαι μέθοδοι
 ἀναλυτικαί, ὅτι ὁ συλλογισμὸς δὲν τελειοποιεῖται,
 εἰμὴ ὅσον τελειοποιεῖνται καὶ αὐταὶ αἱ ἴδιαι, καὶ ὅτι
 ἡ τέχνη τῇ συλλογίζεσθαι καταντημένη εἰς τὴν με-
 γαλητέραν τῆς ἀπλότητα, δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι,
 εἰμὴ μία γλῶσσα καλοφκισμένη.

Ἡ Ἀλγεβρα δὲν εἶναι κυρίως, παρὰ μία
 γλῶσσα.

Δὲν θὰ εἰπῶ καθῶς καὶ οἱ μαθηματικοὶ ὅτι

ἡ Ἀλγεβρα εἶναι ἓνα εἶδος γλώσσης. Λέγω ὅτι αὕτη εἶναι μία γλώσσα, καὶ ὅτι δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο τίποτε. Βλέπεις εἰς τὸ πρόβλημα ὅπως ἐλύσαμεν ἀνωτέρω, ὅτι αὕτη εἶναι μία γλώσσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμεταφράσαμεν τὸν συλλογισμὸν ὅπως εἶχαμεν κάμη μὲ λέξεις. Λοιπὸν ἂν τὰ γράμματα καὶ αἱ λέξεις ἐκφράζον τὸν αὐτὸν συλλογισμὸν, εἶναι ἐναργεῖς ὅτι, ἐπειδὴ μὲ τὰς λέξεις δὲν κάμνει τινὰς, παρὰ νὰ ὁμιλῇ μίαν γλώσσαν, καὶ μὲ τὰ γράμματα παρομοίως δὲν κάμνει τινὰς, παρὰ νὰ ὁμιλῇ μίαν γλώσσαν.

Τὴν ἰδίαν παρατήρησιν ἔμπορεῖσε νὰ κάμη τινὰς ἐπάνω εἰς τὰ προβλήματα τὰ πλέον συμπλεγμένα· ἐπειδὴ ὅλαι αἱ λύσεις αἱ ἀλγεβραϊκαὶ μὲ τὴν ἰδίαν γλώσσαν γίνονται, δηλαδὴ μὲ συλλογισμοὺς ἢ μὲ κρίσεις ἀμνηλοδιαδόχως ταυτικὰς, ἐκφρασμένας μὲ γράμματα. Μὰ ἡ Ἀλγεβρα μὲ τὸ νὰ εἶναι ἡ μεθοδικωτάτη γλώσσα, καὶ μὲ τὸ νὰ ἀναπτύσῃ συλλογισμοὺς, ὅπως δὲν ἔμπορῃ νὰ μεταφράσῃ εἰς καμμίαν ἄλλην, ἐφαντάσθησαν ὅτι αὕτη δὲν εἶναι ὁμιλῶντας κυρίως, μία γλώσσα, ὅτι δὲν εἶναι παρὰ κατά τι, καὶ ὅτι πρέπει νὰ εἶναι κάτι τι ἄλλο πρᾶγμα ἀκόμι.

Ἡ Ἀλγεβρα εἶναι τῷ ὄντι μία ἀναλυτικὴ μέθοδος, μὰ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον μία γλώσσα, ἂν ὅλαι αἱ γλώσσαι εἶναι αὐταὶ αἱ ἴδιαι ἀναλυτικαὶ μέθοδοι· καὶ, ἀκόμι μίαν φράσιν, αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ αὐτό. Ἀλλ' ἡ Ἀλγεβρα εἶναι μία ἀπό-

δειξίς πολλά μεγάλη ὅτι αἱ πρὸοδοι τῶν ἐπιστημῶν κρέμονται μόνον ἀπὸ τὰς προόδους τῶν γλωσσῶν, καὶ ὅτι γλωσσαι καλοφιασμέναι ἤμπορῶσαν νὰ δώσεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τὸν βαθμὸν τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς σωστότητος ὅπῃ εἶναι δεκτικὴ, κατὰ τὸ εἶδος τῶν σπυδῶν μας.

Ἡμπορῶσαν λέγω· ἐπειδὴ εἰς τὴν τέχνην τῷ συλλογίζεσθαι καθὼς καὶ εἰς τὴν τέχνην τῷ λογαριάζειν, ὅλα καταντῶν εἰς συνθέσεις καὶ ξεσυνθέσεις· καὶ δὲν πρέπει νὰ πισεύωμεν ὅτι αὐταὶ εἶναι δύο τέχναι διαφορετικαί. (1)

(1) Ἡ Γεωμετρία μᾶς μαρτυρεῖ ὅτι ὁ εὐκολώτερος τρόπος νὰ εὐκολύνῃ τὰς σκέψεις μας, εἶναι τὸ νὰ βάλλῃ τινὰς ὑπὸ τὰς αἰδησεις τὰ ὑποκείμενα τὰ ἴδια εἰς τὰ ὁποῖα θέλει νὰ ἐναχοληθῇ· ἐπειδὴ τότε ἡ συνείδησις εἶναι ζωηροτέρα. Τὸ τέχνημα ὅμως αὐτὸ δὲν ἤμπορῶμεν νὰ τὸ μεταχειρισθῶμεν εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας. Εἶναι μὲν ὅλον τῆτο ἓνα μέσον ὅπῃ θὰ μᾶς κάμῃ νὰ πλησιάζωμεν εἰς αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα τῆς Γεωμετρίας, καὶ αὐτὸ εἶναι, ἂν θέλωμεν νὰ βάνωμεν εἰς τὰς μελέτας μας σαφήνειαν, σωστότητα καὶ τάξιν. Σαφύνειαν· ἐπειδὴ ὅσον σαφέστερα εἶναι τὰ σημεῖα ὅπῃ μεταχειρίζομάσθε, τόσον περισσότερον θὰ ἔχωμεν συνείδησιν τῶν ἰδεῶν ὅπῃ σημαίνον, καὶ ἀκολουθίας, τόσον ὀλιγώτερον θὰ μᾶς φεύγῃ αὐταὶ αἱ δέαι. Σωστότητα, διὰ νὰ προσηλῶνεται μὲν ὀλιγώτερον ἀγῶνα ἢ προσοχὴν, ὀλιγώτερον ἔτω διαμεριζομένη. Τάξιν, ὅπῃ μία πρώτη ἰδέα γνωστοτέρα, συνηθέστερα νὰ προπαρασκευάζῃ τὴν προσοχήν μας εἰς ἐκείνην ὅπῃ ἀκολουθεῖ. (Ὁ Συγγραφεύς.)

Τὰ σημεῖα τῶν ἰδεῶν μας καὶ τῶν σοχασμῶν εἶναι αἱ

λέξεις, αἱ προτάσεις, αἱ περίοδοι, οἱ λόγοι. Ὅσον σαφέστερα εἶναι αὐτὰ τὰ σημεῖα, τόσον περισσότερον αἱ ιδέαι καὶ οἱ σοχασμοὶ εἶναι ζωηρότερα· ἐπειδὴ ἐντυπώνονται εἰς τὸν νῦν καὶ καλλίτερα, καὶ ἀκολέως, τόσον περισσότερον διαμένει καὶ εἰς τὴν μνήμην, καὶ τόσον περισσότερον βοηθέμενος εἰς τὰς σκέψεις μας. Ὁ νῦν ἐκεῖνα κρατεῖ εὐκολώτερα καὶ διασφύζει χρονιώτερα, ὅτα καὶ ἀντιλαμβάνεται εὐκολώτερα καὶ ζωηρότερα. Μία πραγματεία λοιπὸν φιλοσοφικὴ ὅτῃ χρειάζεται περισσοτέραν προσοχὴν καὶ σκέψιν, καὶ ἀκολέως ὅτῃ εἶναι δύσκολος, δὲν πρέπει νὰ πραγματεύεται, παρὰ μὲ σημεῖα κοινότερα, καὶ συνηθέστερα. Μίαν πραγματείαν ἐπάνω εἰς τὸν νῦν, νὰ ξέλη τινὰς νὰ τὴν πραγματεύεται μὲ σημεῖα μὲ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι συνηθισμένοι νὰ νοῦν οἱ ἀναγνώσται, εἶναι πολλὰ ἄτοπος. Ἀῖς σκεψθῇ τινὰς παρακαλῶ, αὐτὸ ὅτῃ λέγω, χωρὶς πρόληψιν ὅμως, καὶ δὲ κατὰ λάβη πόσον παραλαλῶν ἐκεῖνοι ὅτῃ λαλῶν τὰ ἐναντία. Ὅταν κρίνῃ τινὰς διὰ τίποτες, πρέπει νὰ ἐπερεΐδεται ἐπάνω εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ ὅχι ἐπάνω εἰς προλήψεις τε καὶ ἐνδοξότητας. Τὰς δόξας τε τινὰς πρέπει νὰ τὰς ζυγιάζῃ συχνὰ μὲ τὸ ζύγι τῆ ὀρθῆς λόγου. Αἱ ἐνδοξότητες πολλάκις δὲν εἶναι ἐκεῖνο ὅτῃ μᾶς ἐφάνησαν. Οὐδὲν ἀρχαιότερον καὶ ἐνδοξότερον ἀληθείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Εἰς τὶ στέκεται ὅλον τὸ τέχνημα τοῦ συλλογίζεσθαι.

Εἶναι δύο πράγματα εἰς ἓνα ζήτημα ὅπῃ προβάλλεται εἰς λύσιν, ἡ ἐξαγωγὴ τῶν δεδομένων ἢ ἡ κατὰσασις τῆς ζητήματος, καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ἀγνώστων ἢ ὁ συλλογισμός.

Α. **Η** μέθοδος ὅπῃ ἀκολουθήσαμεν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον, ἔχει διὰ κανόνα, ὅτι δὲν ἡμπορεῖ τινὰς νὰ ξεσκεπάσῃ μίαν ἀλήθειαν ὅπῃ δὲν γνωρίζῃ, εἰμὴ τόσον ὅσον εὐρίσκεται μέσα εἰς ἀληθείας ὅπῃ εἶναι γνωσταί, καὶ ἀκολούθως, κάθε προβαλλόμενον ζήτημα ὑποθέτει δεδομένα, ὅπῃ αἱ γνωσταὶ ἀλήθειαι καὶ αἱ ἀγνωστοὶ εἶναι ἀνακατωμένοι, καθὼς εἶναι τῷ ὄντι εἰς τὰ δεδομένα τῆ προβλήματος ὅπῃ ἐλύσαμεν.

Ἄν τὰ δεδομένα δὲν περικλείουν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα γνωστὰ εἰς εὐρεσιν τῆς ἀληθείας, τὸ πρόβλημα εἶναι ἄλυτον. Αὕτῃ ἡ θεωρία εἶναι ἡ πρώτη

ὅπῃ ἔωρεπε νὰ κάμνουν, καὶ δὲν τὴν κάμνουν σχεδὸν ποτέ. Συλλογίζονται λοιπὸν κακά· ἐπειδὴ δὲν ἤξεύρουν ὅτι δὲν ἔχουν ἀκόμι ἀρκετὰ γνωστὰ διὰ νὰ συλλογιῶν καλὰ.

Μὲ ὅλον τῆτο, ἂν ἐσημείωνε τινὰς ὅτι, ὅταν ἔχη ὅλα τὰ γνωστὰ, ὁδηγεῖται ἀπὸ μίαν γλῶσσαν σαφῇ καὶ σωτῇ, εἰς τὴν λύσιν ὅπῃ ζητεῖ, ἤθελε σοχαοῦν ὅτι δὲν τὰ ἔχει ὅλα, ὅταν βαδίζῃ μὲ μίαν γλῶσσαν σκοτεινὴν καὶ συγκεχυμένην, ὡς δὲν ὁδηγεῖ εἰς τίποτες. Ἦθελε ζητῇ νὰ ὁμιλῇ καλλίτερα διὰ νὰ συλλογίζεται καλλίτερα, καὶ ἤθελε μάθῃ πόσον αὐτὰ τὰ δύο πράγματα κρέμονται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Δὲν εἶναι τίποτες ἄλλο ἀπλῆστερον ἀπὸ τὸν συλλογισμὸν, ὅταν τὰ δεδομένα περικλείουν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα γνωστὰ εἰς τὴν τῆς ἀληθείας εὔρεσιν. Τὸ εἶδαμεν πρὸ ὀλίγου. Δὲν ἔωρεπε νὰ εἰπῶμεν ὅτι τὸ ζήτημα ὅπῃ ἐπιχειρήθημεν, ἦταν εὐκόλον νὰ λυθῇ· ἐπειδὴ ὁ τρόπος τῷ συλλογίζεσθαι εἶναι ἓνας, δὲν ἀλλάσσει, μήτε ἡμπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ, καὶ τὸ ὑποκείμενον τῷ συλλογισμῷ ἀλλάσσει μόνον εἰς κάθε νέον ζήτημα ὅπῃ προβάλλει τινὰς. Εἰς τὰ δυσκολώτερα καθὼς καὶ εἰς τὰ εὐκολώτερα δὲν πρέπει νὰ βαδίζῃ τινὰς παρὰ ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἀγνωστον. Πρέπει ἄρα τὰ δεδομένα νὰ περικλείουν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα γνωστὰ εἰς τὴν λύσιν, καὶ, ὅταν τὰ περικλείουν, δὲν μένει πλέον, παρὰ νὰ ἐξαγγείλῃ τινὰς αὐτὰ τὰ δεδομένα μὲ ἓνα τρόπον ἀρκετὰ ἀπλῆν διὰ νὰ ἀπαλλά-

ξη τὰ ἄγνωστα μὲ τὴν πλεόν μεγαλητέραν δυνα-
τὴν εὐκολίαν.

Εἶναι λοιπὸν δύο πράγματα εἰς ἓνα ζήτημα ἡ
ἐξαγγελία τῶν δεδομένων καὶ ἡ ἀπαλλαγή τῶν
ἀγνώστων.

Ἡ ἐξαγγελία τῶν δεδομένων εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ
κυρίως ἐννοῶμεν μὲ τὸ ἡ κατάστασις τῆς ζητή-
ματος, καὶ ἡ ἀπαλλαγή τῶν ἀγνώστων εἶναι ὁ
συλλογισμὸς ὅπῃ τὸ λύει.

Ἐκεῖνο ὅπῃ πρέπει νὰ ἐννοῇ τινὰς μὲ τὸ
ἡ κατάστασις τῆς ζητήματος.

Ὅταν σὲ ἐπρόβλα να εὔρης τὰς ὀβολὰς ὅπῃ
εἶχα εἰς κάθε χέρι, ἐξήγγειλα ὅλα τὰ δεδομένα
ὅπῃ ἐχρειάζεσεν, καὶ φαίνεται ἀκολούθως ὅτι ἐκα-
τένησα ἐγὼ ὁ ἴδιος τὴν κατάστασιν τῆς ζητήματος.
Μὰ ἡ γλῶσσα με δὲν ἠτοίμαζε τὴν λύσιν τῆς προ-
βλήματος. Διὰ τῆτο ἀντὶς νὰ εὐχαρισηθῆς εἰς τὸ
νὰ ἐπαναλάβῃς τὴν ἐξαγγελίαν με ἀπὸ λέξιν εἰς
λέξιν, τὴν ἔκαμες νὰ περάσῃ ἀπὸ διαφόρων μετα-
φράσεις, ἕως ὅπῃ ἔφθασες τὴν εἰς ἀπλεσάτην ἐκφρα-
σιν. Τότε ὁ συλλογισμὸς ἔγινε κατὰ τινὰ τρόπον
μόνοντε· ἐπειδὴ τὰ ἄγνωστα ἀπηλλάχθησαν τρό-
πον τινὰ μόνοντες. Τὸ νὰ καταστήσῃ ἄρα τινὰς
τὴν κατάστασιν τῆς ζητήματος, εἶναι κυρίως νὰ με-
ταφράσῃ τὰ δεδομένα εἰς τὴν ἀπλεσάτην ἐκφρα-
σιν· ἐπειδὴ ἡ ἀπλεσάτη ἔφρασις εἶναι ὅπῃ εὐκολύνει

τὸν συλλογισμόν, εὐκολύνοντας τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἀγνώστων.

Μὰ θὰ εἰπῇ τινὰς εἰς τὰ Μαθηματικά ὁμιλῶν ἔτιω, ὅπε ὁ συλλογισμὸς γίνεται μὲ ἐξισώσεις, εἰς τὰς ἄλλας ὅμως ἐπισήμας ῥῆμπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἴδιον ὅπε ὁ συλλογισμὸς γίνεται μὲ προτάσεις. Ἀποκρίνομαι, ὅτι ἐξισώσεις, προτάσεις κρίσεις εἶναι ἑσιωδῶς τὸ ἴδιον παῖγμα, καὶ ἀπολέθως εἰς ὅλας τὰς ἐπισήμας παρομοίως συλλογίζονται.

Τὸ τέχνημα τῷ συλλογισμῷ εἶναι τὸ ἴδιον εἰς ἅλας τὰς ἐπισήμας· παρὰδειγ-
 ὅπε τὸ δείχνει.

γ'. Εἰς τὰ Μαθηματικά ἐκεῖνος ὅπε προβάλλει ἓνα πρόβλημα, τὸ προβάλλει, τὸ συνειδισμένον, μὲ ὅλα τε τὰ δεδομένα, καὶ δὲν ζητεῖται διὰ νὰ τὸ λύσῃ τινὰς, εἰμὴ τὸ νὰ τὸ μεταφράσῃ εἰς ἄλλγεβραν. Εἰς τὰς ἄλλας ἐπισήμας τὸ ἐναντίον, φαίνεται ὅτι ἓνα πρόβλημα δὲν προβάλλεται ποτὲ μὲ ὅλα τε τὰ δεδομένα. Ὡὲ νὰ σὲ ζητήσεν, λόγῳ χάριν, ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ γένεσις τῶν δυνάμεων τῷ ἀνθρωπίνῳ νοῶς, καὶ θὲ νὰ σὲ ἀφήσεν τὰ δεδομένα νὰ τὰ ζητῇς· ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὅπε κάμνει τὸ ζήτημα δὲν τὰ ἡξεύρη μήτε αὐτός.

Μὰ μὲ ὅλον ὅπε ἔχομεν νὰ ζητῶμεν τὰ δεδομένα, δὲν πρέπει νὰ συμπεραίνωμεν ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι περικλεισμένα, καὶν συνεπτυγμένως, εἰς τὸ

ζήτημα ὅπῃ προβάλλουν. Ἄν δὲν ἦταν, δὲν ἡδέ-
λαμεν τὰ εὖρη, καὶ μὲ ὅλον τῆτο αὐτὰ πρέπει νὰ
εὐρίσκωνται εἰς κάθε ζήτημα ὅπῃ ἡμπορεῖ τινὰς
νὰ λύσῃ. Πρέπει μόνον νὰ παρατηρήσῃ τινὰς ὅτι
αὐτὰ δὲν εἶναι πάντοτε εἰς αὐτὸ μὲ ἕναν τρόπον ὅπῃ
νὰ γνωρισθῇν εὐκολα. Ἀκολούθως τὸ νὰ τὰ εὖρη
τινὰς, εἶναι νὰ τὰ ξεκαθαρίσῃ εἰς μίαν ἔκφρασιν,
ὅπῃ δὲν εἶναι, παρὰ συνεπτυγμένως· καὶ διὰ νὰ λύ-
σῃ τὸ πρόβλημα, πρέπει νὰ μεταφράσῃ αὐτὴν
τὴν ἔκφρασιν εἰς μίαν ἄλλην, ὅπῃ τὰ δεδομένα
φαίνονται μὲ ἕναν τρόπον ἀνεπτυγμένον καὶ εὐκρινῆ.

Λοιπὸν, τὸ νὰ ζητῇ τινὰς ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ
καὶ ἡ γένεσις τῶν δυνάμεων τῆ ἀνθρωπίνης νοῦς, εἶ-
ναι τὸ ἴδιον νὰ ζητῇ ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ γέ-
νεσις τῶν δυνάμεων διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἀνθρώπος ὄν-
τας ἱκανὸς αἰσθημάτων, συλλαμβάνει τὰ πράγμα-
τα ἰδεαζόμενος αὐτὰ, καὶ βλέπει παρευθὺς ὅτι ἡ προ-
σοχὴ, ἡ σύγκρισις, ἡ σκέψις, ἡ φαντασία καὶ ὁ
συλλογισμὸς, εἶναι μὲ τὰ αἰσθήματα, τὰ γνωσὰ
τῆ πρὸς λύσιν προβλήματος, καὶ ὅτι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ
γένεσις εἶναι τὰ ἄγνωστα. Ἰδὲ τὰ δεδομένα μέσα
εἰς τὰ ὁποῖα τὰ γνωσὰ εἶναι ἀνακατωμένα μὲ τὰ
ἄγνωστα.

Ἐν τῷ πῶς νὰ ἀπαλλάξωμεν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν
γένεσιν ὅπῃ εἶναι ἐδῶ τὰ ἄγνωστα; Τίποτες ἄλλα
δὲν εἶναι ἀπλῆστον. Μὲ τὸ ἀρχὴ ἡ ἐννοῶμεν τὸ γνω-
στὸν ὅπῃ εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν ἄλλων, καὶ μὲ τὸ
γένεσις, ἐννοῶμεν τὸν τρόπον διὰ τῆ ὁποίας ὅλα τὰ

γνωσὰ προέρχονται ἀπὸ ἑνα πρῶτον. Αὐτὸ τὸ πρῶτον ὅπῃ μὲ εἶναι γνωσὸν ὡς δύναμις, δὲν μὲ εἶναι ἀνόμι ὡς πρῶτον. Εἶναι ἄρα τὸ ἄγνωστον κυρίως ὅπῃ εἶναι ἀνακατωμένον μὲ ὅλα τὰ γνωσὰ, καὶ τὸ ὅποσον χρειάζεται νὰ τὸ ἀπαλλάξωμεν. Λοιπὸν ἡ παραμικρὰ παρατήρησις μὲ κάμνει νὰ σημειώσω ὅτι ἡ δύναμις τῇ αἰσθάνεσθαι εἶναι ἀνακατωμένη μὲ ὅλας τὰς ἄλλας. Ἡ αἰσθησις ἄρα εἶναι τὸ ἄγνωστον ὅπῃ ἔχομεν νὰ ἀπαλλάξωμεν, διὰ νὰ ξεσκεπάσωμεν πῶς γίνεται ἀλληλοδιαδόχως προσοχῇ, σύγκρισις, κρίσις κτλ. Αὐτὸ τὸ ἐκάμαμεν καὶ εἶδαμεν ὅτι καθὼς αἱ ἐξισώσεις $x - 1 = u + 1$, καὶ $x + 1 = 2u - 2$ περνῶν ἀπὸ διαφορὰς μεταμορφώσεις διὰ νὰ γένων $u = 5$, καὶ $x = 7$, τὸ αἰσθημα περνᾷ ἀπὸ διαφορὰς μεταμορφώσεις νὰ γένῃ ὁ νῆς.

Τὸ τέχνημα ἄρα τῇ συλλογισμῇ εἶναι τὸ αὐτὸ εἰς ὅλας τὰς ἐπισήμας. Καθὼς εἰς τὰ Μαθηματικὰ κατασήνεν τὸ ζήτημα μεταφράζοντές το εἰς Ἀλγεβραν, εἰς τὰς ἄλλας ἐπισήμας τὸ κατασήνεν μεταφράζοντές το εἰς τὴν ἀπλευσάτην ἔκφρασιν. Καὶ ὅταν τὸ ζήτημα κατασήνεται, ὁ συλλογισμὸς ὅπῃ τὸ λύει, δὲν εἶναι καὶ αὐτὸς, παρὰ μία σειρὰ μεταφράσεων, ὅπῃ μία πρότασις ὅπῃ μεταφράζει τὴν προηγμένην της, μεταφράζεται ἀπὸ ἐκείνην ὅπῃ τὴν ἀκολουθεῖ. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἐνάργεια περνᾷ μαζὶ μὲ τὴν ταυτότητα ἀπὸ τὴν ἐξαγγελίαν τῇ ζητήματος ἕως εἰς τὸ συμπέρασμα τῇ συλλογισμῇ.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν. Θ΄.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΒΑΘΜΩΝ
ΤΗΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΟΣ ἢ ΤΗΣ ἘΝΑΡ-
ΓΕΙΑΣ, ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΪΚΑΣΙΩΝ,
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΨΑΛΟΓΙΑΣ.

α΄. Δ ὲν δὲ κάμω, παρὰ δὲ δείξω τὰς διαφο-
ρας βαθμὰς τῆς βεβαιότητος, καὶ παραπέμπω εἰς τὴν
τέχνην τῇ συλλογίζεσθαι, ἣ ὁποία εἶναι κυρίως ἡ
ἀνάπτυξις αὐτῇ τῇ κεφαλαίᾳ.

Εἰς τὴν ἑλλειψιν τῆς λογικῆς ἐναργεί-
ας, ἔχομεν τὴν πραγματικὴν καὶ τὴν
αἰσθητικὴν ἐνάργειαν.

β΄. Ἡ ἐνάργεια περὶ τῆς ὁποίας πρὸ ὀλίγου
ὠμιλήσαμεν, καὶ ὅπως ὀνομάζω λογικὴν ἐνάρ-
γειαν, ζέκεται μόνον εἰς τὴν ταυτότητα. Αὐτὸ
τὸ ἐδείξαμεν. Πρέπει ὅπως αὕτη ἡ ἀλήθεια νὰ εἶ-
ναι πολλὰ ἀπλῇ· ἐπειδὴ ἐλάνθανε τὰς φιλοσό-
φους, μὲ ὅλον ὅπως εἶχαν τὸσον συμφέρον διὰ τὴν
ἐνάργειαν, τῆς ὁποίας εἶχαν τὴν λέξιν πάντοτε εἰς
τὸ σόμα.

Ἡξεύρω ὅτι ἓνα τρίγωνον εἶναι ἑναργῶς μία ἐπιφάνεια ἀποπερατωμένη ἀπὸ τρεῖς γραμμάς· ἐπειδὴ, διὰ ὅποιον ἐννοεῖ τὴν ἀξίαν τῶν ὄρων, ἐπιφάνεια ἀποπερατωμένη ἀπὸ τρεῖς γραμμάς, εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα ὅπῃ καὶ τρίγωνον. Λοιπὸν, εὐθὺς ὅπῃ ἡξεύρω ἑναργῶς τι εἶναι ἓνα τρίγωνον, γνωρίζω τὴν ἑστίαν τε, καὶ ἡμπορῶ νὰ εὔρω ὅλας τὰς ιδιότητες αὐτῆς τῆ σχήματος.

Ἡθελα ἰδῶ ἐξ ἴσου ὅλας τὰς ιδιότητες τῆ χρυσῆ εἰς τὴν ἑστίαν τε, ἂν τὴν ἡξευρα. Ἡ βαρύτης τε, ἡ συρτότης τε, δὲν ἡθελαν εἶναι, παρὰ ἡ ἰδία τε ἑστία ὅπῃ ἡθελε μετασχηματίζεται, καὶ, εἰς τὰς μετασχηματισμέσ της, ἡθελε μοι προσφέρει διάφορα φαινόμενα, καὶ ἡθελα ἡμπορῇ νὰ εὔρω ὅλας τὰς ιδιότητας μὲ ἓναν συλλογισμόν ὅπῃ δὲν ἡθελεν εἶναι, παρὰ μία σειρά ταυτικῶν προτάσεων. Ἀλλ' ἡ γνωστὴς ὅπῃ ἔχω αὐτῆ δὲν εἶναι τοιαύτη. Τῇ ἀληθείᾳ κάθε πρότασις ὅπῃ κάμνω αὐτῆ τῆ μετάλλου, ἂν εἶναι ἀληθινή, εἶναι ταυτική. Τοιαύτη εἶναι αὐτή. Ὁ χρυσοὺς εἶναι ἐλαττός· ἐπειδὴ αὐτὴ σημαίνει, ἓνα σῶμα ὅπῃ ἐπαρατήρησα ὅτι εἶναι ἐλαττόν, καὶ ὅπῃ ὀνομάζω χρυσόν, εἶναι ἐλατόν· πρότασις ὅπῃ ἡ ἰδία ἰδέα καταφάσκειται μόνητης.

Ὅταν κάμνω λοιπὸν ἐπάνω εἰς ἓνα σῶμα πολλὰς προτάσεις ἐξ ἴσου ἀληθινὰς, καταφάσκω εἰς κάθε μίαν τὸ ἴδιον· δὲν αἰσθάνομαι ὅμως ταυτότητα μιᾶς προτάσεως μὲ τὴν τῆς ἄλλης. Μὲ ὅλον ὅπῃ

ἡ βαρύτης, ἡ συρτότης, ἡ ἐλατότης, δὲν εἶναι πιθανῶς εἰμὴ τὸ ἴδιον πρᾶγμα ὅπερ μεταρρυθμίζεται διαφόρως, δὲν τὸ βλέπω. Δὲν ἤθελα ἡμπορῇ λοιπὸν νὰ φθάσω εἰς τὴν γνῶσιν αὐτῶν τῶν φαινομένων μετὰ τὴν λογικὴν ἐνάργειαν. Δὲν τὰ ἤξεύρω, παρὰ ἀφ' ὧν τὰ παρατηρήσω, καὶ ὀνομάζω πραγματικὴν ἐνάργειαν τὴν βεβαιότητα ὅπερ ἔχω.

Ἦθελα ἡμπορῇ ἐξ ἴσου νὰ ὀνομάζω πραγματικὴν ἐνάργειαν, τὴν βεβαίαν γνῶσιν τῶν φαινομένων ὅπερ παρατηρῶ εἰς τὸν ἑαυτὸν μετὰ τὴν ὀνομάζω ὅμως αἰσθητικὴν ἐνάργειαν. Ἐπειδὴ μὲ τὴν αἰσθησιν εἶναι ὅπερ τὰ ταιαῦτα πράγματα μετὰ εἶναι γνωστά. (1)

(1) Ὅταν δὲν ἐπαρκτηρήσαμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, κρίνομεν ἐπηρειζόμενοι εἰς τὰς μαρτυρίας τῶν ἄλλων, καὶ αὐταὶ αἱ μαρτυρίαι ἀναπληρῶνται μᾶλλον ἢ ἥττον τὴν ἐνάργειαν τόσον τὴν πραγματικὴν, ὅσον καὶ τὰς ἄλλας δύο. Εἰς τὴν ἔλλειψιν τῶν τριῶν ἐναργειῶν καὶ τῆς μαρτυρίας κρίνομεν ἀκόμη κατ' ἀναλογίαν. Κρίνει τιναὶ διὰ ἓνα ἄλλου ὅτι ἔχει αἰσθήματα, ἐπειδὴ τὸν βλέπει ὅτι ἔχει τὰ ἴδια αἰσθητήρια, καὶ ἐνεργεῖ καθὼς καὶ αὐτός. Ἰδὲ λοιπὸν τὰ πέντε μέσα ὅπερ ἔχομεν εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσωμεν γνώσεις. Ἐπειδὴ ἡ βλέπομεν ἓνα πρᾶγμα, ἡ μᾶς τὸ ἀναφέρειν ἄλλοι, ἡ βεβαιώνομάδε διὰ τῆς αἰσθήσεως ὅπερ γίνεται εἰς ἡμᾶς, ἡ εὐρίσκομεν μίαν ἀλήθειαν διὰ τῆς λογικῆς ἐναργείας, ἡ τέλος, κρίνομεν δι' ἓνα πρᾶγμα κατ' ἀναλογίαν.

Φαίνεται ὅτι ἡ αἰσθητικὴ ἐνάργεια εἶναι ἡ ἀσφαλὲς ἡ ἀπὸ ὅλας· ἐπειδὴ? διὰ τὸ ἄλλο δὲ ἡμπορέσῃ νὰ εἶναι τιναὶ βέβαιος, αὐτὴ δὲ εἶναι διὰ ἐκεῖνο ὅπερ αἰσθάνεται;

Η' λογικὴ ἐνέργεια ἀποδείχνει τὴν
ὑπαρξίν τῶν σωμάτων.

γ'. Ἐπειδὴ αἱ ἀπόλυτοι ποιότητες τῶν σω-
μάτων εἶναι ἀνέφικτοι εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, καὶ δὲν
ἤμπορῶμεν νὰ γνωρίσωμεν, εἰμὴ ποιότητος ἀναφορι-
κᾶς, ἔκεται ὅτι κάθε πρᾶγμα ὡς ἔσκεπάζο-
μεν, δὲν εἶναι, παρὰ μία χέσις γνωσῆ. Μὲ ὅλον
τῆτο τὸ νὰ εἰπῇ τινὰς ὅτι τὰ σώματα ἔχουν ποιό-
τητος σχετικᾶς, εἶναι τὸ ἴδιον νὰ εἰπῇ ὅτι εἶναι
κάτι τὶ τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο· καὶ τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι
εἶναι κάτι τὶ τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο, εἶναι τὸ ἴδιον

Μὲ ὅλον τῆτο, καὶ τὸ βλέπομεν, αὐτὴ ἡ αἰσθητικὴ ἐνέρ-
γεια εἶναι διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι δυσκολώτερον νὰ βεβαιω-
θῇ τινὰς· ἐπειδὴ πάντοτε ῥέπομεν εἰς τὸ νὰ κρίνωμεν
ἀπὸ προλήψεως, καὶ συγχέομεν τὴν ἔξιν μὲ τὴν φύσιν,
καὶ πιστεύομεν ὅτι ἠσθάνομεν εὐθὺς ἀπὸ τὴν νηπιότητά
μας, καθὼς αἰσθάνομασθε τὴν σήμερον. Δὲν εἴμασθε, πα-
ρὰ ἔξεις· πλὴν μὴν ἱεϋρόντες πῶς ἀποκτήθησαν αἱ ἔ-
ξεις, κρίνομεν ὅτι ἡ φύσις μόνη μᾶς ἔκαμεν ἐκεῖνο ὡς
εἴμασθε. Πρέπει νὰ φυλαχθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν προλή-
ψιν, καὶ νὰ μὴν πιστεύωμεν ὅτι ἡ φύσις τὰ ἔκαμεν ὅλα,
καὶ δὲν μᾶς μένει τίποτες. Ὁ Συγγραφεὺς, τέχνη τῇ
συλλογίζεσθαι.

Μᾶς φαίνεται ὅτι φυσικὰ περιπατῶμεν, τὸ ἀριστερόν
Χεῖρ φυσικὰ εἶναι ἀνεπιτήδειον εἰς τινὰ, κτλ., μὰ ὅλα
αὐτὰ εἶναι ἔξεις.

Ἐδὼ πρέπει νὰ εἰπῇ τινὰς καὶ τὸ τῷ Δαβὶδ „Ὁ φ-
θαλμὸς ἔχουσι καὶ ὃ βλέπεισιν, ὡς τὰ ἔχου-
σι καὶ ὃ κέκουσι. κτλ.

να εἰπῇ ὅτι τὸ κάθε ἓνα εἶναι κάτι τι, ἀφαιρῶντας
κάθε ἀναφορὰν, κάτι τι ἀπόλυτον. Ἡ λογικὴ
ἐνάργεια μᾶς μαθαίνει λοιπὸν ὅτι εἶναι ἀπόλυτοι
ποιότητες, καὶ ἀκολυθως, σώματα· μὰ δὲν μᾶς μαν-
θάνει, εἰμὴ τὴν ὑπαρξίν τες.

Ἐκεῖνο ὅπῃ ἐννοοῦν μὲ τὸ Φαινόμενα,
Παρατηρήσεις, Πείρας.

δ'. Μὲ τὸ Φαινόμενα, ἐννοοῦν κυρίως τὰ γε-
γονότα ὅπῃ εἶναι μία ἀκολουθία τῶν νόμων τῆς Φύ-
σεως· καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ νόμοι εἶναι ἄλλα τόσα γε-
γονότα. Τὸ ὑποκείμενον τῆς Φυσικῆς εἶναι νὰ γινώ-
ρισῃ αὐτὰ τὰ Φαινόμενα, αὐτὲς τὰς νόμους, καὶ νὰ
πιάσῃ, ἂν εἶναι δυνατόν, τὸ σύνημά τες.

Δι' αὐτὸ τὸ τέλος, προσέχων ξεχωριστὰ εἰς τὰ
Φαινόμενα, τὰ θεωρεῖν εἰς ὅλας τὰς σχέσεις, δὲν
ἀφίνει νὰ φύγῃ καμμία περίσασις, καὶ ὅταν βεβαι-
ωθῇ μὲ παρατηρήσεις ὅπῃ ἐγίναν καλὰ, τὰ ὀνομά-
ζεν ἀκόμι παρατηρήσεις.

Μὰ διὰ νὰ τὰ ξεσκεπάσῃ τινὰς δὲν ἀρκεῖ πάν-
τοτε νὰ παρατηρῶμεν, πρέπει ἀκόμι μὲ διάφορα
μέσα νὰ τὰ ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ κάθε τι ὅπῃ τὰ κρύ-
πτει, νὰ τὰ φέρωμεν πλησίον μας, καὶ νὰ τὰ βάλ-
ωμεν ὑπὸ ὄψιν. Αὐτὸ εἶναι ὅπῃ ὀνομάζεν πείρας.
Τοιαύτη εἶναι ἡ διαφορὰ ὅπῃ πρέπει νὰ βάλωμεν
ἀναμεταξὺ εἰς τὸ, Φαινόμενα, παρατηρήσεις,
πείρας.

Χρησις των Εικασιών.

ε. Εἶναι σπάνιον ὅπῃ νὰ φθάνωμεν ἐν ταύτῃ εἰς τὴν ἐνάργειαν. Εἰς ὅλας τὰς ἐπισημας καὶ εἰς ὅλας τὰς τέχνας ἄρχισαν μὲ ἓνα εἶδος ψηλαφήσεως.

"Τσερα ἀπὸ γνωσᾶς ἀληθείας ὑποπτεύειν ἄλλας διὰ τὰς ὁποίας ἀκόμη δὲν εἶναι βέβαιοι. Αὐταὶ αἱ ὑποφῖαι θεμελιώνονται εἰς περιστάσεις ὅπῃ δείχνει ὀλιγώτερον τὸ ἀληθές, παρὰ τὸ πιθανόν. Μὰ μᾶς βάνει συχνὰ εἰς τὴν ὁδὸν τῶν εὐρέσεων μανθάνωντάς μας ἐκεῖνο ὅπῃ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν. Αὐτὸ εἶναι ὅπῃ ἐννοῦν μὲ τὸ εἰκάζω.

Αἱ εἰκασίαι εἶναι εἰς τὸν ἀφενέστατόν τε βασι-
μὸν, ὅταν δὲν βεβαιῶνεν ἓνα πρᾶγμα, παρὰ μὴ βλέ-
πωντας διὰ τὶ δὲν ἤθελεν ἡμπορῇ νὰ εἶναι. Ἄν
ἡμπορῇ τινὰς νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν ἑαυτόν τε τοι-
αύτας, δὲν πρέπει ἄλλῶς, παρὰ ὡς ὑποθέσεις ὅπῃ
χρειάζονται ἐπικύρωσιν. Μένει λοιπὸν νὰ κάμωμεν
παραρηγήσεις ἢ πείρας.

Φαίνομάσθε δεμελιωμένοι πισεύοντες ὅτι ἡ φύσις ἐνεργεῖ μὲ τὰς εὐκολωτάτης τρόπους. Ἀκολούθως, οἱ φιλόσοφοι παρακινῶνται νὰ κρίνουν ὅτι ἀπὸ τὰς πολλὰς τρόπους μὲ τὰς ὁποῖας ἓνα πρᾶγμα ἡμπορεῖ νὰ γένῃ, ἡ φύσις πρέπει νὰ ἔκλεξεν ἐκείνης ὅπῃ φαντάζονται ἀπλυσάτης. Εἶναι ἐναργὲς ὅτι μία τοιαύτη εἰκασία δὲν θὰ ἔχῃ δύναμιν, εἰμὴ ὅσον θὰ εἴμασθε ἱκανοὶ νὰ γνωρίσωμεν ὅλα τὰ μέ-

σα, ἔ νὰ κρίνωμεν διὰ τὴν ἀπλότητά της τὸ ὅποσον εἶναι σπανιώτατον. (1)

Η' ἀναλογία ἔχει διαφόρους βαθμούς βιβασιότητος.

ς'. Αἱ εἰκασίαι εἶναι ἀναμεταξύ εἰς τὴν ἐνάργειαν καὶ ἀναλογίαν, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι συχνα, παρά μία ἀσθενὴς εἰκασία. Πρέπει λοιπὸν νὰ διασέλωμεν εἰς τὴν ἀναλογίαν διαφόρους βαθμούς, κατὰ τὰς διαφόρους θεμελιώσεις ὅπῃ ἔχει ἐπάνω εἰς χέσεις ὁμοιότητος, ἐπάνω εἰς χέσεις πρὸς τὸ τέλος, ἢ ἐπάνω εἰς χέσεις αἰτιῶν πρὸς τὰ ἀποτελέσματα, καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων πρὸς τὰς αἰτίας.

Η' Γῆ εἶναι κατοικημένη, ἄρα καὶ οἱ Πλανῆται. Ἰδὲ ἡ ἀσθενεστάτη ἀναλογία· ἐπειδὴ δὲν θεμελιώνεται, παρά ἐπάνω εἰς μίαν χέσιν ὁμοιότητος.

Μὰ ἂν σημειώνη τινὰς, ὅτι οἱ Πλανῆται ἔχον ἐνιαιυσίας καὶ ἡμερησίας περιφορὰς, καὶ ἀκολέθως, τὰ μέρη αὐτῶν φωτίζονται καὶ θερμαίνονται ἐκ περιόδου, αὐταὶ αἱ προφυλάξεις ? δὲν φαίνονται παρμέναι διὰ τὴν συντήρησιν τινῶν κατοίκων; Αὕτῃ ἡ ἀναλογία ὅπῃ θεμελιώνεται εἰς τὴν τῶν μέσων πρὸς τὸ τέλος χέσιν, ἔχει λοιπὸν περισσοτέραν δύναμιν, παρά ἡ πρώτη. Μὲ ὅλον τῆτο, ἂν αὕτῃ δείχ-

(1) Ὅσον διὰ τὴν χρῆσιν τῶν εἰκασιῶν πρὸς τὴν σπανίαν τῆς ἰσορίας, ὅρα Ὁδὸς σπεδῆς παλαιὰ Ἰσορία Βιβλ. 1. Κεφ. 3. 8.

νῆ ὅτι δὲν εἶναι μόνον ἡ Γῆ κατοικημένη, δὲν δείχνει ὅτι ὅλοι οἱ Πλανῆται εἶναι κατοικημένοι. Ἐπειδὴ ἐκεῖνο ὅπῃ ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ἐπαναλαμβάνει εἰς πολλὰ μέρη τῆ παντὸς διὰ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ τέλος, ἴσως δὲν τὸ συγχωρεῖ ἐνίστε, παρὰ ὡς μίαν ἀκολεθρίαν τῆ καθολικῆ συστήματος. Ἡμπορεῖ ἀκόμι μία περιφορὰ νὰ κάμῃ μίαν ἐρημίαν ἐνὸς Πλανήτη κατοικημένῃ.

Ἡ ἀναλογία ὅπῃ εἶναι θεμελιωμένη ἐπάνω εἰς τὴν σχέσιν τῶν ἀποτελεσμάτων πρὸς τὴν αἰτίαν, ἢ τῆς αἰτίας πρὸς τὰ ἀποτελέσματα, εἶναι ἐκεῖνη ὅπῃ ἔχει περισσοτέραν δύναμιν. Γίνεται μάλιστα μία ἀπόδειξις ὅταν ἐπικυρώνεται μὲ τὴν συνδρομὴν ὅλων τῶν περιστάσεων.

Εἶναι μία πραγματικὴ ἐνάργεια ὅτι ἡ Γῆ ἔχει περιφορὰς ἡμερησίας καὶ ἐνιαυσίας, καὶ εἶναι μία λογικὴ ἐνάργεια ὅτι αὐταὶ αἱ περιφοραὶ ἡμπορῶν νὰ γένων ἀπὸ τὴν κίνησιν τῆς Γῆς, ἀπὸ τὴν κίνησιν τῆς Ἡλίου ἢ καὶ ἀπὸ τὰς δύο.

Μὰ παρατηρῶμεν ὅτι οἱ Πλανῆται περιγράφου πύκλως περὶ τὸν Ἥλιον, καὶ βεβαιώνομάδε ἐξ ἴσως μὲ τὴν πραγματικὴν ἐνάργειαν ὅτι τινὲς ἔχον μίαν κίνησιν περὶ τὸν ἀξονά τε μᾶλλον ἢ ἥττον ἐγκλιμένην. Λοιπὸν εἶναι λογικῶς ἐναργὲς ὅτι αὐτὴ ἡ διπλὴ περιφορὰ πρέπει ἀναγκαίως νὰ κάμῃ ἡμέρας, ὥρας καὶ ἐνιαυτὸς. Ἡ Γῆ ἄρα ἔχει μίαν διπλὴν περιφορὰν· ἐπειδὴ ἔχει ἡμέρας, ὥρας, ἐνιαυτὸς.

Αὐτὴ ἡ ἀναλογία ὑποθέτει ὅτι τὰ ἴδια ἀπο-

τελέσματα ἔχεν τὰς ἰδίας αἰτίας, ὑπόθεσις ἡ ὁποία ὦντας ἐπικυρωμένη μὲ νέας ἀναλογίας, καὶ μὲ νέας παρατηρήσεις, δὲν δὲ νὰ ἡμπορεῖ πλέον νὰ γένῃ ἀμφίβολος. Οὕτως οἱ καλοὶ φιλόσοφοι ὠδηγήθη-
καν. Ἄν θέλῃ τινὰς νὰ μάθῃ νὰ συλλογίζεται
καθὼς αὐτοὶ, τὸ καλλίτερον μέσον εἶναι νὰ σπευδά-
ζῃ τὰς εὐρέσεις ὅπῃ ἔγιναν ὕστερα ἀπὸ τὸν Γαλι-
λαῖον ἕως εἰς τὸν Νεύτωνα. Οὗτος σπευδῆς, Τέχνη
τῇ συλλογιζεσθαι. Νεωτερικὴ ἰστορία, ἔχατον Βιβλ.
Κεφ. 5, καὶ τὰ ἐφεξῆς.)

Οὕτως ἀκόμι καὶ ἡμεῖς ἐδοκιμάσαμεν νὰ συλλο-
γίζωμάσθῃ εἰς αὐτὸ τὸ πόνημα. Ἐπαρατηρήσαμεν
τὴν φύσιν καὶ ἐμάθαμεν ἀπ' αὐτὴν, τὴν ἀνάλυσιν.
Μὲ αὐτὴν τὴν μέθοδον ἐσπευδάσαμεν τὸν ἑαυτὸν
μας, καὶ, ἀφ' ἧς ἐξεσκεπάσαμεν μὲ μίαν σειρὰν
προτάσεων ταυτικῶν, ὅτι αἱ ἰδέαι μας καὶ αἱ δυνάμεις
μας δὲν εἶναι, παρὰ τὸ αἰσθημα ὅπῃ πέρνει διαφώ-
ρες μορφάς, ἐβεβαιώθημεν διὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν
γένεσιν καὶ τέτων καὶ ἐκείνων.

Ἐσημειώσαμεν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἰδεῶν μας
καὶ τῶν δυνάμεών μας δὲν γίνεται, παρὰ μὲ τὸ μέ-
σον τῶν σημείων, καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ γένῃ χωρὶς αὐ-
τὰ, καὶ ὅτι ἀκολούθως ὁ συλλογιστικὸς μας τρόπος δὲν
ἡμπορεῖ νὰ διορθωθῇ, παρὰ μὲ τὴν διόρθωσιν τῆς
γλώσσης, καὶ ὅτι ὅλη ἡ τέχνη καταστᾷ εἰς τὸ νὰ
φικιάσωμεν καλὰ τὴν γλῶσσαν καὶ ἐπισήμης.

Τέλος, ἐδείξαμεν ὅτι αἱ πρῶται γλῶσσαι εἰς
τὴν ἀρχὴν τῆς ἐφικιάσθησαν καλὰ· ἐπειδὴ ἡ Μετα-

φυσική ὥσῃ προέδρευεν εἰς τὸν σχηματισμόν της, δὲν ἦταν μία ἐπισήμη καθὼς τὴν σήμερον, ἀμὴ μία κλίσις δεδομένη ἀπὸ τὴν φύσιν.

Ἡ φύσις λοιπὸν εἶναι ὥσῃ θὰ μᾶς διδάξῃ τὴν ἀληθινὴν Λογικὴν. Ἰδὲ ποῖον ἦταν τὸ ὑποκείμενον μὲ, καὶ αὐτὸ τὸ σύγγραμμα ἔγινε καινότερον, ἀπλέςτερον καὶ συντομώτερον. Ἡ φύσις δὲν θὰ λείψῃ ποτὲ ἀπὸ τὸ νὰ μανθάνῃ ὅποιον ἡξεύρει νὰ τὴν σπεδάξῃ, καὶ μανθάνει τόσον καλλίτερα ὅσον ὁμιλεῖ πάντοτε τὴν σωστοτέραν γλῶσσαν. Ἡ δέλαμεν εἰμαυθε πολλὰ ἐπιτήδριοι, ἀν ἡξεύραμεν νὰ ὁμιλῶμεν μὲ τὴν ἰδίαν σωστότητα, μὰ παρὰ πολὺ φλυαρεῖμεν διὰ νὰ συλλογίζωμάυθε πάντοτε καλὰ. (1)

Μὲ φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ προσέσω ἐδῶ τινὰς εἰδήσεις εἰς τὰς νέας ὅπῃ θὰ νὰ θελήσῃ νὰ σπεδάσῃ αὐτὴν τὴν Λογικὴν.

(1) Εἰς τὴν ὁμιλίαν μας μεταχειρίζομάυθε ἕνα πληθος λέξεων ἀσημάντων, ἕνα μεγαλῆτερον ἀκόμι πληθος τῶν ὁποίων δὲν ἐπροσδιωρίσαμεν τὴν σημασίαν· καὶ ἀκόλως, ἅλλα ἐννοεῖ ὁ ἕνας, ἅλλα ὁ ἄλλος μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις· καὶ τὰ παρεπόμενα αὐτῆς τῆς ἀοριστίας, γελοῖα καὶ ὀλέθρια πολλᾶκις. Ὅταν βλέπω ἕνα ἀλικὸν χρῶμα, καὶ λέγω κόκκινον, ὅσοι μὲ ἀκὴν λαμβάνει καὶ θένας μίαν διαφορετικὴν ἰδέαν ἐκεῖνε ὅπῃ λέγω· ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τὸ ἀλικὸν ὅπῃ εἶναι τὸ λαμπρότερον κόκκινον ἕως εἰς τὸ ἀσθενέστερον κόκκινον, πολλὰ εἶναι τὰ ἀναμεταξύ. Αὐτὸ ἀκολουθεῖ εἰς πολλὰς ἄλλας λέξεις.

Εἰδησίς εἰς τὰς νέας ὁπῶ δὲ νὰ δο-
λήσεν νὰ σπευδάσεν αὐτὴν τὴν Λο-
γικήν.

ζ'. Ἐπειδὴ ὅλη ἡ τέχνη τῆ συλλογίζεσθαι
καταντᾷ εἰς τὸ νὰ καλοφκιάσωμεν τὴν γλῶσσαν
κάθε ἐπισήμης, εἶναι ἐναργὲς ὅτι ἡ σπευδὴ μιᾶς
ἐπισήμης καλὰ πραγματευμένης, καταντᾷ εἰς τὴν
σπευδὴν μιᾶς γλώσσης καλοφκιασμένης. Μὰ τὸ
νὰ μάθῃ τινὰς μίαν γλῶσσαν δὲν εἶναι ἄλλο,
παρὰ τὸ νὰ τὴν κάμῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τε συνήθῃ,
τὸ ὅποιον δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι, εἰμὴ τὸ ἀποτέλεσ-
μα μιᾶς πολυχρονίᾳ χρήσεως. Πρέπει ἄρα νὰ δια-
βάσῃ πολλάκις καὶ ἐσκεμμένως, νὰ ὁμιλῇ διὰ ἐκεί-
να ὅπῃ ἐδιάβασε, καὶ νὰ ξαναδιαβάσῃ ἀκόμι, διὰ
νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ὁμίλησε καλὰ.

Θὰ ἐννοήσῃ τινὰς εὐκολὰ τὰ πρῶτα κεφά-
λαια αὐτῆς τῆς Λογικῆς, μὰ, ἂν, μὲ τὸ νὰ ἐν-
νοῇ, νομίσῃ ὅτι ἡμπορῇ νὰ περάσῃ ἐν ταύτῳ εἰς
τὰ ἄλλα, δὲ περάσῃ παρὰ πολὺ ὀγλίγωρα. Δὲν
πρέπει νὰ περάσῃ τινὰς εἰς ἓνα νέον κεφάλαιον,
παρὰ ἀφ' ἧ οἰκειοποιήσῃ καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὴν γλῶσ-
σαν ἐκείνων ὅπῃ προηγῶνται. Ἄν φερθῇ τινὰς ἁλ-
λέως, δὲν δὲ ἐννοήσῃ πλέον μὲ τὴν ἰδίαν εὐκο-
λίαν, καὶ ἐνίοτε δὲν δὲ ἐννοήσῃ τελείως.

Τὸ μεγαλῆτερον κακὸν εἶναι ὅπῃ δὲ ἐννοήσῃ
κακῶς· ἐπειδὴ μὲ τὴν γλῶσσαν τε ἀπὸ τὴν ὁποι-
αν δὲ φυλάξῃ κάτι τι, καὶ μὲ τὴν ἐδικήν μὲ ὅπῃ
δὲ νομίσῃ ὅτι πέρνει, δὲ κάμῃ μίαν διάλεκτον ἀ-

κατανόητον. Αὐτὸ μάλιστα θὰ ἀκολουθήσῃ εἰς ἐκεί-
 νας ὅπῃ θὰ νομίσαν τὸν ἑαυτὸν τες πεπαιδευμένους,
 ἢ ἐπειδὴ ἐσπέδασαν ἐκεῖνο ὅπῃ συχνὰ ὀνομάζεν ἀ-
 καταλλήλотаτα φιλοσοφίαν, ἢ ἐπειδὴ τὴν ἐδίδα-
 ξαν. Ὅπως καὶ ἂν μὲ διαβάσῃ θὰ τὲς εἶναι πολ-
 λὰ δύσκολον νὰ ἀπομάθῃ ἐκεῖνο ὅπῃ ἔμαθον, διὰ
 νὰ μὴ μάθῃ, εἰμὴ ἐκεῖνο ὅπῃ διδάσκω. Δὲν θὰ
 καταδεχθῇ νὰ ξαναρχίσῃ μαζὶ με. Εἰς ὀλίγην ὑ-
 πόληψιν θὰ πάρῃ αὐτὸ τὸ σύγγραμμά με, ἂν σο-
 χασθῇ ὅτι δὲν τὸ καταλαμβάνει. Καὶ ἂν φαντά-
 ζονται ὅτι τὸ ἐννοῦν, θὰ τὸ σοχασθῇ ἀκόμι ὀλίγον
 ἀξίολογον· ἐπειδὴ θὰ τὸ ἐννοήσῃ κατὰ τὸν τρόπον
 τες, καὶ θὰ νομίσαν ὅτι δὲν ἔμαθαν τίποτε. Εἶναι
 πολλὰ κοινὸν ἀναμεταξὺ εἰς ἐκείνους ὅπῃ κρίνῃ τὸν
 ἑαυτὸν τες σοφὲς, τὸ νὰ μὴ βλέπῃ εἰς τὰ καλλί-
 τερα βιβλία, εἰμὴ ἐκεῖνο ὅπῃ ἤξεύρῃ, καὶ ἀκολέ-
 θως, νὰ τὰ διαβάξῃ χωρὶς νὰ μανθάνῃ τίποτε.
 Δὲν βλέπῃ κανένα καινὸν εἰς ἓνα σύγγραμμα ὅπῃ
 κάθετι εἶναι καινὸν δι' αὐτὲς.

Οὕτω λοιπὸν δὲν γράφω, παρὰ διὰ τὲς ἀμα-
 ρεῖς. Ὡς ἂν ὅπῃ δὲν ὁμιλῇ τὰς γλώσσας καμ-
 μιᾶς ἐπισήμης, θὰ τὲς εἶναι εὐκολώτερον νὰ μάθῃ
 τὴν ἐδικήν με. Τὲς εἶναι ἐφικτοτέρα ἀπὸ κάθε
 ἄλλην· ἐπειδὴ τὴν ἔμαθα ἀπὸ τὴν φύσιν, ἢ ὅποια
 θὰ ὁμιλήσῃ εἰς αὐτὲς καθὼς καὶ εἰς ἐμένα.

Μὰ, ἂν εὐρίσκῃ μέρη ὅπῃ θὰ τὲς σαματή-
 σῃ, ἃς φυλαχθῇ καλὰ νὰ ἐρωτήσῃ σοφὲς ὥσάν
 ἐκεῖνους ὅπῃ ὁμιλήσῃ ἀνωτέρω. Ὡς κάμῃ καλλί-

τερα ἐρωτῶντες ἄλλες ἀμαθεῖς ὅπῃ μὲ ἐδιάβασαν
μὲ ἐπίσασιν καὶ κατάληψιν.

Ἀς εἰπὺν εἰς τὸν ἑαυτόντης. Εἰς αὐτὸ τὸ
σύγγραμμα δὲν βαδίζει τινὰς, παρὰ
ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἄγνωστον. Ἡ
δυσκολία ἄρα εἰς τὸ νὰ ἐννοήσωμεν
ἓνα κεφάλαιον, προέρχεται μόνον ἀ-
πὸ αὐτὸ ὅπῃ τὰ προηγέμενα κεφάλαια
δὲν μᾶς ἐγιναν ἀκόμι συνήθη. Τότε δὲ
κρίνεν ὅτι πρέπει νὰ γυρίσεν ὀπίσω· καὶ, ἂν ἔχεν
τὴν ὑπομονὴν νὰ τὸ κάμνῃ, δὲ μὲ ἐννοήσεν χωρὶς
νὰ ἔχεν χρεῖαν νὰ συμβουλευθῇ κἀνέναν. Ποτὲ
δὲν ἐννοῇ τινὰς καλλίτερα, παρὰ ὅταν ἐννοῇ χω-
ρὶς ξένην βοήθειαν.

Αὕτῃ ἡ Λογικὴ εἶναι σύντομος, καὶ ἀκολούθως
δὲν εἶναι τρομακτικὴ. Διὰ νὰ διαβαθῇ μὲ τὴν
σκέψιν ὅπῃ ζητεῖ, δὲν δὲ χρειαστῇ νὰ μεταχειρι-
σθῇ τινὰς, εἰμὴ τὸν καιρὸν ὅπῃ ἤθελε χάνῃ διαβά-
ζοντας μίαν ἄλλην Λογικὴν.

Ὅταν μίαν φορὰν δὲ τὴν ἡξεύρῃ τινὰς, καὶ
μὲ τὸ ἡξεύρῃ ἐννοῶ ὅπῃ νὰ εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ
τὴν ὁμιλῇ εὐκόλα, καὶ νὰ ἡμπορῇ, ἂν κάμῃ χρεῖα
νὰ τὴν ξανακάμῃ. Ὅταν δὲ τὴν ἡξεύρῃ τινὰς,
λέγω, δὲ ἡμπορέσῃ μὲ ὀλιγωτέραν βραδύτητα
νὰ διαβάσῃ τὰ βιβλία ὅπῃ αἱ ἐπισήμαι εἶναι κα-
λὰ πραγματευμέναι, καὶ ἐνίοτε δὲ παιδευθῇ τινὰς
μὲ ἀναγνώσεις ταχείας. Διὰ τί, διὰ νὰ βαδίζῃ
τινὰς μὲ ταχύτητα ἀπὸ γνῶσιν ~~αὐτῇ~~ γνῶσιν, ἀρ-

κεῖ νὰ ἔχη οἰκοιοποιημένην τὴν μέθοδον τὴν μόνην καλὴν, καὶ ἀκολέθως, ὅπως εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς ὅλας τὰς ἐπισήμας.

Ἡ εὐκολία ὅπως θὰ δώσῃ αὐτὴ ἡ Λογικὴ, θὰ τὴν ἀποκτήσῃ τινὰς ἐξ ἴσου σπευδάζοντας τὰ προσιμῶδη μαθήματα τῷ Ὅδῳ σπευδῆς, ἂν σμίγῃ καὶ τὸ πρῶτον Μέρος τῆς Γραμματικῆς. Ἀφ' οὗ σπευδάσῃ τινὰς αὐτὰ καλὰ, θὰ ἐννοήσῃ εὐκολὰ τὰ συγγράμματά μου.

Θέλω ὅμως νὰ προλάβω τὰς νέας διὰ μίαν πρόληψιν ὅπως πρέπει νὰ εἶναι φυσικὴ εἰς ἐκεῖνες ὅπως ἀρχίζεν. Ἐπειδὴ μία μέθοδος διὰ νὰ συλλογίζωμεθα πρέπει νὰ μᾶς μανθάνῃ νὰ συλλογίζωμάτε, παρακινέμαυτε νὰ νομίζωμεν ὅτι εἰς κάθε συλλογισμόν, τὸ πρῶτον πρᾶγμα ἔπρεπε νὰ εἶναι νὰ σοχαζώμεθα εἰς τὰς κανόνας κατὰ τὰς ὁποῖας πρέπει νὰ γένῃ, καὶ ἀπατώμεθα. Δὲν εἶναι ἐδίκονμας νὰ σοχάζωμάτε εἰς τὰς κανόνας, ἐδικόντες εἶναι νὰ μᾶς ὀδηγῶν χωρὶς νὰ σοχάζωμάτε εἰς αὐτάς. Δὲν ἠθέλαμεν ὁμιλῇ, ἂν πρὸ τῷ νὰ ἀρχίσωμεν κάθε φράσιν, ἔπρεπε νὰ ἐνασχολώμαυτε εἰς τὰς κανόνας τῆς Γραμματικῆς. Λοιπὸν ἡ τέχνη τῷ συλλογίζεσθαι δὲν ὁμιλεῖται καλὰ, παρὰ ὅταν ὁμιλῇται φυσικά. Μελέτησε τὴν τέχνην καὶ μελέτησέ την καλὰ, μὰ μὴ σοχάζεσαι πλέον εἰς αὐτήν, ὅταν θὰ θελήσῃς νὰ σοχαδῆς εἰς ἄλλα πρᾶγματα. Κάμμιναν ἡμέραν θὰ σὲ γένῃ συνήθης, τότε πάντοτε μαζί με τὸν ἑαυτόν σου, θὰ πα-

ρατηρήσης τὴν σοφασμένην σε, οἱ ὅποιοι θὰ πηγαί-
νουν μόνοι τους, καὶ θὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπάνω εἰς αὐτὴς
διὰ νὰ τὴν ἐμποδίσῃ καὶ παραεκτροπῇ· τὸτο εἶναι
ὅλον ἐκεῖνο ὅπῃ ἔχεις νὰ προσμείνῃς ἀπὸ τὴν μέθο-
δον. Αἱ κιγκλίδες δὲν βάνονται εἰς τὰς ἄκρας τῶν
κρημνῶν διὰ νὰ ὁδηγῶν τὴν διαβάσας, ἀλλὰ νὰ τὴν
ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ κρημνίζονται.

Ἄν εἰς τὴν ἀρχὴν ἔχῃς κόπον νὰ κάμῃς συ-
νήθῃ εἰς τὸν ἑαυτόν σου τὴν μέθοδον ὅπῃ σὲ διδά-
σκω, ἡ αἰτία δὲν εἶναι ἡ δυσκολία της· ἐπειδὴ μή-
τε ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ ὦντας φυσικὴ· ἐγίνεν ὅμως διὰ
ἐσένα, τῷ ὅποιῳ κακαὶ ἔξῃς διέφθειραν τὴν φύ-
σιν. Ἐέκαμε ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἔξῃς, καὶ θὰ συλλο-
γιώδῃς φυσικὰ καλὰ.

Φαίνεται ὅτι ἔπρεπε νὰ δώσω αὐτὰς τὰς εἰ-
δήσεις πρὸ τοῦ νὰ ἀρχίσω αὐτὴν τὴν Λογικὴν, μὰ
δὲν ἤθελαν τὰς καταλάβῃ. Διὰ ἐκείνους ὅπῃ θὰ
ἠξεύρουν νὰ τὴν διαβάσουν εὐθὺς ἀπὸ τὴν πρώτην
φορὰν, καλὰ εἶναι βαλμέναι καὶ εἰς τὸ τέλος. Εἶναι
παρομοίως καλὰ καὶ διὰ τὴν ἄλλην οἱ ὅποιοι θὰ αἰ-
ῶσαν καλλίτερα τὴν χρεῖαν ὅπῃ ἔχουν αὐτῶν.

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΕΚ ΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ
ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ.

Αἱ μὲν γνώσεις ἐκ τῶν αἰσθήσεων, τὰ δ' αἰσθήματα ἔδεν ἄλλ' ἢ τρόποι τῷ εἶναι ἡμέτεροι. ὦ τῷ τρόπῳ τοίνυν ἔξω ἑαυτῶν βλέπειν ἔχομεν σώματα; καὶ γὰρ δοκεῖ τῷ ὄντι ὡς ἔδεν ἕτερον παρὰ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν εἰδοποιημένην διαφόρως βλέπειν ὠφείλομεν.

Οὐδεὶς οἶμαι τῶν φιλοσόφων ἐστὶν ὁ τετὶ λύσαι θελήσας τὸ πρόβλημα, ἄλλ' ἐδ' ἀπεπειράθη τις ὅλως τῆς λύσεως, καὶ ὁ προβαλὼν πρῶτός ἐστιν ὁ Ἀ'λεμβέρτος. „Αὐτοῖς γὰρ φησι (τοῖς μεταφυσικοῖς) προσδιορίσαι προσήκει, τίσι ποτε βαθεύοις ἢ ἡμετέρα ψυχὴ χρῆται, ἐπειδὴν ἔξω ἑαυτῆς χωρεῖν ἄρχηται, ὠθευμένη ἕτως εἰπεῖν, καὶ κατεχομένη ὑπὸ πολλῶν ἀντιλήψεων, αἵτινες συ-

„νεφέλκῃσι μὲν αὐτὴν ἐπὶ τὰ ἔξω σώματα, ἀνή-
 „κυσαι δὲ ταύτῃ μόνῃ, περιγράφειν εἰκόασι καὶ
 „περιορίζειν ταύτῃ μικρὸν ὅσον χωρίον, ὅθεν ἔκ-
 „ἐπιτρέπῃσι τὴν ἐξέλευσιν.“

Ῥαδίως δέ τις πεισθεῖη ὅτι εὐρεσίς τις ἔκ ἐγέ-
 νετο, ὅποτε ὁ τὸ θαυμαζόμενον προοίμιον τῆς Εὔ-
 κηλοπαίδειας συνθεῖς ἀγνοῶντι ἔοικεν, ἢ μὴν ἀλλὰ
 καὶ χρημάτι ἔτω χαλεπὸν αὐτὴν ὤτετο, ὥς ἀπο-
 ρεῖν εἴποτε σὺν ἐπιτεύξει ποιήσασαί τις τὴν ἐπιχει-
 ρησιν. Ἀλλὰ γὰρ οἶμαι σφόδρα καλῶς συνεώρα
 τὴν δυσκολίαν, καὶ ἔκ ἂν ἐπιχειρήσας μόνον, ἀπέ-
 τετεύχει τῆς λύσεως, ὁ πολλοῖς καὶ ἄλλοις ἐπιχει-
 ρήσας καὶ τῆς λύσεως αὐτῶν εὐπορήσας. Οὐδὲν γὰρ,
 ἀλλ' ἢ τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθήματα ἀναλύσαι πρᾶκει-
 το, καὶ ἡῦρεν ἂν ἔτω τὰ ἔξω αὐτῆς αὐτὴν ἐπισύρον-
 τα, καὶ τὰ ἐντὸς αὐτῆς αὐτὴν κατέχοντα.

Ὅτι μὲν ἂν σὺν τοῖς τῆς ὁσφρήσεως, τῆς ἀ-
 κοῆς, τῆς γεύσεως καὶ τῆς ὀφείας αἰσθήμασιν ὁσμή,
 ψόφος, χυμὸς καὶ χρώμα ὁ ἄνθρωπος εἶναι δόξειε,
 δεδειχότες ἐσμέν. Ἔτι δὲ καὶ ὅτι ἐδ' ὅλως γνῶσιν
 τῶν ἔξω σωμάτων κτήσαιοτο. Λοιπὸν δὲ ἡμῖν τὴν
 τῆς ἀφῆς ἀνάλυσιν ποιήσασθαι.

Ὑποβῶμεν δὲ θεωρεῖν ἄνθρωπόν τινα πρώτῃν
 ὑπαρξιν ὑπάρχειν ἀρχόμενον. Ἀκινήτων ἂν ἔτος
 ἕτερα παρὰ τὰ ὑπὸ τῷ περιπεφυκότος οἱ κύκλοι
 αἰέρος διδόμενα ἔχ' ἔξει αἰσθήματα. Ταῦτα δὲ
 εἰσι θάλασπος ἢ ψύχος, καὶ τὰ τῆς ἡδονῆς ἢ λύ-
 πης παρακαλεθῆντα αὐτοῖς συναισθήματα. Ἀλλὰ

ταῦτα εἰδοποιῦντα μόνον τὴν αὐτὴ ψυχὴν ἐν αὐτῇ
καταμένεσι, καὶ ἔτι ἔστιν ὅπως μάθῃν ἐκ τέτων εἰ
αἴρ' ἐστιν ὁ κύκλῳ αὐτὸν περιλαμβάνων, ἔτε μὴν
ὅλως εἰ ἔστί τι σῶμα· καὶ δὲ γὰρ ἐδ' ἐλθεῖν εἰς ὑ-
πόνοιαν αὐτῶν δύναται. Περιώρισαι μὲν ἔν ἕτως
τῇ τῆς ἑαυτῆς ὑπάρξεως μόνη αἰσθῆσει μὴ ἔχων
ἑτέρου τε παρ' ἑαυτὸν συναισθάνεσθαι.

Κινηθείσης δὲ τῆς χειρὸς αὐτῆς καὶ ἐπὶ διαφό-
ρων σωμάτων ἐνεχθείσης, ὁ ὑποτεινόμενος ἡμῖν ἄν-
θρωπος ἑαυτῇ ἢ ἐτι ἔχει αἰσθάνεσθαι ἄνευ τῆς
καὶ ἑτέρου τινὸς παρ' ἑαυτὸν πράγματος ἅμα συναι-
σθάνεσθαι. Τὸ γὰρ θάλλωσι καὶ τὸ ψύχος πρὸς
τῇ εἰδοποιήσεσι αὐτῇ εἶναι, γίνονται ἐτι εἰδοποιή-
σεις καὶ ἑτέρου τινὸς σερεῖ ἢ ἀντιτύπη πράγματος·
καὶ αὐτίκα αἱ εἰδοποιήσεις αὗται προσήκονσαι ἅμα
τυγχάνουσι τῇ τε ψυχῇ αὐτῇ καὶ τοῖς ἔξω αὐτῇ αἰ-
σθητοῖς σώμασι, καὶ φέρονται ἐπ' αὐτὰ σὺν ἑαυ-
ταῖς τὴν ψυχὴν ἐπισπώμεναι.

Μόνον ἄρα τὸ τῆς περεότητος αἰσθημά ἐστι τὸ
τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ἑαυτῷ ἐξίεναι καταναγκάζον,
καὶ ἐξ αὐτῷ τό γε ἐπ' αὐτῷ ἢ τῷ σώματος αὐτῷ
καὶ τῶν αἰσθητῶν σωμάτων καὶ τῷ χωρίῳ ὑπαρξίς
ἀρχεται.

Καὶ γὰρ τῷ ὄντι, εἰ τὸτο μόνον αὐτῷ ἀφέ-
λοιο τᾶλλα σύμπαντα ἔων, γινώσκιν παρὰ τὴν ἑαυ-
τῷ ἔδενός ἄλλα ἔξει πράγματος. Δόξει δὲ ἑαυ-
τὸν πολλὰ εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, πολλαπλα-
σιάζεσθαι, ἐπαναλαμβάνεσθαι, ἀναπαράγεσθαι

ἔτως εἰπεῖν ἔξω ἑαυτῷ αἰσθανόμενος. Καὶ κρινεῖ μὲν ὅτι εἰς ἐξίν· ἀναγνωριεῖ γὰρ τὸν ἐόν ἐγὼ ἐν ἐκάσῳ αἰσθήματι, κρινεῖ δὲ καὶ ὅτι πολλαπλάσιος· καὶ γὰρ ἀπὸ αἰσθήματος εἰς αἴσθημα καὶ ὁ ἐγὼ αὐτὸς ποικίλλεται καὶ πολλαπλασιάζεται.

Ἴδὼ τοίνυν πολλὰ συνυπάρχοντα αἰσθήματα, καὶ ἔχει ἤδη τὸ τῆς ἐκτάσεως φαινόμενον ὑπόθεσιν τινα προηγεμένην, μὴ μέντοι καὶ εἰς παραγωγὴν αὐτῷ ἀποχρῶσαν· ἡ γὰρ τῆς ἐκτάσεως ἔννοια ἔμῃ μόνον τὴν πολλῶν πραγμάτων συνύπαρξιν ὑποτίθῃσιν, ἀλλὰ προσυποτίθῃσι καὶ τὸν τέτων πρὸς ἀλλήλα σύνδεσμον, τὴν ἀμοιβαίαν ἀποπεράτωσιν καὶ περιγράφειν. Ταῦτα δὲ εἰσιν ἴδια ἔμῃ μόνον τῶν αἰσθημάτων, οἷς μόνοις τὸν ὑποτεθέντα περιορίζομεν ἄνθρωπον· τὴναντίον δὲ ἀποκεχωρισμένα παντὸς ταῦτα τέτω παρίσταται.

Προσθέντων δὲ οἱ ἡμῶν τὴν τῆς σερεότητος αἰσθησιν, αὐτίκα οἱ τρόποι τῷ εἶναι ἀνδίσκονται, ἀποβάλλουσιν ἀλλήλους, ἀποπερατῶνται ἀμοιβαδόν, καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν διαφόρων μερῶν τῷ σώματος αὐτῷ ἐν αὐτοῖς αἰσθάνεται.

Τὸ τῆς σερεότητος αἰσθημα διχῇ συμβαίνει γίνεσθαι· γίνεται μὲν γὰρ ἢτοι κατὰ συνέχειαν ἢ κατὰ διέχειαν· ἐν ὅσῳ μὲν κατὰ συνέχειαν, ἡ χεὶρ συναθροίζει καὶ περιορίζει ἐνὶ σερεῳ χωρίῳ πᾶν· ἢ δοκιμάζει αἰσθήματα, καὶ κρίνει ὅτι διγγάνει ἐνὸς μόνου σώματος. Ὅσάκις δὲ κατὰ διέχειαν τὸ τῆς σερεότητος αἰσθημα γίνεται, τοσά-

κίς ἡ χεὶρ περιγράφει καὶ περιορίζει καὶ ἀφορίζει χω-
ρία σερεὰ ἢ ἀντίτυπα, οἷς ἀναμίσγει ἅττα αἰσθη-
ματα καὶ διασέλλει ἐπομένως τὸς αὐτὰ σώματα.

Οὕτω τοίνυν τῇ τῆς σερεότητος αἰσθήσει ἔξω
πὴ ἀναφέρειν ἠναγκασμένοι τὰ αἰσθήματα, τὸ τῷ
χωρὶς καὶ τῶν σωμάτων παράγωμεν φαινόμενον.

Αὕτη οἶμαι ἡ τῷ παρὰ τῷ περικλεῦς Ἀ'λεμ-
βέρτε προτεθέντος προβλήματος λύσις, ἣν πορί-
σασθαι ἐκ ἂν ἦν ἄλλως, ἢ θεωρήσαντας ἐν μέρει
τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν καὶ τὰ αἰσθήματα.

Τῷ δ' Ἀ'λεμβέρτῳ εἰκίε πως ὁδὸν πάρεργον
διηπορήσθαι τῷτο τὸ πρόβλημα. Ἀ'λλὰ γὰρ κι-
νήμενός τις ἔτῳς κινδυνεύει παράγεσθαι· ὁρμαῖσθαι
γὰρ ἀπὸ τῶν κειμένων καὶ δεδεγμένων ἐννοιῶν ἀρ-
κόμενος, ἔχ' ὅσον ἱκανός ἐστιν ἐμβαθύνει τὸ ἀπορέ-
μενον. Ταύτη τοι καὶ ἕτερόν τι ἰδεῖν καὶ συνιδεῖν πολ-
λῷ εὐχερέστερον ἔλαβε τὸν αὐτὸν φιλόσοφον τὸν
τῇν τῶν ἐπιστημῶν ἀρχὴν καὶ γένεσιν ἄριστα συνιδόν-
τα καὶ ἐκδέμενον. Φησὶ γὰρ, „ἐδεμία ἐκάσθαι αἰ-
„σθήματος καὶ τῷ διεγείραντος αὐτὸ αἰσθητῷ σώ-
„ματος ἢ καὶ ἐκείνου πρὸς ὅπερ ἡμεῖς αὐτὸ ἀνα-
„φέρομεν, χέσις πρὸς ἄλληλα, καὶντεῦθεν συλ-
„λογιζομένοις ἡμῖν ἄπορος ἢ ἀπὸ τῷ ἐνὸς εἰς τὰ
„τερον διάβασις. Οὐκ ἔστι τοίνυν ἀλλ' ἢ, φυσι-
„κή τις ῥοπή τῷ συλλογισμῷ αὐτῷ ἀσφαλεστέρα,
„ἱκανὴ ποιῆσαι τὸ τοσῶτον ὑπερπηδῆσαι καὶ ὑπερ-
„βῆναι διάστημα.

Εἰμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι ἔδει ἐπὶ τὴν ταύτης τῆς

διαβάσεως εὔρεσιν διανοεῖσθαι καὶ συλλογίζεσθαι.
 Α'πόχρη γὰρ θίξαι μόνον καὶ ἄψασθαι· ἡ γὰρ
 τῆς σερεότητος αἰσθησις, συμπαρακολεθεισῶν αὐ-
 τῇ δυεῖν σχέσεων, τῆς μὲν πρὸς ἡμᾶς, τῆς δὲ
 πρὸς ἑτερόν τι τῶν ἔξωθεν, οἰονεῖ τις γέφυρα γί-
 νεται ἀναμεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἔξωθεν αἰσθη-
 τῶν σωμάτων, καὶ διὰ ταύτης τὰ αἰσθήματα συ-
 νεφέλκοντα τὴν ψυχὴν διαβαίνεσι, καὶ ἐδὲν ὅλως
 ἄπορον ἐδ' ἀνήνυτον τὸ διάστημα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΣΤΗΝΟΠΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΗ-
ΧΑΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΤΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΣΤΗΘΕΤΙΚΟΥΣ
ΛΟΓΙΚΗΣ.

Περὶ τῶν δέκα Κατηγοριῶν.

Τὰ λεγόμενα ἢ λέγονται κατὰ συμπλοκὴν, κα-
θὼς ὁ δεῖνα περιπατεῖ, ὁ δεῖνα γράφει καὶ τλ., ἢ
λέγονται ἄνευ συμπλοκῆς, καθὼς περιπατῶ, ἄν-
θρωπος, ξυλόν, σήμερον καὶ τλ.

Τὰ λεγόμενα ἄνευ συμπλοκῆς ὀνομάζονται με-
μίαν κοινὴν ὀνομασίαν λέξεις. Αἱ λέξεις εἶναι τὰ
σημεῖα τῶν ἰδεῶν μας καὶ τῶν ἐννοιῶν μας. Αἱ ἰδέαι
ἄρα καὶ αἱ ἐννοια προηγῶνται ἀπὸ τὰς λέξεις, κα-
θὼς καὶ τὰ πράγματα καὶ αἱ πράξεις ἀπὸ τὰς ἰδέας
καὶ ἀπὸ τὰς ἐννοίας.

Παρατηρῶντας τινὰς τὰς λέξεις βλέπει, πρῶ-
τον, ὅτι ἄλλας μεταχειρίζομάς τε νὰ φανερώσωμεν
πράγματα ὅπῃ ὑποπίπτειν εἰς τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἄλ-
λως νὰ φανερώσωμεν τὰς διαθέσεις των. Δεύτερον,

ὅθεν καὶ λέγομεν ὅτι εἶναι κοιναὶ ὀνομασίαι. Τὸ ἄν-
 ῥωπος, λόγῳ χάριν, εἶναι κοινὴ ὀνομασία τῷ Πέτρῳ,
 τῷ Παύλῳ, τῷ Δημητρίῳ καὶ τλ. Αἱ κοιναὶ αὐταὶ ὀνο-
 μασίαι τῶν ἀτόμων ὀνομάζονται Εἶδη, καὶ ὅλαι σχε-
 δὸν αἱ λέξεις ὅπερ φανερώμεν πράγματα ὅπερ ὑπο-
 πίπτειν εἰς αἰωτησιν εἶναι εἰδικαὶ λέξεις, καὶ κατηγο-
 ρεῖνται (λέγονται δηλαδὴ ἐπάνω) εἰς τὰ ἄτομα τῶν
 ὁποίων εἶναι κοιναὶ ὀνομασίαι. Τὰ εἶδη καὶ αὐτὰ ὄντα
 πολλὰ, ὅνως τὰ διένειμεν εἰς συμμορίας· ἐπειδὴ ἐπα-
 ρατήρησε καὶ διαφορὰς καὶ ὁμοιότητας εἰς αὐτά. Ὡνό-
 μασε ζῶα ὅσα γεννῶνται, αὐξάνειν, ζῆν καὶ αἰσθάν-
 νονται. Ὡνόμασε φυτὰ, ὅσα γεννῶνται, αὐξάνειν καὶ
 ζῆν. Ὡνόμασε ὄρυκτά ὅσα αὐξάνειν μόνον. Τὰ ζῶα
 πάλιν καὶ τὰ φυτὰ καθὼς γεννῶνται αὐξάνειν καὶ ζῆν
 τὰ ὠνόμασε μὲ μίαν κοινήν ὀνομασίαν, Ἐμφυχα.
 Τὰ ἔμφυχα καὶ τὰ ἄφυχα τὰ ὠνόμασε καὶ αὐτὰ μὲ
 μίαν κοινήν ὀνομασίαν, Σώματα, ὅνως διὰ τῆς
 σκέψεως εὐρήκεν ἄλλα πράγματα ὅπερ δὲν ὑποπίπ-
 τευ, παρὰ εἰς αὐτὸν, καὶ αὐτῶν καὶ τῶν σωμάτων κοι-
 νὴ ὀνομασία εἶναι τὸ Οὐσία ἢ ὑπόστασις. Ἡ ὑπό-
 στασις λοιπὸν, τὸ σῶμα, τὸ ἔμφυχον, τὸ ζῶον, τὸ
 ἄνθρωπος κατηγορεῖνται εἰς καθὼς ἄτομον ὅπερ γεν-
 νᾶται, αὐξάνει, ζῇ, αἰσθάνεται καὶ συλλογίζεται. Ὁ
 Φίλιππος, λόγῳ χάριν, ὅπερ εἶναι ἓνα τοιοῦτον ἄτομον,
 εἶναι ἄνθρωπος, ζῶον, ἔμφυχον, σῶμα, ὕψια. Τὸ
 ἄτομον ὅπερ σκιάζει μίαν ὁλόκληρον ἀγορὰν εἰς τὴν
 Κῶ, εἶναι πλάτανος, φυτὸν, ἔμφυχον, σῶμα, ὕψια.
 Τὰ ἄτομα ὅπερ ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας ἐξεῖλεν εἰς τὴν

Ελλάδα, διὰ τὴν ἡμῶν μίαν ἀντίληψιν κατὰ τῆς Ἀγισιλίας, ἦσαν θαρκεῖς, χρυσία, νομίσματα, χρυσὸς, ἄψυχα, σώματα, ὅσῃαι καὶ τλ. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι ὅλαι αὐταὶ αἱ κοιναὶ ὀνομασίαι κατηγοροῦνται εἰς τὰ ἄτομα. Ἐξοχάουτος ἀκόμη ὅτι ἀπὸ τὰς κοινὰς αὐτὰς ὀνομασίας τινὲς εἶναι ὀλιγώτερον κοινὰ, τινὲς περισσώτερον, καὶ ὅτι αἱ περισσώτερον κοινὰ κατηγοροῦνται εἰς τὰς ὀλιγώτερον κοινὰς. Τὸ ἐμφυχὸν ἐστὶν ὅσῃαι, λόγῳ χάριν.

Αἱ λέξεις ὅπως μεταχειρίζομάσθε νὰ φανερώνομεν τὰς διαθέσεις εἶναι τεσσάρων εἰδῶν· ἐπειδὴ ἡ φανερώνομεν δι' αὐτῶν τὴν ἐνέργειαν, δηλαδὴ τὸ τί κάμνει τινὰς, ἢ τὸ πάθος, δηλαδὴ τὸ τί παθαίνει, ἢ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν κεῖται, εὐρίσκεται, εἶναι κάθ' ἑκάστην πρᾶγμα, καθὼς κάθεται· ὑγαίνω, ζῶ καὶ τλ., ἢ τέλος δὲν φανερώνομεν κατ' ἐνὸς ἀπὸ αὐτὰ, καθὼς ὅταν μεταχειρίζομάσθε τὸ ἔχω, καὶ τὰ τέσσαρα αὐτὰ γένη κατηγοροῦνται εἰς ὅσα ἀναφέρονται εἰς αὐτὰ. Αἱ λέξεις ὅπως μεταχειρίζομάσθε νὰ φανερώνομεν τὰς εἰδοποιήσεις τὸς τῶν διαθέσεων ὅσων καὶ τῶν ὑποστάσεων εἶναι καὶ αὐταὶ πολλαὶ, καὶ ἔννοιαι ἄπειροι. Αἱ εἰδοποιήσεις εἶναι καθόλου δύο εἰδῶν, ἡ φανερώνομεν τὴν ποιότητα (τὸ τί λογῆς), ἢ τὴν ποσότητα (τὸ πόσον). Ἰδὲ λοιπὸν ὅπως ὅλαι αἱ παρόμοιαι λέξεις ὑπάγονται καὶ αὐταὶ εἰς δύο γενικώτατα Γένη, εἰς δύο κοινοτάτας ὀνομασίας τὴν ποιότητα καὶ τὴν ποσότητα αἱ ὁποῖαι κατηγοροῦνται εἰς αὐτάς. Τοιαῦ-

ται λέξεις εἶναι, καλὸς, ξυνός, γλυκὺς, πικρὸς, ὑπερήφανος, τραχὺς, μαλακός, μωρὸς, ἀμαθής, καὶ ἐπὶ διαθέσεων, καλὰ, ὑπερήφανα καὶ τλ· αἱ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τὴν ποιότητα. Βραχὺς, μακρὸς, πλατὺς, στενός, ὑψηλὸς χαμηλός, καὶ ἐπὶ διαθέσεων, μακρὰ, πλατέα, ὑψηλὰ καὶ τλ, καὶ ὅσαι λέξεις ὑπάγονται ὑπ' αὐτὰς τὰς δύο φανερώσεων ποιότητος, ἢ ποσότητος, καὶ τὰ φανεωνόμενα εἶναι ποιότητες ἢ ποσότητες.

Αἱ λέξεις ὅπῃ μεταχειρίζομαί τε νὰ φανερώσωμεν τὰς ἰδέας ὅπῃ συνεπισύρουν πάντοτε καὶ ἄλλας ἰδέας τρόπον τινὰ ὡς δεμέναι, ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην, εἶναι καὶ αὐταὶ πολλαί, καὶ ὁ νῦν τὰς ὠνόμασε μὲ μίαν γενικὴν φωνήν, κοινὴν ὀνομασίαν, Σχετικὰς. Ἡ ἰδέα τῆ πατρὸς συνεφέλκει πάντοτε καὶ τὴν τῆ υἱοῦ, ἢ ἰδέα τῆ δεκότες, τὴν τῆ δέου, ἐνὶ λόγῳ ὅσαι εἶναι σχετικαί, ὅσαι δηλαδὴ ἔχουσιν μίαν σχέσιν, ἀναφορὰν, ἓνα δέσιμον τρόπον τινὰ ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην. Ἡ σχέσις λοιπὸν εἶναι μία κοινὴ ὀνομασία ὅλων τῶν λέξεων ὅπῃ ὁ νῦν μεταχειρίζεται νὰ φανερώσῃ τὰς τωαύτας ἰδέας. Τοιαῦται λέξεις εἶναι, πατήρ, υἱός, μαθητής, μεγαλύτερος, πλατύτερος καὶ τλ.

Ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος εἶναι δύο κοινὰ ὀνομαστικά πολλῶν ἰδεῶν ὅπῃ τὰς ἐκφράζομεν πάλιν μὲ ἄλλας τόσας λέξεις.

Οὐσία λοιπὸν ἢ ὑπόστασις, ποιότης, ποσότης, σχέσις, ἐνέργεια, πάθος, κατάστασις, ἔχειν, χρό-

νος ἢ τόπος, εἶναι δέκα γενικώτατα Γένη ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, δέκα γενικώταται ὀνομασίαι, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὑπάγονται ὅλαι αἱ λέξεις ὅπῃ εἶναι σύμβολα τῶν ἰδεῶν μας ἢ τῶν ἐννοιῶν. Ὀνομάσθησαν Κατηγορίαι ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην· ἐπειδὴ κατηγορεῖνται εἰς ἐκείνας ὅπῃ ὑπάγονται ὑπ' αὐτάς.

Περὶ Προτάσεων.

Τὰ λεγόμενα κατὰ συμπλοκὴν ὀνομάζονται Προτάσεις, καθὼς ἄνθρωπος περιπατεῖ, Σωκράτης πίνει τὸ κώνειον ἢ τλ, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ σύμβολα τῶν κρίσεων, καθὼς αἱ λέξεις εἶναι τὰ σύμβολα τῶν ἰδεῶν ἢ ἐννοιῶν· ὅθεν ὀνομάσθησαν ἢ ἐρμηνεῖται ἢ ἀποφάνσεις· ἐπειδὴ ἀπόφανσις λόγος εἶναι ἐξαγγελτικός τῆς κρίσεως εἴτε καταφάσκων εἴτε ἀποφάσκων· ἢ καταφάσκων μὲν καλεῖται κατὰφασις, ἀποφάσκων δὲ, ἀπόφασις· ἢ καταφατικὴ πρότασις ὁ Σωκράτης περιπατεῖ, ἀποφατικὴ πάλιν ὁ Σωκράτης δὲν περιπατεῖ.

Αἱ Προτάσεις συνίστανται ἢ εἰς μίαν μόνην λέξιν καθὼς περιπατῶ, ὅπῃ εἶναι συνεπτυγμένως ἢ ὑπεννοεῖται τὸ ἐγὼ, ἢ εἰς ἓνα ὑποκείμενον ἢ ἓνα κατηγορούμενον, καθὼς ὁ Σωκράτης περιπατεῖ, ἢ εἰς ἓνα ὑποκείμενον ἢ ἓνα κατηγορούμενον ἢ ἓνα προσκατηγορούμενον, καθὼς ὁ Σωκράτης εἶναι σοφός, ὅπῃ εἶναι ἀνεπτυγμένως

ως τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον, προσκα-
τηγορεῖται ὅμως καὶ τὸ εἶναι, τὸ ὅποιον συνάπτει,
συνδέει τὸ κατηγορούμενον μὲ τὸ ὑποκείμενον, ὅ-
θεν καὶ Σύνδεσμος ὀνομάζεται. Αἱ δύο πρῶται Προ-
τάσεις ἤμπορ' ἐν νὰ ἀναλυθῇ εἰς τὴν τρίτην, ἐγὼ
εἶμαι περιπατῶν, ὁ Σωκράτης εἶναι πε-
ριπατῶν. Εἰς τὴν γλῶσσαν μας ὁ Σύνδεσμος
ἤμπορεῖ νὰ ὑπεννοῖται, καθὼς, σοφὸς ὁ Σω-
κράτης· ἡ ἀρετὴ περισπᾶδασον πρᾶγ-
μα, καὶ ἡ μετάθεσις τῶν ὀρων συγχωρητὴ, πρᾶγ-
μα περισπᾶδασον ἡ ἀρετὴ, περισπᾶ-
δασον πρᾶγμα ἡ ἀρετὴ, μὲ λεπτὴν τινα ὁ-
μως διαφορὰν τῆς ὁράσεως τῆ νοός.

Αἱ Προτάσεις καθὼς σύμβολα τῶν κρίσεων,
ἂν εἶναι κατ' αὐτὰς, ἀληθεύσι καὶ λέγονται ἀ-
ληθεῖς, ἂν εἶναι παρ' αὐτὰς ψεύδονται καὶ λέ-
γονται ψευδεῖς. Εἰδὼ εἶναι λόγος διὰ τὰ λε-
γόμενα τινὸς ἀνθρώπου ὅπῃ εἶναι σύμφωνα ἢ διά-
φωνα μὲ τὰ νοούμενα τῷ αὐτῷ, καὶ τὸ ψεύδομαι
δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὸ ἀπατῶμαι.

Αἱ Προτάσεις εἶναι καθολικαὶ ὅταν τὸ ὑποκεί-
μενον εἶναι μία κοινὴ ὀνομασία, μία λέξις ὅπῃ
κατηγορεῖται εἰς πολλὰ ἄτομα, καθὼς ὁ ἄνθρω-
πος εἶναι ζῷον· ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἀ-
ρετὴ καὶ τλ, εἶναι ἀτομικαὶ ὅταν τὸ ὑποκείμενον
εἶναι ἓνα ἄτομον, καθὼς ὁ Σωκράτης φιλο-
σοφεῖ· ὁ Νεῖλος ξεχειλίζει καὶ τλ.

Πρὸς τέτοις αἱ Προτάσεις ἄλλαι εἶναι ὠρισμέ-

ναι, ὅσαι ἔχουσι καὶ τὰς δύο ὁρὰς θετικὰς, καθὼς ὁ Σωκράτης φιλοσοφεῖ, ἄλλαι εἶναι ἀόριστοι, ὅσαι ἔχουσι καὶ εἰς τὰς δύο ὁρὰς τὸ μὴ, ἢ τὸ δὲν, ἢ τὸ ὅχι, ὡς ὁ μὴ φρόνιμος δὲν φιλοσοφεῖ· ὅχι ὁ Πέτρος δὲν ψεύδεται, ἢ εἰς τὸν ἕνα μόνον ὁ πλέσιος δὲν φιλοσοφεῖ. Πάλιν, ἄλλαι εἶναι ἀναγκαῖαι, ὅσων τὸ κατηγορούμενον εἶναι ἐσιϋδες, ὡς ὁ ἄνθρωπος ζῶν· τὸ πῦρ καίει, ἄλλαι ἐνδεχόμεναι ὅσων τὸ κατηγορούμενον ὑπάρχει εἰς τὸ ὑποκείμενον, ὅχι ὁμῶς ἀναγκαίως, ὡς ὁ ἄνθρωπος κοιμᾶται, ἐν λόγῳ, ὅσαι κατηγορεῖν τὰ συμβεβηκότα ἢ χωριστὰ ἢ ἀχώριστα. Ἄλλαι, δυναταί, ὡς ὁ Πέτρος εἶναι γραμματικῶς δυνάμει δηλαδή· ἄλλαι, ἀδύνατοι τὰ δύο καὶ τρία καὶ μὲν πέντε, ἢ κερᾶσι καὶ μὲν σῦκα, ἢ συκῇ, κερᾶσι. Ἡ πρώτη μεταφυσικῶς ἀδύνατος, αἰλοῖται δὲ δύο, φυσικῶς.

Εἴτι Πρότασις κυρίως ὁ ἀποφαντικὸς λόγος ὅπῃ προτείνεται, Ἐνσασις ὁ ἀντιτεινόμενος, δηλαδή ἐκεῖνος διὰ τῷ ὁποῖοις ἐναντιώνεται, Ζήτημα ὁ ζητούμενος, Ἡ γέμενον καὶ Κείμενον ὁ προκείμενος διὰ τὰ συναχθῆ, τὰ ποιοθῆ ἄλλοτι, Ἐπόμενον ἢ Συμπέρασμα ὁ ἐπιφερόμενος ἐκ προκειμένων τινῶν, ἢ ἀκολουθία, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ καταχρηστικώτερον ἢμπορὲν τὰ ὀνομάζονται Προτάσεις.

Ὅταν πάλιν ἡ Πρότασις εἶναι παντάπασιν ἐναργής καὶ ἀνεπίδεῖς ἀποδείξεως, λέγεται ἰδιαι-

τὴν πρότασιν. Παρομοίως ὅταν λέγω ἄνθρωπος περιπατεῖ, ἡ Πρότασις ἀορισαίνει κατὰ τὸ πα-
σὸν, ὅταν ὅμως προωδέσω τὸ Κάθε, ἡ Πρότασις
δὲν ἀορισαίνει πλέον. Ἡ Πρότασις Οὐδεὶς ἄν-
θρωπος πετᾷ, καὶ ἡ Ἐνας τις ἄνθρωπος
σοφὸς, καὶ ἡ Ὅχι κάθε ἄνθρωπος σοφὸς
προσδιορίζονται καὶ αὐταὶ.

Ἡ Πρότασις εἰς τὴν ὁποίαν προτάσσεται τὸ
Κάθε, λέγεται καθόλου καταφατικὴ ἀπὸ
τῆς συνθετικῆς, καὶ τὸ σημεῖόν της εἶναι τὸ Α.
Ἐκείνη ὅπερ ἔχει πρὸ ἑαυτῆς τὸ Ἐνας τις, λέγε-
ται μερικὴ καταφατικὴ, καὶ τὸ σημεῖόν της εἶ-
ναι τὸ Ι. Ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν προωδέτεται τὸ
Οὐδεὶς, λέγεται καθόλου ἀποφατικὴ, καὶ τὸ
σημεῖόν της εἶναι τὸ Ε. Ἐκείνη ὅπερ ἔχει προηγέ-
μενον τὸ Ὅχι κάθε, λέγεται μερικὴ ἀποφα-
τικὴ, καὶ τὸ σημεῖόν της εἶναι τὸ Ο.

Καθὼς οἱ Ὅροι ἀντίκεινται πρὸς ἀλλήλους, ὡς
οἱ σχετικοί, πατήρ υἱός, δούλος δεπότης· οἱ ἐναν-
τίοι, θερμὸν, ψυχρὸν, τραχὺ μαλακὸν καὶ τλ.
ὅσοι σημαίνουν ἕξιν ἢ σέρησιν, ὄρασις, τυφλότης·
παρομοίως μία τοιαύτη ἀντίθεσις θεωρεῖται καὶ εἰς
τὰς προτάσεις. Αἱ Προτάσεις ἀντίκεινται πρὸς ἀλ-
λήλας τετραχῶς, ἡ εἶναι ἐναντία ὅταν ποτὲ δὲν
συναληθεύουν, συμφεύδονται ὅμως ἐνίοτε, ὡς ἡ
Κάθε ἄνθρωπος λογικός, μετὰ τὴν Οὐδεὶς
ἄνθρωπος λογικός, ἡ Κάθε νερὸν ψυ-
χρόν, μετὰ τὴν Κανένα νερὸν δὲν εἶναι ψυ-

ζεται, εἶναι περιττὰ καὶ ψυχρὰ νεανιεύματα δοκισισόφων.

Πρὸς τέτοις αἱ Προτάσεις προσλαμβάνουν διαφόρους ὀνομασίας, αἱ ἀξιολογώτεραι ὅμως εἶναι ἐκεῖναι ὅπῃ προκύπτει ἀπὸ τὰς προσδιοριστικὰς ὁράσεις τῶ νοός· ἐπεὶδὴ μία Πρότασις ἡμπορεῖ νὰ προσδιορισθῇ εἰς τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον πολλαχῶς. Ἀλλὰ καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια πρέπει νὰ φιλοτεχνῶνται εἰς τὴν γραμματικὴν, καὶ τὸ νὰ ἐκταθῶ περισσότερο, περιττολογῶ ψυχρότερον· ἐπεὶδὴ αἱ τοιαῦται παιδαριώδεις ἀκριβολογίαι νὰ γίνωνται εἰς μίαν ὕλην ὅπῃ δὲν ζητεῖ, εἰμὴ ἀκρίβειαν, συντομίαν καὶ σωστότητα, δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ λογικαὶ βαττολογίαι. Κατ' ἄλλον λόγον, εἰς ἕναν ὅπῃ ἡξεύρει τὰς δυνάμεις τῶν ὄρων, εἰς ἐκεῖνον ὅπῃ παρατηρεῖ τὰς διαφόρους ἐκδοχὰς τῶν λέξεων, τὰς ὁμωνυμίας, τὰς συνωνυμίας, τὰς μεταφορὰς, ἐνὶ λόγῳ, εἰς ἐκεῖνον ὅπῃ παρατηρεῖ τὰς ὁράσεις τῶ νοός κατὰ τὰς ὁποίας βαδίζει ὁ λόγος, τὸ ὅποιον εἶναι ἔργον τῆς γραμματικῆς, παρόμοιαι διδασκαλίαι εἶναι περιτταί.

Τὸ νὰ μάθῃ τινὰς νὰ νοῇ καὶ νὰ σοχάζεται ὁρθὰ, τὸ νὰ εἶναι πλέσιος ἀπὸ ιδέας εἰς τὴν ὕλην περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ, αὐτὰ τὰ δύο μόνον εἶναι ἱκανότατα καὶ εἰς τὸ νὰ διανοῇται καὶ νὰ συλλογίζεται ὁρθὰ ἕνας ἐλεύθερος, ἕνας δηλαδὴ ὅπῃ δὲν ἔχει τὴν αὐτένειαν νὰ ἀφίνεται καὶ νὰ καταστύρεται ὡς ἀνδράποδον ἀπὸ τὰ πάθη. Οἱ Πλάτων

τῆ νοὸς διὰ τῆς ὁποίας συνάγομεν μίαν κρίσιν ἀπὸ ἄλλας ὀνομάζεται Διάνοια ἢ Συλλογισμὸς.

Ὁμιλῶντες κάμνομεν μυρίαις συλλογισμὰς χωρὶς νὰ τὰς παρατηρῶμεν. Ὅταν λέγομεν λόγῳ χάριν, αὐτὸ τὸ κέρμα εἶναι ἐλατὸν, τηκτὸν, καυστὸν, συρτὸν, τὸ βαρύτερον σῶμα μετὰ τὴν πλάτιναν· καὶ, πρέπει νὰ προσέχῃς, ἀποτεινόμενοι εἰς ἓνα μαθητὴν, δὲν κάμνομεν παρὰ νὰ συλλογίζωμάδε συνεκταχμένως, καὶ τῷ ὄντι εἰς τὰς ὁμιλίας μας τοιούτους συλλογισμὰς κάμνομεν, καὶ δὲν τὰς ἀναπτύσσωμεν, παρὰ ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ ὕλης ὅπως πρῶτον ἀκέεται ἀπὸ τὰς ἀκρωμένους, μὰ καὶ αὐτὸ συμβαίνει σπανίως. Εἰς τὰς συνειδισμένους μας ὁμιλίας εἶναι πάντῃ δοκίσισοφον καὶ ἀκολέθως γελοῖον νὰ ἀναπτύσσωμεν τὰς συλλογισμὰς. Ὅταν πάλιν ὁμιλῶμεν περίτινος ὕλης ξένης, ἂν προβαίνωμεν ἀναλυτικῶς, εἶναι σχεδὸν πάντοτε περιττὴ ἢ ἀνάπτυξις.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν δύο ἀνωτέρω Συλλογισμῶν εἶναι αὐτὴ.

Κάθε χρυσὸς εἶναι ἐλατὸς, τηκτὸς καὶ τλ.

Αὐτὸ τὸ κέρμα εἶναι χρυσὸς.

Ἄρα αὐτὸ τὸ κέρμα εἶναι ἐλατὸν, τηκτὸν καὶ τλ.

Ὅσοι ἀγαπᾷ νὰ μάθῃν, πρέπει νὰ προσέχῃν.

Εἰς ἀγαπᾷς νὰ μάθῃς

Εἰς ἄρα πρέπει νὰ προσέχῃς.

Οἱ τοῖτοι Συλλογισμοὶ καὶ ἄλλοι μυρίοι, γινόμενοι καθ' ἕξιν, γίνονται ἐν ἀκαρεῖ ἀπὸ τὸν νῦν, καὶ πάντοτε ὅταν ὁ νῦν ὁρᾷ καλὰ τὰς δυνάμεις τῶν Ὄρων, καθ' ἕξιν συλλογίζομασθε. Ὅταν λέγωμεν ὁ Φίλιππος εἶναι ζῶν, αὐτὴ ἡ Πρότασις εἶναι ἓνας Συλλογισμὸς συνεπτυγμένος, καὶ διὰ ἐκείνον ὅπῃ συλλαμβάνει καλὰ εἰς τὸν νῦν τὰς δυνάμεις τῶν Ὄρων, εἶναι ἀνεπιδεῆς ἀναπτύξεως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἡ ἀνάπτυξις της εἶναι μωρὰ κενοσπυδία, μία δοκισισοφικὴ περιττολογία. Ἐπειδὴ μῆτε πρέπει νὰ τὴν προτείνωμεν ἡξεύροντες ὅτι ὁ ἀκροώμενος δὲν καταλαμβάνει καλὰ τὰς Ὄρες, δὲν ἡξεύρη δηλαδὴ ὅτι μὲ τὸ ζῶν ἐννοῶμεν ὅλα τὰ ὄντα ὅπῃ ἔχεν αἰσθησιν καὶ κίνησιν. Ἄν ἡξεύρωμεν πάλιν ὅτι ἡξεύρη καλὰ τὰς Ὄρες, προτείνοντες παρομοίας Προτάσεις καὶ ἀναπτύσσοντές τας, τὸν ὑποθέτομεν μαινόμενον ὅπῃ δὲν ἔχει καμμίαν συνάφειαν ἰδεῶν. Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῇ τῇ συλλογισμῷ εἶναι αὐτή.

Κάθε ὃν ἔχον αἰσθησιν καὶ κίνησιν εἶναι ζῶν,
Ὁ Φίλιππος ἔχει αἰσθησιν καὶ κίνησιν,
Ἄρα ὁ Φίλιππος εἶναι ζῶν.

Εἶπα ἀνωτέρω ὅτι ὅταν ὁμιλῶμεν ἀναλυτικῶς, κάθε παρομοία ἀνάπτυξις συλλογισμῷ εἶναι περιττή. Ἰδὲ πῶς ἐσυλλογίσθη. Ἐκεῖνος ὅπῃ δὲν καταλαμβάνει ὅτι ὁ Φίλιππος εἶναι ζῶν, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ἡξεύρει τί θε νὰ εἰπῇ ζῶν, δὲν ἡξεύρει ὅτι μὲ τὸν ὄρον ζῶν ἐννοῶμεν τὰ ὄντα ὅπῃ ἔχεν αἰ-

ωθισιν καὶ κίνησιν, καὶ ὅτι ἡ λέξις ζῶον εἶναι μία κοι-
νὴ ὀνομασία τῶν τοιούτων ὄντων. Ἄν δὲν καταλαμ-
βάνῃ λοιπὸν τινὰς τὴν πρότασίν με ἡ αἰτία δὲν εἶναι
μὲ τὸ νὰ μὴν ἡξεύρῃ νὰ συλλογίζεται, ἀμὴ εἶναι μὲ
τὸ νὰ μὴν ἡξεύρῃ τί θὲ νὰ εἰπῇ ζῶον. Ἡ θέλε με
καταλάβῃ ἂν ὠμιλῶσα ἀναλυτικῶς, δηλαδὴ χωρὶς
νὰ λέγω καμμίαν λέξιν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς
ὁποίας νὰ μὴν εἶναι προετοιμασμένος ὁ ἀκροατής.

Ὅταν λοιπὸν ὀμιλῶμεν περὶ ὁποιασὲν ὕλης ἀ-
ναλυτικῶς, ἡ ἀνάπτυξις τῆ συλλογισμῆ εἶναι περιτ-
τὴ, καὶ ἐνίοτε καὶ μία βαττολογία γελοιοφῶδης καὶ δοκι-
σισοφικῇ. Ἡμπορεῖμεν νὰ ὀμιλῶμεν ἀναλυτικῶς ἀφ'
ᾧ μάθωμεν πῶς νοῦμεν καὶ πῶς σοχάζομάσθε, καὶ δὲν
ἔχωμεν καὶ τὴν ἀδένεια εἰς τὸ νὰ εἴμασθε ὑποδελω-
μένοι ἀπὸ πάθῃ, εἴμασθε τότε εἰς εὐθὺν λόγον τῆς
προσοχῆς μας καὶ τῆς ἐπιστάσεώς μας προετοιμασμέ-
νοι καὶ συγκεκροτημένοι, καὶ ἀκολέθως ἀνεπίδεεῖς πα-
ραιοῖων δοκισισοφικῶν ἀναπτύξεων, τὰς ὁποίας μά-
την ἐγέννησεν ἡ σύνθεσις διὰ νὰ διασκορπίσῃ τὸ
σκότος καὶ τὴν νύκτα ἀπὸ τὰ ὅποια εἶναι συντρο-
φευμένη.

Εἰς κάθε συλλογισμὸν εἶναι τρεῖς ἰδέαι, καὶ ὅροι
ἀκολέθως ἀφ' ᾧ ἀναπτύχθῃ διὰ τῆ προφορικῆς λέ-
γῃ. Οἱ ἓνας, εἶναι μέσος διὰ τῆ ὁποίᾳ γνωρίζομεν
τὴν συνάφειαν τῶν ἄλλων δύο λόγων χάριν,

Ὁ ἄνθρωπος ζῶον,

Ὁ Φίλιππος ἄνθρωπος,

Ἄρα ὁ Φίλιππος ζῶον.

Ὁ ὅρος ἀνθρώπος εἶναι ὁ μέσος διὰ τῆς ιδέας τῆ ὁποίᾳ ἡ ιδέα τῆ Φίλιππος συνάπτεται μὲ τὴν ιδέαν τῆ ζωῶν, καὶ γνωρίζομεν ὅτι ἐπειδὴ τὸ ζῶν, ἡ ἀφηρημένη αὐτὴ ιδέα, ἀνήκει καὶ εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἀνήκει ἄρα καὶ εἰς τὸν Φίλιππον, ἐπειδὴ καὶ ὁ Φίλιππος ἀνθρώπος. Ὅλον τὸ τέχνημα αὐτὸ δὲν ἔχει τὴν βάσιν τε, παρὰ εἰς τὰς καθολικὰς καὶ καθολικωτέρας ιδέας, εἰς τὰς κοινοτέρας ὀνομασίας, τῶν ὁποίων καὶ αὐτῶν ἕκαμαν μίαν πολλὰ παράξενον χρῆσιν οἱ συνθετικοί. καὶ νὰ εἰπῶ τίποτε περισσότερον, περιτολογῶ ὀχληρότερον εἰς ἐκεῖνον ὅπῃ ἐσπύδασεν αὐτὴν τὴν Λογικὴν καθὼς πρέπει, ἀφίνοντας δηλαδὴ τὰς προλήψεις εἰς τὸ πλάγι.

Ὡντας τρεῖς Κρίσεις εἰς κάθε συλλογιστικὴν ἀνάπτυξιν, εἶναι καὶ τρεῖς Προτάσεις ἐρμηνευτικαὶ τῶν Κρίσεων· Ἡ πρώτη ὀνομάζεται Μερίζων· ἡ δευτέρα, Ἐλάσσων· ἡ τρίτη, Συμπέρασμα.

Εἴναι εἰς τὸν συλλογισμὸν φαίνονται ὅτι εἶναι περισσότεραι ἀπὸ τρεῖς ιδέαι, καὶ ἀκολούθως, εἰς τὴν ἀνάπτυξίν τε, περισσότεροι ἀπὸ τρεῖς ὅροι, καὶ περισσότεραι ἀπὸ τρεῖς προτάσεις, καθὼς εἰς τὸν, ὁ Σωκράτης ἐστὶν. Ἰδὲ ἡ ἀνάπτυξις τε

Ὁ Σωκράτης ἀνθρώπος,

Ὁ ἀνθρώπος ζῶν,

Τὸ ζῶν ἐμψυχον,

Τὸ ἐμψυχον σῶμα,

Τὸ σῶμα ἐστὶν,

Ὁ Σωκράτης ἄρα ἐστὶν.

Εἴδω βλέπεις ὅτι ἡ ἰδέα τῆ Σωκράτης εἶναι μέσα εἰς τὴν ἰδέαν τῆ ἀνθρώπου, καὶ ἡ ἰδέα τῆ ἀνθρώπου εἶναι μέσα εἰς τὴν τῆ ζῴον. Ἄν λοιπὸν ἡ ἰδέα τῆ ἀνθρώπου περιλαμβάνεται μέσα εἰς τὴν ἰδέαν τῆ ζῴον, ἄρα καὶ ἡ τῆ Σωκράτης, καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως ἕως εἰς τὸ ὑσία. Ἡ ὑσία λοιπὸν περιλαμβάνει τὸ σῶμα, τὸ ἔμψυχον, τὸ ζῶον, τὸν ἀνθρώπον καὶ τὸν Σωκράτην τὸ ἄτομον. Ὁ Σωκράτης ἄρα ὑσία. Πλὴν αὐτὸς ὁ συλλογισμὸς δὲν εἶναι, παρὰ μία ἔκφρασις σύντομος τεσσάρων συλλογισμῶν· ἐπειδὴ καὶ τέσσαρες μέσοι ὅροι εἶναι.

Εἰς τὰς παρομοίας τρόπους τῆ συλλογίζεσθαι ὄντες πολλοὶ μέσοι ὅροι, πολλάκις ὑπολανθάνει ἡ συνάφεια τῆ πρώτης ὁρῆς καὶ τῆ ὑστερινῆς, ὅθεν ἡ ἀνάπτυξις διὰ μιᾶς σειρᾶς προτάσεων εἶναι ἀναγκαία, καὶ πρέπῃσα εἰς τὰς ἐπισήμας. Ἡμπορεῖ τινὰς νὰ ἰδῇ εἰς τὸν Εὐκλείδην πολλὰς τοιούτους συλλογισμούς, καὶ δὲν εἶναι χρεῖα, παρὰ ὀλίγης ἐπιτηδεϊότητος διὰ νὰ τὴν ἐκθέσῃ καθὼς εἶναι ἐκτεμένος ὁ ἀνωτέρω. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ὅπως τινὲς ἀπὸ τῶν περιφημοτέρων νεωτερικῶν φιλοσόφων θεωρῶν τὰ σοιχεῖα τῆ Εὐκλείδου ὡς μίαν ἀρίστην πρακτικὴν Λογικὴν. Ἡ Ἀλγεβρὰ τότε δὲν εἶχεν ἐνρεθῇ ἀκόμι, οἱ δέκα χαρακτῆρες οἱ ἀριθμητικοὶ δὲν ἦσαν μήτε αὐτοὶ γνωστοί, καὶ οἱ γεωμέτραι ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ βαδίζον εἰς τὰς ἀποδείξεις δι' ἀλλεπαλλήλων συλλογισμῶν. Ἰδὲ κατωτέρω ὀλίγων παρόμοιαι ἀποδείξεις μεταφυσικαί, ληφθεῖσαι ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῆ Συγγραφέως

τῆς λογικῆς γυμνασίας καὶ συνηθείας χάριν τῶν ἀναγνωσῶν.

Ἡ ψυχὴ εἶναι μία ὑπόστασις ὅπῃ αἰσθάνεται. Τὸ σῶμα εἶναι μία ὑπόστασις ὅπῃ ἔχει ἔκτασιν. Δὲν γνωρίζομεν τὴν ψυχὴν, παρὰ ἀπὸ αὐτὸ ὅπῃ αἰσθάνεται, τὸ ὅποσον εἶναι ἡ δευτέρα ὑσία τῆς ψυχῆς. Δὲν γνωρίζομεν τὸ σῶμα, παρὰ ἀπὸ αὐτὸ ὅπῃ ἔχει ἔκτασιν, τὸ ὅποσον εἶναι ἡ δευτέρα ὑσία τῆς σώματος. Αἱ πρῶται ὑσῖαι αὐτῶν τῶν δύο ὑποστάσεων μᾶς εἶναι παντάπασιν ἄγνωστοι, καὶ ἀκολέθως καὶ διὰ τὴν ἡ μία εἶναι αἰσθητικὴ καὶ ἡ ἄλλη διασατή. Οἱ χρυσοὶ εἶναι κίτρινοι, ἐλατὸς καὶ τλ, μὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι δευτεराὶ ποιότητες, δὲν εἶναι ἡ πρώτη ποιότης, ἡ ὑσία τῆς χρυσοῦ. Ἄν ἡξεύραμεν τὴν ὑσίαν, ὅλα αὐτὰ καὶ ἄλλα ἀκόμι ἤξευραν προκύπτει ὡς παρεπόμενα. Ἀγνοῦντες λοιπὸν αὐτήν, δὲν ἡμποροῦμεν νὰ ἀποδείξωμεν μὲ σωστότητα τὴν ὁρίσιν ἑνὸς μετάλλου πρὸς ἕνα ἄλλο. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ὅπῃ ὅταν θέλωμεν νὰ ὁρίσωμεν τὰ αἰσθητὰ ἄτομα, παραλογίζομάσθε πίπτοντες εἰς μίαν λῆψιν ἀρχῆς, εἰς ἕναν φαῦλον κύκλον, καθὼς θέλομεν ἰδῆ κατωτέρω.

Ἰδὲ πῶς κινύμενος ὁ Συγγραφεὺς τῆς Λογικῆς ἀπὸ τὴν δευτέραν ποιότητα τῆς ψυχῆς τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, συνάγει συλλογίζόμενος διὰ μιᾶς σειρᾶς ταυτικῶν προτάσεων ἢ κρίσεων, ὅτι τὸ νὰ σκέπτεται ἡ ψυχὴ, εἶναι τὸ αὐτὸ ὅπῃ καὶ τὸ νὰ αἰσθάνεται.

Τὸ νὰ εἰπῇ τινὰς ὅτι ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ἔχει αἰσθήματα.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ἔχει αἰσθήματα, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ἔχει ἓνα μόνον ἢ δύο ἐν ταύτῳ ἢ πολλά.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ἔχει ἓνα μόνον αἰσθημα ἢ δύο κ' τλ. εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι αὐτὰ τὰ αἰσθήματα, ἢ κάμνουν εἰς αὐτὴν μίαν προσβολὴν σχεδὸν ἴσην, ἢ ἓνα ἢ δύο κάμνουν εἰς αὐτὴν μίαν προσβολὴν ξεχωριστοτέραν.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ἓνα ἢ δύο αἰσθήματα κάμνουν ἐπάνω της μίαν προσβολὴν ξεχωριστοτέραν, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι αὐτὴ τὰ σημειώνει ξεχωριστότερα, τὰ διασέλλει ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι αὐτὴ σημειώνει ξεχωριστότερα ἓνα ἢ δύο αἰσθήματα, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι αὐτὴ προσέχη εἰς αὐτά.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι αὐτὴ προσέχη εἰς δύο αἰσθήματα, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι τὰ συγκρίνει.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι τὰ συγκρίνει, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ὁρᾷ εἰς αὐτὰ χέσιν τινὰ διαφορᾶς ἢ ὁμοιότητος.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ὁρᾷ εἰς αὐτὰ χέσιν τινὰ διαφορᾶς ἢ ὁμοιότητος, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι κρίνει.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι κρίνει, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι κάμνει μίαν μόνην κρίσιν ἢ πολλὰς ἀλληλοδιαδόχως.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι κάμνει ἀλληλοδιαδόχως πολλὰς κρίσεις, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι σκέπτεται.

Ἡ σκέψις ἄρα τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι, παρὰ αἰσθησίς.

Ἰδὲ ἔτι καὶ πῶς παρομοίως ἀποδείχνει τὴν ἀπλότητα τῆς ψυχῆς,

Τὸ νὰ εἰπῇ τινὰς ὅτι μία ὑπόστασις συγκρίνει δύο αἰσθήματα, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι αὐτὴ ἔχει ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ δύο αἰσθήματα.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ἔχει ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ δύο αἰσθήματα, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι δύο αἰσθήματα ἐνώνονται, σμίγουν εἰς αὐτήν.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ἐνώνονται εἰς αὐτήν, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι αὐτὰ ἐνώνονται, ἢ εἰς μίαν ὑπόστασιν ὅπῃ εἶναι κυρίως μία καὶ ὅτι δὲν εἶναι συγκειμένη (συνθεμένη) ἀπὸ μέρη, ἢ εἰς μίαν ὑπόστασιν ὅπῃ εἶναι μία καταχρησικώτερον, καὶ ὅπῃ ὁμιλῶντες ἀκριβέστερον, εἶναι συγκειμένη ἀπὸ πολλὰ μέρη, τὰ ὅποια τὸ καθέκαστα εἶναι ἄλλαι τόσαι ὑποστάσεις.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι δύο αἰσθήματα ἐνώνονται εἰς μίαν ὑπόστασιν, μίαν κυρίως ὅπῃ δὲν εἶναι συγκειμένη ἀπὸ μέρη, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι αὐταὶ ἐνώνονται εἰς μίαν ὑπόστασιν ἀπλήν. Οὕτως, ἡ ταυτότης εἶναι ἀποδειγμένη ἀναμεταξὺ εἰς τὴν ὑπόστασιν ὅπῃ συγκρίνει, καὶ εἰς τὴν ὑπόστασιν τὴν ἀδιάστατον. Ἐκείνως πάλιν, ἀνδραγαδῇ ἐνώνονται εἰς μίαν καταχρησικώτερον λεγομένην μίαν, ἰδὲ πῶς συλλογίζεται.

Τὸ νὰ εἰπῇ τινὰς ὅτι δύο αἰσθήματα ἐνώνονται εἰς μίαν ὑπόστασιν συνθεμένην ἀπὸ μέρη, τὰ ὅποια εἶναι τὸ καθέκαστα μία ξεχωριστὴ ὑπόστασις, εἶναι τὸ αὐ-

R

τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ἐνώνονται καὶ τὰ δύο εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ μέρος, ἢ ὅτι δὲν ἐνώνονται εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τὴν συγχειμένην, παρὰ μὲ τὸ νὰ ἀνήκῃ τὸ ἓνα εἰς τὸ ἓνα μέρος, καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὸ ἄλλο μέρος. Ἐχωμεν καὶ ἐδῶ δύο πτώσεις. Α'ς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν πρώτην.

Τὸ νὰ εἰπῇ τινὰς ὅτι δύο αἰσθήματα ἐνώνονται εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ μέρος, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ἐνώνονται εἰς ἓνα μέρος ὅπῃ εἶναι ἓνα κυρίως, ἢ εἰς ἓνα μέρος συγχείμενον ἀπὸ πολλὰ μέρη.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ἐνώνονται εἰς ἓνα μέρος ὅπῃ εἶναι ἓνα κυρίως, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ἐνώνονται εἰς μίαν ὑπόστασιν ἀπλῆν, καὶ εἶναι ἀποδειγμένον ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀδιάσπαστος.

Τὸ νὰ εἰπῇ πάλιν ὅτι ἐνώνονται εἰς ἓνα μέρος συγχείμενον ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, εἶναι ἀκόμι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ἢ ὅτι αὐτὰ ἐνώνονται εἰς ἓνα μέρος ὅπῃ εἶναι ἀπλῆν, ἢ ὅτι τὸ ἓνα, εἰς ἓνα μέρος αὐτῶν τῶν μερῶν, καὶ τὸ ἄλλο, εἰς ἓνα ἄλλο μέρος.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ αἰσθήματα εἶναι εἰς ἓνα μέρος αὐτῶν τῶν μερῶν, καὶ τὸ ἄλλο εἰς ἓνα ἄλλο μέρος, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ ἓνα αἰσθημα εἶναι εἰς τὸ μέρος Α, λόγῳ χάριν, καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὸ μέρος Β, καὶ αὐτὴ ἡ πτώσις εἶναι ἡ ἰδία ὅπῃ καὶ ἐκείνη ὅπῃ μας ἔμεινε νὰ θεωρήσωμεν.

Τὸ νὰ εἰπῇ τινὰς ὅτι τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο αἰσθήματα εἶναι εἰς τὸ μέρος Α, καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὸ μέρος Β, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ ἓνα εἶναι εἰς μίαν ὑπόστασιν, καὶ τὸ ἄλλο εἰς μίαν ἄλλην.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ ἓνα εἶναι εἰς μίαν ὑπόστασιν, καὶ τὸ ἄλλο εἰς μίαν ἄλλην, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι αὐτὰ δὲν ἐνώνουνται εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι αὐτὰ δὲν ἐνώνουνται εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι μία ὑπόστασις δὲν τὰ ἔχει ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ.

Τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι μία ὑπόστασις δὲν τὰ ἔχει ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὰ συγκρίνῃ.

Εἶναι ἄρα ἀποδειγμένον ὅτι ἡ ψυχὴ ὄντας μία ὑπόστασις ὅπῃ συγκρίνει, δὲν εἶναι μία ὑπόστασις συγκειμένη ἀπὸ μέρη, μία ὑπόστασις διασατῇ. Εἶναι ἄρα ἀπλῆ.

Ἡ μέθοδος ὅπῃ ἡκολέθησεν ἐδῶ ὁ Συγγραφεὺς, κάμνει νὰ ἰδῶμεν ἕως πῶς εἶναι συγχωρημένον νὰ διαχωρήσωμεν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων. Ἡ δευτέρα ἐστὶ ἀρκεῖ εἰς ἀπόδειξιν ὅτι δύο ὑποστάσεις διαφέρουν, δὲν ἀρκεῖ ὅμως νὰ μετρήσωμεν μὲ σωστότητα τὴν διαφορὰν ὅπῃ εἶναι ἀναμεταξύ τους.

Μᾶς εἶναι εὐκόλον νὰ συλλογιζώμεν ἐκεῖ ὅπῃ ἡμπρῶμεν. Δὲν ἔχωμεν νὰ κάμωμεν, παρὰ νὰ μεταφράσωμεν εἰς προτάσεις ταυτικάς, τὰς ἀποδείξεις ὅπῃ νομίζον ὅτι ἔκαμαν. Ἰδὲ ἡ λυδία λίθος, ἰδὲ τὸ μόνον μέσον ὅπῃ ἔχομεν εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν τέχνην τὴν συλλογιστικὴν. Ἰδὲ πρὸς τέτοις καὶ πῶς χήτει ἰδεῶν ἡ ταυτότης τῶν προτάσεων μᾶς λανθάνει.

Ε' π α γ ω γ ή.

Ονομάζον ἕτως ἓνα εἶδος ἐπιχειρήματος, ἢ ἐπιχείρημα δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ, παρὰ μία συλλογισικὴ ἔκφρασις, ὠνομασμένη ἕτω κατὰ τὴν ὅρασιν τῶ νοὸς ὅπῃ τὴν μεταχειρίζεται ἐπιχειρῶντας τίποτες. Ονομάζον λέγω Ε'παγωγὴν ἓνα ἐπιχείρημα, ἓναν συλλογισμόν ὅπῃ κάμνουν ἐπαριθμῶντες πολλὰ ἄτομα ὅπῃ ἔχουν μίαν κοινὴν ιδιότητα, καὶ ὕστερα ἢ ξεύροντες ὅτι αὐτὰ ἔχουν ἀκόμι μίαν ἄλλην κοινὴν ιδιότητα, ἐπιφέρουν τὴν μίαν ιδιότητα ὡς παρεπόμενον τῆς ἄλλης, καὶ συμπεραίνειν. Μὰ συμπεραίνοντες ἕτω συμπεραίνειν κάκιζα.

Πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν τὰ κατ' ἓκασα διὰ νὰ μάθωμεν ἂν μία ιδιότης ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν ἄλλην. Τὰ κατ' ἓκασα ἀτομικῶς, διὰ νὰ συνάξωμεν ἓνα εἰδικὸν κατ'όλε, τὰ κατ' ἓκασα εἰδικῶς, διὰ νὰ συνάξωμεν ἓνα γενικὸν κατ'όλε· καὶ ὅσον περισσότερα κατ' ἓκασα ἀπαριθμήσῃ τινὰς, τόσον ἢ ἐπαγωγὴ εἶναι ἐντελεστέρα. Ἡξέυρομεν ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀγαπῶν τὰ ἡδονικὰ αἰσθήματα, καὶ ἀποφεύγουσιν τὰ λυπηρά. Αὐτὴν τὴν γνῶσιν ἐξ ἐπαγωγῆς τὴν ἔχουμεν. Εἶναι ἓνας συλλογισμὸς ὅπῃ ἐκάμαμεν ἀφ' οὗ ἐπαρατηρήσαμεν αὐτὸ εἰς ἕλως τὲς κατὰ μέρος ἀνθρώπους· καὶ ἅς μὴ μὲ ἀντιτείνῃ τινὰς ἐδῶ τὲς Βραχμᾶνας. Μὰ ὅταν λέγω ὅτι οἱ παχεῖς, δύσνοιες· ἐπεὶδὴ ἐπαρατήρησα τὴν δύσνοιαν εἰς τινὰς, ὁ συλλογισμὸς με ἐδῶ εἶναι ἀσυλλόγιστος. Διὰ νὰ ἡμπορῇ τινὰς

νὰ ἐπιφέρει τι ὀρθῶς ἐπαγωγικῶς, πρέπει ἢ ἐπαγωγὴ νὰ εἶναι πλήρης, ὅταν ὅμως ἢ ἐπαγωγὴ δὲν εἶναι πλήρης, ὅταν εἶναι ἰσχνή νὰ εἰπῶ ἔτω, τότε δὲν εἶναι, παρὰ μία εἰκασία, τόσον ἀσθενε-
τέρα, ὅσον ἢ ἐπαγωγὴ ἰσχυρότερα.

Π α ρ ᾱ δ ε ι γ μ α.

Πολλὰκις ὁμιλῦντες κατασκευάζομεν τὸν συλ-
λογισμὸν διὰ τινος παραδείγματος, καὶ ὁ λόγος μας
τότε ἔχει ἰσχυροτέραν πίσωσιν. Νέε ἀ γ ᾱ π α τ ῆ ν
σ π ε δ ῆ ν, διὰ νὰ γένῃ καὶ ἐσὺ ὡς ὁ δεῖ-
να, ὁ δεῖνα ὁ πῦ τῶ ρ α θ α υ μ ᾶ ζ ε τ α ι. Ἴδὲ
καὶ τὸ παράδειγμα ὁπῶ βλέπει τινὰς εἰς ὅλας τὰς
Λογικὰς, κακὸν ἢ μάχη πρὸς γείτονας, ἐ-
πειδὴ καὶ ἡ τῶν Θηβαίων πρὸς τὰς Ἀ-
θηναίους τοιαύτη ἐσάθη. Ὀνομάζον λοιπὸν
τὰς τοιούτους συλλογισμοὺς παραδείγματα. Μὰ τὸ
ἐσιῶδες τῆ συλλογισμῶ δὲν εἶναι αὐτό· αὐτὸ δὲν
εἶναι, παρὰ ἐπεσιῶδες, καὶ τὰ ἐπεσιῶδη εἶναι ἁ-
πείρα.

Ε' ν θ ὑ μ η μ α.

Ὀνομάζον ἔτις ἓνα συλλογισμὸν ἀτελεῖ εἰς τὴν
ἐκφρασίαν, μὲ τὸ νὰ ἀφικρῶν μίαν πρότασιν ἀπὸ
τὰς τρεῖς ὡς εὐκόλα ὑπεννομένην. Λόγῳ χάριν,

Μισητὸν ἢ φίλαργυρία, ὡς σκληρύνουσα καὶ
σῶμα καὶ καρδίαν.

Η' καὶ ἔτω.

Κάθε τι ὅπῃ σκληρύνει καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν
καρδίαν εἶναι μισητόν.

Ἡ Φιλαργυρία ἄρα μισητόν.

Εὐδὼ ἡ ἐλάσσων ὑπεννοεῖται· ἡ ἐντελής ἀνάπ-
τυξις εἶναι αὐτή.

Κάθε τι ὅπῃ σκληρύνει τὸ σῶμα καὶ τὴν καρ-
δίαν, εἶναι μισητόν.

Ἡ Φιλαργυρία σκληρύνει καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν
καρδίαν.

Ἡ Φιλαργυρία ἄρα μισητόν.

Θνητὲ μὴ φύλαττε μίσος ἀθάνατον.

Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῇ εἶναι αὐτή.

Ὁ θνητὸς δὲν πρέπει νὰ φυλάττῃ μίσος ἀθάνα-
τον ὅπῃ βασιᾶ περισσότερο ἀπὸ αὐτόν.

Σὺ εἶσαι θνητός.

Σὺ ἄρα δὲν πρέπει νὰ φυλάττῃς μίσος ἀθά-
νατον.

Τὰς τοιαύτας ἐλλιπεῖς ἢ ἀτελεῖς συλλογισμοὺς
καὶ ἐκφράσεις τὰς ὀνομάζον Εὐνομήματα. Μὰ
ὁμιλῶντας λογικώτερον, καὶ αὐτὸ συλλογισμὸς
δὲν εἶναι, παρὰ τοῖστοι· καὶ τοιότῃς ὅλοι οἱ ἄνθρω-
ποι καὶ ἡμέραν κάμνομεν.

Δίλημμα.

Τὸ Δίλημμα εἶναι ἓνας συλλογισμὸς σύνθε-
τος, εἰς τὸν ὁποῖον διαιρῶν ἓνα ὅλον εἰς τὰ μέρη-
τα, καὶ συμπεραίνων ἀπὸ τὸ ὅλον ἐκεῖνο ὅπῃ ἐσυμ-

πέραναν ἀπὸ καὶ ἓνα μέρος τῆς ὅθεν καὶ ὠνομάσθη
διβολὸν ἢ δίσομον ἐπιχείρημα, καὶ προσέτι διλογ-
χον. Διὰ τῆς διλήμματος ἀποσομώνεν τὰς πυρρῶ-
νικὰς ὅπῃ διίσχυρίζονται ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἡξεύ-
ρη τινὰς τίποτες.

Ἡ ἡξεύρετε ἐκεῖνο ὅπῃ λέγετε, ἢ δὲν τὸ ἡξεύρετε.

Αὐτὸ ἡξεύρετε, ἡμπορεῖ ἄρα νὰ ἡξεύρῃ τι-
νὰς τίποτες.

Αὐτοὶ οὐκ ἔχουσιν ἄρα ἀδίκον βεβαιώνοντες ὅτι
δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἡξεύρῃ τινὰς τίποτες·
διὰ τὸ δὲν πρέπει νὰ βεβαιώσῃ τινὰς
ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν ἡξεύρει.

Τὸ ὅλον πρέπει νὰ εἶναι ἀκριβῶς διηρημένον εἰς ὅλα τε τὰ μέρη· διὰ τί, ἂν ἡ ἐπαριθμησις εἶναι ἀτελής, εἶναι ἐναργὲς ὅτι τὸ συμπέρασμα δὲν εἶναι ὀρθόν. Ἰδὲ ἓνα τοῦτον διλημματικὸν σόφισμα ὃπῃ ἐπρότεινεν ἓνας φιλόσοφος ἐμποδίζοντας ἓναν ὃπῃ ἔμελλε νὰ ὑπανδρευθῇ.

"Ἡ δὲ πάρος καλὴν (εὐμορφον), ἢ κακὴν (ἄσχημον).

Α"ν εἶναι καλὴ, θ'εὶ γὰρ εἶναι κοινή.

Α"ν εἶναι κακὴ, θὲ νὰ εἶναι ποινὴ (βάσανος).

Εὐκείνος ἤμπορεύσε νὰ τὸν ἀποκριθῇ, μήτε ὅλαι αἱ καλαὶ, ἀχρεῖαι, μήτε ὅλαι αἱ ἄσχημοι, ἄνοσοι· ἐπεὶδὴ ἡ διαίρεσις δὲν εἶναι ἀκριβὴς, καὶ τὸ συμπέρασμα τῷ καθ' ἑνὸς μέ-

ρες δὲν εἶναι ἀναγκαῖον. Εἶναι γυναῖκες πολλὰ εὐ-
μορφοὶ ὅπῃ εἶναι σώφρονες, εἶναι πάλιν ἄλλαι ὅπῃ
δὲν εἶναι εὐμορφοὶ εἰς ἓνα βαθμὸν ὅπῃ νὰ κατε-
ποφθαλμιάζονται. Εἶναι γυναῖκες ἄσχημοι, ὅχι ὅ-
μως εἰς ἓναν βαθμὸν ὅπῃ νὰ εἶναι ἀνυπόφοροι. Πρὸς
τέτοις εἶναι καὶ ἄσχημοι γυναῖκες ὅπῃ ἀρέσκον διὰ
τὰς χάριτας τῆ νοός των καὶ τῆ χαρακτῆρός των.

Εἰς τὸ δῖλημμα καθὼς καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀναπ-
τύξεις τῆ συλλογισμῆς πρέπει νὰ φυλάττεται τινὰς
ἀπὸ τὴν ἀναστροφὴν. Λόγῳ χάριν, ἓνας παλαιὸς
ἐδειχεν ὅτι δὲν πρέπει τινὰς νὰ ἀναδέχεται τὰς
ὑποθέσεις τῆς δημοκρατίας ἢ ἀριστοκρατίας μὲ τὸ
ἐφεξῆς δῖλημμα.

Ἡ δὲ πολιτευθῇ τινὰς καλὰ, ἢ δὲ πολιτευ-
θῇ κακά.

Αὐ καλὰ, δὲ ἀποκτήσῃ ἐχθρὸς.

Αὐ κακά, δὲ ἀμαρτήσῃ εἰς τὸς Θεός.

Τὸν ἀπεκρίθησαν μὲ αὐτὴν τὴν ἀναστροφὴν.

Αὐ διοικῇ τινὰς ἡπίως καὶ συγκαιταβατικῶς,
δὲ ἀποκτήσῃ φίλος.

Αὐ ἀκριβῶς δικαίως, δὲ νὰ εὐχαρισήσῃ τὸς
Θεός.

Σωρεΐτης.

Ὁ Σωρεΐτης εἶναι μία ἀλληλεχρία ἐκφραзо-
μένων συλλογισμῶν μὲ περισσοτέρας ἢ ὀλιγωτέ-
ρας προτάσεις, τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα πρέπει νὰ
ἐξηγῇ τὸ κατηγορούμενον τῆς πρώτης, ἢ τρίτη

Ὁ ἀντάρτης τῷ δημιουργῷ τε, εἶναι περιφρονη-
τῆς τῷ δημιουργῷ τε.

Ὁ περιφρονητῆς τῷ δημιουργῷ τε, δὲν ψηφᾷ
τὸν δημιουργόν τε.

Ὁ μὴ ψηφῶν τὸν δημιουργόν τε, δὲν ἔχει κἀ-
νένα σέβας εἰς τὸν δημιουργόν τε.

Εἰ κεῖνος ὅπῃ δὲν ἔχει κἀνένα σέβας εἰς τὸν δη-
μιουργόν τε, εἶναι ἀσεβῆς εἰς τὸν δημιουργόν τε, τὸ
αὐτὸν νὰ εἰπῶ, εἰς τὸν Θεόν.

Ὁ περιφρονητῆς ἄρα τῆς γνώσεως τῶν ὄντων,
εἶναι ἀσεβῆς εἰς τὸν Θεόν.

Εἶναι περιττὸν νὰ εἰπῶ ὅτι πρέπει αἱ κρίσεις
ἢ τὰ σύμβολα αὐτῶν αἱ ἀλληλοδιάδοχοι προτά-
σεις, νὰ ταυτίζονται ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην· ἐπειδὴ
ἀλλέως, δὲν ἤξελαν ἔχει κἀμμίαν ἀκολουθίαν, καὶ
τὸ συμπέρασμα, ἀσυμπέρασον. Ἴδὲ ἕνας παρόμοιος
Σωρεΐτης.

Ἡ Ἑλλάς εἶναι τὸ καλλίτερον μέρος τῷ κόσμῳ.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι τὸ καλλίτερον μέρος τῆς
Ἑλλάδος.

Τὸ Πήλιον ὄρος εἶναι τὸ καλλίτερον ὄρος τῆς
Θεσσαλίας.

Ἡ κώμη μὲ ἢ καλλιτέρα κώμη τῷ Πηλίου ὄρους.

Ἡ οἰκία μὲ ἢ καλλιτέρα οἰκία τῆς κώμης.

Τὸ δωμάτιόν μὲ, τὸ καλλίτερον δωμάτιον τῆς
οἰκίας.

Εἴ γὰρ εἶμαι ὁ καλλίτερος ἄνθρωπος τῷ δω-
ματί.

Εγὼ ἄρα εἶμαι ὁ καλλίτερος ἄνθρωπος τῷ κόσμῳ.

Παρόμοιοι συλλογισμοὶ εἶναι παράξενοι· μὲ ὅλον τῆτο οἱ παρόμοιοι συλλογισμοὶ δὲν εἶναι σπάνιοι εἰς τὸν κόσμον, καὶ εἶμαι οὗτε ἀκολούθως ἀριστισταὶ χωρὶς νὰ τὸ ἡξεύρωμεν. Ὅταν παραξενεύωμά οὗτε βλέποντες κἀνέναν ὅπῃ δὲν φρεῖ τὸ φόρεμά μας, ὃ δὲν ἀριζίζομεν, ὅ ἐστι ὃ δὲν δοξάζομεν ὅτι τὸ φόρεμά μας εἶναι τὸ δυνατόν καλλίτερον; (1)

Οἱ κατὰ τῆς συνθετικῆς διαφόροι συλλογισμοὶ καὶ οἱ τῶν Τρόποι.

Πρὸ τῆ νὰ ἐκθέσω ἐπιτετμημένως τὰς συλλογισμὰς τῶν συνθετικῶν καὶ τὰς κατ' αὐτὰς τρόπους τῶν συλλογισμῶν, ἔκρινα εὐρῆγον νὰ κάμω τὰς

(1) Ὁνομάζου ἀκόμη καὶ συλλογισμὸς συμπλεκτικὸς, αἰτιολογικὸς ὑποθετικὸς, διαθευκτικὸς κτλ. Μὰ ὅταν ἡξεύρη τινὰς τὴν ἑστίαν τῆ συλλογισμῶν, οἱ τοιοῦτοι εἶναι παιδαριῶδη παρατηρήματα. Ὁ περικλεὴς Ἀλεμβέρτος λέγει, ἡξευρωμεν πολλάς ιδιότητας καὶ τῆ μαγνήτη καὶ κομπάζομεν διὰ τὸν πλεον τῶν γνώσεών μας. Μὰ αὐτὸς ὁ φαινόμενος πλεον, εἶναι ἔλεγχος μιᾶς πραγματικῆς πτωχείας μας· ἐπειδὴ ἂν ἡθέλαμεν ἡξεύρη τὴν ἑστίαν τῆ μαγνήτη, ὅλαι αὐταὶ αἱ γνώσεις καὶ ἄλλαι προσέτι ἡθέλαν προκύπτει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχικὴν γνώσιν ὡς παρεπόμενα. Ἡ ἡξευρωμεν τὴν ἑστίαν τῆ συλλογισμῶν, καὶ εἰς αὐτὴν ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ κρατύνῃ τὸν νῦν τῆ μαθητῆ.

παρατηρήσεις τὰς ἐφεξῆς, διὰ τὴν ἰδῆ τινὰς μετ' αὐτὰς εὐκολώτερα τὴν κενωσπεδίαν τες.

Ὁ τρόπος τῆ συλλογίζεσθαι εἶναι παντὲς ὁ αὐτός, καὶ ἀκριβῶς ὁμιλῶντες δὲν εἶναι, παρὰ ἓνα εἶδος συλλογισμῶν· διὰ τὸ εἰς καθ' ἓν ὕλην ὅπῃ συλλογίζεται τινὰς, δὲν κάμνει, παρὰ τὴν πέρνῃ ἓναν μέσον ὅρον ὃ ὁποῖος τὴν περιέχῃ τὸν ἓναν ἀπὸ τῶν δύο ὅρων τῶν ὁποίων θέλομεν τὴν δεῖξωμεν τὴν συμπλοκὴν, τὴν συνάφειαν, καὶ τὴν περιέχεται εἰς τὸν ἄλλον· καθὼς ἂν θέλῃ τὴν δεῖξῃ ὅτι ὁ Φίλιππος εἶναι ζῶν, πέρνει τὸ ἄνθρωπος μέσα εἰς τὸ ὅποιον περιέχεται ὁ Φίλιππος, καὶ τὸ ὅποιον περιέχεται πάλιν εἰς τὸ ζῶν. Ἄν λοιπὸν ἡ ἰδέα τῆ ζῶν περιέχῃ τὴν ἰδέαν τῆ ἄνθρωπος, πολλῶν μᾶλλον περιέχει τὴν τῆ Φίλιππος. Ὁ Φίλιππος ἄρα ζῶν. Τὸ ἄνθρωπος ταυτίζεται μετὰ τὸ Σωκράτης, τὸ ζῶν ταυτίζεται καὶ μετὰ τὸ ἄνθρωπος· ἄρα καὶ μετὰ τὸ Σωκράτης. Ὁ Σωκράτης ἄρα ζῶν. Ἰδὲ ἡ εὐσία τῆ συλλογισμῶν.

Δὲν εἶναι ἄρα, παρὰ ἓνα εἶδος συλλογισμῶν, αἱ ἀναπτύξεις τῶν ὁμοῦ καὶ αἱ ἀποδόσεις τῶν ἡμπορῶν τὴν ποικίλλωνται μυριαχῶς. Ἡξεύρω ὅτι οἱ συνθετικοὶ θέλουν πολλὰ εἶδη, καὶ ὅτι τὰ μὲν ἀποδείχνουν περισσότερον, τὰ δὲ ὀλιγώτερον. Πλὴν ἂν ἀναλύσεν τὸν λόγον τες, θέλουν ἰδῆ ὅτι δὲν λέγουν τίποτες· ἐπειδὴ ἢ ὅλα τὰ εἶδη πρέπει τὴν ἀποδείχνουν, καὶ ἔτι δὲν διαφέρουν τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἢ δὲν ἀποδείχνουν, καὶ ἔτι μήτε πρέπει τὴν λέγωνται

νήν ὀνομασίαν, ζῶα, καὶ τὰ δεύτερα, φυτά. Βλέπω ὅτι ἀπὸ αὐτὰ τὰ ζῶα ἄλλα πετῶν εἰς τὴν αἴρα, ἄλλα περιπατῶν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἄλλα ζῶν μέσα εἰς τὰ νερά, καὶ ὀνομάζω πάλιν ξεχωριστὰ, τὰ πρῶτα, πετηνά, τὰ δεύτερα, χερσαῖα, τὰ τρίτα, ἔνυδρα. Τὰ χερσαῖα ζῶα καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ, διεγείρουν εἰς ἐμένα διαφορετικὰς ἰδέας, καὶ συχάζομαι ὅτι πρέπει νὰ ἔχω καὶ διαφορετικὰς κοινὰς ὀνομασίας ἐκφρασικὰς αὐτῶν τῶν ἰδεῶν· διδω λοιπὸν εἰς ὅσα διεγείρουν τὴν αὐτὴν ἰδέαν, τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν ἵππος, βῆς, λύκος, ἄνθρωπος κτλ. Τὰ πράγματα εἰς τὰ ὅποια ἀρμόζει αὐτὴ ἡ ὀνομασία ὄντα πολλὰ, ὀνομάζω ἄλλο, Πέτρον, ἄλλο Παύλον κτλ. Αὐταὶ αἱ ὀνομασίαι εἶναι ἀτομικαὶ δὲν εἶναι κοιναί, καὶ μόνον διὰ τὴν ἀνθρώπου ἔχομεν τοιαύτας ὀνομασίας τὰς ὁποίας οἱ γραμματικοὶ τὰς ὀνομάζουσι Κύρια ὀνόματα.

Ἕνας ὅρος κατηγορεῖται εἰς ἕναν ἄλλον ὁ σῶμα, λόγῳ χάριν, εἰς τὸν ὅρον ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος ὅρος δὲ αὐτὸ λέγεται ὑποκείμενον, ὅταν ὁ ὑποκείμενος ὅρος φανερώνη κἀνένα πρᾶγμα ἀπὸ ὅσα ὑπάγονται εἰς τὴν κοινὴν ὀνομασίαν τὸ σῶμα, ὅταν δηλαδή τὸ πρᾶγμα ἄνθρωπος ἔχη τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πράξεως σῶμα. Ὅταν λοιπὸν ἡξεύρη τις ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον, καὶ ὅτι τὸ ζῶον εἶναι ἔμφυχον, καὶ ὅτι τὸ ἔμφυχον εἶναι σῶμα, ἡξεύρει ὅτι εἶναι καὶ ἔμφυχον καὶ σῶμα, ἢ, νὰ εἰπῶ ἐκφραζόμενος διαφορετικῶς, ἂν ἡξεύρη ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἀν-

ἄνθρωπος περιέχεται μέσα εἰς τὴν τῷ ζῶν, καὶ ἡ τῷ ζῶν εἰς τὴν τῷ ἔμφυχον, καὶ αὐτὴ εἰς τὴν τῷ σῶμα, ἡξεύρει ὅτι ἡ ἰδέα τῷ ἄνθρωπος περιέχεται πολλῶν μᾶλλον εἰς τὴν τῷ ζῶν.

Τώρα ὑπόθεσε ὅτι ἡξεύρει τινὰς ὅτι τὸ ἔμφυχον κατηγορεῖται εἰς τὸ ζῶν, καὶ ὅτι τὸ ζῶν κατηγορεῖται εἰς τὸν ἄνθρωπον, δηλαδὴ ὅτι τὸ ζῶν εἶναι ἔμφυχον καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ζῶν, δὲν ἡξεύρει ὅμως ἂν τὸ ἔμφυχον κατηγορῇται καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἴδὲ πῶς οἱ συνθετικοὶ δείχνουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἔμφυχον.

Κάθε ζῶν ἔμφυχον.

Κάθε ἄνθρωπος ζῶν.

Ἄρα κάθε ἄνθρωπος ἔμφυχον.

Παρόμοιαι ἀναπτύξεις συλλογισμῶν εἶναι δοκισσοφικαὶ περιττολογίαι ὡς φέρνουν ἀηδίαν εἰς ἕναν ὡς ἔμαθε νὰ νοῆ καὶ νὰ σοχάζεται. Ὅποιος ἐδιδάχθη ἀπὸ τὴν ἀνάλυσιν τὸ ἔμφυχον, τὸ ζῶν, ἐνὶ λόγῳ τὸ τέχνημα τῶν κατὰ τὴν, τῶν κοινῶν ὀνομασιῶν, καὶ νὰ νοῆ, δὲν ἔχει χρεῖαν τελείως ἀπὸ παρομοίας ἀναπτύξεις, καὶ ὅποιος δὲν ἐδιδάχθη δὲν ἔχει, παρὰ συγκεχυμένας ἰδέας αὐτῶν, κατὰ καὶ ἐκεῖνοι ὅπως κάμνουν παρομοίους συλλογισμοὺς ἐλέγχους τῶν συγκεχυμένων τῶν γνώσεων· ἐπειδὴ, εἶναι δυνατόν νὰ ἡξεύρῃ τινὰς ὅτι τὸ ἔμφυχον κατηγορεῖται εἰς τὸν ἄνθρωπον, χωρὶς νὰ ἡξεύρῃ ὅτι τὸ ἔμφυχον κατηγορεῖται καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον;

Οἱ συνθετικοὶ λέγουσιν ὅτι αὐτὸς ὁ συλλογισμὸς εἰς τὸν ὁποῖον ὁ μέσος ὅρος εἶναι ὑποκειμένος εἰς τὴν μείζονα, καὶ κατηγορούμενος εἰς τὴν ἐλάσσονα, εἶναι ὁ τέλειος καὶ σφοδρότατος συλλογισμὸς. Μὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπως εἶπα ἀνωτέρω, καταλαμβάνει τινὰς ὅτι παρόμοια λόγια εἶναι περιττολογίαι παιδαριώδεις. Αὐτὲς τὲς συλλογισμὸς τὲς ὀνομάζον Πρωτοσχήμενας ἢ τῆς πρώτης σχήματος.

Ὅσοι συλλογισμοὶ ἔχον τὸν μέσον ὅρον κατηγορούμενον καὶ εἰς τὴν μείζονα καὶ εἰς τὴν ἐλάσσονα, εἶναι τῆς δευτέρας σχήματος λέγουσιν οἱ συνθετικοί. Εἶναι δευτεροσχήμενες καὶ ἀτελεῖς, καὶ αὐταὶ καὶ οἱ τῆς τρίτης καὶ τετάρτης σχήματος. Ἰδὲ ὁ δευτεροσχήμενος.

Οὐδεὶς λίθος ζῶον.

Κάθε ἄνθρωπος ζῶον.

Οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι πολλὰ παράξενον καὶ γελοῖον. Ἀπόρησε τινὰς ποτὲ, ἂν εἶναι τινὰς ἄνθρωπος λίθος; μὰ θεὸς νὰ εἰπῇ τινὰς ὅτι παρόμοια παραδείγματα εἶναι γυμνασίας καὶ συνηθείας χάριν (ἡμπορεῖ νὰ προυδέσῃ καὶ ἕξως.) Ὁ μὰ τοιαῦτα παραδείγματα ἰσχυρὰ μετέλειπται εἶναι ὅπως πρέπει νὰ δίδονται εἰς τὰς νέας; Ἡ ξεύρει ἐκεῖνος ὅπως τὰ προτείνει, πόσον διαφθείρει τὰς νέας; Ἐνθυμῶμαι πόσον αὐταὶ αἱ ἐρεχγελαὶ μετέδυσκόλευαν, μετέκαταζάλιζαν, μετὰ νὰ ἐπάχιζαν νὰ μὴν τὰς θεωρῶ τριάντας. Φαίνεται ὅτι οἱ συνθετικοί

δὲν ἔγραψαν Λογικάς, παρὰ διὰ νέες ὅπῃ χρειάζονται ἀλυσίδας. Κατ' ἄλλον λόγον αὐτὸ τὸ σχήμα ἤμπορεῖ νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ πρῶτον· καὶ ἤμπορεῖ τινὰς νὰ εἰπῇ καὶ δι' αὐτὸ ὅσα δι' ἐκεῖνο.

Ὅταν ὁ μέσος ὅρος εἶναι ὑποκείμενος εἰς τὰς προκειμένας εἰς τὴν μείζονα δηλαδὴ καὶ ἐλάσσονα, τότε ὁ συλλογισμὸς εἶναι τῷ τρίτῳ σχήματος, ὡς

Κάθε ζῶον ἔμφυχον.

Κάθε ζῶον ὕσια, (ὑπόσασσις).

Μία τις ὕσια ἔμφυχος.

Ὅταν ὁ μέσος ὅρος εἶναι κατηγορούμενος εἰς τὴν μείζονα, καὶ ὑποκείμενος εἰς τὴν ἐλάσσονα, τότε ὁ συλλογισμὸς εἶναι τῷ τετάρτῳ σχήματος, ὡς

Κάθε ἄνθρωπος ζῶον.

Κάθε ζῶον ἔμφυχον.

Ἐνατι ἔμφυχον ἄνθρωπος.

Ὁ τέταρτος συλλογισμὸς εἶναι ὁ ἀτελέστατος λέγων· ὁ μὰ καὶ ὁ τοιοῦτος ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῇ συλλογισμὸς;

Ἰδὲ πῶς ἓνας ἀναλυτικὸς βαδίζει θέλωντας νὰ δείξῃ εἰς ἄλλον ὅτι Κάθε ἄνθρωπος ἔμφυχον. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ γίνεται δι' ἓναν ὅπῃ δὲν ἤξεύρει ἂν καὶ ἄνθρωπος εἶναι ἔμφυχον. Αὐτὸς εἰς αὐτὴν τὴν ἄγνοιαν δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἀγνοῶντας, ἢ τί σημαίνει ἄνθρωπος ἢ τί σημαίνει ἔμφυχον. Ἀγνοεῖ βέβαια τί σημαί-

νει ἔμψυχον. Λοιπὸν διὰ τὸν δείξει ὅτι Κά-
θε ἄνθρωπος ἔμψυχον, ἀρχίζει ἔτω. Ἡ
λέξις ἔμψυχον εἶναι μία κοινὴ ὀνομασία τῶν ζώων
καὶ τῶν φυτῶν, κατὰ καὶ ἡ λέξις ζῶον, τῷ
ἀνθρώπῳ, τῷ ἴπῳ, τῷ σκύλῳ κτλ., καὶ καθε ἄν-
θρωπος ὡς ζῶον, ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι καὶ ἔμψυχον.

Τὸ συμπέρασμα Οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος
γίνεται καὶ αὐτὸ δι' ἕναν ὅπως δὲν ἵξεύρει τὴν εἰ-
σὴν λίθος. Ἀναλυτικῶς βαδίζει τινὰς πρὸς τὴν δεῖ-
ξιν ἔτω. Κάθε πρᾶγμα ὅπως δὲν ἔχει ζωὴν, ὅπως
αὐξάνει ὅχι διὰ τῆς τροφῆς ἀλλὰ διὰ τῆς παραθέ-
σεως τῶν μορίων, ὅπως εἶναι σκληρὸν, αἰκνυόν, ἀ-
τηκτόν, σχεδὸν ἀδιάλυτον εἰς τὸ νερὸν κτλ., αὐτὸ
ὅπως εἰς τὴν γῆν ἔχει λόγον, ὃν ἔχεν τὰ κόκκαλα
εἰς τὸ σῶμα, εἶναι αὐτὸ ὅπως ὀνομάζομεν λίθον. Ὁ
ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἕνα τοῖόντο σῶμα. Ὁ ἄνθρω-
πος ἄρα δὲν εἶναι λίθος. Ἡ καλλίτερα, καθε
πρᾶγμα ὅπως παρομοιάζει μὲ αὐτὸ (δείχνοντάς μίαν
πέτραν) εἶναι λίθος, ὁ ἄνθρωπος κτλ.

Τὸ συμπέρασμα. Μία τις ὕσῃα ἔμψυ-
χον γίνεται καὶ αὐτὸ εἰς ἕναν ὅπως δὲν ἵξεύρει τὴν ση-
μαίνει ἔμψυχον, ἡ ὕσῃα. Ἄν ἀγνοῇ τὴν εἶναι ἔμψυ-
χον, πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τινὰς διὰ τὸν μάθῃ ἔ-
τω. Κάθε πρᾶγμα δὲν εἶναι ἔμψυχον· ἔμψυχα
μόνον εἶναι ὅσα ἔχον γέννησιν αὐξήσιν διὰ τροφῆς
καὶ ζωὴν. Ἄρα εἶναι τινὲς ὕσῃαι ἔμψυχοι. Ἄν ἀγ-
νοῇ τὴν εἶναι ὕσῃα, ἔτω. Οὐσία εἶναι μία κοινὴ ὀνο-

μασία τῶν πραγμάτων ὅλων, καὶ ἐπειδὴ ἔτι, εἶναι ἄρα ἕστια τις ἔμφυχον.

Τὸ συμπέρασμα. Εἶναι τι ἔμφυχον ἄνθρωπος, γίνεται εἰς ἓναν ὅπῃ ἀγνοεῖ τι σημαίνει ἔμφυχον, ἀφ' ἧ μάθῃ ὅμως τι εἶναι ἔμφυχον, τὸ συμπέρασμα, περιττολογία.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ τέσσαρες συλλογισμοὶ ὅπῃ ἔγιναν τόσοι ἐκ τῆς μεταθέσεως τῶ μέσων ὀρθ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ Κάθε, τὸ Οὐδεὶς, τὸ Ὅχι κάθε καὶ τὸ Ἐνας τις, προτασσόμενα ἢ συντασσόμενα μὲ τὰς Προτάσεις, εἰδοποιῶν, προσδιορίζον, ἀλλάσσειν τὸ νόημα αὐτῶν, καὶ ἐπειδὴ εἰς κάθε συλλογισμόν εἶναι τρεῖς Προτάσεις, ἡμειζων, ἢ ἐλάσσων, καὶ τὸ συμπέρασμα, ἅπαξ δις καὶ τρίς λαμβανόμενοι καὶ παραλλαττόμενοι οἱ τέσσαρες προσδιορισμοί, δεῖ νὰ προκύψουν τρόποι συλλογιστικοὶ ἐξήκοντα τέσσαρες εἰς κάθε εἶδος. Ἰδὲ πῶς παραλλαττόμενοι καὶ δις ἢ τρίς λαμβανόμενος ὁ αὐτός, προκύπτουν οἱ ἐξήκοντα τέσσαρες τρόποι εἰς κάθε γένος. ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, αἱ ἐξήκοντα τέσσαρες λογικαὶ ἐρεχελίαι.

Τὰ τέσσαρα χαρακτηριστικὰ γράμματα τῶν προσδιορισμῶν Α, Ε, Ο, Ι, λαμβανόμενα ἀνὰ δύο καὶ δις τὰ αὐτὰ καὶ παραλλαττόμενα δίδουν εἰς τὸς συνθετικὰς, συνδυασμὸς ἢ συζυγίας δέκα ἕξ, τὰς ἐφεξῆς.

ΑΑ, ΑΕ, ΑΙ, ΑΟ, ΕΑ, ΕΕ, ΕΙ, ΕΟ, ΙΑ, ΙΕ, ΙΙ, ΙΟ, ΟΑ, ΟΕ, ΟΙ, ΟΟ.

Προτάσσοντες εἰς τὰς δέκα ἔξ αὐτὰς συζυγίας τὸ Α, ἔχεν δέκα ἔξ τρόπους συλλογισμῶν, τῶν ὁποίων ἢ μείζων θὲ νὰ εἶναι ἀκολέθως καθόλου καταφατική. Προσθέτοντες πάλιν τὸ Ε, προκύπτει ἄλλοι δέκα ἔξ, τῶν ὁποίων ἢ μείζων θὲ νὰ εἶναι ἀκολέθως καθόλου ἀποφατική. Προηγούμενον τὸ Ι, χορηγεῖ καὶ αὐτὸ ἀκόμι ἄλλες δέκα ἔξ, τῶν ὁποίων ἢ μείζων θὲ νὰ εἶναι ἀκολέθως μερική καταφατική. Προτασσόμενον τέλος τὸ Ο, δίδει καὶ αὐτὸ ἀκόμι ἄλλες δέκα ἔξ τρόπους συλλογισμῶν. Τετράκις δέκα ἔξ δίδει εἰς τὰς συνθετικὰς ἐξήκοντα τέσσαρας τρόπους συλλογισμῶν, ἐξήκοντα τέσσαρα ὅπλα φανταστικὰ κατ' ἐχθρῶν ἀνυπάρκτων, ἐξήκοντα τέσσαρα φάρμακα ὅπῃ ἐσύνθεσεν ἢ σύνθεσις διὰ νόσους ὅπῃ δὲν ὑπάρχεν παρὰ εἰς τὴν φαντασίαν τῶν συνθετικῶν. Ἰδὲ καὶ τινὲς τρόποι ἀπὸ τὰς ἐξήκοντα τέσσαρας ἀποβλητέοι καθὼς λέγουσιν οἱ συνθετικοὶ καὶ σπεκτασεῖοι καθὸ τοιῦτοι. Παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ μὲ συγχωρήσῃ διὰ τὴν ψυχρολογίαν.

Ε Οὐδὲν ζῶον λίθος,

Ε Οὐδὲν ξύλον ζῶον,

Α Κάθε ξύλον λίθος.

Ε Οὐδεὶς κόραξ αἰετὸς,

Ε Οὐδὲν ἄπτερον κόραξ,

Ι Ἐνα τι ἄπτερον αἰετός.

Ι Ἐνα τι λογικὸν ἄνθρωπος,

Ι Ἐνα τι ζῶν λογικόν,

Ε Οὐδὲν ζῶν ἄνθρωπος.

Ο Οὔχι κάθε ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ,

Ι Ἐνα τι ζῶν φιλοσοφεῖ,

Α Κάθε ζῶν φιλοσοφεῖ.

Α Κάθε υἱὸς ἔχει πατέρα,

Ι Ἐνας τις ἄνθρωπος εἶναι υἱὸς,

Ε Οὐδεὶς ἄνθρωπος ἔχει πατέρα.

Ι Ἐνα τι ὑγρὸν λευκόν,

Α Κάθε γάλα ὑγρὸν,

Ο Οὔχι κάθε γάλα λευκόν. κτλ. κτλ.

κτλ.

Τὸ χέριμα ἐψυχράνθη πλέον.

Ἀπὸ τῆς ἐξήκοντα τέσσαρας τρόπων αὐτὲς ἀποδοκιμάζην οἱ συνθετικοὶ γενικῶς καὶ εἰς τὰ τέσσαρα σχήματα τῆς 54 καὶ δὲν ἐγκρίνεν, εἰμὴ δέκα.

Πρέπει νὰ θανατώσῃ τινὰς τῇ ἀληθείᾳ ἐδὼ τὴν ὑπερακρίθειαν τῶν συνθετικῶν. Δὲν ἀποδοκιμάζην ὡς ἔτυχε αὐτὲς τῆς τρόπων. Ἡθέλησαν νὰ ἐπερείσῃν αὐτὴν τὴν ἀποδοκιμασίαν ἐπάνω εἰς ἀποδείξεις γεωμετρικὰς (1) ὅθεν καὶ ὠπλίωθησαν μὲ τὰ συνειδισμένα τε ὅπλα, μὲ ὀρισμὸς λέγω, μὲ ἀξιώματα, μὲ αἰτήματα, μὲ θεωρήματα κτλ. Ἐ-

(1) Παραξενωτέρω χρήσις τῆς γεωμετρικῆς μεθόδου δὲν ἤμπορεῖ νὰ γένη.

πειτα διὰ ἰδιαιτέρων ἐπιχειρημάτων ἀποκρέεν ἀπὸ τὸ πρῶτον σχῆμα τὲς ἕξ ἀπὸ αὐτὰς τὲς εὐχρήστες καὶ εὐσυλλογίστες δέκα τρόπους, καὶ ἐγκρίνεν τέσσαρας μόνον καταλλήλους.

Οἱ τέσσαρες τρόποι ὅπῃ ἐγκρίνεν εἶναι οἱ ΑΑΑ, ΕΑΕ, ΑΠ, ΕΙΟ, τὲς ὁποῖες διὰ τὰς ἐντυπώσεων καλλίτερα εἰς τὴν μνήμην, τὲς παραστήνεν μὲ τὰς ἐφεξῆς λέξεις τὰς τέσσαρας εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκονται τὰ τρία αὐτὰ φωνήεντα. ΓΡΑΪΜΜΑΤΑ, ΘΕΪΑΣΕ, ΓΡΑΦΙΪΔΙ, ΤΕΧΝΙΚΟΪΣ. Ἴδὲ οἱ τέσσαρες κατάλληλοι τρόποι μὲ τὰς παρασατικάς τας λέξεις.

γραμ Κάθε αἰσθητικὸν ζῶον,
μα Κάθε ἵππος αἰσθητικὸς,
τα Κάθε ἵππος ζῶον.

σε Οὐδεὶς ἵππος δίπεν,
α Κάθε χρεμετιστικὸν ἵππος,
σε Οὐδὲν χρεμετιστικὸν δίπεν.

γρα Κάθε ἄνθρωπος γελασικὸν,
φι Ζῶοντι ἄνθρωπος,
δι Ζῶοντι γελασικόν.

τε Οὐδεὶς λίθος ζῶον,
χνι Μίατις ἐσία λίθος,
κοσ Ὅχι κάθε ἐσία ζῶον.

Πόσον δοκησισοφικαὶ περιττολογίαι εἶναι αὐταὶ αἱ ἀναπτύξεις αἱ συλλογιστικαὶ, ἐρρέθη ἀνωτέρω.

Οἱ συνθετικοὶ μᾶς διδάσκουν πρὸς τέτοις ὅτι οἱ εἰρημένοι κατὰλληλοι τρόποι ἐξ ἀντιστροφῆς τῇ συμπεράσματος γίνονται ἀκατάλληλοι. Μᾶς ὑποθέτην χωρὶς νῦν, μὰ ὑποθέτοντές μας τοιέτης, εἰς μάτην ὅλαι τες αἱ διδασκαλῖαι. Σημειώνονται καὶ αὐτοὶ οἱ ἀκατάλληλοι ἐξ ἀντιστροφῆς τρόποι μὲ λέξεις συμβολικάς. Τὸ ΓΡΑΜΜΑΤΑ μὲ τὴν ἀντιστροφήν τῇ συμπεράσματος γίνεται ΓΡΑΦΑΛΙΝ; Τὸ ΘΕΑΣΕ, ΘΕΑΖΕΝ καὶ ΘΕΑΖΟΝ; Τὸ ΓΡΑΦΙΔΙ, ΣΑΒΙΣΙΝ. Παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ τὰς τονίσῃ, καὶ ὁμολογῶ τὴν ὀλικὴν μὲ ἄγνοϊαν εἰς παρομοίαν βαρβαρικὰς λέξεις. Ἀντιστρεφόμενον λοιπὸν τὸ συμπέρασμα, γίνεται.

Ἐνα τι ζῶον ἵππος, εἰς τὸν πρῶτον,
Οὐδὲν δίπεν χρεμετισικόν, εἰς τὸν δεύτερον.
Ὅχι κάδε δίπεν χρεμετισικόν, εἰς τὸν αὐτόν.
Ἐνα τι γελασικόν ζῶον, εἰς τὸν τρίτον.

Τῇ ΘΕΑΣΕ μεταλαμβάνοντες τὴν ἐλάσσονα εἰς μείζονα, καὶ τὸ συμπέρασμα μὲ ἀπλὴν ἀντιστροφήν εἰς ἐλάσσονα, καὶ τὴν μείζονα μερικῶς εἰς συμπέρασμα, προκύπτει ἀκατάλληλος ὁ ΤΑΣΕΝΜΟ.

Κατὰλληλος.

ΣΕ Οὐδὲν τετράπεν φιλόσοφον,
Α Κάδε ὄνος τετράπεν,
σΕ Οὐδεὶς ὄνος φιλόσοφος.

Α' κατὰ λληλος.

ΤΑ Κάθε ὄνος τετράπεν,
 σεν Οὐδεὶς φιλόσοφος ὄνος,
 ΜΟ Ο'χι κάθε τετράπεν φιλόσοφον.

Εἴμαυτε πολλὰ ὑπόχρεοι τῇ ἀληθείᾳ εἰς τὴν σύνθεσιν ὅπῃ συλλογισμένη καταλληλότητα, μᾶς δείχνει ἀναντιρρήτως καὶ σφοδρότατα ὅτι ἐδεῖς φιλόσοφος ὄνος, καὶ ἰδὲ ἓνα ὄπλον ἄμαχον κατ' ἐκείνων ὅπῃ θέλων νὰ μᾶς ἀπατήσεν λέγοντές μας ὅτι ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ὄνος φιλόσοφος. Ἡ προφύλαξις καὶ φροντὶς ὅπῃ πέρνει δι' ἡμᾶς, πηγαίνει ἀκόμι παρακείμετες· μᾶς ἔκαμε τὸν ΤΑΣΕΝΜΟ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐκεῖνος ὅπῃ συμπεραίνει. Ο'χι κάθε τετράπεν φιλόσοφον, συλλογίζεται ἀκατάλληλα. κτλ. κτλ. κτλ.

Α'πὸ τὰς δέκα εὐσυλλογίσεις τρόπους τῷ δευτεροσχέμονος συλλογισμῷ, ἀποκρύονται προσέτι διὰ θεωρημάτων καὶ πορισμάτων ἰδιαίτερων ἀπὸ τὰς συνθετικὰς ἔξ. Α'πὸ αὐτὰς τὰς ἔξ εἶναι οἱ ἐφεξῆς.

Α Κάθε ἄνθρωπος ζῶον,

Α Κάθε ὄνος ζῶον.

Α Κάθε ὄνος ἄνθρωπος.

Ο Ο'χι κάθε ζῶον τετράπεν,

Α Κάθε ὄνος τετράπεν,

Ο Ο'χι κάθε ὄνος τετράπεν.

Βέβαια δὲν εἶναι, παρὰ ἓνας μανικὸς ὅπῃ νὰ κάμνῃ

παρομοίαις συλλογισμῆς. Ἐνας μανικὸς τῷ ὁποίῳ αἱ ἰδέαι δὲν ἔχον ἀμμίαν συνάφειαν, εἶναι ὅπως συμπλέκει ἔτω τὰ ἀσύμπλεκτα, καὶ τὸ νὰ σπαρδαίω-λογῇ τινὰς περὶ ταῦτα δὲν εἶναι, παρά μία δοκισι-σοφικὴ εὐήθεια.

Οἱ συνθετικοὶ δοκιμάζον ἀπὸ τῆς δέκα εὐσυλ-λογίσης τρόπους τέσσαρας μόνον τῷ δευτεροσχέμονος συλλογισμῷ, ἔξ τῷ τριτοσχέμονος καὶ πέντε τῷ τε-ταρτοσχέμονος, καὶ ἐπινοῶν καὶ διὰ αὐτῆς, καὶ διὰ τὴν ἐκ μεταθέσεως ἢ ἀντιστροφῆς ἀλλοίωσιν καὶ ἀκαταλ-ληλότητά ἕνα πλῆθος συμβολικῶν φωνῶν, φωνῶν ἀσημάντων καὶ λέξεων παντάπασι βαρβαρικῶν, ἔξω-σέων καὶ ἐκσυρικτέων καὶ ἀπὸ τὰ παιδιᾶς γραφόμενα βιβλία. Ἰδὲ εἰς τὶ ἀλλοκότους τερθρεῖας περιπίπ-τεν ὅσοι δὲν ἀρχίζον καλὰ, ὅσοι δὲν βάπτειν εἰς τὸν νῦν τὴν γλῶσσαντας, ὅσοι δὲν ἀπευθύνειν τὰ λε-γόμενα ὡς πρὸς κανόνας, τὰ ὀρθῶς νοέμενα, ὅσοι ἐνὶ λόγῳ, δὲν ἀρχίζον ἀναλυτικῶς.

Ἀναγωγὴ Συλλογισμῶν.

Ὀνομάζον Ἀναγωγὴν Συλλογισμῶν τὴν ἐξ ἀ-τελεσέρου σχήματος εἰς τελειότερον μεταρρύθμισιν κατὰ

τὸν

Κάθε αἰσθητικὸν ζῶον,
Κάθε ἵππος αἰσθητικόν,
Ἐνατι ζῶον ἵππος.

εἰς τὸν Κάθε αἰσθητικὸν ζῶον.
Κάθε ἵππος αἰσθητικὸν
Κάθε ἵππος ζῶον.

ἐ τὸν Κάθε ὄνος τετράπεν,
Οὐδείς ὄρνις τετράπεν,
Οὐδείς ὄρνις ὄνος.

εἰς τὸν Οὐδὲν τετράπεν ὄρνις,
Κάθε ὄνος τετράπεν,
Οὐδείς ὄνος ὄρνις.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀνάγονται ὅλα τὰ σχήματα εἰς τὸ πρῶτον, ἥτις ἡ χρεῖα αὐτῶν; Ἐν εἶναι μία περὶ τοιολογία ἀσήμαντος;

Ἀπαγωγὴ ἢ εἰς ἀδύνατον.

Ὀνομάζεν Ἀπαγωγὴν συλλογισμῶν εἰς ἀδύνατον, ὅταν ἀπάγην, φέρην τινὰ μὴ δεχόμενον τὸ συμπέρασμα εἰς ἀδύνατον ἢ εἰς ἄτοπον, ὅταν τὸν κάμνεν δηλαδὴ νὰ ὁμολογήσῃ ἀναγκαιῶς ἓνα ἀδύνατον. Λόγε χάριν, ἓνας ὅπῃ δὲν δέχεται ὅτι Ἐν αὐτὸ ζῶον ἵππος, ὁ τοιοῦτος ἔπεται ἐξ ἀνάγκης νὰ δεχθῇ ἢ ὅτι Κάθε ζῶον ἵππος, ἢ ὅτι Οὐδὲν ζῶον ἵππος. Οἱ εὐμηχανότατοι συνθετικοὶ κινέμενοι ἀπὸ αὐτὸ ἐ μεταδέτοντες ἀπλῶς ἢ ἐ ἀντιτρέφοντες, συλλογίζονται ἔτως,

Οὐδὲν ζῶον ἵππος,
Κάθε αἰσθητικὸν ζῶον.

ἢ συμπεραίνων. Οὐδὲν αἰσθητικὸν ἴππος, τὸ ἄτο-
πον ἢ ἀδύνατον ὅπῃ ἀναγκαιῶς ἔπεται ἀπὸ τὴν ἀ-
πάρνησιν τῆ ἐναντιωμένη, ἢ συμπεραίνων ὅτι Κά-
θε αἰσθητικὸν ἴππος, ἂν ὁμολογήσῃ ὁ ἐνι-
σάμενος ὅτι Κάθε ζῶον ἴππος. Δὲν εἶναι,
παρὰ οἱ φρενοβλαβεῖς ὅπῃ νὰ δώσων τὰς μείζοντας
εἰς παρομοίας συλλογισμῶς· μὰ δι' αὐτὰς εἰς μά-
την ἢ τὰ ἀτοπώτερα συμπεράσματα.

Εἰ κείνος ὁπῶ ἀρνεῖται τὸ Οὐδεὶς ὄρνις ὄνος (συγγνώμη τῆς συνθετικῆς τερθρείας), ἀναγκάζεται νὰ δώσῃ τὸ Ἐνας τις ὄρνις ὄνος, ἢ τὸ Κάθε ὄρνις ὄνος. Ἀν ἔτιω, ἰδὲ πῶς οἱ ὀξυνέσται συνθετικοὶ τὸν ἀπάγου εἰς ἄτοπον ἢ ἀδύνατον.

Κάθε ὄρνις ὄνος,
Οὐδὲν τετράπεν ὄρνις,
Οὐδὲν τετράπεν ὄνος.

Ἀν' ἐκείνως, ὕτως Κάθε ὄνος τετράπην,
 Ἐνας τις ὄρνις ὄνος,
 Ὅχι καθε ὄρνις τετράπην.

Α'λλ' αὐτὴ ἡ εἰς παρόμοια χρῆσις τῆς εἰς ἄ-
τοπον ἀπαγωγῆς εἶναι μία γελοιωδὲς αὐτὴ καὶ ἀτοπω-
τάτη τερψικαὶ ὅπως δὲν ἔπαυσε μήτε ἀπὸ τὸν νῦν
ποτὲ τῶν σοφῶν νὰ περάσῃ πολλῶν μᾶλλον ἀπὸ
τὸ σῶμα καὶ ἀπὸ τὸν κάλαμον.

Εἶναι ὁμῶς χρήσεις τῆς εἰς ἀποκτον ἀπαγωγῆς
πρέπουν εἰς τὰς σοφὰς. Ἡ ἀπόδειξις αὐτὴ δὲν εἶναι

τόσον Φωτισική με τὸ νὰ εἶναι πλαγία, εἶναι ὅμως ἰχυροτάτη, καὶ μεταχειρίζονται αὐτὴν εἰς πράγματα ὅπερ ἡ αἰτία ἀγνοεῖται, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, εἰς πράγματα ὅπερ τὸ νὰ εἶναι τοιαῦτα εἶναι ἐναργέστατον, εἶναι ἐνάργεια τῶν ἀπλῶν ἰδεῶν. Συμβαίνει μὲ ὅλον τῆτο τὰ ἐναργέστατα αὐτὰ πράγματα νὰ λανθάνωσιν τινάς, ἢ νὰ προσποιῶνται τινὲς ἰχυρογνωμόνως καὶ κακοήθως ὅτι τὰς λανθάνωσιν.

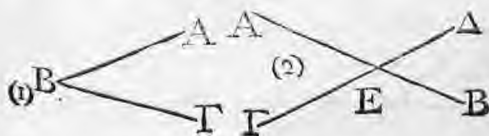
Ἡμπορεῖ τινάς νὰ ἀπάξῃ ἕναν ὅπερ ἀμαθῶς ἢ κακοζήλως διατείνεται ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι μία ὑπόστασις σύνθετος εἰς τὸ ἄτοπον τῷ ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ κρίσεις, κινούμενος ἀπὸ τὸ ἡ ψυχὴ σύνθετος.

Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἀποδείξεως τὸ μεταχειρίζεται εἰς πολλὰς προτάσεις ὁ Εὐκλείδης, τὰς ὁποίας σχεδὸν ὅλας τὰς πέραν νῦν οἱ νεώτεροι ὡς αὐταποδείκτες. Τὸ οἰκτρὸν ὅμως φίλερι ὅπερ ἐπικρατῶσε τότε, δὲν τὸν ἐσυγχωρῶσε νὰ τὰς πάρῃ διὰ τοιαύτας. Ἡ Ἀλγεβρα δὲν εἶχεν εὐρεθῆ. Δείχουν τῷ ὄντι αὐτοὶ οἱ ἔλεγχοι μίαν μεγάλην ὀξύνοϊαν τῶν πρώτων ἐφευρετῶν.

Ἰδὲ πῶς ὁ Εὐκλείδης διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς ἀποδείχνει τὴν ἕκτην πρότασιν τῷ α'. βιβλίῳ. Πλὴν ὑποθέτωντας τὸν ἀναγνώστην ἀγεωμέτρητον, πρέπει, διὰ νὰ μὴν κάμω καὶ ἐγὼ καθὼς συνηθίζουν οἱ συνθετικοὶ νὰ κάμνουν, νὰ προεκθέσω προπαρασκευῆς λόγῳ, τὰ εἰς κατάληψιν τῆς προτάσεως ἀπαιτούμενα.

A ————— B. Αυτό ὅπῃ εἶναι τώρα ἓνα τράβηγμα τῆ κονδιλῖς καὶ ὅπῃ ἔχει εἰς τὴν μίαν ἄκρην τὸ A, καὶ εἰς τὴν ἄλλην τὸ B, ὀνομάζεται εὐθεῖα γραμμὴ. Πρέπει νὰ τὴν ἐννοήσῃς τόσον εὐθεῖαν ὅπῃ βάνοντας τὸ μάτι εἰς τὸ A, νὰ μὴν βλέπῃς, εἰμὴ τὴν ἄκρην μόνον ὅπῃ εἶναι ἀπὸ τὸ μέρος τῆ A, καὶ ὅταν δὲν βλέπῃς, εἰμὴ τὸ A, λέγομεν ὅτι ἡ ἄκρα ὅπῃ εἶναι ἀπὸ τὸ μέρος τῆ A, ἐπιπροσθεῖ εἰς ὅλον τὸ λοιπὸν. ἔχομεν πολλάκις πολλὰς τοιαύτας γραμμάς, καὶ πρὸς ἀντιδιαβολὴν τὰς σημειώνομεν μὲ γράμματα, ὡς τὴν ἀνωτέρω.

Δύω γραμμαὶ ὅπῃ ἐγγίξουν μία τὴν ἄλλην ὡς ἡ AB καὶ BG εἰς τὸ B (1), ἢ τέμνονται μία ἀπὸ τὴν ἄλλην ὡς αἱ AB, ΓΔ εἰς τὸ E (2), κάμνουν μίαν γωνίαν μικροτέραν ἢ μεγαλιτέραν, καὶ καταλαμβάνεις ὅτι γωνία δὲν εἶναι, εἰμὴ τὸ ἀνοιγμα τῶν δύο γραμμῶν τῶν AB, BG ὅπῃ συμβάλλουν εἰς τὸ B. Καὶ καθὼς ἐκφράζομεν μίαν γραμμὴν μὲ τὰ γράμματα ὅπῃ εἶναι εἰς τὰ πέρατάτης, λέγοντες ἡ γραμμὴ AB, παρομοίως ἐκφράζομεν καὶ μίαν γωνίαν μὲ τὰ γράμματα ὅπῃ εἶναι εἰς τὰ πέρατα τῶν γραμμῶν καὶ μὲ ἐκεῖνο ὅπῃ εἶναι εἰς τὴν συμβολήν της

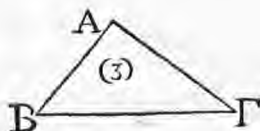

ἢ τομήν τας, λέγοντες ἡ γωνία $AB\Gamma$ ἢ $AE\Gamma$. Καταλαμβάνεις πρὸς τέτοις ὅτι δύο γραμμαὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ περικλείεν χωρίον, τὴν αὐλήν σε λόγῃ χάριν, ἢ τὸν κῆπόν σε ἢ τὸ φυτώριόν σε ἢ ὅ, τι ἄλλο χωρίον, πρέπει τὸ ὀλιγώτερον, νὰ εἶναι τρεῖς γραμμαὶ ὡς (3).

Τὸ χωρίον ὅπῃ περιλαμβάνεται περικλείεται ἀπὸ τρεῖς γραμμάς ὀνομάζεται τρίγωνον. Βλέπεις ὅτι ἔχει τρεῖς γραμμάς καὶ τρεῖς γωνίας· καὶ καταλαμβάνεις ὅτι ἐκφράζομεν καὶ αὐτὸ μὲ τὰ τρία γράμματα ὅπῃ ἔχει εἰς τὰς συμβολὰς τῶν γραμμῶν, λέγοντες τὸ τρίγωνον $AB\Gamma$.

Ἡ χορδὴ ἐνὸς τόξου τείνῃσα (ὄντας τεντωμένην δηλαδὴ) ὑπὸ τὸ καμπύλον ξύλον, λέγομεν ὅτι τείνει (τεντώνεται) ὑπὸ τὸ ξύλον, ἢ ὑποτείνει τὸ ξύλον. Κατὰ μεταφορὰν λέγομεν ὅτι ἡ AB γραμμὴ τείνει ὑπὸ τὴν γωνίαν AGB , ἢ ὑποτείνει τὴν γωνίαν AGB , καὶ ἡ γωνία τὴν ἑποίαν ὑποτείνει ἡ γραμμὴ.

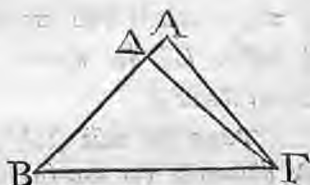
Αἱ τρεῖς εὐθεῖαι ὅπῃ κάμνουν τὸ σχῆμα τὸ τρίγωνον, ἐπειδὴ σχῆμα δὲν εἶναι ἄλλο τίποτες, εἰμὴ ἓνα χωρίον περιειλημμένον, περικλεισμένον ἀπὸ γραμμάς εὐθείας ἢ καμπύλας, μία κοινὴ ὀνομασίᾳ αὐτῶν.

Αἱ τρεῖς λέγω, εὐθεῖαι τῆ τριγώνου ὀνομάζονται Πλευραί. Ὅταν αἱ δύο εἶναι ἴσαι ὀνομάζονται Σκέλη, καὶ ἡ λοιπὴ Βάσις. Βάσις ὅμως ὀνομάζεται γενικώτερον ὁποιαῦν πλευρὰ ἀπὸ τὰς τρεῖς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπάνω ἐννοῶμεν ὅτι ἐπερείδεται τὸ τρίγωνον. Ἰδὲ τώρα ἡ πρότασις τῆ Εὐκλείδου.

Κάθε τρίγωνον ὅπερ ἔχει δύο γωνίας ἴσας, ἔχει καὶ τὰς πλευρὰς τὰς ὑποτείνουσας τὰς ἴσας γωνίας, ἴσας.

Ἐστω τρίγωνον τὸ $ABΓ$, τὸ ὅποιον ἔχει τὴν γωνίαν $ΑΓΒ$ ἴσην μὲ τὴν $ΑΒΓ$. λέγω ὅτι καὶ ἡ ὑποτείνουσα πλευρὰ τὴν $ΑΒΓ$ γωνίαν ἢ $ΑΓ$ εἶναι ἴση μὲ τὴν ὑποτείνουσαν πλευρὰν τὴν $ΑΓΒ$ γωνίαν, τὴν $ΑΒ$.

Ἄν ἀρνήται τις τὴν πρότασιν, θὰ ὁμολογήσῃ βέβαια ὅτι ἡ μία εἶναι μικρότερα καὶ ἡ ἄλλη μεγαλύτερα. Ἐστω ἡ $ΑΒ$ μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν $ΑΓ$. Ἡμπορῶ νὰ ζητήσω ἀπὸ αὐτὸν (καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ γεωμετρικὸν Αἴτημα ὅπερ ἴσως ἄκυσες) νὰ μὲ δώσῃ νὰ πάρῃ ἓνα μέρος ἐπάνω εἰς τὴν $ΑΒ$ ὅπερ λέγει μαγαλητέραν, ἴσον μὲ τὴν $ΑΓ$. Πέρνω λοιπὸν τὸ $ΔΒ$, καὶ ἀπὸ τὸ $Δ$ τραβῶ μίαν εὐθεῖαν εἰς τὸ $Γ$ τὴν $ΔΓ$ καὶ κάμνω τὸ τρίγωνον $ΒΓΔ$, τὸ ὅποιον εἶναι προφανῶς μικρότερον ἀπὸ τὸ $ΑΒΓ$.

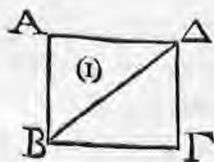
Ἡ τεράρτη πρότασις τῆ αὐτῆ βιβλίου τῆ Εὐκλείδου εἶναι, ὅτι δύο τρίγωνα ὅπῃ ἔχεν δύο πλευρὰς ἴσας μὲ δύο πλευρὰς, καὶ ἔχεν καὶ τὴν γωνίαν ὅπῃ περιέχεται ἀπὸ τὰς ἴσας πλευρὰς ἴσην, εἶναι ἴσα. Αὐτὴν τὴν πρότασιν παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ τὴν πάρῃ ὡς βεβαίαν· ἐπειδὴ διὰ τὸν προπαρασκευάσω καὶ μὲ αὐτὴν, ἐκτείνομαι παρὰ πολὺ. Μὰ ἡμπορεῖ καὶ μόνος τε νὰ τὸ ἰδῇ κάμνωντας μὲ ἓνα ψαλμίδι δύο γωνίας ἴσας ἀπὸ χαρτὶ, καὶ τὰς πλευρὰς ὅπῃ περιέχεν τὰς ἴσας γωνίας, καὶ θέλει ἰδῇ ὅτι προσαρμόζονται καὶ εἶναι ἴσαι, καὶ θέλει ἰδεαθῇ.

Τώρα ἰδὲ πῶς βαδίζει ὁ Γεωμέτρης ἀπάγων εἰς ἀδύνατον τὸν ἐνισάμενον.

Ἡ ΔΒ λοιπὸν ἴση μὲ τὴν ΑΓ. ἢ ΒΓ (ὡς πλευρὰ τῆ ΒΓΔ) ἴση μὲ τὴν ΒΓ (ὡς πλευρὰν τῆ ΑΒΓ). Δύο λοιπὸν τρίγωνα ἔχεν δύο πλευρὰς καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο, ἴσας, τὴν μίαν μὲ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην μὲ τὴν ἄλλην. Ἔχεν πρὸς τέτοις καὶ τὰς γωνίας ὅπῃ περιέχεν αἱ ἴσαι πλευραὶ, ἴσας. Ἰσα ἄρα τὰ τρίγωνα κατὰ τὴν τετάρτην πρότασιν. Ἰσὸν ἄρα τὸ ΒΓΔ μὲ τὸ ΑΒΓ. Τὸ περιέχον ἄρα ἴσον μὲ τὸ περιεχόμενον, ἢ, τὸ μεγαλύτερον ἴσον μὲ τὸ μικρότερον, καὶ ἰδὲ τὸ ἀδύνατον. Ἡ ΑΒ ἄρα δὲν εἶναι ἀνισὸς μὲ τὴν ΑΓ. Εἶναι ἄρα ἴση.

Τὸ τετράγωνον εἶναι ἓνα σχῆμα τετράπλευ-

ρον, ισόπλευρον ὅμως καὶ ἰσογώνιον (1) ὡς τὸ
 ΑΒΓΔ, καὶ ἡ γραμμὴ ἡ
 ΒΔ λέγεται διαγώνιος. Ἡ διαγώνιος αὐ-
 τὴ εἶναι ἀσύμμετρος με-
 ὅποιανδήποτε ἀπὸ τὰς τέσσαρας
 πλευρὰς, ὅ ἐστιν ἡ δια-

γώνιος δὲν ἔχει καὶ ἕνα κοινὸν μέτρον μετὰ καμμίαν
 ἀπὸ αὐτὰς, ἅς εἶναι τὸ μέτρον καὶ ἀπειρόμικρον.
 Ἄν λοιπὸν τινὰς ἐναντιωθῇ λέγωντας ὅτι ἡ ΒΓ
 ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη, εἶναι σύμμετρος μετὰ τὴν ΒΔ. Ὁ
 γεωμέτρης κινούμενος ἀπὸ αὐτὸ, ἀπάγει τὸν ἐνι-
 σάμενον εἰς τὴν ἀσύμμετρίαν, εἰς ἕνα ἀδύνατον.
 Τὸν κάμνει νὰ ἰδῇ ὅτι ἀπὸ τὴν ἐνσαφίν τε προκύπ-
 τει τὸ συμπέρασμα τὸ, ὅ αὐτὸς ἀριθμὸς καὶ περιττὸς καὶ
 με περιττός. Τὸ αὐτὸ εἶναι νὰ εἰπῶ, ὅτι τὸ αὐτὸ πρᾶγ-
 μα εἶναι καὶ μαῦρον καὶ ἄσπρον· καὶ ἐκ τούτου ὁ ἐναντίας
 ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ διαγώνιος εἶναι
 ἀσύμμετρος μετὰ τὴν πλευράν.

Κανόνες συλλογισμῶν.

Διὰ νὰ ἀποφεύγῃ τινὰς κάθε συλλογισμὸν,
 καὶ διὰ νὰ ἐλέγχῃ κάθε σόφισμα· ἐπειδὴ τὸ σό-
 φισμα, δὲν εἶναι, παρὰ ἕνας παραλογισμὸς ἀπα-
 τηλὸς ὅπως ἡ κακόνοια, ἡ κακοζηλία καὶ ἡ διπλὴ
 ὑπαγορεύει τὸν ἐρίζοντα διὰ νὰ ἐλέγξῃ τὸν δια-
 λεγόμενον καὶ νὰ τὸν βάλῃ κακοηθέςατα εἰς ἀπο-

T

ρίαν (1), καὶ ἔγω νὰ φανῇ ὁσοφιστὴς θριαμβεύων κατὰ τῶν ἄλλων, καὶ τῷ ὄντι σοφὸς εἰς τὸν πολὺν ἀνθρώπον. Διὰ νὰ ἀποφεύγῃ τινὰς λέγω, καθε παραλογισμόν καὶ νὰ ἐλέγχῃ καθε σόφισμα, δύο πράγματα εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἰκανότατα, τὸ πρῶτον, νὰ ἡξεύρῃ νὰ νοῇ, καὶ τὸ δεύτερον, νὰ εἶναι πλέσιος ἀπὸ ἰδέας εἰς τὸ ὑποκείμενον περὶ τῆς ὁποῖας ὁ λόγος (2). Δὲν προσθέτω ὅτι καὶ νὰ ἡξεύρῃ καλὰ τὴν γλῶσσαν τε· ἐπειδὴ περιέχεται μέσα εἰς τὰ δύο αὐτά. Μὲ ὅλον τῆτο, τῆ ἰσορικῆ χάριν, θέλω προυτίσῃ τινὰς κανόνας τῆ συλλογισμῆς ὅπως δίδεν εἰς τὰ σχολεῖα, καὶ τὰ εἶδη τῶν σοφισμάτων.

(1) Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ὅπως ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει τὰ σοφίσματα, σοφιστικὰς ἐλέγχους, ὅ ἐστι, συλλογισμὸς σοφιστικὸς, καὶ ἀκολούθως ἀπατηλὸς.

(2) Οὐτε πᾶν ἄρα ἕκαστον ἐπισήμονα ἐρώτημα ἐρωτητέον, ἔξ' ἅπαν τὸ ἐρωτώμενον ἀποκριτέον περὶ ἑκάστης ἀλλὰ τὰ κατὰ τὴν ἐπισήμην διοριζέμεντα. Εἰ δὲ διαλέγεται γεωμέτρη ἢ γεωμέτρης ἥτως φανερόν ὅτι καὶ καλῶς, εἰς τὰς τῶν δεικνύῃ εἶδὲ μὴ, ἐ καλῶς λέγοντες ὅτι ἐ δ' ἐλέγχει γεωμέτρην ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκός· ὥς ἂν εἴη ἐν ἀγεωμετρήτοις περὶ γεωμετρίας διαλεκτέον. Λήσκει γὰρ ὁ φεύγων διαλεγόμενος· ὁ μοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν. Ἀριστ. ἀναλ. προτέρων, Βιβ. α'. 1^{ης} σως καὶ δι' αὐτὸ ὁ Ἀριστοτέλης ὠνόμασε τὰ σοφίσματα σοφιστικὰς ἐλέγχους· ἐπειδὴ ὅλα ἡμποροῦν νὰ ἀναχθῶν εἰς τὴν τῆς ἐλέγχει ἀγνοίαν τῆς μετ' ἀντιφάσεως δηλαδὴ τῆς συμπεράσματος συλλογισμῆς ὅπως μεταχειρίζονται οἱ σοφισταὶ διὰ νὰ ἐλέγξουν.

θόλῃ. Οὕτω λοιπὸν ὅταν αἱ προκείμεναι εἶναι με-
ρικαὶ, δὲν ἡμπορεῖμεν νὰ συνάξωμεν τίποτε, καθὼς.

Ένας τις ἄνθρωπος σοφός,
Ένας τις ἄνθρωπος πλέσιος,
Ένας τις πλέσιος σοφός.

Κ α ν ὠ ν Β'.

Οἱ ὅροι δὲν πρέπει νὰ παρῶν εἰς τὸ συμπέρα-
σμα καθολικώτεροι, παρὰ ὅπῃ εἶναι εἰς τὰς προ-
κειμένας.

Ἄν τὸ ἕνας τις πλέσιος σοφός ἀσυμ-
πέρασον, πολλῷ μᾶλλον τὸ Κάθε πλέσιος
σοφός. Εἰς μερικὴν ιδέαν ιδέα τις ἄλλη δὲν πε-
ριέχεται.

Κ α ν ὠ ν Γ'.

Ἀπὸ τὰς ἀποφατικὰς ἔδὲν συμπεραίνεται.

Ἄν δὲν εἶμαι πλέσιος, ῥέπεται νὰ εἶμαι σο-
φός; ἂν δὲν ἔχω τύχην, ῥέκολεθεῖ νὰ μὴν ἔχω
καὶ νῦν;

Οἱ Τῆρκοι δὲν εἶναι χριστιανοί,
Οἱ Ἰσπανοὶ δὲν εἶναι Τῆρκοι,
Οἱ Ἰσπανοὶ ἄρα δὲν εἶναι χριστιανοί.

Βλέπει τινὰς ὅτι τὸ συμπέρασμα δὲν περιέχεται
εἰς τὴν μείζονα.

Κ α ν ὠ ν Δ'.

Α'πὸ δύο προτάσεις καταφατικὰς ἔδεν ἀποφατικὸν συμπεραίνεται.

Κ α ν ὠ ν Ε'.

Α'ν μία ἀπὸ τὰς προκειμένας εἶναι μερικὴ, μερικὸν καὶ τὸ συμπέρασμα. Α'ν ἀποφατικὴ, καὶ τὸ συμπέρασμα πάλιν τοῖατον. Καὶ αὐτὸ ἐννοῶν λέγοντες ὅτι τὸ συμπέρασμα ἀκολουθεῖ πάντοτε τὸ ἀθενὲς μέρος.

Ἐπειδὴ τὸ συμπέρασμα περιεχόμενον εἰς τὰς προκειμένας, δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι καθόλου, παρά ὅταν αἱ προκειμέναι εἶναι καὶ αἱ δύο καθόλου. Ὅταν λοιπὸν εἶναι ἡ μία μερικὴ, ἀνάγκη νὰ μερικεύεται. Α'ν Κάθε ἄνθρωπος ζῶν, καὶ ὁ Φίλιππος ἄρα, μέρος ὄντας τῆς κοινῆς ὀνομασίας τῶ ἄνθρωπος. Α'ν ὅμως τινὲς ἄνθρωποι μέλανες ὅτι συμπερασθὲν τὸ πάντες οἱ ἄνθρωποι μέλανες; Διὰ ἕναν παρόμοιον λόγον, τὸ συμπέρασμα δὲν ἔμπορεῖ νὰ καταφάσκη ὅταν μία ἀπὸ τὰς προκειμένας ἀποφάσκη.

Κ α ν ὠ ν ς'.

Ὅταν αἱ προκειμέναι μερικαί, ἀσυμπέρασον τὸ συμπέρασμα (ἀκολουθία τῶ Α'.)

Σ ο φ ί σ μ α τ α .

Πρὸ τῆς ἐκθέσεως τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῶν σο-

Φισμάτων, δὲν μὲ φαίνεται παράκαιρον νὰ σημειώσῃ τὰς ἐφεξῆς παρατηρήσεις.

Πρῶτον, κάθε κρίσις πρέπει νὰ διεγερθῇ ἀπὸ καμμίαν ἐξωτερικὴν αἰτίαν, καὶ αὐτὴ ἡ αἰτία ἡ ἐξωτερικὴ χρεώσῃ νὰ εἶναι ἢ καὶ αὐτὸ καὶ σωστὴ αἰτία τῆς κρίσεως· ἐπεὶ δὲ κάθε κρίσις πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ κινητικόν της τὸ ἴδιον. Ἐνῆς ἰσορικοῦ ὅπῃ διηγείται ἓνα γεγονός ὅπῃ ἔγινε πολλὰς ἐνιαυτὸς πρὸ αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἀξιοπίστους, παρὰ ἂν ἐπεριβῇ εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν συγχρόνων συγγραφέων, καὶ αὐτὴ ἡ μαρτυρία εἶναι ὑποκειμένη εἰς ἐξέτασιν.

Δεύτερον, ὁ συλλογισμὸς εἶναι ἐσωτερικὸς, ἐπεὶ δὲ δὲν συλλογίζεται τινὰς, παρὰ εἰς τὰς ἰδίας τῆς ιδέας. Οὕτω λοιπὸν εἰς τὴν σειρὰν ἐνὸς συλλογισμοῦ πρέπει νὰ φυλάξῃ τινὰς τὰς ἰδίας ιδέας· διὰ τὸ ἀληθινὸν διὰ μίαν ιδέαν, δὲν εἶναι καὶ διὰ ἄλλην. Οὕτω λοιπὸν ὅταν συλλογίζεται τινὰς μὲ ἓναν ἄλλον, πρέπει νὰ προσέχῃ καλὰ ἂν ἔχῃ καὶ ἐκεῖνος τὰς ἰδίας ιδέας, ἂν ἐκλαμβάνῃ τὰς λέξεις ὅπῃ μεταχειρίζεται ὁ ἄλλος εἰς τὸ αὐτὸ νόημα ὅπῃ καὶ αὐτὸς (1). Πρέπει

(1) Ἐλεγχος δὲ συλλογισμοῦ μετ' ἀντιράσεως τῆ συμπεράσματος· οἱ δὲ τὰτα ποιεῖν μὲν, ἔδοκῃσι δὲ διὰ πολλὰς αἰτίας, ὧν εἷς τόπος εὐφυσιαστος καὶ δημοσιώτατος ὁ διὰ τῶν ὀνομάτων. Ἐπεὶ γὰρ ἐκ ἑστῶν αὐτὰ καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα διηλέγεσθαι φέροντας, ἀλλὰ τοῖς ὀνόμασι ἀντὶ τῶν πραγμάτων χρώμεθα συμβόλοις, τὸ συμβαίνει ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ ἐπὶ τῶν ὀνομάτων οἰόμεθα συμβαίνει, καθάπερ ἐπὶ τῶν ψήφων τοῖς λογιζομένοις.

Αἱ παρατηρήσεις ὅπῃ τῶρα ἐκάμαμεν δὲν θὰ μᾶς εἶναι ἀνωφελεῖς εἰς τὸ νὰ μᾶς βοηθήσεν νὰ ξεπλέκωκεν τὰς πλεκτάνας τῶν σοφισμάτων.

Α'. τὸ παρά τὴν ὁμωνυμίαν.

Κάθε ταῦρος μυᾶται, (Φωνάζω ἐπὶ βοῶς).

Ὅρος τι εἶναι ταῦρος,

Ὅρος τι ἄρα μυᾶται,

Ἡ γαλῇ ἐχθρὰ τῶν ποντικῶν,

Λέξις τις εἶναι γαλῇ,

Λέξις τις ἄρα ἐχθρὰ τῶν ποντικῶν.

Παντὲ εἶναι ἐπὶ ῥῆμα,

Ὁ Θεὸς εἶναι παντὲ,

Ὁ Θεὸς ἄρα εἶναι ἐπὶ ῥῆμα.

Ὁ παραλογιζόμενος ἢ σοφιζόμενος ἐξ ὁμωνυμίας, τὸ δοκῶν μὲν μεταχειρίζεται τρεῖς ὅρους, τῷ ὄντι δὲ, τέσσαρας.

Β'. τὸ παρά τὴν ἀμφιβολίαν.

Ἐκεῖνο ὅπῃ βλέπει τινὰς, ἐκεῖνο βλέπει,

Βλέπει ἕναν σύλον,

Ὁ σύλος ἄρας βλέπει.

Παιδίον μωρὸν γελαῖς. Ἐδὼ ὁ ἀκέων ἀμφιβάλλει, πότερον (ποῖον ἀπὸ τὰ δύο), ἢ λέξις μωρὸν, ἐπίθετον εἶναι εἰς τὸ παιδίον, ἢ τὸ ὑποκείμενον τῆς χλεύης τῷ παιδίῳ. Ὁ Ἀπόλλων τῶν Δελφῶν ἦταν ἕνας σοφιστής, ἐπειδὴ οἱ χρησμοί τε δὲν ἦ-

ταν, εἰμὴ σοφίσματα. Τοῦτος ὁ ἐφεξῆς χρησμὸς
ὅπῃ ἐκατόρθωσεν ὁ Κροῖσος μὲ τὰς χρυσᾶς πλίνθας
καὶ ἔλαβεν ἀπ' αὐτὸν.

Κροίσκος Α' λυν διαβάς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει (Ἐὰ χαλάσῃ). Πότερον ὅμως, τὴν ἐδικήν τε ἢ τὴν τῷ Κύρι, δὲν ἐπωροσδιόρισεν.

Ω, θεία Σαλαμὶς ἀπολείς δὴ σὺ τέκνα γυναικῶν.

Α' πολεῖς δὲ νὰ εἰπῇ θὰ κάμῃς νὰ χαθῇν. Πό-
τερα ὅμως, τὰ τῶν Ἑλληνίδων ἢ τῶν Περσίδων, δὲν
ἔσαφηνισε. Συμπεραίνεις ἀπ' ἐδῶ πόσον ἡ σοφισμα-
τομανία ἦταν τότε κοινή· ὡς καὶ οἱ Θεοὶ ἦταν σο-
φισταί. Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ὁ Α' πόλλων ὠνομάσθη
λοξίας.

Τοιούτους παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν παραλογισμὸς βλέπει τινὰς εἰς τὰ βιβλία ἢ εἰς κάθετι ἔγγρα-
φον. Διὰ τοῦτο πρὸς ἐκεῖνοι ὅπως γράφον νὰ προ-
σέχων μεγάλα διὰ νὰ ἀποφεύγουν τὴν ἀμφιβολίαν.

Γ'. Τὸ παρὰ τὴν σύλληψιν ἢ διαίρεσιν.

Ὁ ἵππος σηκώνει τριακοσίας λίτρας,

Ἐνὰ παίδι σιγόνει ὅσον ὁ ἵππος.

Ἦνα παιδὶ ἄρα σηκόνει τριακοσίας λίτρας.

Εἰς τὴν ἐλάχιστον ἢ ποσότης ἐννοεῖται διηρημέ-
νη εἰς πολλὰ μέρη, καὶ εἰς τὸ συμπέρασμα ἐννοεῖται
συνθεμένη εἰς ἓνα. Παρὰ τὴν σύνθεσιν παραλογί-
ζονται καὶ ὅσοι πηδῶν ἀπὸ τὸ δύναμει εἰς τὸ ἐνεργείᾳ

καθώς, ὁ καθήμενος ἢμπορεῖ νὰ περιπατῇ, ἄρα ὁ καθήμενος περικατεῖ ἐπειδὴ εἰς τὸ συμπέρασμα ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια συνδέονται.

Τὰ τοιαῦτα ὅμως σοφίσματα εἶναι προφανή. Ἰδὲ ὅμως ἄλλα ὅπῃ λανθάνεν πολλάκις, καὶ ἀκολούθως ἄξια παρατηρήσεως.

Οἱ τυφλοὶ βλέπεν, οἱ χωλοὶ περιπατῶν, οἱ κωφοὶ ἀκύν,

Α'λλ' οἱ τυφλοὶ δὲν βλέπεν καὶ τλ.

Εἰς τὴν πρώτην πρότασιν τὸ νόημα εἶναι διηρημένον, ἐννοῶνται δηλαδὴ οἱ τυφλοὶ ὅπῃ ἦταν ποτὲ τυφλοὶ, καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἐδεμίᾳ διαίρεσις νοήματος.

Ὁ Θεὸς δέχεται τὰς ἁμαρτωλὰς.

Οἱ ἁμαρτωλοὶ ἄρα θεὸς νὰ κληρονομήσεν τὴν βασιλείαν τῶν ἑρᾶνων.

Ἡ πρώτη πρότασις ἐλήφθη εἰς ἓνα νόημα διηρημένον, καὶ ἡ δευτέρα εἰς ἓνα νόημα συνθεμένον.

ἢμπορεῖ νὰ ἀναφέρῃ τινὰς εἰς τὰ παρὰ τὴν σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν σοφίσματα, τὰς ψευδεῖς κρίσεις ὅπῃ κάμνομεν συχνὰ ἐπάνω εἰς τὴν πολιτείαν τῶν ἀνθρώπων, θεωρῶντες τὴν κατὰ τὸ διηρημένον νόημα, ὃ ἐστὶ κατὰ τινα, χωρὶς νὰ προσέχωμεν εἰς τὰ ἄλλα. Ἐρωτῶμεν ἓναν διδάσκαλον γραμματικὸν ἐρωτήματα ὅπῃ δὲν πρέπει νὰ κάμῃ τινὰς, παρὰ εἰς διδασκάλας φυσικὰς ἢ θεολογικὰς καὶ τλ., καὶ πα-

ραλογίζομαι ὅτι πηδῶντες ἀπὸ τὸ διηρημένον νόημα
εἰς τὸ σύνθετον.

Ἐνας κριτὴς ὡς κριτὴς, ἓνας εὐλαβὴς ὡς εὐλαβὴς, ἓνας καλόγηρος ὡς καλόγηρος, ἓνας νυνεχὴς ὡς νυνεχὴς, δὲν ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ τὴν δεῖνα παρᾶξιν. Παραλογίζομάωδε πηδῶντες ἀπὸ τὸ συνθεμένον νόημα εἰς τὸ διηρημένον, μὴ σοχαζόμενοι ὅτι εἶναι ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ, καὶ ὁ καλόγηρος ὅταν ἐνδύσῃ τὸ ῥάσον, δὲν ἐξεδύδῃ τὸν ἄνθρωπον, μήτε οἱ ἄρχοντες ἀφ' οὗ ἐφόρεσαν τὴν τήβενναν, καὶ ἀκολούτως εἶναι ὅλοι ὑποκείμενοι εἰς πᾶσιν ἰσχυρότερα ἀπὸ τὰ χρέητας. Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν τὰς ἀνθρώπους ἀπὸ τινὰ ἐξωτερικὰ, μήτε ἀκόμι ἀπὸ τὸ συμφέροντες, ἀλλὰ ἀπὸ τὰς πράξεις τες, κλίσεις τες, ἐνὶ λόγῳ, εἰς τὸ συνθεμένον νόημα.

Εἰδὼ ἀκόμι ἡμπορῆν νὰ ἀναχθῇ ἐ οἱ παρὰ
τὴν συλλογὴν ἐ διανομὴν παραλογισμοὶ ὥς

Ο ἄνθρωπος σοχάζεται·

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι συνθεμένος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος,

Ἄρα τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ σοχάζονται.

ὁ ἄνθρωπος σοχάζεται κατὰ ψυχὴν μόνον,

Οἱ ἀπόστολοι ἦσαν δώδεκα,

Ὁ Πέτρος ἦταν ἀπόστολος,

Ο' Πέτρος ἦταν δώδεκα.

Δ. Τὸ παρὰ τὴν προσφθίαν.

Ὁ λιμὸς ἔπαυσε. Ὁότερον, ἢ πείνη ἢ ἡ λοιμικία; ἐπεὶ δὴ μὲν ἡ σημαίνει πείναν καὶ μὲν οἱ λοιμικίαν. Οἱ παλαιοὶ δὲ νὰ εἶχαν κάποιαν διαφορὰν τῆς προφορᾶς. Τοῦτον εἶναι καὶ τὸ παιδιᾶς χάριν πολλάκις προτεινόμενον, εἰὼς νησσιῶν φιλεῖς, πόσον μᾶλλον τὰ χηνῶν· ἐπεὶ δὴ τὸ εἰὼς νησσιῶν (παπιῶν) φιλεῖς προφερόμενον καὶ ἀπαγγελλόμενον διαφορετικῶς, ἡμπορεῖ νὰ παραλογισθῇ ὁ ἀκούων νομίζοντας ὅτι φανερώνομεν Ἰωάννης ὃν φιλεῖς. Παρὰ τὴν προσφθίαν σοφίζεται καὶ ὁ Ἀπόλλων ἀποκρινόμενος.

Η΄ ξεις ἀφίξη καὶ θνήξεις ἐν πολέμῳ.

ἐπεὶ δὴ τὸ ἐ τονιζόμενον, κατηγορεῖται εἰς τὸ ἀφίξη, μὴ τονιζόμενον, εἰς τὸ θνήξεις.

Ε'. Τὸ παρὰ τὸ χῆμα τῆς λέξεως.

Εἰς αὐτὰς τὰς παραλογισμὸς βλέπει τινὰς μάλισα, νὰ πίπτειν, ὅσοι ὁμιλῶν ξένας γλώσσας, καὶ ἐνίοτε καὶ τὴν ἐδικήν τε, καὶ αἰτία εἶναι ἡ γλῶσσα. Παικιλλότης καὶ ἀνωμαλία σχηματισμῶν χωρὶς λόγον δὲν εἶναι πλεόντος τῆς γλώσσης καθὼς τινὲς ἀμαθῶς νομίζον, ἀλλ' εἶναι ἓνα μέγαλον ἐλάττωμα τῆς γλώσσης. Τὰ παιδιὰ συλλογιζόμενα ὀρθότατα φαίνονται πολλάκις εἰς ἡμᾶς ὅτι παρολογίζονται, μὴ μαντεύοντα τὴν ἄλογον συνήθειαν. Πολλὰ ῥήματα

ἢ συνήθεια τὰ θέλει εἰς ἐνεργητικὸν σχηματισμὸν, τὰ σχηματίζον εἰς παθητικὸν καθὼς ὁ ὀρθὸς λόγος τὸ ἀπαιτεῖ, καὶ ἄλλα πάλιν τὸ ἐναντίον, καὶ τλ.

Ε. τὸ παρὰ τὸ συμβεβηκός.

Αὐτὸ ἀκολουθεῖ ὅταν συνάγῃ τινὰς ἓνα συμπέρασμα ἀπόλυτον, καθόλου καὶ χωρὶς κάμμιαν περὶ σφινξιν, ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν εἶναι ἀληθινόν, παρὰ κατὰ συμβεβηκός. Εἰς αὐτὸ πίπτει ὅσοι καταφέρονται κατὰ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν διὰ τὰς καταχρήσεις ὅπῃ αὐτῶν τινὲς κάμνουν. Τὸ παρὰ τὴν νόσον καὶ τὸν καιρὸν δοθέν ἐμετικὸν ἔχει κακὰ ἀποτελέσματα. Ἄρα δὲν πρέπει ποτέ νὰ εἶναι εἰς χρῆσιν. Τὸ συμπέρασμα δὲν εἶναι ὀρθόν. Τινὲς ἰατροὶ σφάλουν εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἰατρικῆς. Ἄρα ἐξωσέοι οἱ ἰατροί. Τὸ συμπέρασμα ἀσυμπίπτει. Τοιαῦτα εἶναι καὶ τὸ, ὁ Πέτρος ἄλλος παρὰ τὸν Παῦλον, ὁ Παῦλος ἄνθρωπος. Ἄρα ὁ Πέτρος ὄχι ἄνθρωπος.

Ζ. Τὸ παρὰ τὸ ἀπλῶς καὶ κατὰ τι.

Παραλογίζονται ὅσοι ἀπὸ τὸ ἀπλῶς πηδῶν εἰς τὸ κατὰ τι, ὡς ὅταν λέγουν ὁ αἰθίωψ μέλας, ἄρα καὶ εἰς τὰ δόντια. Ἀπὸ τὸ κατὰ τι εἰς τὸ ἀπλῶς, ὡς ὁ αἰθίωψ ἔχει ἄσπρα δόντια, ἄρα ἄπρος. Ἰδὲ πῶς οἱ σοφισταὶ τεχνεύονται τὸν φαινόμενον ἔλεγχον.

Ὁ αἰθίωψ ὄντας μέλας, ἔχει ἄσπρα ὀδόντια,
Ὁ αἰθίωψ ἄρα καὶ ἄσπρος καὶ μὴ ἄσπρος.

Ἀσυλλόγιστοι συλλογισμοὶ εἶναι παρὰ τὸ ἀπλῶς καὶ κατὰ τι καὶ οἱ ἐφεξῆς.

Ὁ Πέτρος καλὸς,
Ὁ Πέτρος ζωγράφος,
Ὁ Πέτρος ἄρα καλὸς ζωγράφος,
Ὁ Πέτρος καλὸς ζωγράφος,
Ὁ Πέτρος ἄνθρωπος,
Ὁ Πέτρος ἄρα καλὸς ἄνθρωπος.

Ὁ Σωκράτης εἶναι σοφὸς, ἄρα καὶ κατὰ τὴν σκυτοτομικὴν. Κακὸν ὁ φόνος, ἄρα μήτε νὰ μάχεται τινὰς ὑπὲρ πατρίδος καὶ τῶν φιλτάτων καλόν. Εἰς παρομοίας συλλογισμὸς πίπτομεν συχνὰ καὶ πηδῶμεν ἀπὸ τὸ ἀπλῶς εἰς τὸ κατὰ τι, καὶ ἀπὸ τὸ κατὰ τι εἰς τὸ ἀπλῶς.

* Παρὰ τὸ ἀπλῶς καὶ κατὰ τι παραλογίζονται καὶ ὅσοι ἔχοντες ἐσίαν πολλὴν ἢ ἀξίωμα μέγαν, κρίνουν ὅτι ἔχουν καὶ μετεσίαν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. Ὅθεν καὶ συχνὰ βλέπει τινὰς τοιούτους πολυκτήμενας ἀξιωματικὰς ὅπερ θέλουν νὰ συλλογίζωνται ἐπάνω εἰς πράγματα ὅπερ μόλις τὰς ὀνομασίας των ἤξεύρουν. Οἱ συλλογισμοὶ αὐτῶν εἶναι παρόμοιοι μὲ τὸς ἔχω πλῆτον, ἄρα καὶ γνώσεις. ἔχω κτήματα, ἄρα καὶ ἐπισήμας. Αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπισήμαι εἶναι ἄθλον τῆς φιλοπονίας καὶ ὅχι παρεπόμενον τῷ πλάττειν καὶ τῶν ἀξιωμάτων.

Η'. Τὸ παρὰ τὸ ἐπόμενον.

Παρὰ τὸ ἐπόμενον ὁ παραλογισμὸς γίνεται, ὅταν νομίζωμεν ὅτι ἀντισρέφει ἡ ἀκολούθησις ὡς, Ἀν γράφω, κινῶ τὸ χέρι. Ἀῖρα καὶ ὅταν δὲν γράφω, δὲν κινῶ τὸ χέρι. Ἀσύνακτον τὸ συμπέρασμα. Τὸ μέλι ξανθὸν. Ἀῖρα καὶ κἀκεῖ ξανθὸν μέλι, καὶ ἡ χολή.

Θ'. Τὸ παρὰ τὴν ἄγνοιαν τῆ ἐλέγχου.

Οἱ ψευδώνυμοι συλλογισμοί, τὰ σοφίσματα λέγω καὶ οἱ παραλογισμοί, ἡμποροῦν νὰ ἀναχθῇ ὅλοι εἰς τὴν ἄγνοιαν τῆ ἐλέγχου καθὼς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης. Ἐπειδὴ οἱ σοφισταὶ φαίνονται ὅτι ἀπατῶν διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆ ἐλέγχου. Οἱ παραλογιζόμενοι ἀγνοοῦν ὅτι δὲν γίνεται ὁρθὸς συλλογισμὸς καὶ ἀκολούθως ὁρθὸς ἔλεγχος, καὶ διὰ τῆτο ἀπατῶνται. Ἰδιαίτερον ὅμως ὠνομάσθησαν παραλογισμοὶ παρὰ τὴν ἄγνοιαν τῆ ἐλέγχου ἐκεῖνοι εἰς ὅσους ἡ ἔλλειψις τῆ ἐλέγχου εἶναι προφανής. Τοῖτοι εἶναι

Ο' τρία ἀριθμοὶ μεγαλήτερος ἀπὸ τῶν δύο καὶ ὄχι μεγαλήτερος ἀπὸ τὸν πέντε.

Ο' αὐτὸς ἄρα ἀριθμὸς καὶ μεγαλήτερος καὶ ὄχι μεγαλήτερος.

Ο' δύο ἀριθμοὶ διπλῆς τῆ ἑνός, καὶ ὄχι διπλῆς τῆ τρία.

Ο' δύο ἄρα ἀριθμοὶ καὶ διπλῆς καὶ ὄχι διπλῆς.

Η' θύρα μὲ διπλῇ τῆς τραπέζης μὲ εἰς τὸ μῆ-
 κος, καὶ ὄχι διπλῇ εἰς τὸ πλάτος,
 Η' θύρα μὲ ἄρα καὶ διπλῇ καὶ ὄχι διπλῇ.

Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα παραδείγματα, παντάπασι
 παιδαριφῶδη καὶ γελοῖα. Εἰς τὴν ἄγνοιαν τῆ ἐλέγχου
 νὰ εἰπῶ καλλίτερα, ἀνάγονται τὰ σοφίσματα διὰ
 τῶν ὁποίων ἀποδείχνει τινὰς ἐναντίον τῆ ἀντιδιαλε-
 γομένου κάθετι ἄλλο καὶ ὄχι ἐκεῖνο περὶ τῆ ὁποῖς ὁ λό-
 γος, ἢ ἐκεῖνο ὅπερ δὲν ἀρνεῖται τελείως, ἢ τέλος,
 κάθετι ξένον εἰς τὴν ζήτησιν.

Τὰ παραδείγματα δὲν εἶναι, εἰμὴ πολλὰ συχνὰ
 εἰς τὰς συνομιλίας, εἰς τὰς φιλονεικίας, εἰς τὰ κρι-
 τήρια, ὅπερ συμβαίνει συχνὰ νὰ ἀγωνίζεται τινὰς νὰ
 ἀποδείξῃ ἐκεῖνο ὅπερ δὲν ἀνήκει τελείως εἰς τὸ προ-
 κείμενον. Βλέπει τινὰς παρομοίας παρολογισμοὺς εἰς
 κάθε εἶδος βιβλία. Η' ἀρχὴ εἶναι μία ἔλεγεν ἕνας
 φιλόσοφος ἐννοῶντας τὸν Θεόν. Ἐνας ἄλλος ἐνισάμε-
 νος, διίσχυριζετο νὰ τὰς δείξῃ πολλὰς, σοχαζόμε-
 νος ὅτι ἐκεῖνος μὲ τὸ ἀρχὴ δὲν ἐννοῶσε, εἰμὴ τὰς ἀρ-
 χὰς τῶν σωμάτων. Πρέπει νὰ θανατωθῇ αὐτὸς ὁ
 ἄνθρωπος δι' αὐτὸ ὅπερ ἔκαμεν ἔλεγεν ἕνα μέλος τῆ
 κριτηρίᾳ ἐννοῶντας φόνον. Ὁ ὄχι ἐφώναζεν ἕνας ἄλλος
 σοχαζόμενος ὅτι ἐκεῖνος τὸν καταδικάζει ἀδίκως θά-
 νατον δι' ὀλίγα ἀργύρια ὅπερ ἡ ἀνάγκη ἴσως εἶχε
 τὸν θιάσῃ νὰ κλέψῃ. Οἱ κριταὶ φιλονεικῶντες ἤλ-
 θαν καὶ εἰς ὕβρεις ὁ ἕνας κατὰ τῆ ἄλλου. Δὲν εἶναι πο-
 λὺς καιρὸς ὅπερ εἶχα μίαν φιλονεικίαν μὲ ἕναν φίλον

περὶ τῷ εἰς ποῖαν διάλεκτον πρέπει νὰ γράφωμεν. Ο' φίλος μου διόχυρίζονταν ὅτι Ἑλληνικά ὅπῃ ὠμιλῶν-
ταν εἶναι τῶρα ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἔτη. Ἐγὼ Ἑλλη-
νικά, καθὼς ὠμιλῶνται τὴν σήμερον. Ἡ φιλονεικία
μας ἦταν εἰς μάτην· ἐπειδὴ ἔπρεπε πρότερον νὰ δια-
ρίσωμεν τὴν γλῶσσαν μας. Ἐκεῖνος ἐνόμιζε γλῶσ-
σαν μας ὅχι αὐτὴν ὅπῃ ὠμιλῶμεν, ἀλλ' ἐκείνην ὅπῃ
ὠμιλῶνταν ποτέ. Καὶ ἐγὼ νομίζοντας γλῶσσαν μας
αὐτὴν ὅπῃ ὠμιλῶμεν, ὑπελάμβανα ὅτι καὶ ἐκεῖνος αὐ-
τὴν νομίζει. Ἐπρεπε νὰ τὸν κατακείσω λοιπὸν ὅτι
γλῶσσα μας εἶναι αὐτὴ ὅπῃ ὠμιλῶμεν ἡμεῖς καὶ ὅχι
ἄλλη· μὰ δι' ὅποιον διόχυρίζεται παρομοίας διόχυρί-
σεις ὑδεμία πειθώ. Ὅφειπε νὰ ἀπορρίψῃ ὁ Ἡρόδο-
τος, μὴ γράφοντας εἰς τὴν διάλεκτον τῷ Πλάτῳ;
Εἶσαι εὐτυχὴς ἔλεγεν ἓνας εἰς ἓνα πλάσιον. Εἶμαι
δυστυχὴς τὸν ἀπεκρίθῃ ἐκεῖνος, πάσχοντας ἀπὸ γυ-
ναικοζήλιαν, καὶ τλ.

Ἡ προφύλαξις ὅπερ ὠρέπει νὰ πάρῃ τινὰς ἐναν-
τίον αὐτῇ τῷ σοφίσματος, εἶναι τὸ νὰ προσδιορίσῃ
καλὰ τὴν κατάστασιν τῷ ζητήματος, ἀποφεύγωντας
κάθε ἀμφιβολίαν εἴτε λέξεων εἴτε νοημάτων. Ἐπει-
τα ἀφ' ἧς προσδιορισθῇ καλὰ ἡ κατάστασις τῷ ζητή-
ματος, ὅταν ὁ ἀντιδιαλεγόμενος ὑποπαρακλίνη ἢ
ὑποπαρακτρέπεται, πρέπει νὰ τὸν προσέχῃ ἢ νὰ τὸν
γυρίζῃ εἰς τὸ προκείμενον ἢ ζητούμενον.

Г. Аѣψις τѣ ѡν αρχѣ.

Τὸ προηγούμενον σόφισμα γίνεται ὅταν ἀποκρι-

νεται τινὰς ὅχι εἰς τὸ περὶ τῷ ὁποίῳ ὁ λόγος, καὶ ἡ λῆψις τῆς ἀρχῆς γίνεται τὸναντίον, ὅταν ἀποκρίνεται τινὰς μὲ διαφορετικὰς ὁρὰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ὅθεν καὶ λῆψις ἢ αἰτησις τῷ ἐν ἀρχῇ ὀνομάσθη. ὦ Τί εἶναι εὐμορφον;—ἐκεῖνο ὁπῶς ἀρέσκει. Ἰδὲ μία λῆψις τῷ ἐν ἀρχῇ· ἐπειδὴ ὅταν ἀποκρίνεται τινὰς ὅτως, εἶναι τὸ αὐτὸ ὥσάν να ἀποκρίνεται, εὐμορφον εἶναι ἐκεῖνο ὁπῶς εἶναι εὐμορφον. ὦ Διὰ τί τὸ ὅπιον προξενεῖ ὕπνον;—διὰ τί εἶναι ὑπνωτικόν. Εἶναι τὸ ἴδιον ὥσάν να λέγῃ τινὰς, διὰ τί εἶναι προξενητικόν ὕπνῳ. Ἡ ἐρώτησις ἀπὸ τὴν ἀποκρίσιν δὲν διαφέρει, παρὰ κατὰ τὰς λέξεις. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγωντας ὅτι τὸ κέντρον τῷ Παντός εἶναι τὸ μεσαίτατον τῆς Γῆς διὰ τὴν εἰς αὐτὸ τῶν βαρέων ῥοπὴν, κάμνει μίαν λῆψιν τῷ ἐν ἀρχῇ· ἐπειδὴ αὐτὰ δὲν ἀκολουθεῖ, ἀν δὲν προϋποθέτεται ἐκεῖνο.

Εἰς τοιαύτας παραλογισμὸς πίπτομεν κάθε ἡμέραν, καὶ δὲν εἶναι θαυμασόν· ἐπειδὴ ἐμάθαμεν ἀπὸ μικροί. Ἐμβα μέσα εἰς ἓνα χολεῖον καὶ ἄκυσσε μὲ προποχὴν καὶ ἀνάλυσσε τὰ ἀκνόμενα, καὶ θέλεις ἰδῆ πόσον κατασοφίζονται τὲς διδασκάλους τες οἱ μαθηταί. Ἀγαπῶ τὸν Θεόν, ὦ Διὰ τί τὸ ἀγαπῶ ἔχει αἰτιατικήν;—διὰ τί συντάσσεται μὲ αἰτιατικήν. Εἶναι τὸ ἴδιον ὥσάν να λέγῃ, διὰ τί τὸ ἀγαπῶ ἔχει αἰτιατικήν.

Ὁ φαῦλος κύκλος ἢ ἡ διαλληλία εἶναι μία λῆψις τῷ ἐν ἀρχῇ, ἓνα εἶδος φαῦλα ἐλέγχω, εἰς τὸν ὅποιον ὑποθέτεν πρῶτον ἐκεῖνο ὁπῶς πρόκειται εἰς δεῖ-

ξιν, ἡ ἔπειτα δείχνει ἐκεῖνο ὅπῃ ὑπόθεσαν. Οἱ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τὴν αἰδιότητα τῆς κινήσεως συνάγει τὴν αἰδιότητα τῷ Θεῷ, ἡ ἀπὸ τὴν αἰδιότητα τῷ Θεῷ ἀναποδίζει εἰς τὴν αἰδιότητα τῆς κινήσεως. Οἱ Καρτέσιος κατασκευάζει τὴν θείαν ὑπαρξιν μετὰ τὴν εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐναεράπτυσαν αὐτῆς ἰδέαν, ἡ μετὰ τὴν ὑπαρξιν τῷ Θεῷ, ὁ ὁποῖος δὲν ἀγαπᾷ νὰ ἀπατᾷ, ἀποδείχνει ὅτι αἱ ἰδέαι μας εἶναι ἀληθιναὶ ἡ πισταὶ ἡ βέβαιαι. Πρὸς τούτοις ἡ ἐκεῖνοι ὅπῃ ἀποδείχνην τὴν ὑπαρξιν τῶν σωμάτων διὰ τῆς πίσεως, δὲν κάμνουν ἡ αὐτοὶ, παρὰ ἕναν φαῦλον κύκλον.

ΙΑ. Τὸ παρὰ τὴν ψευδυπόθεσιν.

Τὸ ἐκ ψευδυπόθεσεως σόφισμα γίνεται ὅταν ὑποθέτωμεν δι' ἀληθινὸν ἐκεῖνο ὅπῃ εἶναι ψευδές. Εἶναι πολλὰ τὰ αἷτια ὅπῃ μᾶς κάμνουν νὰ πίπτωμεν εἰς παρομοίους παραλογισμούς. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ σόφισμα ἀκολουθεῖ πολλάκις ὅπῃ ἀντὶς νὰ ὁμολογίσωμεν τὴν ἀγνοίαν μας, παρορίζομεν νὰ ἐξηγήσωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν εἶναι, μετὰ ἐκεῖνο ὅπῃ παρομοίως δὲν εἶναι. Μάρτυς ἡ ἱστορία τῷ χρυσῷ ὀδόντι. Ἐνὰς ἀγύρτης εἰς τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα ἔδειχνεν ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν ἕνα νέον ὅπῃ εἶχεν ἕνα χρυσὸν ὀδόντι. Οἱ φιλόσοφοι τῷ τότε καιρῷ ἔκαμναν λόγους διὰ νὰ δείξουν ὅτι ἡ ὕλη τῷ χρυσῷ ἡμπορεῖ νὰ διαταχθῇ εἰς τὸ ὀδόντι τῷ νέῳ μετὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὅπῃ διατάσσεται ἡ εἰς τὰ χρυσεῖα. Ἐνὰς χειρουργὸς ὅμως ἐπιτήδειος ἔκαμε νὰ ἴδῃ ὅτι τὸ ὀδόντι τῷ νέῳ ἦταν περιτυλιγμένον μετὰ

φύλλον χρυσεῖ ὅπερ ἦταν ἐπιδεξιότατα βαλμένον εἰς τὰ ἔλα. Πρέπει λοιπὸν ὅταν ἀρχίζωμεν νὰ ἐξηγώμεν τὴν αἰτίαν ἐνὸς γεγονότος, νὰ βεβαιωθῶμεν ἂν τὸ γεγονός ὑπάρχη.

ΙΒ'. Τὰ παρὰ τὴν λήψιν τῆς αἰτίας ὡς αἰτίαν.

Εἶναι σοφὸν νὰ λέγωμεν πολλάκις, δὲν ἡξεύρομεν τίποτες, εἶναι σοφώτερον ἀκόμι νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἐξέτασιν τῆς ἀληθείας, νὰ μὴν κάμνωμεν κρίσεις, παρὰ ἂφ' ἧς βεβαιωθῶμεν διὰ τὴν χάσιν ὅπερ ἔχει ἓνα ἀποτέλεσμα μὲ μίαν αἰτίαν, Μὰ ἡ φυσικὴ νωθρότης δὲν μᾶς συγχωρεῖ νὰ ἐξετάσωμεν νὰ μάθωμεν, ἢ ὑπερηφανία, ὁ τύφος δὲν μᾶς ἀφίνει νὰ ἐπέχωμεν· ἐπειδὴ ἡ ἐποχὴ εἶναι σημεῖον ἀγνοίας καὶ ἀμαθείας, καὶ νὰ φαίνωμάς τε τοιῦτοι δὲν θέλομεν. Ἰδὲ λοιπὸν ἡ πηγὴ τῶν προπετειῶν μας, καὶ ἀκολούθως τῶν ἀκρίτων καὶ ἐσφαλμένων μας κρίσεων. Ἰδὲ ἐκεῖνο ὅπερ μᾶς κάμνει συχνὰ νὰ πέρνωμεν αἷτιον τινὸς ἀποτελέσματος γεγονότος ἐκεῖνο ὅπερ δὲν εἶναι τελείως, ἐκεῖνο ὅπερ δὲν ἔχει καμμίαν χάσιν μὲ αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Τοῦτο μετὰ τῆτο, ἄρα καὶ διὰ τῆτο, ἢ τῆτο μετὰ τέττε ἄρα καὶ διὰ τέττο.

Μετὰ κωμήτην ἢ μετὰ κωμήτε ἀκολουθεῖ μία ξηρασία ἓνας λοιμὸς, ἢ λιμὸς, θάνατος τινὸς ἡγεμόνος καὶ τλ; Ὁ χυδαῖος ἄνθρωπος εὐθὺς συμπεραίνει ὅτι, ἐπειδὴ μετὰ τὸν κωμήτην ἢ μετὰ τῆ κωμήτε, ἄρα καὶ ἐξ αἰτίας τῆ κωμήτε· μὲ ὅλον ὅπερ ὁ

κωμήτης δὲν ἔχει κάμμιαν χέσιν μὲ τὰ προειρη-
μένα κακὰ συμβεβηκότα. Ὁ πολὺς ἄνθρωπος ὀβλέ-
πει πάλιν ποτὲ κἀνέναν κωμήτην; προσδέχεται
καὶ παρόμοια συμβεβηκότα, παρομοίας συμφοράς. Οἱ
κωμῆται εἶναι καὶ αὐτοὶ ἄλλα εἶδη πλανητῶν, ὅπως
κάμνεν τὰς περιφοράς των φυσικὰ καὶ ὅπως φαίνονται
σπανίως εἰς ἡμᾶς.

Ἡ Σελήνη εἰς τὴν ἔκλειψίντης φαίνεται τρό-
πον τινὰ φοινικὴν (βαθὺ κόκκινον τὸ φοινικῆν χρώ-
μα). Ἀκολουθεῖ πόλεμος; ὁ πολὺς ἄνθρωπος συμ-
περαίνει ὅτι ἡ Σελήνη ἐπὶροσήμενεν αἷμα. Ἡ ἔκ-
λειψις τῆς Σελήνης εἶναι ἓνα φαινόμενον φυσικόν,
καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ χρώματός της δὲν ἀκολουθεῖ, πα-
ρὰ μὲ τὸ νὰ ἐμβαίνει μέσα εἰς τὴν σκίαν τῆς Γῆς
εἰς τὴν ἔκλειψίντης. Αὐτὸ τὸ φαινόμενον δὲν δια-
φέρει ἀπὸ τὸ φαινόμενον τῶν ἀξιοσημειώσεών της,
παρὰ κατὰ τῆτο· αἱ ἀξιοσημειώσεις της γίνονται συχ-
νὰ, καὶ ἡ ἔκλειψις της σπανίως.

Μετὰ τὴν νεομηνίαν (νέον φεγγάρι) ἡ μετὰ
τὴν πανσέληνον βρέχει, ἡ ἀλλάζει ὁ καιρὸς· ἄρα
βρέχει ἡ ἀλλάζει ὁ καιρὸς ἐξ αἰτίας τῆς νεομηνί-
ας ἢ τῆς πανσελήνης. Δάδι καὶ αὐτὰ χυδαῖα.

Ἐπαρτήρησαν μετὰ πολυαριθμῶς καὶ ἐπανει-
λημμένας πείρας ὅτι ἡ Σελήνη δὲν ἐπὶρρέει εἰς κα-
νένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ φυσικὰ ἀποτελέσματα ὅπως ὁ
πολὺς ἄνθρωπος τὴν ἀπονέμει, καὶ εἶναι ἀκολουθῶς
ἀνωφελὲς καὶ μάταιον νὰ παρατηρῶνται δι' αὐτὸ τὰ
τέταρτά της. Αὐτὴν τὴν παρατήρησιν ἡμπορεῖ νὰ

τὴν κάμη κάθε ἓνας· εἶναι εὐκολωτάτη. Ὡς παρατηρήσῃ τὰς καιρὸς εἰς τὰ τέταρτα τῆς Σελήνης δύο ἢ τρεῖς ἐνιαυτοὺς ἀραδικῶς, καὶ ὥς σημειώσῃ τὰς παρατηρήσεις τὰς εἰς ἓνα εἶδος ἐφημερίδος ἢ μηνολογίᾳ, καὶ θέλει ἰδῆ παραβάλλωντας ἔπειτα τὰς παρατηρήσεις, ὅτι ἡ Σελήνη δὲν ἔχει κάμμιαν σχέσιν μὲ τὰς καιροὺς.

Τὰ σπάνια φαινόμενα εἰς τὸν Οὐρανὸν ἢ εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν ἐγίναν καὶ γίνονται ὁλέθρια εἰς ἐκείνας ὅπως τὰ ἔπεσαν ἢ τὰ πέρυνεν ὡς σημεῖα τῶν μελλόντων. Διάβασε τὸν Νικίαν τῷ Πλευτάρχῃ καὶ θέλεις ἰδῆ τι ἔπαθον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν Σικελίαν. Ὁ Περικλῆς μόλις μὲ ἓνα ἀπλῆστατον παράδειγμα (1) ἐκατάπεισε τὸν κατατρομασμένον ἀπὸ μίαν ἐκλειψιν καὶ προσδεχόμενον μεγάλας περιπετείας ἐξ αὐτῆς, ὅτι ἀπ' αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ φοβῆται ὡς ὕσαν ἓνα φυσικὸν φαινόμενον. Ἀπὸ παρόμοια παραδείγματα γέμει ἡ ἱστορία καὶ ὁ κόσμος· καὶ εἴμαστε πολλὰ ὑπόχρεοι εἰς τὴν Ἀἵρεσιν νομίαν ὅπως εὐγάζει τὰς ἀνθρώπους ἀπὸ παρόμοια λάθῃ.

Αἱ οἰονοσκοπίαι, αἱ διοσημεταί, αἱ σπλαγχνοσκοπίαι, αἱ χειροσκοπίαι, αἱ πλατοσκοπίαι κτλ., ὅπως οἱ παλαιοὶ καὶ ἀκόμη πολλοὶ νεώτεροι μεταχει-

(1) Ἀνέσχε τὴν χλαμύδα πρὸ τῆς ὄψεως αὐτῆς, καὶ παρακαλύψας, ἠρώτησε μήτι δεινόν, ἢ δεινὸν τινος οἶσται σημεῖον· ὡς δ' ἔκ ἔφη· τί ἦν εἶπεν ἐκεῖνο τίττε διαφέρει· πλὴν ὅτι μείζον τί τῆς χλαμύδος ἐστὶ τὸ πεποιηκὸς τὴν ἐπισκότησιν. Πλευτάρχ.

ρίζονται νὰ προβλέπῃν καὶ νὰ προλέγῃν τὰ μέλλοντα, εἶναι παρόμοια λάθῃ· ἐπειδὴ εἰς ὅλα αὐτὰ πέρην διὰ αἰτίαν ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν εἶναι τελείως. Διάβασε τὸν Ξενοφῶντα καὶ θὰ ἰδῇς πόσῃ ἀξιολογότητα ἀπονέμει εἰς παρομοίας πλάνας, καὶ θὰ ἀηδιάσῃς. Ὁ πολὺς Ἐπαμινώνδας δὲν ἦταν τῆς γνώμης τῆς Ξενοφώντος, μήτε πολὺ πρότερον ὁ Ὀμήρος λέγωντας.

Εἰς αἰῶνός ἀριστος ἀμύνασθαι περὶ πατρὸς.

Πίπτειν ἀκόμι εἰς παρόμοια σοφίσματα καὶ ὅσοι
 πέρνουν τὰς λόγους καὶ τὰ κινήματα τινῶν γοήτων
 διὰ ἀληθινὰ φυσικὰ αἷτια. Οἱ λόγοι (τὰς τῶν
 γοήτων λέγω) δὲν εἶναι, παρὰ ἑνας κτυπημένος
 αἶρας, καὶ ὅτω δὲν ἡμπορῶν νὰ παράξεν φυσικῶς
 καὶ ἀφ' ἑαυτῶν τὰς καλὴν ἄλλο ἀποτέλεσμα, εἰ-
 μὴ τὴν ἡχον. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ὅπως τὰς δίδον μίαν
 ἄλλην δύναμιν, ὑποθέτουν πράγματα ὅπως μᾶς εἶναι
 ἐξ ἴσθ ἀγνοῶσα, καὶ ὑβριστικὰ προσέτι εἰς τὸν Θεόν.
 Διὰ τί, ἐπειδὴ ὁμολογοῦν ὅτι οἱ δαίμονες δὲν ἡμ-
 πορῶν νὰ κάμνουν τίποτες χωρὶς τὴν ἄδειαν τῆς Θεῶ,
 οἱ γοητικοὶ λόγοι ὑποθέτουν μίαν συμφωνίαν ξεχω-
 ριστὴν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰς δαίμονας.

Πίπτεν εἰς παρόμοια λάῳη καὶ αἱ γυναῖκες, μάλιστα τῆς πατρίδος με, ἀπονέμειναι τὴν αὐτοχρίαν τῶν μεταξίων εἰς κάποια λόγια, εἰς κάποιας πράξεις γούτων, τὰ ὅποια δὲν ἤμπορὲν νὰ ἔχεν κἀνένα ἀποτέλεσμα. Εἶναι τινὲς πλανεμέναι ὅπως ἔχεν ἐπάγγελμα τὰ τοιαῦτα, καὶ νομίζον ὅτι κάμνουν τί-

ποτες· εἶναι σχεδὸν ὅλαι ὅπῃ τὰ πισεύον, καὶ μὲ τὸ νὰ νομίζον ὅτι τὰ μαγικὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀτυχίας τῷ μεταξὺ, δὲν ἐξετάζον νὰ εὔρουν τὴν ἀληθινὴν αἰτίαν διὰ νὰ φυλάττωνται ἀπὸ αὐτὴν, καὶ νὰ εὐτυχῶν ὅπως οἱ καματήροί τους.

Ἄν μία γυναῖκα κατῳήμενος τινὰς συμμάτης, κερδαίνει εἰς τὸ παιγνίδι, φαντάζεται ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ αἰτία τῆς εὐτυχίας της· μετὰ τὸ τε, ἄρα καὶ διὰ τῷτον, κτλ.

ΙΓ'. Τὸ παρὰ τὴν ἀτελῆ ἐξαριθμῆσιν.

Ἡ πεῖρα μᾶς δείχνει ὅτι ἐκεῖνοι ὅπῃ δὲν ἤθελαν τὰς ἀντίποδας, ἦσαν ἀπατημένοι, καὶ ἡ ἀπάτη τὰς ἤλθεν ἀπὸ τὴν ἀτελῆ ἐξαριθμῆσιν. Δὲν εἶχαν ἐξετάσῃ μήτε γνωρίσῃ τὴν ἀληθινὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποῖαν οἱ ἄνθρωποι περιπατῶν ἐπάνω εἰς τὴν Γῆν, καὶ ὠθεῖνται πρὸς τὸ κέντρον τῆς γήινης σφαίρας ὅπως καὶ ἂν εὐρίσκωνται, καὶ δὲν ὠθεῖνται πρὸς τὸν ὕψανόν.

Πίπτει τινὰς εἰς τὸ σόφισμα τῆς ἀτελεῖς ἐξαριθμῆσεως ὅταν γνωρίζοντας ἕναν ἢ πολλὰς πράξεις κατὰ τὰς ὁποῖας γίνεται ἕνα πρᾶγμα, ὑπολαμβάνει ὅτι δὲν εἶναι, παρὰ αὐτοὶ οἱ τρόποι ὅπῃ ἡμπορῶν νὰ εἶναι ἡ αἰτία αὐτῷ τῷ πράγματος, καὶ ἡμπορεῖ νὰ εἶναι κἀνένας ἄλλος ὅπῃ δὲν ἐξαριθμεῖ, ἡ αἰτία. Λόγω χάριν, ἕνας βλέπει ἕναν ὅπῃ ἦταν εἰς τὸ δεσμοτήριον, καὶ νομίζει ὅτι αὐτὸς χωρὶς ἄλλο ἢ διέφθειρε μὲ ἀργύρια τὰς φύλακας ἢ τὰς

κριτὰς, ἢ ἐπὶ ᾗ ἔπληθυνεν ἀπὸ κανένα παράθυρον. Μὰ ἡ αἰτία τῆς ἀπαλλαγῆς τε ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἀ-
δωώσις τε.

ΙΔ'. Εὐλειπὴς ἐπαγωγὴ.

Εἰς τὸ προηγούμενον σόφισμα δὲν θεωρῶν ὅ-
λως τὰς τρόπους κατὰ τὰς ὁποῖας ἡμπορεῖ νὰ γένῃ
ἓνα πρᾶγμα· εἰς τὴν ἐπαγωγὴν ἀρχίζον θεωρῶν-
τες τὰ μερικὰ πράγματα, ὅθεν συνάγουν ἔπειτα
ἓνα γενικὸν συμπέρασμα. Λόγῃ χάριν, ἐδοκίμα-
σαν τὸ νερὸν πολλῶν ποταμῶν καὶ τὸ εὐρῆκαν γλυ-
κὺ, καὶ πολλῶν θαλασσῶν καὶ τὸ εὐρῆκαν ἄλμυρον,
καὶ ἐσυμπέρανον γενικῶς ὅτι τὸ νερὸν τῶν ποταμῶν
εἶναι γλυκὺ, καὶ τὸ τῶν θαλασσῶν ἄλμυρον. Δὲν
εὐρῆκαν λαὸς εἰς κανένα τόπον ὅπερ οἱ ἄνθρωποι νὰ
μὴ μεταχειρίζονται τὰς ἡχες τῆς φωνῆς νὰ σημαί-
νουν τὰς σοχασμὰς τε, καὶ ἐντεῦθεν ἐσυμπέραναν ὅ-
τι ὅλοι οἱ λαοὶ εἶχαν τὴν χρῆσιν τῆ προφορικῆς λόγου.

Αὐτὰ τὰ εἶδη τῶν γενικῶν συμπερασμάτων δὲν
εἶναι ὀρθὰ, εἰμὴ ὅσον ἡ ἐπαρίθμησις τῶν μοναδικῶν
πραγμάτων εἶναι ἀκριβής. Ἄν λέγῃ τις, οἱ Ἰ-
σπανοὶ εἶναι ἄσπροι, οἱ Φρανσέζοι ἄσπροι κτλ., καὶ
ἐπιφέρῃ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἄσπροι, ἡδελεεὶ κάμη
μίαν ἐπαρίθμησιν πολλὰ ἰσχυρήν.

Πρὸ τῶν πειρῶν ὅπερ ἔγιναν περὶ τὰ μέσα τῆ
ὑπερινῆ αἰῶνος εἰς τὴν βαρύτητα τῆ ἀέρος, ἐνόμιζαν
ὅτι ἦταν ἀδύνατον νὰ τραβήξῃ τις τὸ ἔμβολον μι-
ᾶς σύριγγος ἢ σιλίχτρας καλὰ γεπωμένης, καὶ ὅτι

ἡμπορεῖσαν νὰ κάμει νὰ ἀναβῇ τὸ νερὸν ὅσον ἤθελαν ὑψηλά. Ἐσυμπέραναν ἀπὸ τὰς πείρας ὅτι εἶχαν κάμη, μὰ δὲν εἶχαν κάμη ἀρκετὰς. Ἐμάθαμεν ὕστερα ὅτι ἂν μεταχειρισθῇ τινὰς ἓνα βάρος βαρύτερον ἀπὸ τὸν σύλον τῷ αἔρῳ, τραβᾷ τὸ ἔμβολον ἀπὸ τὴν σιλίχτρην ὅσον καλὰ σηπωμένη καὶ ἂν εἶναι, καὶ ὅτι τὸ νερὸν δὲν ἀνεβαίνει ὑπὲρ τῆς 32 ἢ 33 πόδας· ἐπεὶ δὲ ἓνας σύλος αἔρος εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν ζυγιάζει ὅσον ἓνας σύλος παρόμοιος νερῷ 32 ἢ 33 ποδῶν τὸ ὕψος.

Δὲν ἔχομεν τελείως χρειάν αὐτῆς τῆς ἐπαριθμήσεως ὅταν ἡξεύρωμεν τὰς πρώτας ὑσίας τῶν πραγμάτων.

ΙΕ'. Μετάβασις ἀπὸ γένους εἰς γένος.

Μεταβαίνει τινὰς ἀπὸ ἓνα γένος εἰς ἄλλο, ὅταν περνᾷ ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν τάξιν εἰς τὴν φυσικὴν. Ἠξεύρω τι ἐννοῶ ὅταν ὁμιλῶ δι' ἓνα βενὸν, μίαν πόλιν, κατάφασιν, ἀπόφασιν, ζῶν, θάνατον κτλ. Λέγω τότε ὅτι ἔχω τὴν ιδέαν τῷ βενῷ, τῆς πόλεως, τῆς καταφάσεως κτλ. Τὸ ἔχω ὅμως πέρνεται ἐδῶ ἐκ καταχρήσεως εἰς ἓνα νόημα μεταφορικόν· ἐπεὶ δὲ δὲν ἔχομεν μίαν ιδέαν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καθὼς ἔχομεν ἓνα πραγματικὸν ὑποκείμενον. Ἐχω, λόγῳ χάριν, τὴν ιδέαν τῷ βενῷ, τῆς ἀποφάσεως κτλ., μὰ δὲν τὴν ἔχω παρομοίως καθὼς ἔχω δέκα κέρματα ἀργυρᾷ ἢ χρυσᾷ εἰς τὸ βαλάντιον. Οὕτω

λοιπὸν ὅσοι θεωρῶν τὰς ιδέας ὡς πραγματικὰ ὄν-
τα πηδῶν ἀπὸ τὰ μεταφυσικὰ εἰς τὰ φυσικά.

Τὸ ἴδιον εἶναι καὶ διὰ τὴν ὕλην. Τὰ διάφορα
μερικὰ καὶ πραγματικὰ σώματα ὅπῃ μᾶς περιτριγυ-
ρίζον, μᾶς διαδέχονται, μᾶς παθαίνουν διὰ τῶν προσ-
βολῶν ὅπῃ κάμνουν ἐπάνω εἰς τὰ αἰσθητήρια. Ἐπει-
τα κάμνοντες ἀφαίρεσιν ὅλων τῶν μερικῶν προσβο-
λῶν, ὅ ἐστι, μὴν προσέχοντες μήτε εἰς τὸ χρῶμα,
μήτε εἰς τὴν σερεότητα, μήτε εἰς τὴν μαλακότητα,
μήτε τέλος εἰς κανένα εἶδος αἰσθητῆς ιδιότητος τῶν
μερικῶν σωμάτων, κάμνομεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας κατ'
ἀναλογίαν, τὴν ιδέαν μιᾶς βάσεως ἐπάνω εἰς τὴν
ὅ ποίαν θέτουν τίποτες, τὴν ιδέαν ἑνὸς ὑπερεΐσματος
γενικῆς ὅλων αὐτῶν τῶν ιδιοτήτων, καὶ αὐτὸ τὸ φαν-
τασθὲν ὑποσύριγμα τὸ ὀνομάζομεν ὕλην ἢ ὕλην
πρώτην, τὴν ὁποίαν τὴν θεωρῶμεν ὡς βάσιν ὅλων
τῶν ιδιοτήτων, καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι, παρὰ ἕνας ὅρος
ἀφηρημένος ὅπῃ ὁ νῦν τὸν ἐπινοεῖ διὰ τὰς ξεχωρι-
σάς τε ὁράσεις, καθὼς οἱ ὅροι, λευκότης, ξυνάδα,
χρῶμα κτλ.· ἐπειδὴ δὲν εἶναι πραγματικὸν ὄν ὅπῃ
να εἶναι ὕλη γυμνωμένη ἀπὸ κάθε ἄλλης ιδιότητος.

Δὲν εἶναι ἀναμεταξὺ εἰς τὰ δημιουργήματα,
εἰμὴ ὄντα μερικά. Ἡ ὕλη ἐν γένει, ἢ ἡ πρώτη
ὕλη, δὲν εἶναι, παρὰ ἕνας ὅρος ἀφηρημένος καὶ ἕνα
καθαρὸν προϊόν τῆ νοός μας.

Οὕτω λοιπὸν, ἀντὶς να θεωρῶμεν τὴν ὕλην ὡς
βάσιν φαντασθεῖσαν τῶν ιδιοτήτων τῶν σωμάτων,
ὥς περιορίζομάς τε εἰς τὸ να τὴν θεωρῶμεν ὡς ἕνα

σημείον μιᾶς διαθέσεως τῆ νοός μας, ἐνὶ λόγῳ, μιᾶς ἀφαιρέσεως, καὶ ὅχι ὡς μίαν ἔκφρασιν ἐνὸς πραγματικῆς ὑποκειμένου· ἐπεὶ δὲ περνῶμεν ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν τάξιν εἰς τὴν φυσικὴν, θεωρῶντες τὴν ὕλην ὡς ἓνα πραγματικὸν ὃν ἐπίδεκτικὸν καθε εἶδος μορφῆς, καὶ πιστεύοντες ὅτι τὰ μερικὰ σώματα δὲν εἶναι ἐκεῖνο ὅπῃ εἶναι, παρὰ διὰ τῆς διατάξεως, τῆς διαθέσεως τῶν μερῶν αὐτῆς τῆς πρώτης ὕλης.

Αὐτὸς ὁ ἐσφαλμένος τρόπος τῆς διανοήσεως ἔκαμε τινὰς χρυσολήπτες νὰ φαντασθῶν ὅτι ἡ ὕπαρξις τῆ χρυσῆ δὲν εἶχε τὴν σύστασίν της, παρὰ εἰς μίαν τινὰ διάθεσιν, διάταξιν τῶν μερῶν τῆς ὕλης, καὶ ὅτι ἡ τέχνη ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν διάθεσιν τῆς ὕλης, καὶ νὰ τὰ κάμῃ χρυσόν. Οὐνομάζον αὐτὰς τὰς χρυσολήπτες ἀλχημικὰς. Τινὲς ἀλχημικοὶ πέρασαν ὁλόκληρον τὴν ζωὴν της εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἀναζήτησιν αὐτῆ τῆ τεχνικῆς χρυσῆς, αὐτὲς τῆ φιλοσοφικῆς λίθου, καὶ ἐτελεύτησαν χωρὶς νὰ ἀπολαύσων τὸ ποῦσέμενον. Εἴμασθε πολλὰ ὑπόχρεοι εἰς τὴν Χημικὴν ὅπῃ ἀπαλλάττει τὰς ἀνθρώπους ἀπὸ παρομοίας πλάνης, εἰς τὰς ὁποίας ἐνέχονται ἀκόμη τινὲς ἀπὸ ἀμάθειάν της καὶ ἰσχυρογνωμοσύνην.

Οἱ μαθηματικοὶ θεωρῶν ἀφηρημένως τὴν γραμμὴν ὡς ἓνα ἀπλὴν μῆκος. Μεταβαίней λοιπὸν τινὰς ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν τάξιν εἰς τὴν φυσικὴν, ἂν θεωρῇ τὴν φυσικὴν γραμμὴν ὡς μῆκος μόνον ἔχουσαν χωρὶς πλάτος, καὶ λέγῃ ὅτι ἡ γραμμὴ ὅπῃ τραβᾶται ἀπὸ ἓνα σημεῖον εἰς ἄλλο, δὲν ἔχει, εἰμὴ

μήκος μόνον· Σοφίζονται παρομοίως ἔῃ ὅσοι λέγουσιν,
τὸ σημεῖον ἀμερές, ἔῃ κινέμενον, μᾶς δίδει ιδέαν τῆς
γραμμῆς, ἔῃ γραμμὴ κινεμένη, μᾶς δίδει ιδέαν τῆς
ἐπιφανείας, ἔῃ ἡ ἐπιφάνεια κινεμένη, μᾶς δίδει ιδέ-
αν σφερέῃ. Ἡ γραμμὴ ἄρα ἐξ ἀμερῶν σημείων, ἡ
ἐπιφάνεια, ἐξ ἀπλατῶν γραμμῶν, ἔῃ τὸ σφερόν ἐξ
ἀβαθῶν ἐπιφανειῶν. Οἱ σοφισταὶ αὐτοὶ δὲν ἔχον ἄλ-
λην ἐπιτηδεύουσι, παρὰ νὰ πηδῶν ἀπὸ τὰ μετα-
φυσικὰ εἰς τὰ φυσικά.

Μεταβαίνοντες πρὸς τέτοις ἀπὸ ἑνὸς γένους εἰς
ἄλλο ἔῃ ὅσοι διατείνονται νὰ ἐξηγήσων τὰ μυθῆρια
τῆς θρησκείας μὲ συλλογισμὰς θεμελιωμένους ἐ-
πάνω εἰς τὴν τάξιν τῆς φύσεως. Τινὲς παλαιοὶ
ἔπεσαν εἰς αὐτὸ τὸ σόφισμα θελήσαντες νὰ ἐξη-
γήσων τὴν ἀνάστασιν μὲ τὸν φοῖνικα, ἔῃ ἀπατή-
θησαν ἀκόμι ἔῃ ἀπὸ τὸ παρὰ τὴν ψευδυπόθεσιν
σόφισμα· ἐπεὶ δὲν ἐσάθη ποτὲ φοῖνιξ ξαναγεν-
νημένος ἀπὸ τὴν ἰδίαν τε σάχτην.

Ὅλαι αἱ κρίσεις μας χρεωσθῶν νὰ ἔχων ἑνὰ κι-
νητικὸν κύριον ἔῃ νόμιμον ἐπάνω εἰς τὸ ὅποιον ἡ συγ-
κατάθεσις πρέπει νὰ θεμελιώνεται· μὰ εἰμαῦτε νω-
θροὶ καὶ δὲν ἀγαπᾶμεν τὰς διαφορήσεις τῆς ἐξε-
τάσεως. Μὲ ὅλον τῆτο νὰ ὁμολογῶμεν τὴν ἄγ-
νοιαν, τὸ ἔχομεν αἰσχισον, ἔῃ διὰ τῆτο θέλομεν νὰ
κρίνωμεν, ἔῃ ὅταν δὲν βλέπομεν μὲ μίαν πρώτην
ὄρασιν τὴν αἰτίαν τινὸς ἀποτελέσματος ὅπῃ μᾶς ἐκ-
πλήττει, φαντάζομαῦτε μίαν. Ἀν δὲν εὗρωμεν ἐκ
τῆ προχείρου καίμιναν φυσικὴν, πηδῶμεν ἀπὸ τὰ

Φυσικά εἰς τὰ μεταφυσικά. Οὕτως οἱ χοινοβάται, οἱ ποτηριοπαῖται, οἱ κερματοδείκται, οἱ πυροφάγοι, οἱ νευροσπασοπαῖκται κτλ., οἱ ὅποιοι διὰ τὴν ἐπιδεξιότητά τους ὅπῃ ἀπόκτησαν ἀπὸ μίαν ἐπίμονον γυμνασίαν, φαίνονται γόητες εἰς τὸν χυδαῖον ἄνθρωπον, ἐπιθυμητὴν πάντοτε τῶν θαυμάτων, ἀνίκανον ἐξετάσεως καὶ συνημμένων σκέψεων. Οὕτως οἱ μανικοὶ, οἱ ἐπιληπτικοὶ περὶν συχνὰ ὡς δαιμονιακοί.

Ἡ ἄγνοια τῆς φυσικῆς ἐνωμένη μὲ τὴν ὄρεξιν τῶν θαυμάτων καὶ μὲ τὴν ῥοπὴν ὅπῃ ἔχεν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ νὰ θέλουν πάντοτε νὰ ἀποφασίζον καὶ νὰ εὐρίσκον μίαν αἰτίαν ὁποιανὴν μᾶλλον, παρὰ νὰ ἐξετάζον ἢ νὰ μένουν ἀναποφάσιτοι, ἐξάβη αἰτία νὰ προσρέχον εἰς μίαν αἰτίαν μεταφυσικὴν.

Τινὰ ἀποτελέσματα καθὼς τὰ τῷ μαγνήτι, τῆς ἡλεκτρικῆς, τῆς παραγωγῆς τῶν φυτῶν, τῆς γενέσεως τῶν ζώων, τῆς θρέψεως κτλ., ὅσον θαυμάσια καὶ ἂν εἶναι, δὲν διεγείρουν εἰς ἡμᾶς τὴν αἰσθησιν τοῦ θαυμασμοῦ ὅπῃ μᾶς κάμνει νὰ προσρέχωμεν εἰς τὴν μεταφυσικὴν τάξιν· ὅτι; ὅτι αὐτὸ ὅπῃ εὐρίσκομεν αὐτὰ εἰς τὴν φύσιν; Αὐτὸ ἦταν ἀρκετόν. Μὰ ὄχι. Ἀκολοῦθον καθ' ἡμέραν καὶ τὰ ἔχον συνειδισμένα.

Ἀλλ' ἐκεῖνα ὅπῃ ἀκολοῦθον σπανίως καὶ μᾶς ἐκπλήττουν εἶναι ὀλιγώτερον εἰς τὴν φύσιν, μὲ τὸ νὰ ἀκολοῦθον σπανίως καὶ μὲ τὸ νὰ ἀγνοῶμεν τὴν αἰτίαν; Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ὅπῃ μᾶς κάμνει νὰ προ-

ὅπῃ θεωρῶν ὡς πρωτεύον, ἀμὴ πρέπει νὰ ἐννοῇ τὸ ἀγαπητικὸν τῆς ψυχῆς, καὶ ὥς ὅταν λέγωμεν καρδίαν, ἐννοῶντες ἀγάπην, μὴ ἐπὶ ῥες τὴν καρδίαν, ἐννοῶντες τὸ ἀγαπητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς μὴ τὸ ἔχεις ὅλον, καὶ ἐγὼ δὲν ἡμπορῶ νὰ ἀγαπῶ ἄλλον, εἰμὶ ἐσένα, ἐκεῖ ὅπῃ εἶσαι ἐσὺ, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ καρδίαν, ἡ ἀγάπην.

Μὲ ὅλον τῷτο ἓνας μεγάλος ἱεροκῆρυξ τῷ 15. αἰῶνι λέγει, ὅτι ἓνας ἄρχοντας φιλάργυρος, ἀφ' οὗ ἐπέθανε, ἀνοιξαν τὸ σῶμα τε διὰ νὰ τὸ βαλ-
σαμώσεν, καὶ δὲν εὗρήκαν τελείως καρδίαν, τὸ ὅ-
ποιον ἐξέπληξε πολλὰ τῶς χειρουργῶς. Ἐνὰ ὑπο-
κείμενον ὅμως βαρὺ καὶ σεμνὸν ὅπῃ ἦταν παρὸν εἰς
τὸ ἀνοιγμα τῷ νεκρῷ, ἔπεισε τῶς συγγενεῖς καὶ
τῶς χειρουργῶς νὰ πηγαίνεν νὰ ἰδῶν, ἂν ἡ καρδίαν
ἦταν εἰς τὴν χρηματοθήκην, εἰς τὸν θησαυρὸν. Ὑ-
πάγετε εἶπεν, εἰς τὸν θησαυρὸν τῷ μακαρίτε, ἵ-
σως ἐκεῖ κατὰ τὸν λόγον τῷ Χριστῷ, εὗρίσκεται ἡ
καρδίαν, ὅπῃ δὲν τὴν εὗρίσκετε εἰς τὸ σῶμα τε.
Ἐπῆγαν εἰς τὸν θησαυρὸν, τὸν ἀνοιξαν καὶ εὗρήκαν
ἐκεῖ τῷ ὄντι τὴν καρδίαν.

Παρόμοιοι μῦθοι ἀπὸ ἀπλότητα λεγόμενοι εἶ-
ναι παιδευτικώτεροι ἀπὸ τῶς μύθους τῷ Αἰσώπῃ. Ἐ-
πειδὴ μᾶς μανθάνεν νὰ γνωρίζωμεν τὸν ἀνθρώπι-
νον νῦν.

Ις'. Τὸ παρὰ τὴν ἀπὸ τὰ ἄγνωστα εἰς
τὰ γνωστὰ βαδίσιν.

Αὐτὸ τὸ σόφισμα εἶναι τὸ γενικώτερον ἀπὸ
ὅλα. Σχεδὸν ὅλοι βαδίζομεν ἀπὸ τὰ ἄγνωστα εἰς
τὰ γνωστὰ, καὶ διὰ τῆτο πρόοδος ἐδεμία.

ΙΖ'. Τὸ παρὰ τὰς πολλὰς ἐρωτήσεις
γινόμενον.

Καθὼς, αὐτοὶ ῥηπευόμενοι εἶναι
ἢ ἀπαίδευτοι; καὶ τὸ ῥηπευόμενος εἶναι
καλλίτερον ἢ νὰ λέγῃ; Εἰς τὰ παρόμοια
πρέπει νὰ ἀναγκάζεται ὁ σοφιστὴς νὰ ὁμιλῇ μετὰ
προσδιορισμῶ.

Εἴπω ἀπὸ αὐτὰ τὰ εἶδη τῶν σοφισμάτων εὐ-
ρίσκονται καὶ ἄλλα εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἀρ-
χαίων, καθὼς ὁ Ψευδόμενος, ὁ Εὐκλε-
αυόμενος ἢ Λανθάνων, ὁ Κροκόδειλος,
ὁ Κερατίνης, ὁ Ἰνδὸς, ὁ Οὔτις, ὁ Θερί-
ζων, ὁ Φαλακρὸς, ἢ Ἡλέκτρα, ὁ Ἀχιλ-
λεὺς, ὁ Κυριεύων, καὶ ἄλλαι παρόμοιαι ἐρεχ-
λαί, ὀνομαζέμεντα ἕως ἀπότινα πρωτεύοντα ὄρον
ἐν τῷ λόγῳ. Ἡμπορεῖν νὰ ἀναχθῇ ὅλα εἰς τὰ
προειρημένα εἶδη.

Ο' Ψευδόμενος.

Ἄντις εἰπῇ ὅτι ψεύδεται, πότερον ῥηψεύδεται
ἢ ὅχι; κτλ.

X

Ο Ε' γ κ ε κ α λ υ μ μ έ ν ο ς .

Ἦξεύρεις τὸν πατέρα σου ; — ναί. — Ἀλλὰ
τῆτον τὸν λανθάνοντα ἢ σκεπασμένον ? τὸν ἡξεύ-
ρεις ; — Ὁχι. — Ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ὁ πα-
τήρ σου. Τὸν πατέρα σου ἄρα ἡξεύρεις καὶ δὲν ἡξεύρεις.

Ο Κ ρ ο κ ό δ ε ι λ ο ς .

Ἄν ὁ Κροκόδειλος εὖρη τὸ παιδίον σου πλησί-
ων τῆ ποταμῷ καὶ τὸ ἀρπάσῃ, ἔπειτα ὑπόχεται νὰ
σὲ τὸ ἀποδώσῃ, ἂν εἰπῇς τὸ ἀληθές, τί τὸν ἐ-
φάνη διὰ τὴν ἀπόδοσιν, ? τί θὲ νὰ εἰπῇς ὅτι ἐσοχάωθης ;

Ο Κ ε ρ α τ ί ν η ς .

Εἰκείνο ὅπῃ δὲν ἔχασες, τὸ ἔχεις. Κέρατα
δὲν ἔχασες. Κέρατα ἄρα ἔχεις.

Ο Ἴ ν δ ό ς .

Ο Ἴνδός δὲν εἶναι Εἰλιν. Ο Εἰλιν ἄνθρω-
πος. Ἀρα ὁ Ἴνδός δὲν εἶναι ἄνθρωπος.

Ο Ο ὔ τ ι ς .

Οὔτις μὲ κτείνει δόλῳ ἐδὲ βίῃφι.

Σόφισμα ὅπῃ ἐμεταχειρίσθῃ ὁ Οὔσσειος καὶ ἐγλί-
τωσεν ἀπὸ τῆς κύκλωπας. Ο Οὔσσειος ἀφ' οὗ εὐρέσθῃ
μέσα εἰς τὸ σπήλαιον κλεισμένος, ἐπαρκαλάεσε τὸν
κύκλωπα νὰ μὴ τὸν φάγῃ. Εἰκείνος τὸν εἶπε πῶς ὀ-
νομάζεσθαι. Οὔτις, ἀπεκρίσθῃ ὁ Οὔσσειος. Ο κύκλωψ
τότε τὸν εἶπε, Οὔτιν ἐγὼ πύματον ἔδομαι

μετὰ οἷς ἐτάροισι· τὸν οὕτιν δὲ τὸν φάγω
ἔφατον. Ὁ Ὀδυσσεὺς τυφλόνει ὕσερα τὸν κύκλω-
πα. Αὐτὸς φωνάζει τὰς ἄλλας εἰς ἐκδίκησιν. Ἐκεί-
νοι τὸν λέγαν, ὅτις σὲ ἔκαμεν αὐτὸ τὸ κακόν; Αὐ-
τὸς ἀπεκρίθη, Οὔτις μὲ φονεύει μὲ δόλον καὶ ὄχι
μὲ βίαν. Ἐκεῖνοι ἐπῆραν τὸ οὕτις εἰς τὴν φυσι-
κὴν σημασίαν ἀντὶ τῆς ἑδῆς, καὶ τὸν ἄφησαν ὡς
παραφρονῶντα.

Ὁ Θερσίων.

Ἄν δὲ Θερσίης, ὄχι, τάχα δὲ Θερσίης, τά-
χα δὲν δὲ Θερσίης, ἀλλ' ἐξ ἅπαντος δὲ Θερσίης
καὶ ἂν δὲν δὲ Θερσίης ὄχι τάχα δὲν δὲ Θερσίης,
τάχα δὲ Θερσίης, ἀλλ' ἐξ ἅπαντος δὲν δὲ Θερ-
σίης. Ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν ἢ δὲ Θερσίης ἢ δὲν δὲ
Θερσίης. Τὸ τάχα ἄρα δὲν ἔχει τόπον.

Ὁ Φαλακρός.

Ὁ Φαλακρὸς τρίχας δὲν ἔχει εἰς τὸ κεφάλι,
ἐλλὰ καὶ ὁ ξυριοθεὶς μέχρι χρωτὸς δὲν ἔχει. Ἄρα
Φαλακρὸς.

Ἡ Ἡλέτρα.

Παρομοίαι τις τερθρεῖα μὲ τὸ ἐγκεκαλυμμένος.

Ὁ Ἀχιλλεύς.

Ἐν ὅσῳ ὁ Ἀχιλλεὺς διώκωντας τὴν χελώνην
κάνει ἐκατὸν βήματα, ἢ χελώνη δὲ κᾶμη δέκα
λόγῳ χάριν. Ἐν ὅσῳ ὁ ποδώκης Ἀχιλλεὺς κᾶμνει

δέκα, ἡ χελώνη κάμνει ἕνα. Ἐν ὅσῳ ὁ Ἀχιλλεύς κάμνει τὸ ἕνα, ἡ χελώνη τὸ ἕνα δέκατον, καὶ ἐπ' ἀπειρον κατὰ μίαν πρόοδον γεωμετρικὴν. Ὁ Ἀχιλλεύς ἄρα δὲν θὰ φθάσῃ τὴν χελώνην.

Ὁ Κυριεύων.

Ὁ Κυριεύων ἕνας καὶ οἱ κυριεύμενοι πολλοί. Τὸ κυριεῦον μικρότερον ἀπὸ τὰ πολλά. Ἀρα ὁ κυριεύων μικρότερος ἀπὸ τὰς κυριευόμενες.

Τέλος τῆ Παραρτήματος.

Π Ε Ρ Ι
Δ Ι Δ Α Σ Κ Α Λ Ε Ι Ώ Ν.

Τῶν ἐπ' ὠφελείᾳ τῆ κοινῆ ἰδρυμάτων ἑδείς ἐσιν ὁ ἀμφιβάλλων ὅτι τὰ ἀξιολογώτερα, τὰ κοινωφελέστερα πάντων, μᾶλλον δ' εἰπεῖν τὰ ἀναγκαϊότερα καὶ ἐπομένως, οἷς πρώτως προσήκει τὰ φιλάνθρωπα τῶν ἡγεμόνων καὶ ἀπλῶς τῶν πρὸχόντων ὄμματα τρέπεσθαι, τυγχάνουσιν ἐκεῖνα ἅπερ ἐπὶ τῇ τῶν νέων παιδείᾳ ἀφώρισαι. Παιδεῖαν δὲ λέγοντες, ἐνὶ λόγῳ καὶ συνεπτυγμένως τὸ ἀξιόλογον αὐτῶν ὅλον καὶ τὰ ἀναγκαῖον ἐκφράζομεν. Καὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς ὁ ἄνθρωπος τὸ ὑπέρτερον τῶν ζώων καὶ τιμιώτερον, καὶ ὅτι πάντα τὰ ἄλλα ὑπείκει καὶ δελεύει ὡς ἀνωτέρῳ καὶ κρείττονι, ἐν αὐτοῖς φαμέν πλαττόμενος, δημιουργέμενος, μορφέμενος, ἀναντιρρήτως ἑαυτῷ κρείττων καὶ τιμιώτερος ἀποκαθίσταται. Εἰ γὰρ καὶ φύσει τῆς βελτιώσεως ταύτης ἐνσπαρεῖσας ἑαυτῷ ὑπὸ τῆ δημιουργῆ ἔχει τὰς πρώτας ἀρχὰς καὶ τὰ πρῶτα σπέρ-

ματα, ἀλλὰ τὰ πρῶτα ταῦτα ἐς πολύτιμα σπέρματα, ἡ ἀξιολογωτάτη αὕτη δύναμις τῆς κατὰ κῆσης ἀρόσεως, θεραπείας, ἐς κηδεμονίας μὴ τυγχάνουσα, ἐπ' ἀνυπότακτον λυσίτελήσει τῷ ταύτης εὐπορήσαντι. Ἐπιβέλρι γὰρ καὶ κακοήθεις ἔξεις ὥσπερ ἄγρια φυτὰ ἀναδοθεῖσαι κατακρατήσασι, ἐς ὃ ἄνθρωπος ἐλευθέρωνται θάλασσα ἐς παῖγνιον τῶν κατακρατύντων ἐς τυραννέντων πασῶν ἀποβήσεται, ἐς πλάσμα ἔτι ἀνέχσιον ἐς ἀντίπορον τῷ πλάσαντος.

Διὰ ταῦτα δὲ χρὴς ἱερὸν τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς τὸν αὐτὸν δημιουργὸν ἐς πλάσιν, τὸ μὴ περιφρονῆσαι ἐς ὑπεριδεῖν ταυτησί τῆς ἐμφύτης οἱ πρὸς παιδείαν δυνάμεως. Δι' αὐτῆς γὰρ ὑπὲρ τῆς λοιπῆς ὁ ταύτης ἐρασιᾶς γίνεται, ἐς βαδύνων διὰ τῆς ὑπὸ ταύτης χορηγηθείσης αὐτῷ ὀξυνοίας τὴν γνῶσιν ἐαυτοῦ ἐς τῶν ἐπ' ὠφελείᾳ αὐτοῦ ὑπὸ τῷ Θεῷ δημιουργηθέντων, ἐς ἐπαιρόμενος ἔτι ὥσπερ πτέρυξι ταῖς τῶν ὄντων ἐς ἐαυτοῦ γνώσεσιν, ὑπερπηδᾷ τὰς κοινὰς ὁρὰς, ὑπερβαίνει τὸν κοινὸν ὁρίζοντα ἐς ὑπὲρ τῆς τῶν πολλῶν σφαίρας ἱπτάμενος, ὑψῆται πρὸς τὰ ὑπὲρ αἰωθισιν ἐς ἐγγύς τῷ Θεῷ παραγίνεται. Οἱ δὲ, οἷον ἀντάρται ἐς ἀποσάται ὄντες τοῖς θεοῖς βελήμασιν, ἐξελοκακῶντες περιφρονῶσι ἐς ἐγκαταλείψεσιν ἀτιμέλητα τὰ ἱερὰ ταῦτα σπέρματα, ἔσονται οἱ τοῖστοι ἐς ζῶντες ἐν κόσμῳ, ἀλλ' ἐν ἀγνοίᾳ θαλάσσης σκαίροντες, καὶ ἔχουσιν ἔτι τὰς καρπὸς τῆς ἐξελοκάκῃ αὐτῶν νωθρότητος, τὴν αἰσχρίαν πρὸς γύμνωσιν γεγυμνωμένοι τὴν ἄγνοιαν.

Τὸ τῶν ἀναγκαίων καὶ ἱερῶν τέτων ἰδρυμάτων ὑποκείμενον ἢ περὶ τὴν γλῶσσαν σπεδὴ ἀναντιρ-
ρήτως τυγχάνει τὸ πρῶτον. Διὰ γὰρ ταύτης ἐ-
τέροις τῶν γνώσεων ἡμῶν μεταδίδομεν, καὶ ἕτεροι
ἡμῖν τῶν σφετέρων. Δι' αὐτῆς ταύτας πολλαπλα-
σιάζομεν, ἢ μᾶλλον, αὐτὴ τοῖς ἀνθρώποις ἢ πηγῇ
τυγχάνει τῶν γνώσεων. Αἱ ἰδέαι ἡμῶν εἰσιν αἰεὶ
πλείεις ἢ ὥστε ἐκφραδῆναι ταῖς λέξεσι, συγκεχυ-
μέναι δὲ καὶ ἔδὲ ἰδέαι τῷ ὄντι, εἰμὴ ἀναλυθεῖεν καὶ
ἀναπτυχθεῖεν διὰ τῶν λέξεων. καὶ ἔσμεν ἐν ἰδέαις
πλησιώτεροι ἢ ἐν λέξεσιν, ἐν ζόφῳ δὲ καὶ σκότει
ὁ πλῆτος, καὶ ἔδὲ πλῆτος ἐπομένως, εἰμὴ ἐκδηλος
ἀποδοθεῖν καὶ λαμπρυνθεῖν ὑπὸ τῶν λέξεων. Ἡ
περὶ τὴν γλῶσσαν τοίνυν σπεδὴ τὰ τῶν ἰδεῶν ἀ-
ναπτύσσουσα καὶ ῥυθμίζουσα καὶ κρατύνουσα σύμβολα,
τὸν ἐνόντα τῶν γνώσεων πλῆτον ἐμφανῇ ἀποκαθί-
σει, καὶ ἐκφραζόμεθα ὅπως ὁμοιότερον, κανονικώ-
τερον καὶ εὐχερέστερον, καὶ καταληπτοὶ ἐταίροις γι-
νόμεθα εὐμαρέστερον. Περιγενέσθαι δὲ ἡμῖν τῆτο ἄλ-
λως ἔκ ἐσι, μὴ ἐναχοληθεῖσιν ἱκανῶς τῇ θεωρίᾳ
τῶν λέξεων καὶ τῶν ταύταις πρὸς ἀλλήλας σχέ-
σεων.

Ἐς δὲ πᾶσι δῆλον ὅτι ἐν πάσῃ μελέτῃ καὶ
μαθήτῃ ἀναλυτικῶς δεῖ προβαίνειν, ὅ ἐστιν, ὡς δεῖ
προβαίνειν, τῆτ' ἐστιν ἀπὸ τῶν γνωσῶν ἀρχομένης
χωρεῖν ὅπως ἐπὶ τὰ ἀγνώστα. Ταύτης δὲ τῆς ἀρ-
χῆς, τῆτε τῇ ἀξιώματος ἐχ' ἡττον ἀφαμένους δεῖ
χωρεῖν ἐπὶ τὴν περὶ τὴν γλῶσσαν σπεδὴν, ἢ ἐ-

πὶ τὴν περὶ τὰς λοιπὰς ἐπισήμας, μᾶλλον δὲ, καὶ μᾶλλον ἔχειται τέτε μετὰ πάσης ὑπερακριβείας τῆς πρώτης ἀρχομένης μαθήσεως. Τῆς γὰρ γλωσσης ἀρχὴ πάσης μαθήσεως ἔσσης, τίς οὐκ οἶδεν ὅτι ἅπαξ ἀρξάμενοι κακῶς, χεῖρον ἐπὶ τὰ ἐξῆς βαδίζομεν, καὶ τίς ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ κακὴ μέθοδος οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν τῆ τῶν ἀρχομένων νοὸς συντρέχει ἀπάμβλυσιν, καὶ τίς χείρων μέθοδος ἐκείνης ἤπερ ἐν τοῖς ἡμετέροις σχολείοις ἄχρι τῆ νῦν ἡ γλωσσα διδάσκεται. Καὶ ταῦτα λέγοντες οὐδ' ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν ὅτι πολλοῖς προσκρέσομεν ὡς τῆς πεπατημένης παρεκτρεπόμενοι· παραιτούμεθα δὲ συγγνώμης τυγχάνειν, ὃ γὰρ ἂν ἔτως ἔφαμεν, εἰμὶ ἐδεδίημεν τῆς ἀληθείας ἐκτραπέυθαι.

Αὐτίκα τοίνυν ἐν τοῖς ἡμετέροις σχολείοις ὁρισμοῖς καὶ κανόσι καὶ κλίσεσι καὶ συζυγίαις οἱ νέοι καταφορτίζονται, καὶ τέτοις ἐν οἷς τὸ συνιέναι αὐτοῖς ἀδύνατον, καὶ ἐπομένως, τὸ ἀρχεῖσθαι ἄτοπον· καὶ ἔτως οὐδὲν ἄλλο ποιῶσιν ἢ εἰς πέλαγος κενῆς δοκισισοφίας εἰσδύονται καὶ κατακλύζονται. Πρὶν ἢ μαθεῖν τινα ἐν οἷς συνίησι, τὰ κατ' ἑκάστα, ἐθέλειν ἐπιδράττεσθαι τῶν κατ' ὅλην, καὶ τέτοις ἐνδιατρίβειν μάτην ἀντικρυς χρονοτριβέντα, πάντως οὐκ ἔστι τέτο ἢ ἀπὸ τῶν γνωσῶν ἐπὶ τὰ ἀγνώστα ἐφοδος. Ἐπισκεψάσθω τις τὰ λεγόμενα, καὶ ὄψεται ὅτι οἱ διδάσκοντες τὰς νέας οὐδὲν ἄλλο ποιῶσιν, ἢ προβαίνειν ἀπὸ τῶν ἀγνώστων ἐπὶ τὰ ἀγνώστα, ποιῶντες ἔτω πρόοδον μηδεμίαν. Διὰ ταύτην

ἔν τῇ αἰτίᾳ ἐν γραμματικῇ τῶν μαθητευομένων οἱ πλείοι καταγιράσκεσι ὅσφ γὰρ μᾶλλον φαύλη ἐστὶν ἢ μέθοδος δι' ἧς, τοσέτω μᾶλλον περιπλανᾶται ὁ ταύτῃ χρώμενος.

Ἀλλὰ σὺν ποῖα μεθόδῳ βαδίζεον περί τι σπεύδοντας, φαίη τις ἄν. Εἴρηται μικρῷ πρότερον, ἀλλ' εἶδη καὶ νῦν εἰρήσεται. Μέθοδος ἀρίστη καὶ μόνη μέθοδος, δι' ἧς ἀπὸ τῶν γνωρίμων ἐπὶ τὰ μὴ γνωρίμα προβαίνομεν. Ταύτῃ χρωμένους τὰς διδασκάλας συγκαταβαίνειν δεῖ τοῖς ἀρχαρίοις καὶ γίνεσθαι τρόπον τινὰ καὶ αὐτὰς ἀρχαρίους. Ἐπειτα ἀρχαῖς χρωμένοι ταῖς τῶν ἀρχαρίων γνώσεσι, βαδίσαι σὺν αὐτοῖς ἐπὶ τὴν τῶν λέξεων ἐν γένει κατάληψιν. Εἴτα κατὰ συμμορίας διανείμαντες καὶ διατάξαντες τὸ σύνολον τῶν λέξεων σύστημα, ἀκριβεῖς ἐννοίας τῶν ὁκτῶ μερῶν τῷ λόγῳ, τῶν πτώσεων, τῶν κλίσεων, τῶν συζυγιῶν καὶ τῶν τῶν λέξεων πρὸς ἀλλήλας σχέσεων τοῖς ἀρχομένοις δώσασθαι, καὶ ἐπὶ τῷ τῷ χρωμένοι ἔχ' ὁρισμοῖς, ἐκάνοσιν, ἀλλὰ μεταφυσικῇ τινὶ ὀπλυσάτῃ. Ἐκπληττέσθω δὲ μηδεὶς μεταφυσικὴν ἀκρίβειαν ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν Μισσῶν τεμενῶν προαυλοῖς. Ὁ γὰρ περικληὲς Λεπὲ ὁ εὐεργέτης τῷ ἀνθρώπινῳ γένει, ἐκ μεταφυσικῆς τινὸς βαθυτάτης πρῶτος ἤρξατο τὰς κωφὰς καὶ ἐνεὲς διδάσκειν γράμματα καὶ ἐν Εὐρώπῃ πρωτεύσας γλώσσας. Οἱ δὲ κωφοὶ καὶ ἐνεοὶ μικρόν τι τῶν ἀλόγων διενηνόχασιν ζώων ἀκοῆς ἐξερημένοι καὶ λόγοι τῷ τὰς ιδέας καὶ ἐννοίας ἡμῶν ἀναπτύσσοντος καὶ πληθύνον-

τας, καὶ βαδίζων ἔτις ἐπὶ τὸ σκηπόμενον ἦλθε, θαυμαζόντων τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην σοφῶν. Ἐπειτα δὲ συλλαβόντων εἰς νῦν τῶν ἀρχαρίων τὸ τῶν λέξεων τέχνημα καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων, ἡ πρᾶξις ἐστὶ τὸ κάλλιστον αὐτοῖς γύμνασμα, ἡ ἀνάγνωσις λέγω τῶν ἀξιολογωτέρων συγγραφέων μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιστάσεως καὶ ἀσκήσεως. Πᾶσα γὰρ ἐπισήμη καὶ πᾶσα ἀπλῶς μάθησις ἕξις τις ἀναμφισβητήτως καθεύδην, ἡ δ' ἕξις ὅμως προσγίνεται ἄλλως, εἴμῃ διὰ συνηθείας καὶ ἀσκήσεως. Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ γυμνασίᾳ ἔκ ἐπιλήσεται δὴπε ὁ τῶν νέων καθευγεμῶν, προχεῖν αὐτοῖς τὸν νῦν ποιῆσαι κοινότησί τισι τρόπον τινὰ λόγῳ πάρεργον. Ἐν πάσαις γὰρ καὶ τῆς χυδαϊκαῖς καὶ σοφαῖς διαλέκτοις ὄραν ἐστὶ τὰς τοιαύτας κοινότητας, καὶ ἴσμεν, καίτοι παρὰ μηδενὸς διδασκόμενοι. Οἱ δὲ σὺν ἐπιμελείᾳ καὶ προσοχῇ καὶ σπεδῇ τὴν τοιαύτην ὁμιλίαν ποιήσονται, μάλιστα δὲ σὺν μεθόδῳ, ἔκ ἕσιν ὅπως ὁ δὲ ἑαυτῶν καὶ ἕτοι ποιήσονται ταύτην τὴν παρατήρησιν. Οὐ γὰρ ἐνταῦθα λόγος περὶ τῶν βλακῶν καὶ νωθρῶν ἐκείνων οἷς καὶ τὸ νοῆσαι ἐπίπονον, καὶ ἄχθος τὸ ἀνθρώπῳ εἶναι κατὰ τὰς κατοικεῖντας τῆς Ἀφρικῆς τὰ μεσημβρινώτατα.

Λέγειν δὲ περιττὸν οἰόμεθα ὅτι δεῖ τὸν τὸ ἱερὸν τετλίῳ ἔργῳ ἀναδεχόμενον, τριβωνά τινα εἶναι πάντων σχεδὸν τῶν ἀξιολογωτέρων αὐτῇ διδασκομένην γλῶσση συγγραμμάτων, μηδὲ περιορισμένην αὐτῇ τὴν φιλολογίαν εἶναι ἐν τοῖς ἀκαταλλήλυτάτα

λεγομένοις ἐγκυκλοπαιδίας τόμοις, μηδὲ τοῖς κι-
βωτίοις καὶ δέλτοις ἐπεριδόμενον, ὃ δὴ πάντων αἰ-
σχισον, ἐρμηνεύειν ἄλλοις δι' ἄλλων μηχανικῶς τὰ μα-
θημάτων, ἀλλ' ἐγκρατῇ ὅσον τὸ δυνατόν ὄντα τῆς
τῆς γλώσσης φιλολογίας καὶ ἱστορίας, ἥπερ ἐν τοῖς τῆς
γλώσσης βιβλίοις σώζεται, εἰσάγειν κατ' ὀλίγον
εἰς ταύτας τὰς νέας. Συγκεκροτημένος ἔν τέτοις,
ὁ καθηγεμὼν καὶ τῇ λαμπάδι τῆς μεταφυσικῆς χρώ-
μενος τῇ τῆς παιδείας ὁδῷ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας πα-
ρέξεται.

Ἡ ἀνάγνωσις ἡθικῶν τινῶν βιβλίων καὶ ἱστορικῶν
ταῖς τῶν νέων δυνάμεσιν ἀναλόγων, ἔσεται πάντως
τὰ πρῶτα τοῖς νέοις μαθημάτων. Καὶ πρῶτον μὲν
ἔσω τὸ τὰ ἡθικὰ τῶν νέων διευθύνειν καὶ εἰς τὴν ἱστο-
ρίαν εἰσάγειν, τὸ δὲ τῆς γραμματικῆς τρόπον τινὰ
λόγῳ πάρεργον, μᾶλλον δὲ, τὸ τῷ ἔργῳ παρεπό-
μενον ἔσεται. Ὅσοι γὰρ προσοχῇ καὶ σκέψει τὴν
περὶ ταῦτα ποῖνται σπεδὴν, τέτρες πάντως ἐκεῖνα
ἅπερ τοῖς ἄλλοις σπεδῇ, ἀλήσῃσι, καὶ γράφειν ἀρ-
ξάμενοι πρὸς τὰ ἀναγινωσκόμενα, ἔτι μᾶλλον καὶ
τέτων ἐγκρατεῖς ἔσονται, καὶ συνιέναι ποτὲ ἱκανοὶ
γεγονότες, ἔξῃσι καὶ μόνοι τὰ τῶν γραμματικῶν
ἀναγνῶναι καὶ γινῶναι συγγράμματα.

Ἀπαιτεῖται τοίνυν ἐν πρώτοις τὰς νέας προσή-
κει ἀκριβῆ τινα ἰδέαν καὶ ἐννοιαν τῶν λέξεων, καὶ τῶν
πρὸς ἀλλήλας διαφορῶν καὶ σχέσεων. Αἱ λέξεις γὰρ
ὡς σύμβολα τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐννοιῶν τῶν ἡμετέρων
κοινόν τι ἔχουσι σύμπεσαι· ἀλλὰ γὰρ ἄλλαις σὺν

ἄλλαις ὁράσεσι νοὺς χρώμεθα, ταύτηι τοι καὶ διαιρέν-
ται τὸ πρῶτον πολλαχῶς καὶ εἰς τοσαῦτα εἶδη ὅσαι
καὶ αἱ ὁράσεις τῇ χρωμένῃ ταύταις νοὺς τυγχάνουσι.
Καὶ εἰσὶ τίνα κατὰ τὴν γένῃ, κοινόταταί φασιν ὀνο-
μασῖαι ὑφ' ἃς αἱ πρῶται διαιρέσεις ὑπάγονται. Ταῦ-
τα δὲ πάλιν τὰ γένη διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ ταῦ-
τα, καὶ ποικιλήτις ἢ διαφορὰ γίνεται, καὶ γὰρ αἱ
τῇ χρωμένῃ ταύταις νοὺς ὁράσεις τοιαῦται πεφύκασι.

Τῶν τοιούτων ἔνδιαιρέσεων καὶ ὑποδιαρέσεων,
τῶν τοιούτων τῇ χρωμένῃ νοὺς ὁράσεων, ἀνάγκη πᾶ-
σα τὸν εἰς παιδείαν εἰσαγόμενον νέον πλήρη ὅσον τὸ
δυνατὸν καὶ διακεκριμένην ἔχειν ἔννοιαν· καὶ αὕτη ἡ ἔν-
νοια τοιαύτη ἔστω, οἷον λαμπτήρ ἐπὶ τὰ ἐφεξῆς ἔ-
σεται τὸ φῶς αὐτῇ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ γενομένην παρέχουσα.

Ἀπαγγέλειν δὲ μηδὲν ἄλλο κατ' ἀρχὰς μαν-
θανέτω ὁ νέος, ἢ τὰς κλίσεις καὶ συζυγίας, τὰς πα-
ρεδειγματικὰς φασιν τύπας τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν
ῥημάτων, ἔχι τὰς κοινῶς ἐννοημένας κλίσεις καὶ συ-
ζυγίας, ἃς ἐκπαύουσιν οἱ διδάσκαλοι ὅλως ἐνιαυτὸς
καταναγκάζειν τὰς νέας λέγειν ἐκ σώματος, ἐγ-
κολάπτειν ἔτι αὐτοῖς τὰ μαθήματα ἀνεξαλείπτως
οἰόμενοι. Ἀλλὰ μάτην· ἐπεὶ γὰρ ἡ σύνθεσις, ἀλλ' ἡ
ἀνάλυσις ἐστὶν ἢ τοιαῦτα ποιεῖσα τὰ ἐγκολάμματα.
Ἐπειδὴν ἔντις σὺν μεθόδῳ τῆς μαθήσεως ἀρχεται,
περιττὴ πάντῃ ἢ τοιαύτη γραμματικὴ θαυτολογία,
ἢ ἐμικρὸν ἀπαμβλύνει τὸν νέον τῶν ἀρχομένων, ἀλ-
λαῖεσσα καὶ διαφθείρεσσα τὴν λογικὴν αὐτῶν δύναμιν.

Ἡ περὶ τὴν γλῶσσαν τοίνυν σπασθὴ μέρος τι

τῆς παιδείας τυγχάνει ἀναμφιβόλως ἀξιολογώτατον· ἀλλὰ γὰρ ταύτῃ μόνῃ τὴν παιδείαν ὀριζομένων καὶ περιγραφόντων, ἡ τοιαύτη τηλικαῦτα παιδεία, παιδεία τις ἐστὶ τῷ ὄντι ἐλλειπесаτή. Εἰσακτέον ὅτι τὰς νέας εἰς πᾶν εἶδος ἐπισήμης· εἶδὲ μὴ, τῷ καιρῷ, τῷ τόπῳ τὴν τοιαύτην εἰσαγωγὴν μὴ ἐπιτρέποντος, ἀλλὰ τινῶν γε ὧν αἱ γνώσεις τυγχάνουσι τῶν πασῶν ὥσπερ θεμέλιον, μὴ ἀμελητέον· εἰσὶ δὲ αὗται ἡ ἰδιαίτερον φιλοσοφία ἀκέραια καὶ τὰ μαθηματικά καὶ ἡ φυσικὴ. Αἱ γὰρ ἐπισῆμαι καὶ κατ' ἐαυτὰς θεωρούμεναι, δαιμόνιον τί εἰσι τῷ ὄντι χρήμα· δι' αὐτῶν γὰρ ὁ ἄνθρωπος τελειοποιεῖ ἢ ἔτι εἴπωμεν, τὸν ἄνθρωπον, καὶ τῇ θείᾳ φύσει προσάγει τὴν ἀνθρωπίνην καὶ ὁμοίᾳ τὴν δυνατὴν ὁμοίωσιν καὶ τὸ κατ' εἰκόνα ἀνέλεγκτον ἀποκαθίστησιν. Ἐπειδὴν δὲ τις εἰς νέαν βάλῃ καὶ ἀναπολήσῃ τὰ ὡς ἐκ πηγῆς ἀειρρόος τῶν ἐπιστημῶν, ὧν αἱ τρεῖς αἱ εἰρημέναι μικρῷ πρότερον οἶονεῖ βάσεις τυγχάνουσι, τῷ βίῳ ἀναβλύουσιν ἀγαθὰ, ὁμολογήσει πάντως ὅτι κοινωνία τις, ἡ ἐπισῆμαι ἡκιστα σύνοικοι, κυκεῶν τις τυγχάνει καὶ οἰκία θυρίδων ἁμοιρος, καὶ ἀνομοιομερῶν χάος ὁ κόσμος ἀναξαγόρειον.

Ἔστι γινώσκον τοῖς πᾶσι καὶ τοῖς ἄκροις χεῖλεσι τὸ τῷ λόγῳ γευσσάμενοις παιδείας, ἡ ὑπεροχὴ ἢ ὑπερέχει ἔθνος ἔθνεσ, καὶ πόλις πόλει, καὶ κόμῃ κόμῃ διὰ τὰς ἐπισήμας καὶ τὰς τέχνας αἰτινες καὶ αὗται ἀπὸ τῶν ἐπιστημῶν πηγάζουσι καὶ δι' αὐτῶν τελειοποιεῖνται δῆλον δὲ καὶ ὅτι ἐστὶν ἡ εὐτυχία ἐτι-

νοσῆν καὶ ἡ δύναμις ἐν εὐθεῖ λόγῳ τῶν κατὰ τὰς ἐπισήμας ἔξεων. Τὸ πλεῖστον ἄρα λόγῳ ἄξιον ἐν τοῖς φροντιστηρίοις ὁ λόγος τῶν ἐπισημῶν πρόδηλος, ἐκείνων γε, ὧν αἱ περιστάσεις ἐμποδῶν ἐ γίνονται πρὸς τὴν ἰδρυσιν. Ἔστι γὰρ ὁρᾶν ἐν τοῖς ἡμετέροις σχολείοις σὺν ἐκ ὀλίγῃ ἐκπλήξει καὶ λύπῃ ὅτι ἐκ πάντων σχεδὸν τὰ μαθηματικὰ θεία τις ἐπισήμη τῷ ὄντι ὄντα (αἰώνιον γὰρ γεωμέτρην ὁ Πλάτων τὸν Θεὸν ὠνόμαζεν), ἀποκλείεται; τὰ μαθηματικὰ τὰ μεγάλως τὸν ἀνθρώπινον νῦν ἐξασκέντα καὶ διηγόντα, (μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω εἰς τὴν ἀκαδημίαν ὁ αὐτὸς ἔλεγεν), καὶ ἄλλως τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ λυσιτελέσασα. Ἐνδεῆναι δέ τις ἐκ ἔχει τόπως καὶ περιστάσεις ἐπισκηπτόμενος· ἐδ' ὅ,τις γὰρ ἐμποδῶν γενήσεται θέλεισι, καὶ σχολὴ ὅπερ ἐδεμία ἔδρα τῇ γεωμετρίᾳ ἀφώρισαι, ἐδὲ σχολὴν καλὸν ὀνομάζειν, ἀλλὰ δοκισισοφίας γυμνάσιον. Οὕτω γὰρ εἰκὸς γραμματικὴν ἀκθεῖν ταῖς ὄντως μαθήσεσι πᾶσαν εἰσοδὸν ἀποκλείσαν.

Ταῦθ' ἡμῖν ἄλλις εἰρήφω περὶ τῶν κοινῇ παιδευτηρίων, ἀ καὶ τοῖς ἰδίοις εἶησαν ἐκ ἀπρόσφορα εἰρημένα. Ἐπιτετμημένως δὲ εἴρηται· ἐ γὰρ ἡμῖν σκοπὸς ἀγωγὴν παίδων καὶ παιδείαν ὁλοχερῶς πραγματεύεσθαι, ἀλλὰ συναιρῶντας εἰπεῖν ὅπως προσήκει τὰς παῖδας μανθάνειν ἀρχεῦσθαι, καὶ εἰ τῷ σκοπῷ μὴ δόξαι μέντισιν ἀψάμενοι ὡς τὴν πεκατημένην καταλιμπάνοντες, ἀλλ' ἡμεῖς τὸ παριστάμενον καὶ δοκῶν παρесьσαμεν. Λοιπὸν δὲ εἰπεῖν ὀλίγ'

„Τὸ Πρόβλημα ὅπῃ λύει ὁ Συγγραφεὺς εἰς τὰ 197
 φύλλα εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ΜΕ. τῷ Διοφάντῃ ἐκ-
 τὸς τῆς ἐκφράσεως. Ἴδὲ τὸ τῷ Διοφάντῃ.“

Π ρ ό β λ η μ α. ΜΕ.

Ἡμίονος καὶ ὄνος Φορέεσαι οἶνον ἔβαινον.
 Αὐτὰρ ὄνος σενάχιζεν ἐπ' ἄχθει φόρτε ἐοῖο,
 Τὴν δὲ βαρυσενάχυσαν ἰδῆσ' ἐρέεινεν ἐκείνη.
 Μῆτερ, τί κλέεσ' ὀλοφύρεαι ἤντε κέρη;
 Εἰ μέτρον ἐμοὶ δοίης, διπλάσιον σέθεν ἦρα,
 Εἰ δ' ἐν ἀντιλάβοις, πάντως ἰσότητα φυλάξεις.
 Εἶπε τὸ μέτρον ἄριζε γεωμετρίης ἐπιΐσορ.

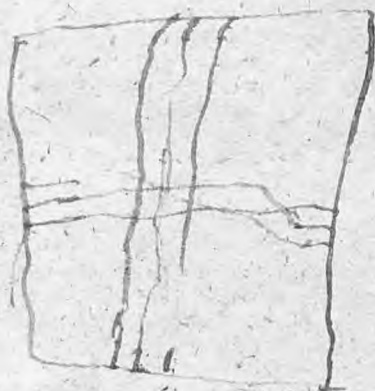

Ἐπιδιορθώσεις.

Σελ.	τίχ.	ἀνάγν.
2	8	τέχνημα· πανταχῶ.
4	20	ἐναργεια
12	3	αἰδομανθῆν
27	23	σπεδάζοντάς την
37	17	σφφ... ἐναργειαν
38	18	ἐσπέδασαν
41	21	καταδέχομάοτε
48	10	κατάχρησιν
50	24	ὠνομάοθησαν
95	7	εἰς τὸν
97	24	ἤθελαν
105	19	παύει
109	13	ζητήματα
164	24	μὰ δὲν
177	23	ἐπενόησε
183	14	αὐτῇ
203	2	ἀνωτέρω
237	14	ἐννοιαί
247	25	ἀντιτρέφει
262	14	εὐλογον
264	5	κατεποφθαλμιάζονται
271	27	ὅτι τὸ ἐμψυχον κατηγορεῖτε εἰς τὸ ζῶον, καὶ ὅτι τὸ ζῶον κατηγορεῖται εἰς τὸν ἄνθρωπον, χωρὶς...
289	16	μὴ περιττός
296	20	ἄρα
300	11	φιλεῖς.
308	23	κομήτην· πανταχῶ.
313	20	ἰσχυρὴν
323	10	ἡλέκτρα
327	4	μεταδιδόαμεν
329	20	ἀπλαστάτη
330	26	ἐν τῇ
332	17	παράδειγματικὰς
—	26	ἢ
333	16	ὅσα
—	21	ἀνομοιομερεσιῶν
335	1	πανταχῶ
—	—	ἐπικρατέσεως.
336	8	κλαῖνο'

Περὶ δὲ ἑτέρων παροραμάτων εἴη μοι ὁ ἀναγνώστης μὴ βαρὺς δικαστής.

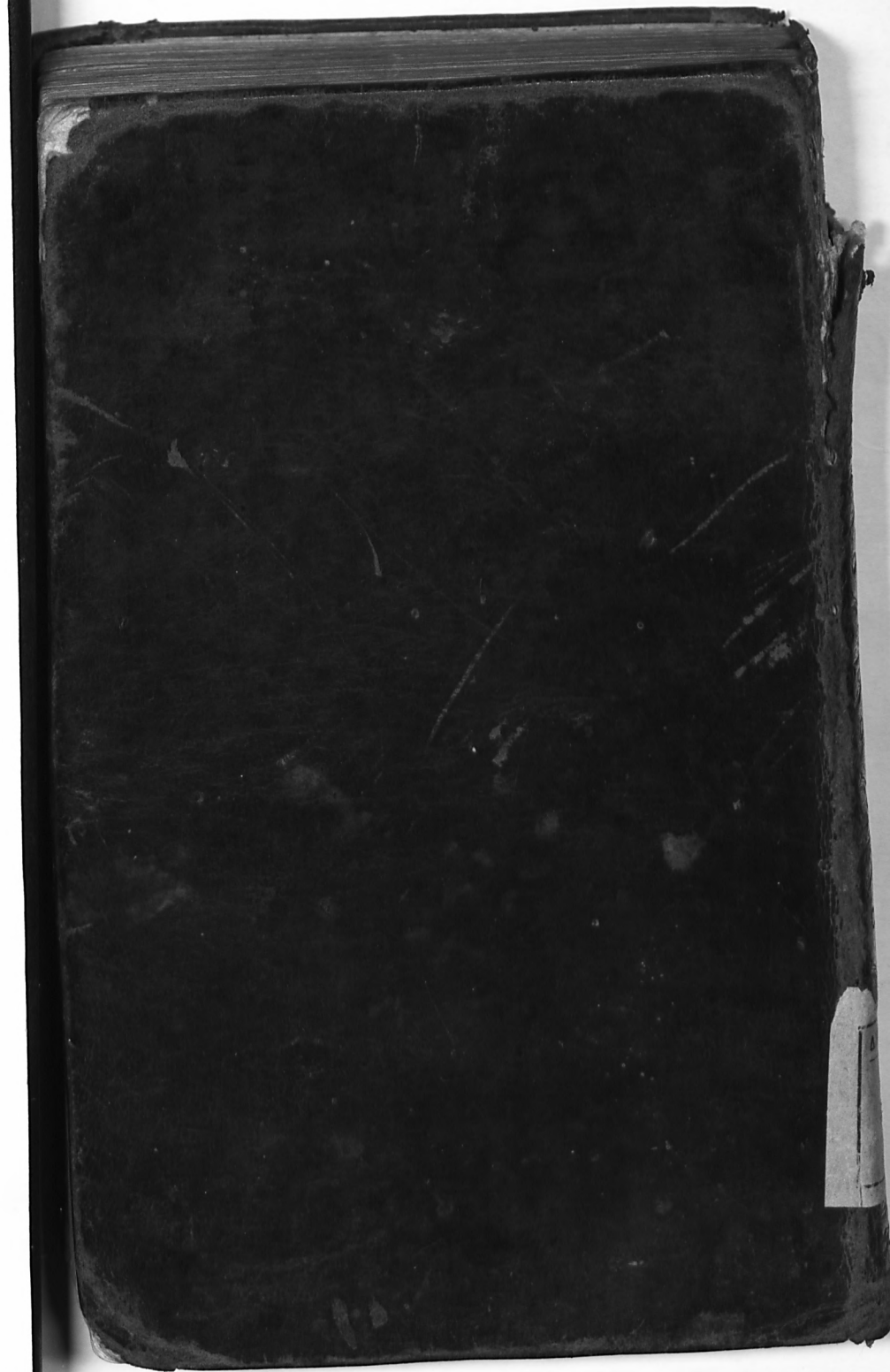
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας